Sandra Maitri

Çeviren: Sema Özgün

ENNEAGRAMIN

SPİRİTÜEL BOYUTU

Ruhun Dokuz Farklı Yüzü

OMEGA

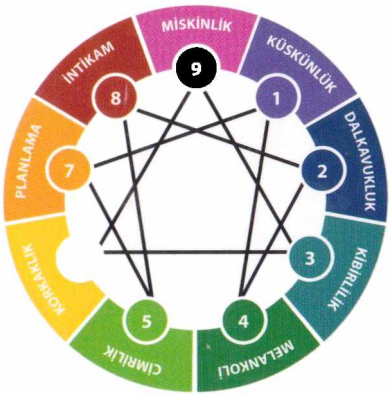

Enneagramın Amerika'daki ilk öğrenci ve öğreticilerinden biri tarafından yapılmış, enneagramla çalışmanın spiritüel boyutuna dair çığır açan bir araştırma.

Enneagramın orijinal spiritüel bağlamını, özgün ve kapsamlı bir şekilde inceleyen ilk kitaplardan birini elinizde tutuyorsunuz. Amerika'daki enneagram eğitmenlerinin en bilgililerinden biri olan Sandra Maitri, sadece enneagramın kişiliklerimizi nasıl ortaya çıkardığını göstermekle kalmıyor, aynı zamanda her birimizin içindeki gerçek özün açığa çıkmasına nasıl yardım edebileceğini de gösteriyor. *Ennea tip*imize özgü içsel bölgeden geçmenin derin ve yoğun bir tatmin ve anlam duygusu yaratmasının yanı sıra nasıl gerçek spiritüel gelişime yol açabileceğini de anlatıyor.

"Sandra Maitri'nin enneagram tipleri üzerine yapmış olduğu özenli çalışma onun yıllardır süregelen eğitim tecrübesini yansıtmakla kalmıyor, aynı zamanda çalışmalarının içine işlemiş olan olgun spiritüel dönüşüm anlayışını da yansıtıyor. Maitri'nin kitabı, mevcut enneagram literatüründe eksik bulduğum bir derinlik ve bütünlüğe sahip."

–*A. H. Almaas, Essence* ve *Facets of Unity* kitaplarının yazarı

Enneagram kapısının ardındaki
öğretici Oscar Ichazo'ya,
Bu kapıyı açan Claudio Naranjo'ya
ve
Bana bu kapıdan geçmeyi
öğreten Hameed Ali'ye (A. H. Almaas)...

İÇİNDEKİLER

Şema Listesi 9
Önsöz 11
Giriş 19

1. İç Üçgen ve Düşüş 47
2. Ennea Tip Dokuz: Miskin Benlik 70
3. Ennea Tip Altı: Korkak Benlik 102
4. Ennea Tip Üç: Kendini Beğenmiş/Kibirli Benlik 132
5. Ennea Tip Bir: Küskün Benlik 163
6. Ennea Tip Dört: Melankolik Benlik 194
7. Ennea Tip İki: Dalkavuk Benlik 224
8. Ennea Tip Sekiz: İntikamcı Benlik 257
9. Ennea Tip Beş: Cimri Benlik 287
10. Ennea Tip Yedi: Planlamacı Benlik 316
11. İç Akış ve İçerideki Çocuk 347
12. Alt Tipler 370
13. Kanatlar 388

Sonsöz 396

Ek A Ennea Tipinizi Belirlemek 400
Ek B Şemalar 416
Ek C Başka Okuma Önerileri 420

ŞEMA LİSTESİ

ŞEMA 1 Hedef Enneagramlar 15
ŞEMA 2 Benlik Enneagramı 16
ŞEMA 3 Ennea Tipleri 17
ŞEMA 4 İç Üçgen 48
ŞEMA 5 İç Akış 348
ŞEMA 6 Kendini Koruma Alt Tipleri 372
ŞEMA 7 Sosyal Alt Tipler 377
ŞEMA 8 Cinsel Alt Tipler 382
ŞEMA 9 Tuzaklar Enneagramı 416
ŞEMA 10 Kaçınmalar Enneagramı 417
ŞEMA 11 Kendi-Karşıtı Eylemler Enneagramı 418
ŞEMA 12 Yalanlar Enneagramı 419

ÖNSÖZ

Sandra Maitri'nin harika kitabını okumadan önce, birkaç yıldır enneagramdan haberdardım fakat insanları belirli tiplere ayıran, yaftalayan veya yargılayan sistemlere karşı temkinli yaklaşıyordum. Sözgelimi burcumu söylediğimde insanların çok titiz, duygusuz ve müşkülpesent biri olduğumu farz ederek acıklı bakışlarla çaktırmadan yanımdan uzaklaştıklarını ilk kez keşfettiğimden ve gecenin geri kalanını aslan ve kova burcundan olanlar gibi iç sıkıntısı emareleriyle geçirdiğimden beri, astroloji benim için tam bir hayal kırıklığı olmuştur. Hint astrolojisine göre aslında terazi burcundan olduğumu öğrendiğimde, bu bana bir iki defa "Vedik" diye mırıldanarak gerçeği minicik de olsa abartma olanağı sağladı, şayet biri burcumu sorduğunda da "Kova" sözcüğü bunu izledi.

On yıl önce arkadaşım Bess astrolojinin modasının geçtiğini ve enneagramın revaçta olduğunu belirtti. Benim "Tip Dört"ün bütün izlerini taşıdığımı, bunun da iyi bir şey olmadığını söyledi. "Neden?" diye sorduğumda, "Tip Dört'te olanlar karamsar, kasvetli, hüzünlü, etkileyici, heyecanlı ve cefakârdırlar," diye yanıtladı. Ben daha üzücü haberin etkisini üzerimden atamadan, Bess "Bu tipte olanların bir başka özelliği de her zaman sahip olmadıkları şeyi istemeleridir. Çok nadir mutlu olurlar," diyerek konuşmasını sürdürdü.

Kitapçıda enneagramla ilgili birkaç tane kitabın sayfalarını karıştırdım, dört numaralı tipe girenlerin tanımlarını bul-

dum, bana çok bilindik geldiler ama çoğunlukla tepkim, "Ee ne yani? Bunları zaten biliyorum..." şeklinde oldu. Davranışsal çarpıklıklarımda yalnız olmadığımı fark etmem bir nebze olsun rahatlama sağlasa da onları ortadan kaldırmıyordu. Bunun üzerine, kendi kendime bu yaptığımın ilişkimize katkı sağlayacağını söyleyerek eşimin dahil olduğu tipi bulmaya çalıştım, ancak bir türlü hangisi olduğuna karar veremiyordum; üstelik bundan dolayı birbirimizden uzaklaştıran kavgalarımızda onu "karakteristik bir tip üç veya belki de yedi olmakla" suçlayacaktım.

Sandra bana bir kitap yazmakta olduğunu söylediğinde, bölümler ortaya çıktıkça ilk okuyan olma ayrıcalığını rica ettim. Enneagram hakkında yazıyorsa sistemi ve onun içsel yolculukla bağlantısını açık ve net olarak anlayacağımı düşündüm. Ayrıca Tip Dört olmanın belki de diğer tiplerden olmaktan biraz daha iyi olduğunu keşfetmeyi ümit ediyordum, tabii bundan Sandra'ya bahsetmedim.

Bir zamanlar ki öğrencilik arkadaşlığa dönüştükçe, onun karmaşık metafizik kurguları alıp anlam ifade eden bir anlayışa dönüştürmedeki olağanüstü yeteneğini tekrar tekrar gördüm. Bu anlam kişisel, yerinde ve heyecan verici anlamdır. Onun derslerine defalarca kafası karışmış ve bunalmış olarak girip varlığından haberdar olmadığım yemyeşil, naif bir dünyanın aniden canlandığını hissederek çıktım. Onun ve Elmas Yaklaşım'ın bir öğrencisi olarak ilk elden dönüşümün mümkün olduğunu öğrendim. Bu gerçekten kesinlikle mümkün.

Bu sizin için zaten çoktandır bilinen bir şey olabilir ancak benim için müthiş bir aydınlanmaydı. Yirmi yıldır psikoterapinin içindeydim, ilaçlı tedavi taraftarı olmuş, düzinelerce çalıştaya katılmış ve inzivaya çekilmiştim; üstelik içimde rahatsız edici bir şekilde hâlâ aynı şeyleri hissediyordum, hâlâ dünyayı çocukluğumu tanımlayan aynı sevgisizlik merceğin-

den görüyordum: "Hep en çok istediğimden ayrılmış olacağım..."; "İnsanlar daima terk ediyor..."; "Keşke uzun bacaklarım ve kabarık kocaman saçlarım olsaydı, o zaman mutlu olurdum..." gibi gülümseten kanılar. Hangi nesnel durum ortaya konursa konsun, kendim ve içinde bulunduğum dünya için aynı sonuca ulaşacakmışım gibi geliyordu.

Çoğumuz daha fazlasına özlem uyandıracak birisiyle, bir öğretiyle veya bir kitapla karşılaşma şansımız oluncaya değin tam da aynı şeyi yapıyoruz ve bunu gerçeklik diye adlandırıyoruz. Kocaman, yıldızlarla kaplı yüreklerimizi iki, üç ya da sekiz yaş ruhuna sıkıştırmak zorunda kalmayalım diye yaşam için içimizde daha fazla yer açmak durumundayız.

Enneagramın Spiritüel Boyutu o kitaplardan biri ve Sandra'nın aklı ulusal bir hazine olmalı. Kişiliğe kendi içerisinden bakmak ve kendimizi daha iyi hissetmek için neyin geliştirilebileceğini görmek yerine, Sandra hiçbir kişiliğin diğerinden daha havalı olmadığı varlık temelinden yazıyor. Bu bakış açısından sadece varlık ve bizi varlıktan ayıran şey vardır. Rahatsız edici haberlerin parçası olan hiçbir havalı ennea tipi yoktur.

Enneagramın Spiritüel Boyutu'nun en değerli yanı bu ayırım aracılığıyla bir yol öneriyor olmasıdır. Sandra'nın sanki hayatımızın en üst katmanını kaldırarak, bunca yıldır sakladığımız sırrı söylüyor olmasıdır. "Evet, inandığınız kimse olduğunuzu görüyorum; fakat bu inançların altında gerçekten neyin ve kimin olduğunu size göstermeme izin verin. Çok değerli taşlarla bezenmiş olasılıklarınızı size göstereyim." Sandra öz imge kümesinin ve hayatlarımız dediğimiz örüntülerin altında kim olduğumuzu görme gücünü sağlar. Bu, olması gerektiğini düşünüp kendimize kattığımız, kendimiz zannettiğimiz her şeyden çok daha büyük ve çok daha fazla heyecan vericidir.

Enneagramın Spiritüel Boyutu

Sandra'ya öğretilen yöntemler ve kitaptaki –varoluş ve sorgulama üzerine– derslerle yapılan beş yıllık çalışma sonrasında, bir gün uzun bacaklar ve kabarık, kocaman bir saçla uyanmaktan çok daha mucizevi bir şey gerçekleşti. Sevimli olmak için o uzun bacaklara ve kocaman saça ihtiyacı olduğuna inanan kişi, kendisini en çok sevdiği şeylerden ayrılmış hisseden çocuk, kendim olmak için kendime katmam gereken kimseler değillerdi. Gerek ümitsizlikle, gerek yetersizlik/eksiklikle ve gerekse başkalarının hayatını yaşıyor olmaya duyduğum özlemle, farkına vardığım köklü yanlarımın yerini sakinleşme, açıklık ve hoşnutluk anları aldı. Sandra'nın öğrettiği süreç bana yaşamımı verdi.

Çalışmasında Sandra'ya katılın. Bir kitabın size sunduğu bu hediyeyi kabul edin. Bırakın yıldızlarla kaplı parlak kalbiniz açılsın, değerli taşlarla bezenmiş varlığınız ortaya çıksın.

Geneen Roth

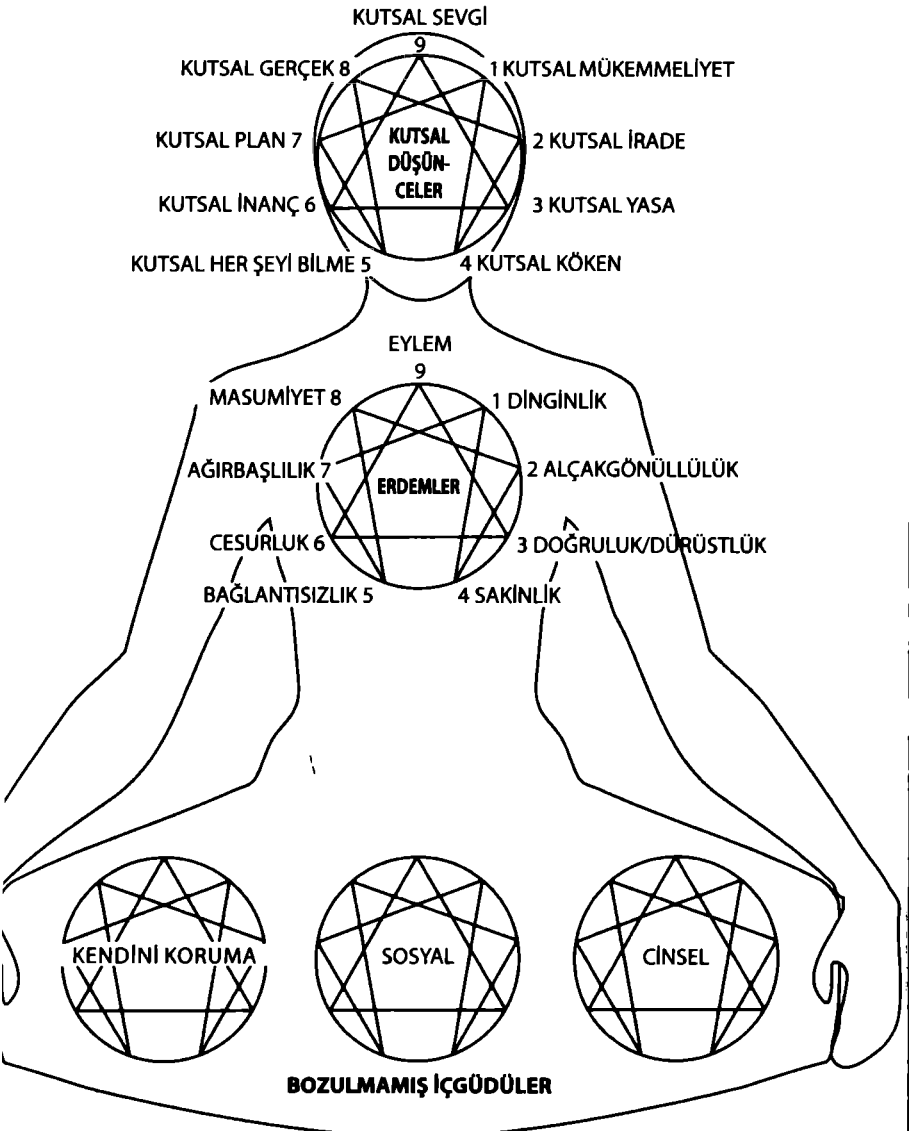

ŞEMA 1
HEDEF ENNEAGRAMLAR

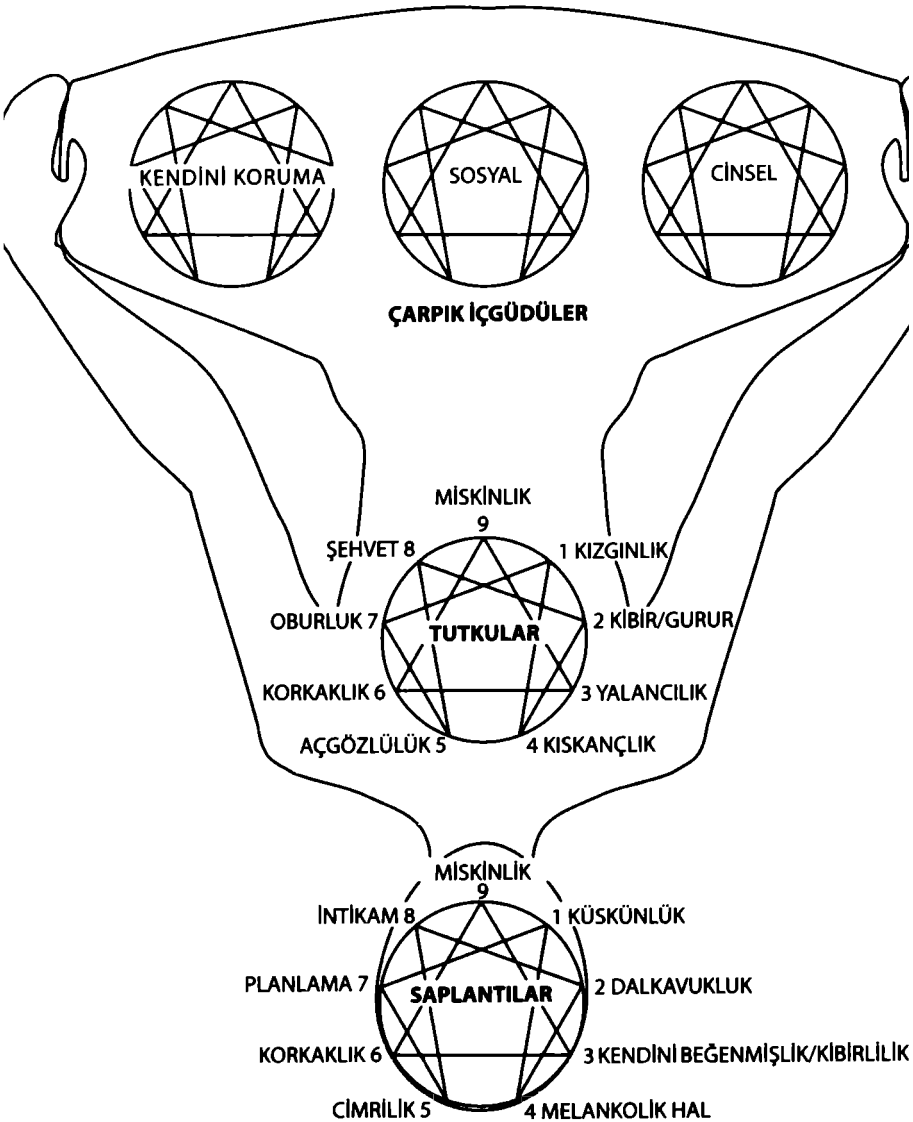

ŞEMA 2
BENLİK ENNEAGRAMI

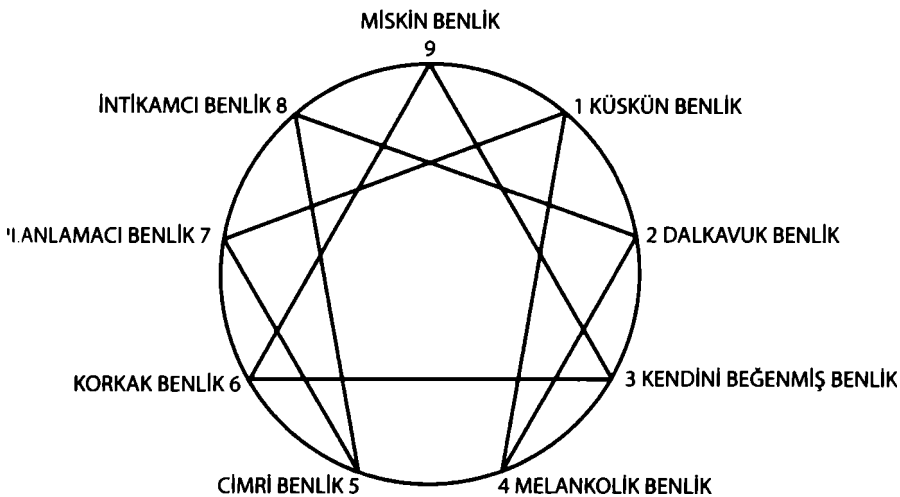

ŞEMA 3
ENNEA TİPLERİ

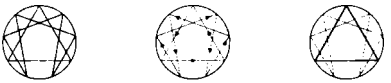

GİRİŞ

Kısa süre önce vefat eden Sufi eğitmen İdris Şah, enneagramı anlatmak için yaptığım sunumlarda her zaman kullandığım bir kıssayı bizlere aktarır. Bu hikâye bize haksız yere hapse atılan ve görünüşe bakılırsa mucizevi bir şekilde oradan kaçmayı başaran bir tenekeciden bahseder. Yıllar sonra bunu nasıl yaptığı sorulduğunda, dokumacı olan karısının hapishanedeki hücresinin kilidini, üzerinde her gün beş vakit namaz kıldığı seccadeye işlediğini söyler. Seccadesinde hücresinin kilidinin modeli olduğunu fark edince, ufak elişleri yapmak amacıyla kendisine alet edavat getirmesi konusunda gardiyanıyla anlaşır. Gardiyan bunları satacak ve kazanç elde edecektir. Elişlerini yaparken bir yandan da aletleri anahtar yapmak için kullanır ve günün birinde kaçmayı başarır. Buradaki kıssadan hisse: Bizi tutsak eden kilidin tasarımını anlayıp çözmenin, kilidi açacak anahtarı yapmamıza yardım edebileceğidir.

Sufi öğretisine dayanan bütün hikâyelerde olduğu gibi, bu hikâye de bir benzetmedir. Kendi benlik yapılarımızın labirentinde tutsak edilmişliğe benzer insanlığın çoğu durumunu tanımlar. Pek çoğumuz için, hayatlarımız kendimizde ve etrafımızdaki dünyada olduğunu sandığımız dar sınırlar içinde yaşanır. Bu dar sınırlar böyle hapsolmamış kimselerin bakış açısından, bizler için aslında kullanılabilir olanın minicik bir parçasıdır. Belirli düşünce kalıpları, duygular ve en bariz durumlar içsel deneyimimize bir aynılık hissi bırakarak yaşamı-

mızda kendilerini sürekli tekrar ederler. Bu tekrarlayan kalıpların altında, kim olduğumuza ve içinde yaşadığımız dünyanın nasıl bir şey olduğuna dair sabit inançlarımızı buluruz. Bu inançlar, çevre ve onun içindekilerle karşılaşmalarımıza yanıt olarak kendimizi tanımlamamız geliştikçe, doğuştan gelen yatkınlıklarımızla birlikte hayatımızın ilk birkaç yıllında şekillenmişlerdir. Bize tutarlı bir manevi deneyim kazandırarak düşünce kalıplarımızı ve duygusal tepkilerimizi şekillendirmeye başlamışlardır. Çoğumuzun yaşadığı dünya, iç ve dış fark etmez, kabul etmesi zor olsa da büyük ölçüde geçmişimizin bir ürünüdür. Dış göstergeler erken çocukluk dönemindekilerden daha karmaşık ve güncel olabilir; fakat kendimizi kim sandığımızla ilgili o iç dolgu ya da öz, iki-üç yaşlarındaki kendimizin esrarengiz ana hatlarını taşır. Yaşamımızda karşılaştığımız karakterlerin kalıbı değişebilir; fakat bizim onlarla nasıl bir ilişki ve etkileşim içinde olduğumuz, onlar hakkında ne hissettiğimiz, hatta onları tecrübe etme yöntemimiz az çok sabit kalır ve o bilinmişliğin bayat tadına sahiptir. İdris Şah'ın hikâyesindeki tenekecinin durumunda olduğu gibi bizi kısıtlayan parmaklıkları ve duvarları görmüyor olsak da, aslında çevremizdeki dünyayı ve bizzat kendi deneyimlerimizi süzgecinden geçirdiğimiz holografik bir gerçekliğin hapsindeyiz.

Genellikle gerçeklik deneyimimizin ne kadar sınırlı olduğunun farkına varmayız; oysaki gereksiz yere sınırlayıcı bir dünyada yaşıyoruz. Bizi neyin mutlu etmesi gerektiğine dair –ister para, mal mülk, mevki, güç, şöhret isterse ilişkiler olsun– toplumun söylediğine razı olmak için elimizden gelen gayreti göstersek de sadece anlaşılması güç bir doyumsuzluk, belli belirsiz bir ölümlülük hissi, bir anlam ve doyum eksikliği hissedebiliriz. Kısıtlı bir yaşam sürme algısı belki başkaları için acı veren ve insanın içini kemiren manevi bir boşluk, yetersizlik, eksiklik veya anlamsızlık hissi şeklinde açığa çıkarak

çok daha aşikâr olabilir. Kriz anları, hapsedilmişliğimizi bir an için görmemizi sağlayarak, bu tür duyguların daha çok su yüzüne çıkmasını sağlar.

Başka bir seçeneğin kapısını açabilecek, bir çeşit hapiste olduğumuzu bildiğimiz andan itibaren, bu anlık bakışlar kurtuluşumuzun başlangıcı olur. Spiritüel/tinsel çalışma, çağlar boyunca yaşam için düşündüğümüzden daha fazlasının olduğunu; ruhsal kısıtlamalarımızın çevrelediği dünyanın dışında başka bir dünya olduğunu söylemiştir. Farklı tinsel gelenekler sadece tutsaklığımızın büyüklüğünü ve benliğin at gözlüklerinin ötesinde gerçeğin boyutlarına dair kendi görüşlerini açıkça belirtmekle kalmamış, aynı zamanda bir sürü kurtuluş yolu sunmuşlardır. Tenekecinin hikâyesi bize özgürlüğümüzü kazanmanın böyle bir yönteminden bahseder: hücrelerimizin içinde bizi kilitli tutan tasarımı kavramak. Holografik gerçekliğimizin –bizi esaretimizin içinde tutan kilit– tinsel çalışmalarını ortaya çıkaran tenekecinin seccadesine benzer bir şey olmadan çoğu zaman çok az kurtuluş şansımız vardır.

Bazı psikolojik ve ruhsal haritalar benlik alanını betimlemelerine rağmen, karşılaştığım hiçbir harita, neredeyse otuz yıldır üzerinde çalışıp öğrettiğim enneagram kadar güçlü değildir. Kişilik enneagramı dokuz farklı kişilik ya da benlik tipini, her birinin karakteristik zihinsel, duygusal ve davranışsal kalıplarını tanımlar. Ayrıca doğru düzgün anlaşıldığı takdirde, bu kalıpların erken çocukluk dönemindeki ruhsal derinliğimizle olan bağlantımızı kaybettikçe neden ve nasıl ortaya çıktığını anlatır. Enneagramın bu boyutları; kendisinin tanımladığı benmerkezci gerçeklik labirentlerinin ötesine geçmemize yardım edebilecek bir tinsel dönüşüm aracı olarak doğru bir şekilde kullanılması amacının ayrılmaz bir parçasını oluşturduğundan, daha sonra onlar hakkında epey konuşacağız.

Günümüzde yaygın olan enneagram neredeyse tamamen psikolojik açıdan ayırt edici özelliklere ve kişilik modellerine odaklanmıştır, öyle ki insanların çoğunun onun hakkında bildikleri de bundan ibarettir. Özellikle Helen Palmer ve Don Riso'nun yazdıkları, çok sayıda kişiyi enneagramla tanıştırmıştır. Enneagram hakkında makaleler ulusal basında görünmekle kalmaz, günümüzde onu konu edinen dernekler ve yayınlanan bültenler vardır. Enneagramdan çok farklı alanlarda yararlanılır. İş dünyasında çalışanlarla ilgili kararlar almakta kullanılırken özel hayatta uygun eş seçimi için bir yöntem olarak görülür. Odak noktası öncelikle dokuz kişilik tipinin psikolojisi üzerine olmakla birlikte, tüm bu ilgi onun diğer boyutlarını alımlamaya açık bir okuyucu ve izleyiciyi ideal olarak yaratmıştır. Enneagramın derinlerdeki işlevi kişilik düzeyinin ötesinde kim olduğumuza dair bir yön göstermek; kendimizin son derece bilge, daha ilginç, daha tatminkâr ve daha gerçek bir boyutuna işaret etmektir. Kitap bu uğraşı desteklemek için yazılmıştır.

Enneagramın dokuz kenarlı sembolünün kökenleri bir sır perdesinin ardında saklıdır, bunun da nedeni büyük olasılıkla ona dair öğretilenlerin bugüne kadar sadece sözlü olarak kuşaktan kuşağa aktarılmış olmasıdır. Enneagram Batı'da ilk kez yeni yüzyılın başlangıcına yakın, Ermeni mistik George Ivanovitch Gurdjieff'in çalışmalarında ortaya çıkmıştır. Gurdjieff enneagramı Orta Asya'daki mistik bir tarikat olan "Sarmoung Kardeşliği"nden öğrendiğini aktarır. Gurdjieff'in biyografi yazarı James Moore, "Sarmoung"un gerçekten var olup olmadığı sorusunu sorar; üstelik bu sorunun cevabı hiçbir zaman verilmemiştir.[1] Enneagramın çıkış noktasının izini bulma girişimlerinde, Gurdjieff'i takip eden kronikçi James Webb, bildiğimiz üzere enneagramın şekline dair Gurdjieff öncesinde kesin izler bulamamıştır.[2] Sadece eski çağlarda ona

ait olma olasılığı bulunan belirsiz referanslar bulmuştur. Dokuz kenarlı şeklin, 1665 yılında bir Cizvit kitabının başındaki resimli sayfada tesadüfen ortaya çıktığı not edilirken, bu şekil üç tane eşkenar üçgenden oluşuyordu ve günümüzde kullandığımız enneagram şekli değildi.

Gurdjieff enneagrama dair ilginç birçok şey söyler; içinde enneagramın kullanılabileceği ve günümüzde kullanılıyor olduğu çoğu yorum ve yöntemin nasıl anlamlandırılacağıyla ilgili olduğundan burada söylediklerinden alıntılar yapıp aktaracağım.

Genel konuşmada enneagramın evrensel bir sembol olduğu anlaşılmalıdır. Enneagram bütün bilgileri içerir ve onun yardımıyla bu bilgi yorumlanabilir. Bu bağlamda bir insanın enneagrama koyabildiği aslında sadece bildiği, o da anlayabildiği şeydir. İnsan anlamadığı şeyi enneagrama koyamaz. Ondan yararlanmasını bilen için kitaplara ve kütüphanelere başvurmaya gerek kalmaz. Her şey enneagrama dahil edilebilir ve onda okunabilir. Bir kimse çölün ortasında yapayalnız olabilir ve enneagramın izini kumların içinde sürüp evrenin sonsuz yasalarını onun üzerinden okuyabilir. Her defasında daha önce bilmediği yeni bir şeyi öğrenebilir... Enneagram farklı insan seviyeleri olduğu kadar çeşit çeşit anlamlara da sahip evrensel bir dilin temel hiyeroglifidir. Enneagram sürekli devinimin şematik çizimi, yani sonsuz hareket makinesidir. Ancak elbette bu şemanın nasıl okunacağının bilinmesi gerekir. Bu sembolü anlayıp onu kullanabilme becerisi, insana büyük bir güç verir. O hem sürekli devinimin kendisi hem de simyacıların felsefe taşıdır.[3]

Enneagram ve onun temsil ettiği bakış açısı farklılıklarına dair anlayış gelişimini değerlendirmek için, Gurdjieff'in söylediği gibi, öncelikle enneagram sembolünün atfettiği sadece bir tane anlamlar grubu ya da sadece bir tane gerçeklik düzeyi olmadığının kavranması gerekir. Farklı psikolojik, dinsel ve spiritüel ekollerin enneagram sembolünü son derece farklı olayları açıklamak için nasıl kullandıklarını –farklı bir olay ve

içerik söz konusuysa, birbirlerini enneagramı uygun şekilde, doğru düzgün kullanmamakla suçlama eğiliminde olsalar bile– ve ayrıca aynı olay için çeşitli yorum düzeylerinin olabileceğini göstermesi bakımından bu önemlidir. Yukarıda aktarılan parçada Gurdjieff'in söylediği gibi, enneagram "farklı insan seviyeleri olduğu kadar çok çeşitli anlamlara" sahiptir. Arketipik bir sembol olarak fiziksel süreçleri ve kuralları olduğu kadar psikolojik ve spiritüel süreçleri ve kuralları da tanımlamak için kullanılabilir; öyle ki haftanın günlerinden tutun da güneş sistemindeki gezegenlere kadar birçok farklı alandan konuya atıfta bulunarak açıklama yapan enneagramlar vardır.

Gurdjieff bizzat evrenin işleyişine dair anlayışını aktarmak için bir model olarak enneagramı kullanmıştır ve enneagramın ancak kendisinin tasarlayıp bulduğu hareket egzersizleri sayesinde anlaşılabileceğini düşünmüştür. O, Bolivyalı sufi Oscar Ichazo'nun yetmişlerin başlarında Arica-Şili'de, enneagramı küçük bir grup takipçiye tanıtırken yaptığı gibi içsel bir deneyim haritası olarak kullanmamış gibi görünüyor.

Enneagramın yakın tarihinde çok önemli bir rolü olduğu anlaşılan Ichazo'nun öğrencilerinden biri psikiyatrist Claudio Naranjo'ydu. Enneagramla 1971 yılında –bildiğim kadarıyla– ABD'de öğretildiği ilk spiritüel grubunda tanışmamı Naranjo sağladı. Naranjo, Ichazo'yla karşılaşmadan önce, kapsamlı bir eğitim gördükten sonra çok sayıda spiritüel Doğu geleneği ve Batılı psikoloji ekolüyle çalıştı. ABD'ye dönünce Ichazo'dan öğrenmiş olduğu kurama, kendi klinik altyapısının yanı sıra, hem Fritz Perls'in geştalt terapisi hem de Karen Horney'nin benlik psikolojisiyle ilgili kendi çalışmalarına dayanan psikolojik içgörülerini katarak enneagramı öğretmeye başladı. Enneagram, Naranjo'nun Kaliforniya, Berkeley'de kurduğu ve benim de bir parçası olduğum grupta en önemli psikolojik

araçtı. Bu gruplardan ilkine Sanskritçede "doğruluk ve gerçek" anlamına gelen ve İngilizcede de "Seekers after Truth" (Gerçeği Arayanlar) sözcüklerinin baş harflerinden oluşan SAT ismini verdi. Gurdjieff aynı ismi, takipçilerinden oluşan ilk grup için kullanmıştı. *İçsel Kavrayışa Yönelik Elmas Yaklaşımı* diye adlandırılan çağdaş spiritüel akımın kurucusu olan A. H. Almaas da bu grubun bir üyesiydi.

Dört yıl boyunca devam eden grup çalışmalarında, bize pek çok önemli gelenekten spiritüel bakış açıları ve uygulamaları öğretildi, ayrıca Threvada ve Tibet Budizmi, Hinduizm, Sufizm, Konfüçyüsçü ve sıradan hayat bağlamı içerisinde spiritüel çalışmayı savunan çeşitli dördüncü yol öğretileri tanıtıldı. Buna rağmen grubun ana yönelimi belirgin biçimde Gurdjieffçi bir hava taşımaktaydı; ruhsal derinliklerimize ulaşmak için Gurdjieff'in kişilik olarak adlandırdığı şeyle – koşullanmış ayrı bir benlik duygusunun oluşturduğu geçmişe dayanan zihinsel yapılarla–[4] baş etmenin önemini vurguluyordu. Bu amaçla, Naranjo'nun yaklaşımı psikolojik ve tinsel çalışmayı birleştirmek oldu, o zaman için bu olağanüstü bir keşifti. Enneagramla çalıştığımız alanın dışında bir şeydi.

Kendi tecrübelerimiz çerçevesinde enneagram kuramına boyutlar arayıp kattığımızdan, enneagramla yatıp enneagramla kalktık. Naranjo'nun bu güçlü harita anlayışı kişiliklerimizin işleyişini görme ve tecrübe etmeye yönelik savunmalarımızı radikal bir şekilde bozdu. Kişisel felaketimize yol açtı; gerçek doğamızla bağlantı kaybının kaçınılmaz sonucu olan kişiliklerimizin özündeki, bireysel eksiklik deneyimlerimize kapı araladı. Benlik eksikliği –bunu okuyan pek çok kişiye hepsi de çok tanıdık gelebilir– ruhsal boşluk, anlamsızlık, amaçsızlık, yararsızlık gibi hissedilebilir; herhangi bir özden, değerden yoksunluk ve yetersizlik, önemsizlik hissi duyulabilir. Bunlar hoş olmayan bu durumun sadece birkaç

duygusudur. Bu benlik eksikliği durumundan kaçınmak için daha önceki yöntemlerimizden sıyrıldığımızdan, yetersizlik durumu yaptığımız spiritüel alıştırmaların çokluğuna ve grup içerisinde edindiğimiz heyecan verici ve olağanüstü deneyimlere rağmen hepimiz için değilse de çoğumuz için devam edip gider. SAT grubu dört yılın ardından dağıldı, çeşitli üyeleri başka spiritüel veya psikolojik eğitmenler bularak ya da bizim Gurdjieffçi tarzda iş/görev diye adlandırdığımız şeyi bütünüyle bırakarak ayrıldılar.

İnsanların çoğunun aşina olduğu enneagramlar Naranjo tarafından ayrıntılı ve özenle hazırlandığı şekliyle, köklerini Ichazo'nun öğretilerinden alan insan ruhunun deneyimiyle ilişkili olanlardır. Ichazo ve Naranjo'nun sunduğu enneagram modelleri temel olarak iki kategoriye ayrılır: Birincisi benlik deneyimiyle, yani kişilikle ilgili olan; ikincisi ise koşullu öz benliğin ötesinde ve bizim spiritüel olarak da bildiğimiz esas deneyimle ilgili olandır. Bu iki grup enneagramın ayrılmaz bir şekilde birbirine bağlı olduğu söyleniyordu fakat bağlantı açık ve net değildi. Bizlere enneagram dilinde kutsal düşünceler diye adlandırılan şeylerin dokuz farklı amacı veya gerçekte aydınlatılmış bakış açılarını temsil ettiği öğretildi. Onların kaybının, dokuz kişilik tipinin özünü oluşturan ve saplanma denilen bilişsel çarpıtmalara yol açacağı söylendi. Bu deneysel olarak nasıl aktarılır ve neden ortaya çıkar soruları bir hayli amorf kalmıştır. Bu anlaşılmadan, enneagramı, izlerimizi takip ederek özümüze dönmemizi ve kayıp spiritüel dünyayla yeniden bağlantı kurmamızı sağlayacak bir harita olarak kullanmak olanaksız hale gelir. Üstelik varoluş/varlık alanını tecrübe etmek için tek yapabileceğimiz kişiliklerimizin sınırını aşmaya ya da kökünden söküp atmaya çalışmaktır. Gerçek sürecin detaylı açıklanması SAT günlerinden eski dostum Almaas'a bırakılmıştır.

Bir anlığına Gurdjieff'e dönecek olursak, Gurdjieff enneagrama kazandırdığımız şeyin onunla ilgili anlayışımızı belirlediğini öğretti. Enneagram kendi başına basit örnek teşkil eden bir haritadır, ayrıca felsefi ve spiritüel yönelimimiz onu nasıl yorumladığımıza ilişkin olması gereken her şeye sahiptir. Bir başka deyişle, ondan ne çıkardığımız onun çizdiği alan anlayışımıza bağlıdır. Bu kitabın ayrıntılarıyla açıklamaya çalıştığı alan, kişilik ve onun kendi tinsel derinliğiyle ilişkisi olduğundan, bir "benim bakış açım" ve "benim yaklaşımım" duygusuna sahip olunması önemlidir.

Bu kitapta ortaya konulan enneagram anlayışı benim varlık veya her şeyin nihai ya da gerçek doğası diye adlandıracak olduğum, bütün varoluşun temel doğasının algılanmasına, yani ruhsal derinliklerine dayandırılmaktadır. Ruhumuz diye adlandıracak olduğum bireysel bilincimizi, ilahi doğamızın/mizacımızın bireysel dışavurumu olarak, varlık olarak görüyorum. O zaman her birimiz varlığın benzersiz bir oluşumuyuz. Varlığı kendi içimizde hissettiğimizde, özde kim olduğumuzu, yani kişilikle ilgili tüm yapılar çözüldüğünde geriye kalanı deneyimleriz ve böylece gerçek mizacımızla bağlantıya geçeriz. Benim öz diye nitelendirdiğim şeyse bireysel ruhumuz aracılığıyla deneyimlediğimiz varlıktır.

Esas olan ruhumuz, yani özümüz şekillendirilebilir bir şeydir ve hayatta karşılaştıklarımızdan etkilenir. Bu özellikle savunmaya yönelik yapılarımızın güçlenmesinden önceki oluşum yıllarımıza özgü bir durumdur. Bu zaman zarfında bir kişilik oluştururuz, özümüzün dış katmanlarını meydana getiren ve giderek özdeşleştiğimiz Tanrı'dan zamanla bizi ayıran yapısal veya sabit bir gerçeklik ve kendilik algısı geliştiririz. Bunun nasıl olduğu karmaşık ve büyüleyici bir öyküdür. Bu öykü, enneagramın içindeki üçgeni oluşturan üç noktayı keşfederken 1. Bölüm'de anlatılacaktır.

Gördüğüm kadarıyla spiritüel gelişim işi ruhumuzun manevi derinliklerine, özümüze; gerçek mizacımıza yeniden bağlanmaktır. Öz, durağan bir durum veya deneyim değildir, fakat bilincimizde merhamet, barışseverlik, açıklık, onaylama, mükemmellik, genişlik ve akıllılık gibi sadece birkaçını saydığımız, farklı özellikler olarak, her biri karakteristik bir duygu tonu ve varoluş niteliğiyle, hatta kendine özgü tat ve kokusuyla ortaya çıkabilir. Özümüz ya da mizacımızın (gerçek doğamızın) bu çeşitli dışavurumlarına veya özelliklerine ana yönler denilir.

Enneagramın belirlediği mizacımıza ve kişiliğimize dair bilgileri nasıl kullandığımız ya da onlardan ne şekilde yararlandığımız bizim yöntemimize bağlıdır. Kısacası bu kitapta bahsedilen yaklaşım, basit olarak bedenimizin içerisinde, duygu ve düşüncelerimizde nasıl tam olarak var olunacağını; aradığımız şeyin deneysel olarak nasıl keşfedileceğini ve araştırılacağını öğrenmeyi içerir. O halde varoluş ve sorgulama bu yaklaşımın mihenk taşlarıdır. Sadece zihinsel olarak yapılan sorgulama ruhumuzun iç işleyişini ortaya çıkararak aydınlatan öngörüler üretmeye yetmeyecektir. Bir merak ve keşfetme tutumuyla anbean deneyimlerin içinde olarak ve içdünyamızda bulduğumuz hiçbir şeyi doğru ya da kesin olarak bilinen şeklinde kabul etmeyerek ruhumuzun içerikleri kendisini ifşa eder. Genellikle ilk önce, kişiliğimizin en dıştaki katmanlarını fark eder, onlarla, özellikle de içimizdeki eleştirmenimiz üst benliğimizle iletişim halinde oluruz. Daha derindeki katmanlarımız, yavaş yavaş kendimize yolculuğumuz ilerledikçe ortaya çıkar ve zaman içerisinde bunlar giderek daha şeffaflaşmaya başlar. İlkel doğamızın çeşitli ana yönleri kendini aşama aşama gösterir.

Bir başka deyişle, kişiliğin dünyasını gerçeklik olarak almak yerine deneysel olarak keşfettiğimizde, onun hem iç

hem de dışsal deneyimlerimizi filtrelediğimiz holografik bir evren olduğunu görürüz. O kendimize özgü amatör sinemamızdır; olay örgüsü ve konusu erken dönem çocukluk deneyimlerimize dayanan gerçekliğin doğasına dair vardığımız çıkarımlar tarafından şekillenen bir filmdir. Yaşadığımız her şey, hayatımızda karşılaştığımız, yaşamımızın ilk yıllarından kayda değer insanların karakterlerine ve rollerine bürünen kötü nahoş alışkanlığı olanları içine alarak bu hiç bitmeksizin oynayagelen ve çoğu kez bilinçsiz filmin süzgecinden geçirilir ve böylece çarpıtılır. Bu filmdeki olaylar örgüsü, duygusal atmosfer ve bizim karşılık verme şeklimiz enneagramın belirlediği (enneagramik) tipimizin silinmez izini taşır. Yakın incelemede bu iç gerçekliğin sanal gerçeklik üreten bir bilgisayarca oluşturulan imgeler kadar gerçekdışı bir yanılsama olduğu görülür. Modern parçacık fiziği, maddeye son derece büyütülerek bakıldığında büyük oranda boşluktan oluştuğunu ve onun katılığının algısal bir yanılsama olduğunu bize göstermiştir. Öyleyse içdünyamıza bakıldığında; normal bilinç sınırları içerisinde oldukça gerçek görünen ne varsa hepsinin de dikkatle yapılan yakından incelemeyle o kadar da katı ve sert olmadıkları ortaya çıkmıştır. Var olma, yaşadıklarımızla derinlemesine ilişki kurma ve onların içeriklerini merak etme kapasitesinin sürekli gelişmesiyle, içimizdeki filmin çarpıtmaları olmadan gerçeği görmeye başlayabiliriz. Oyunun parçası olmayan çok daha derinlerdeki gerçeklik düzeyleri, ötelerinde yatan ve benlik süzgecinden çok daha temel olan özellikle gerçeklik, nihai doğamız yani mizacımız ve her şeyin doğasıyla gittikçe daha fazla irtibatta olmamızı sağlayarak kendilerini gösterebilirler.

Bu açıdan psikolojik çalışma, ruhumuzu gerçekten dönüştüren spiritüel gelişimden ayrılamaz. Kişiliğimiz üzerinde çalışmadan spiritüel çalışma peşinde koşmak, genellikle kök-

leşmiş meselelerin çözümsüzlüğüne ve tinselliğimizle tam bir bütünleşmenin sağlanamamasına, insanı sınırlandıran, hatta pek çok spiritüel eğitimciyi ve geleneği alaşağı eden bir duruma yol açar. Buna karşılık çoğu psikolojik çalışma, kişilik alanının kesin olarak gerçek olduğu inanışına saplanıp kalmıştır. Asıl önemli durumlar ortaya çıktığında psikoterapist çoğunlukla onlara uyum sağlayamaz veya önceliğin bu durumlarda olması bakımından önemlerinin farkında değildir. Gerçek psikolojik içgörü sadece ruhumuzu derinden etkileyen bir aydınlanma yaşadığımızda oluşmasına rağmen, deneyimimize göre var olma fikri psikoterapik kuramda yer almaz. Göreceğimiz üzere, bu bakış açısı enneagramın kendisini özgün spiritüel dönüşüm için gerçekten bir araç olabilecek şekilde haritalandırdığı alan anlayışımızla tamamen yer değiştirebilir.

Enneagramın bizzat kendisine odaklandığımızdan, bu bölümde başlayacak olan şemalarda iki kategoriye ayrıldığını görürüz. Bunlar Şema 1'de nesnel (yani öznel kişilik deneyimlerinin karşıtı olarak) ve Şema 2'de ise benlikle ilgili deneyimler şeklinde gösterilenlerdir. Kitap boyunca bu şemalarda yer alan bilgilere defalarca/sık sık atıfta bulunacağımızdan, hepsinin bir defada öğrenilmesine gerek yoktur. İlk olarak kişilik enneagramı şemasına döndüğümüzde, enneagram tiplerinin üst üste konulduğu şeklin baş aşağı olduğunu hemen fark ederiz. Bu şekil bazı spiritüel geleneklerde uyku hali, karanlıkta olma, cehalet veya sanrı ya da nesneleri tepetaklak görme olarak adlandırılan insanın benlik durumunu resmeder. Bu benlik durumuna gönderme yapan tersyüz edilmiş insan eğretilemesi/benzetmesi tarot falında asılan adam kartında[5] görülebilir.

Kutsal düşünceler enneagramın spiritüel boyutuyla ilgili anlayışımızın temel taşlarını oluşturduklarından, onların nelerden söz ettiğini, nelere atıfta bulunduğunu araştırmay-

la başlayacağız. Dokuz kutsal düşünce, gerçekliğin dokuz farklı doğrudan algısıdır; kişilik filtresi olmadan algılanacak olursa, dokuz çeşit aydınlanmış bakış açısıdır. *Düşünce* sözcüğünü kullanma burada yanıltıcı olabilir; çünkü çoğunlukla düşüncenin zihinsel bir kavram olduğunu varsayarız. Ancak enneagram dilinde *düşünce* belli bir gerçeklik algısını, ondan görülen, tecrübe edilen ve anlaşılan bir bakış açısını işaret eder. Kutsal düşüncelerin, özel spiritüel deneyimler ya da bilinç halleri olmaktan ziyade kişiliğe özgü önyargılardan kurtulmuş gerçek düşünceler olduğunun kavranması önemlidir. Bu nedenle deneyimden kaynaklanan anlamın ve çeşitli deneyimlerle bağlantılı temel ince çizginin algılanmasıyla da ilgilidirler. Kutsal düşünceler çeşitli açık ve anlaşılır gerçeklik algılarına atıf yaptıklarından, Şema 1'de şeklin baş bölgesindeki dokuz kutsal düşünceyi görürüz.

Görüleceği üzere kutsal düşüncelerden bazıları daha ziyade bir bütün olarak gerçekliğe dair değişik genellemelere odaklanırken, diğer bir kısmı da insanın evrendeki yerine odaklanır. Büyük olasılıkla her birini aydınlatarak bir kutsal düşünceler hissi vermek en kolayı olur. Bazılarına erişilebilir gibi gelirken, diğerleri yabancı ve anlaşılamaz gelebilir; ayrıca onların tanımladığı gerçeklik konusundaki bakış açılarının son derece kapsamlı olduğunu, yüzyıllar boyunca büyük spiritüel geleneklerin konularının da nesnelere normal bakışımızın çok ötesinde olduklarını hatırlamak önemlidir.

Enneagramın en tepesinde yer alan dokuzuncu noktanın kutsal düşüncesiyle başlayacak olursak, kutsal sevginin görüş açısından gerçekliğe baktığımızda, var olan her şeyin nihai doğasının iyiliksever ve sevgi dolu olduğunu, her birimizin sevgiden oluştuğunu ve onun bir ifadesi olduğumuzu görürüz. Enneagram üzerinde saat yönünde hareket ettiğimizde, kutsal mükemmeliyet diye adlandırılan birinci noktanın

kutsal düşünce bakış açısından gerçekliği kavradığımızda, bizim kabulümüz kendimiz de dahil olmak üzere her şeyin esas doğasının zaten doğası gereği mükemmel, iyi ve olumlu olduğudur. İkinci kutsal düşünce olan kutsal irade bakış açısından gerçeği deneyimlediğimizde, evrenin sırlarının ortaya çıkışında kendisine özgü bir doğrultusu ve devinim gücü olduğunu görürüz, dahası her birimizin içinde ve yaşamında olup biten ne varsa hepsinin bu kutsal istencin bir parçası olduğunu fark ederiz. Üçüncü kutsal düşünceden, yani kutsal yasa bakış açısından bakıldığında meydana gelen her şeyin evrenin değişen örüntü ve yapısının parçası olduğu; hiçbir şeyin ve hiç kimsenin bütünün hareketinden ayrı çalışmadığı görülür. Dördüncü kutsal düşünceden, kutsal köken bakış açısından görünen ise gerçek doğanın kendimiz dahil bütün dışavurumların kaynağı olduğu ve her şeyin onun ayrılmaz parçası olduğudur.

Beşinci kutsal düşünceden, yani kutsal her şeyi bilme penceresinden baktığımızda her birimizin gerçeklik dokusunun bütününden ayrılmaz bir parçası olduğu ve bizleri ayıran sınırların da kesin sınırlar olmadığını görürüz. Kutsal inancın, altıncı kutsal düşüncenin penceresinden baktığımızda içyapımızın bize güç veren, bir bütün olarak gerçekte ve kendi kendimize güven duymamızı sağlayan bir öz olduğunu mutlak bir kesinlikle görürüz. Kutsal plan, yedinci kutsal düşünce açısından baktığımızda doğal hareketi kendisini gerçekleştirme doğrultusunda olan insan ruhunu –kendimizinki de dahil– gözler önüne sermeye yönelik doğuştan gelen bir mantık ve ilerleme olduğunu görürüz, tıpkı bir tırtılın doğal olarak kelebeğe dönüşmesinde olduğu gibi. Algımızı kutsal gerçekle, yani sekizinci kutsal düşünceyle donattığımızda varlığın, var olan her şeyin nihai doğası olduğunu ve her şeyin ondan oluştuğunu görürüz. Böylece Tanrı'nın ve dünyanın, ruh ve

maddenin, hatta benlik ve tözün bütün ikiliklerinin esasen yanıltıcı olduğunu anlarız.

Gerçek ve gerçekliği kutsal düşüncelerin tümü açısından algılarken, bir tanesinin en güçlü ve etkileyici olduğunu görürüz, o da enneagram üzerindeki kendi özel noktamıza ait kutsal düşüncenin bakış açısıdır. Ichazo tarafından öğretilen orijinal kurama göre her birimiz, mevcut ne kadar kutsal düşünce varsa hepsiyle birlikte doğarız fakat özellikle bir tanesine "duyarlı" veya uyumlu oluruz. Hassas bir sinir gibi, hayatı anlamanın bu tek yönü etrafında dünyaya savunmasız ve duyarlı gelmiş gibi görünüyoruz. Bu anlayışla temasımızda duyguları etkileyen ve yaşamın ilk birkaç yılında kişilik yapısını geliştirirken herkese olan evrensel şey gerçek özümüzle az çok olan bağlantımızı tümüyle kaybetmemizdir. Özümüzle bağlantımızı kaybederken aynı zamanda kutsal düşüncelerimizin yansıttığı özel gerçeği de kaybederiz.

Gerçekliği derinlik boyutundan yoksun kalarak kavramaya başladık, ayrıca gerçeklik algımız sınırlı olduğu için ona dair –kutsal düşüncemizin temsil ettiği– kritik bir anlayıştan da yoksun kaldık. Bu sınırlı görüşü yorumlayış tarzımız, saplantı denilen gerçeğe dair sabit bir kanıda –enneagram üzerindeki noktamıza özgü bir yanılgıda– belirginleşir. O halde gerçeklik ve insan doğasına dair yanılgı kutsal düşünceyle yer değiştiren bir anlayıştır ve bu yüzden saplantıları 2. şeklin baş bölgesinde görürüz. Saplantılarımız dayanak oluşturur ve belirli zihinsel önyargılar, duygusal tepkiler ve davranış kalıplarıyla birlikte bütün olarak bir kişilik tarzını meydana getirir. Örneğin sizin karakter tipiniz enneagramda asli mükemmellik, iyilik ve her şeyin doğruluğunu algılamayla ilgili kutsal düşünceyi içeren birinci nokta olsaydı, çocukluğunuzun ilk yıllarında sizin için temel olan özünüzle bağlantınızı kaybetmeniz sizi ve aynı zamanda sizden başka her şeyi de

mükemmel kılan şeyle bağlantının kopması olarak algılanıp yaşanacaktır. Bu da sizde ve diğer gerçekliklerde bir şeylerin ters gittiğine dair ciddi bir kanıya kapılmanıza yol açacaktır; şemada küskünlük olarak adlandırılan saplantı, içdünyamızda önce bütün yanlışlıklara karşı duygusal bir öfke atmosferinin ve ardından da nesneleri düzeltip doğrultmaya çalışma şeklinde bir davranış kalıbının oluşmasına sebep olacaktır.

Bu belli bir kutsal düşünceye eğilimli doğduğumuz fikrinde ima edilen, tek bir kişilik tipi oluşturmaya yatkın doğduğumuz düşüncesiyle ilişkilidir. Öyleyse enneagram kuramına göre bizler tam olarak kendimizi olmaya koşullandırdığımız yapıtlar değiliz, tersine o koşullanmayı belli bir biçimde yorumlama yatkınlığı kazanırız. Psikolojik düşünmede sarkaç, karakterimizi doğal yeteneklerimizin belirlediği kanısından, çocuklukta gördüğümüz muamelenin belirlediği kanısına doğru sallanmaktadır; şu anda ise geri karakterimizi genetik yaradılışımıza, yani mizacımıza bağlayan inanışa doğru sallanmaktadır. Enneagram kuramından bakıldığında insan doğası, yani mizaç (kutsal bir düşünceyle ulaştığımız duyarlılık) ve yetişme (koşullanmamızın etkileri) oluşturduğumuz kişiliği şekillendirmede çok yakın ilişki içerisindedir.

O halde her birimiz, ister kişilik alanında isterse ruhsal özümüzde faaliyet gösteriyor olalım, enneagramda bizim noktamıza karşılık gelen belli tek bir açıdan gerçekliğe uyumluyuz. Bu nedenle Naranjo'nun[6] başlangıçta adlandırdığı şekilde sadece kişiliğe atıfta bulunan benlik tipleri ya da saplantılar demektense kısa süre önce literatüre kazandırdığı kavramı kullanarak enneagrama özgü tiplerden veya enneagram tiplerinden söz etmek daha uygun görünüyor. Bir başka deyişle tamamen aydınlanmış, koşullanmamızın karanlıklarından kurtulmuş olsak bile enneagramdaki noktamızın kutsal düşüncesi gereğince gerçekliğe hâlâ duyarlı olurduk, üstelik

herhangi bir başka noktadansa –erdem diye adlandırılan– o noktanın aydınlanmış duygusal durumundan çok daha fazlasını yaşar ve dışa vururduk.

Kişilik enneagramı, benlik veya kişiliğin kendi bütünlüğü içerisinde nasıl işlediğini gösteren bir haritadır, öyle ki her birimiz belli tek bir kutsal düşünceye ve bu nedenle de tek bir ennea tipine eğilimli doğsak da dokuz kişilik tipinin hepsini de kendimizde barındırırız. Bu nedenle çoğu insan bütün tiplerin dinamiklerini kolayca anlayabilir ve birbiriyle ilişkilendirebilir. O halde bütün tipler bizde bulunur ancak onlardan bir tanesi çokça telaffuz edilir ve onunla örtüşen gerçekliğin yapısına dair temel yanılgı/aldanma bizim yapımızın özünü oluşturur.

Kişilik enneagramı şemalarımıza tekrar dönecek olursak, Şema 2'de saplantıları, yani her bir enneagram tipinin çekirdeğini oluşturan ve baş bölgesinde yer alan gerçekliğe dair sabit görüşleri ve sanrıları görürüz. Her ne kadar bu enneagramın çevresinde gösterilen anahtar sözcükler, metinde yer alan benim tanımlarımla tam olarak bağdaşmasa da, Ichazo'nun hazırlamış olduğu orijinallerini burada, gelecek kuşakların yararlanması bakımından kullanıyorum.[7]

2 numaralı şemada, kalp bölgesinde gösterilen güçlü duyguların, yani tutkuların enneagramı her bir tipin, gerçekliğe dair temel önyargılar olan saplantı ya da takıntılarından kaynaklanan duygusal ortamının karakteristiğine gönderme yapar. Bu duygusal nitelikler zorlayıcı, tepkisel ve heyecan doludur. Başka duygusal durumlar için bir tür zemin hazırlarlar ve her tipi simgeleyen (her tipin belirgin özelliği olan) sürekli ve zorunlu bir duygu tonu oluştururlar.

Erdem diyebileceğimiz iyi özellikler enneagramına karşılık gelen Şema 1, kutsal düşünce bakış açılarının birleşiminden oluşan duygusal durumları temsil eder. Nesnelleştikçe,

bir diğer deyişle öznel filmimizin ötesinde deneyim edindikçe, tutkuların tepkiselliği yerine duygusal bir ton ya da sezgi olarak deneyim ve davranışlarımız içerisinde o kadar çok erdemlilik gösteririz. Daha derin bir düzeyde, enneagram üzerindeki noktamızla ilgili erdem tam da kendimizi nesnel bir şekilde kendimiz olarak hissetmek için gereksinim duyduğumuz niteliktir. Aynı zamanda kendimizi gerçekten içtenlikle hissettikçe, daha çok kendimize özgü erdemimiz gelişecektir. Ennea tiplerinin her birinin yer aldığı bölümlerde bunun nasıl olduğunu daha kapsamlı ele alacağım.

Şekli düzgün ve bozulmuş olarak sırasıyla Şema 1 ve 2'de yer alan içgüdülerle ilgili enneagramlar çok az açıklama içermektedir. Naranjo'nun anlattığı kuram, kendini (nefsini) koruma, sosyal içgüdü ve cinsel içgüdü olmak üzere üç tane içgüdüden bahseder. Bu kurama göre her birimiz daha "şiddetli/tutkulu" ya da orta bir takıntıdan daha fazlası olan bu içgüdülerden birine sahibizdir. Ennea tipimize ilişkin tutku, en güçlü şekilde yaşamın o özel alanında ortaya çıkar. Belirgin bir kendini koruma içgüdüsü, güvenlik ve hayatta kalmayla ilgili bir kaygıyı işaret eder. Dikkate değer bir sosyal içgüdü kişinin sosyal statü, arkadaşlıklar ve aidiyet duygusuyla ilgili bir kaygısını ifade eder. Belirgin bir cinsel içgüdüyse samimi ilişkiyle ilgili bir kaygıyı gösterir. Her enneagram tipi bu üç alt tipe sahiptir; her biri tek bir içgüdüye yoğunlaşmıştır ve ayırt edici bir stille kişiliklerini vurgularlar. Aslında gerçekten her bir tipin üç türü vardır, öyle ki bu varyasyonlar alt tipler bölümünde incelenecektir. Şema 1'deki ilgili enneagramlar basitçe "bozulmamış içgüdüler" olarak nitelendirilmiştir. Bunun da anlamı şudur: Bir bütün olarak kişilikle özdeşleşmeye çalıştıkça, geçmişimizden ziyade şu anki gerçekliği değerlendirerek hayatın bu alanlarında işlevlerimizi daha nesnel olarak yerine getiririz.

Kitap dokuz, altı ve üç sayılarının oluşturduğu ve enneagramın iç üçgeni diye bilinen üçgenin neyi ifade ettiğini araştırmakla başlar. Bu içerdeki üçgen, özle ya da varlıkla olan bağlantının kaybedilmesi ve bir benlik yapısı veya kişilik geliştirilmesinin ilk örnek/arketipik sürecini temsil eder, aynı zamanda diğer tiplerin hepsi için bir temel oluşturur. Daha sonra Şema 3'te gösterilen, her bir ennea tipiyle ilgili kutsal düşünceyi tanımlayarak ve onun kaybıyla her bir kişilik kalıbının nasıl ortaya çıktığına bakarak dokuz ennea tipini tek tek araştıracağız.[8] Her bir tipin ortaya çıkan bilişsel, duygusal ve davranışsal karakteristikleriyle psikodinamik önyargılarını aydınlatacağız. Ruhta bir düğüm oluşturan ve her bir ennea tipinin dışavurumlarını gösteren ana algısal çarpıklıktan başlayarak, bütün bu kişilik özelliklerinin altında yatan süreçlerle ilgili bir anlayışı sunmayı umuyorum. Kişiliğin dışavurumlarının kendine özgü mantığı vardır, bu mantığın deşifre edilmesi, kişilik özelliklerinin anlamlandırılmasına zemin hazırlar.

Kendi ennea tipi hakkında emin olamayanlar, kişi tipinin belirlenmesinde bazı yöntemlerin yer aldığı Ek A bölümüne göz gezdirebilirler. Bir kimsenin ennea tipini saptamak, enneagramın tamamen anlaşılmasını ve tipleri oldukça belli olan çok insan tanımayı/bilmeyi gerektiren adeta bir ustalık işidir. İnsanların kendi tiplerini bulmalarına yardım etmeye dair öğrendiğim bazı şeyler bu süreçte yararlı olabilir.

Tipleri tanıtacağım düzen, enneagram dilinde iç akış olarak adlandırılan noktaların arasındaki dinamik hareket düzeninin içindedir. 11. Bölüm'de değineceğimiz bu iç akış, Şema 5'te görülebilir. Okuyucu başka bölümleri atlayarak sadece kendi enneagram tipinin yer aldığı bölümü okuma eğiliminde olsa da, tiplerin anlatıldıkları sırayla okunmalarını kuvvetle tavsiye ediyorum. Çünkü her tip hem daha öncesinde orta-

ya konulan tipe özgü zor durumlara, ikilemlere ve çözümlere dayanır hem de onlara bir cevaptır. Dahası bu birbiriyle bağlantılı durumun anlaşılması resmin tamamının kavranması için gereklidir.

Enneagram hakkında yazılan başka kitaplara aşina olanlar benim yapmış olduğum tip tanımlarının çoğunlukla her tipin olumlu özelliklerini ya da işlevsellik derecelendirmelerini içermediğini fark edeceklerdir. Her tipin sağlıklı ve sağlıksız durumda dışavurumlarını tanımlayan yazarlar, daha yukarıda işleyen benlik yapıları ile birlikte daha aşağıda ve daha kullanılmaz olanların ayrıntılarını vermektedirler. Psikolojik bakış açısından bunlar yerinde ve faydalı ayırt edici özellikler olmakla birlikte, kişilik enneagramının benlik yapısının tasarımını betimlediği gerçeğini de dikkate almalıyız. Hapishane duvarlarındaki değişiklikler onların daha az sınırlandırmasını sağlamaz; işte benim yaklaşımım okuyucuları esaretlerine dair daha kayıtsız bırakmak ya da daha hoşnut kılmak yerine onların bu kısıtlamaların ötesine geçmelerine yardım etmektir.

Aynı şekilde, çeşitli kişilik özelliklerinden bazıları, duygusal durumlar ve her bir tipe özgü davranışlar kimi zaman aşırı ve normalden çok uzak görünebilir. Kendi deneyimlerimden, en mantıklı olanımızda bile bir hayli çılgın yanlar olduğunu ve ruhumuzun derinliklerine daldıkça onların bilincine vardığımızı biliyorum. Bu aşırılıkların görece üstünlüğü psikolojik sağlık derecemizin; daha kesintisiz, daha katı ve bu yüzden de kırılgan kişilik yapımızın bir değişim göstergesidir. Bununla birlikte, her tipin bilinç içeriği aynı şekle ve göstergelere sahiptir. Çoğu kez tiplerin dışarıya davranış şekilleriyle, gerçekte içlerinde hissettikleri arasında bir çelişki, bir uyuşmazlık vardır. Örneğin dört numaralı tipler içlerinde dışlanma korkusu ve sosyal olarak güvensizlik hissederlerken, dışarıya so-

ğuk, mesafeli ve kibirli izlenimi verirler. Sekiz numaralı tipe giren biri zorbalık eden ve zıtlaşan biri gibi görünebilir, ama içdünyasında zayıf, güçsüz ve aciz olmaktan korkuyor olabilir. Her tipin içinde hissettiklerinden bazılarını ve diğerlerine nasıl göründüğünü aktarmaya çalıştım, öyle ki bu farklılık bazı okuyucuların yanlış anlamalarına ve muhtemelen eleştirmelerine yol açabilir. Her tipin çok yönlü ve kapsamlı bir tanımını vermek niyetinde değilim.

Çeşitli tiplerin bazı davranış ve tutumlarına karşı ara sıra hafif ve mizahi yaklaşımım kimilerine yaralayıcı gelebilir, ancak niyetim kimseyi incitmek de değil. Kişiliği fazlasıyla ciddiye almak ve böylece farkında olmadan kimliğimizi onunla doldurmak ile dikkate almamak veya kişilik göstergelerine duyarsız kalmak arasında çok ince bir çizgi vardır. Bu çizgide özenle ve sevecenlikle yürümeye çalıştım, umarım bunu sizlere aktarabilmişimdir.

Enneagram hakkındaki bazı kitaplar, her tipin karakteristik çocukluk ve ebeveyn özelliklerinden bahseder; bu noktada psikodinamikler konusunda bakış açıma açıklık getirmek isterim. Gerçekte olan şeyleri şu ya da budur diye iddia etmektense, çocukluklarında olup bitenleri ve anne babalarını çeşitli ennea tiplerinin görüş açısından tanımlamak bana daha uygun görünüyor. Çünkü her tip, hayatı kendisine özgü belli bir bilişsel / algısal süzgeçten geçirerek yaşar; bunu tam da o anda ön planda olan ve hafızada da ön planda kalan, bahsettiğimiz filtrelerinden geçen ebeveynleriyle ilgili nitelikler ve çocukluklarındaki deneyimler izler. Bir ailenin farklı enneagram tiplerinde çocukları olabilir ve her bir çocuk aynı anne babayı kendisine özgü farklı bir mercekten görecektir. Örneğin dört numaralı enneagram tipinde olan bir çocuk annesini terk eden ve utandıran biri olarak görürken, beş numaralı karakter tipindeki histerik ve saldırgan olarak görür, altı numaralı tipte

yer alan bir başkasıysa tutarsız olarak algılayacaktır; örnekler enneagram etrafında bu ve buna benzer şekilde devam edip gider. Kişilik, kendine has karakteristik bir aynılığa sahiptir, öyle ki her çocuk aynı anne babayı farklı yaşlarda görmelerine rağmen, bu anne baba esasında değişmez ve her bir çocuk doğduğunda tamamen farklı insanlar haline gelmezler. Her bir tip için annesinin, çocukla ilişki kurmada kendine has bir kişisel özellikler ve davranış tarzları seti olduğunu ve ayrıca her tipin çocukluğunda farklı durumları deneyimlediğini ileri sürmek bu nedenle çok şüphe götürür bir önerme olur. Her tipe özgü yorumdan söz etmek veya anne, baba, kardeşler ve çocuklukta yaşanılan olaylara değinmek çok daha yerinde olur. Her çocuk hem ebeveyninin belli karakteristik özelliklerine ve onunla olan ilişkilerine hem de kendi duyarlılıkları nedeniyle ortaya çıkan bireysel deneyimlerine odaklanacaktır. Her çocuğun, ebeveynlerin kişiliklerinin ve etkileşim tarzlarının belli yönlerini ortaya çıkardığı tartışılabilir ve bu nedenle anne babalar her çocuğa bir parça farklı gelir. Olaylara bu şekilde bakma, en iyi olasılıkla çocukların doğal yatkınlık ve duyarlılıklarının bir dereceye kadar ebeveynliğin tarzını belirlediği ve dahası bir ebeveynin nasıl davrandığınınsa çocuğun kişilik yapısını veya ennea tipini tamamıyla belirlemediği anlamına gelir.

Okuyucuya bazı nitelikler hakkında bir fikir vermek ve her bir tipe özgü genel duyguyu ve tutumu aktarabilmek için ünlü kişilerden örnekler verdim. Bu kişileri bizzat tanımadığım için, değerlendirmelerimi onların kamuoyuna mal olan kişiliklerine dayandırdığım uyarısını eklemek isterim.

Her tip için yaptığım tanımlamalara tamamlayıcı enneagramları kattım, bunları Ek B bölümünde bulabilirsiniz. Sözünü ettiğim bu ek enneagramlar gibi, okur orada yer alan şemalara dönüp bakmayı da faydalı bulabilir. Şema 9'da gö-

rülen tuzaklar, her tipin kendi problemlerine bir çözüm olarak takılıp kaldığı belli düşüncelerdir ve gerçekten çözüm hileleridir. Şema 10'da görülen kaçınmalar her tipin kesinlikle kurtulmaya çalıştığı kaçınmalardır. Şema 11'de yer alan insanın kendisine karşıt davranışları, her tipin kendine zarar verme ve ruhuna düşman olma yollarını içerir. Şema 12'de görülen yalanlarsa, her tipin kendisini ve başkalarını gerçek konusunda kandırdığı karakteristik tutum ve yönelimlerdir. Ichazo'ya[9] ait enneagram tuzakları hariç, bunların hepsini Naranjo'dan öğrendim.

Ayrıca Almaas'ın her bir enneagram tipinin idealleştirilmiş yönü dediği şeyi inceleyeceğiz. Varlığın yüzlerce niteliği –önemli yönleri– olduğu halde, her bir enneagram tipi özellikle bir tanesini benimser ve idealleştirir. Varlığın bu özel niteliği, her bir tipin acısına ve eksiklik hissine adeta panzehir gibi gelir. Bu nitelik özün gerçek niteliği olmasına rağmen, kişilik kendi taklidini yaratır. O halde her bir ennea tipi, gerek tutum ve davranışlarında gerekse amaç ve genel eğilimlerinde kendisinin idealize edilmiş yönünün bir kopyasını yaratarak onun özelliklerine benzemeye çalışır. Ayrıca her kişilik tipi, idealize edilen bu yönün özelliklerini bünyesinde taşır gibi görünen şeyleri araştırır. Ancak bu öz niteliği içeren kişilik taklidi, her bir tipi tanımlayan manevi boşluk hissine çare bulmakta kaçınılmaz olarak başarısız olur. Çünkü dışsal bir şey, içerideki boşluk hissini asla dolduramaz.

Örneğin, başlıca acı çektiği konu süregiden bir korku ve şüphe hali olan altı numaralı enneagram tipinde birine göre (ki bundan sonra sadece "Altılar" diye sözü edilecektir), manevi destek ihtiyaç duyulan şeymiş gibi görünür. Bu yön idealize edilmiştir: Bu yönün özellikleri hem kazanılması hem de öykünmesi gereken niteliklermiş gibi gelir. O halde Altılar içsel sağlamlık, güven ve eksikliğini duydukları cesareti hisset-

mek için çabalarlar, manevi bir dayanak hissetmediklerinden üzüntü duyarlar, çoğu kez aslında var olan korku ve şüphelerinden çok, bu niteliklere sahip olduklarını kanıtlamaya çabalarlar. Bunu anlamak, Altıların karakteristik savunmacılık ve isyankârlık özelliklerinin, her ne kadar çok derinlerde eksikliğini hissetseler de metanet ve cesarete sahip olduklarını gösterme çabaları olduğunu görmemizi sağlar. İdealleştirilmiş yönümüzün özgün ayırt edici özelliklerini kazanmaya çalışmak kötü bir şey değildir; fakat bize özlemini duyduğumuz tatmini de vermeyecektir. Bir altı ne kadar çok üstün kahramanlık gösterirse göstersin, içerideki belirsizlik ve korku bertaraf edilip zihinden sökülüp atılamayacaktır. İdealleştirilmiş yönümüzü yakalama çabamızın yaşamımızı ve bilincimizi nasıl şekillendirdiğini anlamamız sonuç olarak bizi gerçekten memnun edecek, tatmin sağlayacak şeyi anlamamızı ve onunla bağlantı kurmamızı sağlayacaktır; o da bizi biz yapan, kim olduğumuza dair derinliklerimizle bağlantı kurmaktır.

Bu idealize edilen yön fikrine başka bir boyut katacak olursak, idealleştirilen yön ile her bir ennea tipinin kutsal düşüncesi arasında doğrudan bir ilişki vardır. Daha önce ele aldığımız üzere, kutsal düşünce gerçekliğe ve daha ilk çocukluk yıllarında koşullanma süreci boyunca irtibatımızı kaybettiğimiz insan ruhuna dair özel bir anlayıştır. Bahsedildiği gibi bir bilinç hali değildir. Oysaki bir bilinç durumu olan her tipin idealize edilen yönü, o tipe özgü kutsal düşüncenin gerçekliğe bakış açısını bünyesinde toplamış gibi görünür. O zaman, her enneagram tipi, kendisinin idealize edilmiş yönü aracılığıyla gerçeğe dair kaybetmiş olduğu anlayışını geri kazanmaya çalışır. İç mantık, "Şu falan filanca niteliklere sahip olsaydım –sevimli, neşeli ya da güçlü olsaydım mesela– o zaman kendimi tam hissederdim" şeklinde bir düşünceyle işler.

Yukarıdaki örneğimizin kullanılması, bu karmaşık bağlantıyı anlamamıza yardımcı olur. Bir altıda eksik olan gerçeklik algısı, bizim ruhsal dayanağımız ve gerçek desteğimiz olan varlıktır. Bu algı olmadan gerçeklik bir altıya, başkalarının potansiyel tehdit olarak algılandığı, hayatta kalmak için verilen korkunç bir mücadele gibi gözükür. Bu ruhsal dayanağa sahip olduğumuzu bilseydik bir destek, güven ve cesaret hissini –idealize edilmiş yönün niteliklerini– deneyimlerdik. Bu yüzden Altıların kendilerini gözü pek ve korkusuz hissetme çabası, altı numaralı kutsal düşüncenin sözünü ettiği varlığın bizim varoluşumuzu destekleyen şey olduğu gerçeğini bünyesinde toplama çabasıdır.

Her bir ennea tipiyle ilgili bölümün sonunda, ruhsal çalışma aşamalarından bazılarını ve her tipin yüzleşmesi gereken konuları, ilgili erdemin nasıl hem kişinin ilerleme sürecine doğru içsel yönelim bakımından bir rehber hem de kişinin kendisi üzerinde daha fazla çalışmasıyla daha da güçlenen bir özellik olduğunu ele alacağım. Tipler hakkındaki bölümlerin ardından, daha önce bahsettiğim Naranjo'nun iç akışla –enneagram üzerinde birleştirilmiş noktalar arasındaki dinamik ilişkilerle– ilgili orijinal kuramı hakkında daha ayrıntılı bilgiler vereceğim. Son söylenen çalışmamız, Almaas'ın ruhtaki ilkel yapılardan biri –çok küçük bir çocuk olarak iç imajımızla– ve o yapının idealleştirilmiş yönlerle ilişkisi konusundaki öğretisini içerecektir. Bu materyalle çalışma ve özümseme, her bir tipin gerçek anlamda dönüştürücü nitelikteki ruhsal çalışma esnasında karşılaştığı esas meselelerin tanımlanmasını tamamlar ve tiplerle ilgili her bölümün sonunda yer alan malzemeyi artırır.

Enneagram konusundaki anlayışımızı tamamlarken, son bölümde daha önce sözünü ettiğim içgüdüsel alt türleri ta-

nımlayacak ve her bir enneagram tipinin her iki yanında bulunan iki noktayla, yani kanatlarla çalışmayı ele alacağım. Bu bölümlerin içerdiği açıklamalar ne ayrıntılı ne de tanımlayıcıdır; bunun yerine kişisel araştırmalar için bir kapı aralamak ve enneagramın bu yönlerinin daha iyi anlaşılmasını sağlamak amaçlanmıştır.

Malzemeye geçmeden önce bir uyarıda bulunayım: Burada sunulan malzeme çok güçlüdür ve büyük dikkat gösterilmesini gerektirir. Bir yandan geniş ölçüde bilinci uyandırabilirken diğer yandan da ciddi anlamda yaralayıcı olabilir, bu nedenle ona karşı nasıl bir yaklaşım sergileneceği ve nasıl kullanılacağı dikkatle değerlendirilmelidir. Enneagram, kişilik savunmalarının gizlemek için fazla mesai yaptığı kendimize ve başkalarına ait yönleri fark etmemizi sağlar. Bu hem gizli olan şeyin açığa çıkarıldığı bir rahatlama hissi hem de derin bir huzursuzluk, tedirginlik hissi yaratarak insanın kendisini karmaşık duygular içinde bulmasına yol açabilir. Kendimizi nasıl gördüğümüzün ve hatta kendimizi nasıl deneyimlediğimizin temel bir kavramsal çarpıtmaya dayandığından fazlasını öğrenmek bir hayli rahatsızlık verici olabilir. Kutsal düşünceleri tam ve doğru bir şekilde kavrama, bizi yaşantısal olarak onların öngörüleriyle aynı doğrultuda yaşamaktan ne kadar uzak olduğumuzla yüzleştirir. Şu da var ki, gerçek değişim bu tür bir yüzleşme olmadan mümkün değildir.

Malzeme, kim veya ne olduğumuzu sandığımızı en iyi şekilde anlamamıza ve böylece özdeşleşmenin bağlarından kurtulmamıza yardımcı olmalıdır. Aynı zamanda başkalarının nasıl ve neden öyle davrandıklarının, hissettiklerinin ve düşündüklerinin bizim için bir anlam ifade etmesini sağlayabilir; bu da kalplerimizi içinde merhamet barındıran bir anlayışa açabilir. Bilgi, bireyin tinsel güçlerinin farkına var-

şını ve bilincini desteklemek için tasarlanmış olsa da, kişilik tarafından kendisini desteklemek amacıyla nasıl olduğunu öğrenmemiz gereken birkaç şekilde kolayca kullanılabilir. Yöntemin biri kendimizi ve başkalarını değerlendirmek için malzemeyi bir temel olarak alıp onu doğru ve yanlışın içdünyamızda konumlandırılışlarını desteklemek için kullanmaktır. Sunulan malzemenin üstüne değer yargılarını ve öz değerlendirmeleri yüklememek hem çok önemli hem de zordur. Malzemenin kendisi nötrdür; onunla yaptığımız şey öyle olmayabilir. Diğer yöntem ise belli bir ennea tipi olarak kimlik tespitimizi kullanarak yeni ve daha gelişmiş bir kimlik yaratmaktır; aslında bu yapılan, eski paketi yeni ve daha havalı bir paket kâğıdına sarmak gibi bir şeydir. Her iki durumda da kişiliğimizi pekiştirmeler dışında hiçbir şey geliştirmez. Enneagramın şimdiye kadar gizemli bilgilerin okutulduğu okullarda sadece sözlü olarak öğretilmesi belki de öncelikle bu sebeplerdendir.

Kitapta anlatılan kişilik enneagramı yaklaşımı, Almaas ve benim yapmış olduğum ayrıntılı açıklamaları içermekle birlikte, Naranjo'nun bana öğrettiği orijinal ruha ve kurama sadık kalınmıştır. Bu kitabı yazmadaki amacım, bu malzemenin popülerleşmesiyle birlikte büyük ölçüde kaybolan ruhu aktarmak, eski öğretmenime ve onun bahşettiği bilgeliğe olan saygımı göstermek ama aynı zamanda enneagramı sırf psikolojik olmaktan çok spiritüel bir araç olarak sunmaktır. Bu malzemenin psikolojik tarafının yeni yeni popülerleşmesiyle ortaya çıkan ilgi, belki de onun daha derin boyutlarına olan merakın fitilini ateşlemiştir; hatta belki bu ilgi, hep birlikte enneagram bilgeliğinin çok daha geniş bir alana yayılmasının insanlığın yararına olacağı bir noktada bulunduğumuzun bir göstergesidir.

Sonraki bölümlerde yer alanların, yazıldığı ruh içinde, amacı içinde –eninde sonunda ne olduğumuz gerçeğini sevecenlikle desteklemek için– kullanılacağını umuyorum. O halde tutsaklığımızın kilitlerini keşfetmeye başlayalım ve ortaya çıkan anlayış bizi özgürleştirsin.

1. BÖLÜM

İÇ ÜÇGEN VE DÜŞÜŞ

Enneagram şekli, içerde dokuz, altı ve üç noktalarını birleştiren bir iç üçgenden; dış tarafta ise bir, dört, iki, sekiz, beş ve yedi noktalarını birleştiren bir şekilden oluşur. Şema 4'te göreceğiniz üzere bu iki şekil birbiriyle kesişmez, üstelik içerdeki üçgen bir çeşit ayrı bir oluşumdur. Kişilik enneagramı düzeyinde, içerdeki üçgen sorumlu olunan faktörleri ve örnek bir sürecin aşamalarını temsil eder. Bu süreç kendi temel yapımız veya özümüzle bağlantımızın kopuşunu ve benlik yapısının eşzamanlı gelişimini içerir. Mizacımız, kendimizi geçmişin etkisinden bağımsız algıladığımızda kim olduğumuzdur; bu durum bizim özümüzde olan, yani doğuştan getirdiğimiz koşulsuz bilinç halidir. Bebeklik halimizdir ve yumuşak başlılık, zekilik, sağlamlık gibi mizacımızın belirli özellikleriyle bir arada bulunur. Yalnız bebekken, iç gözlem ve insanın kendisi üzerine düşünüşü henüz gelişmediğinden bunun bizim deneyimimiz olduğunu bilme yeteneğimiz yoktur.

İnsanın temel doğasıyla, bir başka deyişle özüyle bağlantısını kaybetme süreci evrensel bir süreçtir: Benlik gelişimini yaşayan herkes bu köprüden geçer. Elbette bu, benlik yapısının asla gelişmediği bir aziz ya da akıl hastası biri olunmadıkça nerdeyse yeryüzündeki her insan evladı için geçerlidir. Üçgen üzerindeki her bir ennea tipi "uzmanlaşma" veya bu

kayıpta üç ennea tipinden birinin etrafında oluşma olarak görülebilir. Enneagram tipleri aynı zamanda vurgulama ya da benlik/ego gelişim sürecinde karşılığı olan üç evreye odaklanış olarak değerlendirilebilir. Buna karşın, enneagram üzerindeki diğer noktalar bu sürecin daha da ayrıntılı açıklamaları gibi görülebilir. İç üçgenin betimlediği süreci anlamak sadece kişilik enneagramını anlamamıza yardımcı olmakla kalmaz aynı zamanda özümüzle yeniden bağlantı kurmak için kendimizle yüzleşmede tek ihtiyacımız olan şeyi görmemizi sağlar.

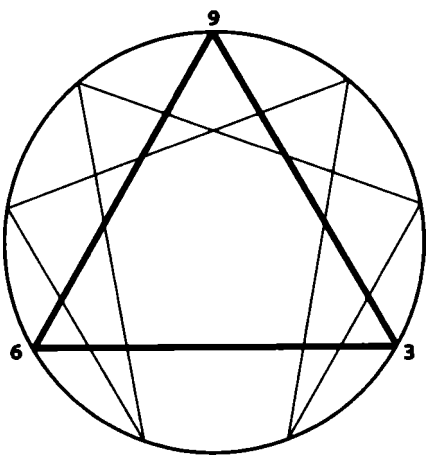

ŞEMA 4
İÇ ÜÇGEN

Tek başına üç enneagram tipini tanımlamak yerine evrensel bir süreçteki evreleri tanımlamayı tercih ettiğimden, dokuz, altı ve üç noktalarına atıfta bulunacağım, onlara karşılık gelen ennea tiplerinin isimlerini kullanmayacağım.

Dokuz, enneagramın en tepesindeki pozisyonunda gösterildiği gibi, benlik gelişimini başlatan temel ilkeyi temsil eder: gerçek doğamızla asıl bağlantımızın kaybolması. Bu iletişim kaybı genellikle spiritüel çalışmada, bir cehalet veya bilin-

mezlik durumuyla sonuçlanan uykuya dalma olarak bilinir. Doğuştan ve koşulsuz olan özle bağlantının kaybedilmesi süreci yaşamın ilk birkaç yılı boyunca ve dört yaşımıza gelene kadar yavaş yavaş gerçekleşir, öz çoğunlukla algıda kaybolur. Gerçek doğamıza özgü bu bilinç kaybı, benlik yapısı dediğimiz iskelenin gelişimini başlatır.

Benlik kazanımının bir parçası kişinin kendisi hakkında düşünmesiyle ilgili bir bilinç olduğundan, bu yapının gelişimi ruhsal gelişim için zorunlu bir önkoşuldur. Benlik yapısı olmadan kendi bilincimizin farkına varamayız. Farklı gelenekler bu görünüşte kaçınılmaz ve acıklı sürecin sebebini çeşitli şekillerde açıklarlar. Sonuç olarak, süreç bir sır olarak kalır; ayrıca bu kaybın arkasındaki amaca dair inançlarımız manevidir. Hiç şüphesiz ya yabancılaşmamızla baş eder ya da ona karşı uykuda kalırız.

Bazı etmenler bu özle bağlantının kesilmesine yol açar. Bunlardan ilki vücudumuzla, yaradılış/varlık olarak kim ve ne olduğumuzla özdeşleşmemizdir. Benlik psikolojisinin babası kabul edilen ve post-Freudyen psikanalizcilerin en önemlileri arasında yer alan Heinz Hartmann'a göre, yeni doğduğumuzda bilincimizin özelliklerinden bir tanesi daha sonra ortaya çıkan –benlik, üst benlik ve içgüdüsel dürtüler gibi– psikolojik yapıların açıkça belirtilmediği ve birbirinden ayrıştırılmadığı bir matris olmasıdır. Aşağı yukarı Hartmann'la çağdaş ve anne-çocuk ilişkileri konusunda analitik araştırmaların öncüsü olan René Spitz, bu kavramı, bilincimizde iç-dış, kendi-başkası, psişe-soma* arasında herhangi bir ayrımın ve dolayısıyla da bilme yetisinin olmadığı farklılaştırmama kavramına doğru genişletmiştir.

* "Psişe ve soma" sözcükleri, "ruh ve beden" sözcükleri tam karşılıklarını vermediği için aynen bırakılmıştır. (çev.)

Kişiliklerinin en dipteki katmanlarını didik didik araştıranların deneyimlerine ve o katmanların içerdiği anılara dayandırılan anlayışımız yeni doğmuş bebeğin fiziksel duyular, duygular ve temel durumlardan oluşan bir teklik halinde olduğudur. Bilincin bütün içerikleri birlikte bir çeşit ilkel çorbanın içine karıştırılır. Büyük olasılıkla çocuk nesneler arasındaki farklılıkları görürken, onların ayrı olduğunu gerçekte bilmez. Annesinin göğsünün sıcaklığını, açlıktan karnındaki ağrıyı hissedebilir, lastik topundaki kırmızılığı görebilir fakat muhtemelen bu deneyimleri birbirinden farklı olarak kavramsallaştıramaz. Sıcak, kırmızı ve açlık hepsi de onun deneyim bütünlüğünün parçası olacaktır.

Bilişsellik ilk olarak hoşa giden ve gitmeyen duyguların ayırt edilmesiyle başlar, ardından bu izlenimlerin hafızadaki izleri gelişen merkezi sinir sistemimize yavaş yavaş kaydedilir. Bu etkilerin, izlenimlerin tekrarıyla hafızamız oluşmaya başlar. Gerçek şu ki, haz ile acı arasındaki farkı ilk ayırt edişimiz, Freud'un acı ya da ağrıdan kaçarak zevkin peşinden koşma ilkesinin benlik yapısının altında yatan en temel ilke olduğu anlamına gelir.

Giderek daha başka bir farklılaşma oluşur; dışa karşı bir iç algı şekillenmeye başlar. Vücudumuzdan duygu ve algıların toplanması, devam eden kendilik hissimizin kaynağını oluşturan tam gelişmemiş bir içsel kimlik algısı şeklinde kaydedilir. Annelik eden kişinin dokunuşlarıyla tekrarlanan deneyimler sayesinde vücudun dış yüzeyinde biriken duygu yığını, vücut sınırları algısında bir araya gelir, karışıp kaynaşır. Her insanın vücudu diğerinin vücudundan ayrıdır ve bu nedenle derimizin çevreyle tekrarlanan teması, ayrı ve kendi başına bir varlık olduğumuza dair bir ön algı yaratır. Bu ayrılık hissi –kendimizi kenarları ve sınırları kesin olan bir şeymiş

gibi tanımlamamız– bir başka yerleşik kanıyı ve benlik yapısının ayırt edici bir özelliğini oluşturur.

Bilincin kendi üstüne düşünmesi ilk olarak fiziksel izlenimlerle başlar, kim ve ne olduğumuza dair anlayışımızın vücudumuzla özdeşleştirilmesiyle devam eder. Freud'un söylediği gibi, "Ego ya da benlik, her şeyden önce bir beden egosudur."[1] Vücutla özdeşleşme ve buna bağlı olarak kim olduğumuzu tanımlarken onun ayrık oluş gerçeğiyle özdeşleşme, her şeyin bir bütünlük –ki yüzyıllar boyunca sufilerin aktardığı, yoğun spiritüel deneyimlerde edinilen birlikle aynı olan bir bütünlük– olarak algılandığı ilk bebeklik bilincimizle bağlantımızı koparır. Bu doğuştan getirdiğimiz ayrılık varsayımını bir kenara bıraktığımızda, nihai doğamızla var olan her şeyin doğasının aynı olduğunu görürüz. Vücudumuzla ve böylece ayrı bir varlık oluşumuzla özdeşleştiğimizde, kendimizi tek bir şeyin yegâne dışavurumları ya da evrenin bir vücut içerisindeki farklı hücreleri olarak görmek yerine, kesin olarak ayrı olduğumuzu anlamaya başlayıp bu şekilde gerçekliğin geri kalanından kopar ve uzaklaşırız.

Özümüzle bağlantının kesilmesinde ikinci etmen, bebeğin çevresindeki eksikliklerle ilgilidir. Bu eksiklikler çok güçlü baskıları, uyumsuzluğu ve bebeğin gereksinimlerine çevresinin, özellikle de annelik eden kişinin duyarlılığını içine alır. Bebekler ihtiyaçlarını sözlü olarak iletemeyeceklerinden, bu uyumsuzluk çoğunlukla kaçınılmazdır; anne bebeğin aç olup olmadığını, gaz sancısını veya kakasını sadece tahmin edebilir. Başlangıçta fiziksel olan sıkıntı, bebeğin ondan kurtulmak için tepki vermesine yol açar. Hayatta kalma endişesi baş gösterirken bebek acıdan korunmak ve onun nedenlerini ortadan kaldırmak için alarm moduna geçer. Bu tepki bebeği, bilincinin tamamen özüyle bir olduğu ayrımını yapamama du-

rumundan çıkartır. Sıkıntı geçtiğinde, bebeğin bilinci tekrar ayırdına varamama durumuna karışıp gider.

Bu tepki ve rahatlama döngüsü, çevreye bağlı olarak defalarca yinelenir. Eğer ortada bir suiistimal ya da ciddi başka türlü etkiler varsa, tepkisellik az çok sabit olacaktır. Çok büyük bir travma olmasa bile, çevre normal bütün nevrotikler/sinir hastaları için neredeyse tutarsızca destekleyici kayıtlar tutar, biz de bu yüzden asıl doğamızdan öyle ya da böyle bağlantısı kopuk büyürüz. Almaas aşağıda, sürekli uyum ve duyarlılık kaybının –psikoloji terminolojisinde tutunma, dayanma, kopmama–[2] nasıl çevreye olan güvenin sarsılmasına ve ayrıca benlik gelişiminin merkezinde tepkiselliğe yol açtığını tanımlar:

Çocuk, tutunma kaybına tepki göstermek zorunda kalmasıyla artık basit bir varlık olmaktan çıkar. Ruhun kendiliğinden ve doğal olarak açılması sekteye uğramıştır. Bu tepkisellik ağır basarsa, çocuğun gelişimi varlıksallığın devamından ziyade tepkiselliğe dayanacaktır. Çocuğun gelişimi güvensiz bir çevreye karşı tepkiselliğe dayanıyorsa, çocuk varlıktan bağlantısız bir şekilde gelişecektir ve bu nedenle benliği en çok ne gelişmişse o olacaktır. Yok, eğer gelişimi varlığın sürekliliğinden kaynaklanıyorsa, bilinci kendi esas doğası merkezli olmaya devam edecektir; gelişimi ise o özün olgunlaşması ve dışavurumu şeklinde olacaktır.

Çevreye tutunma, onu kavrama ne kadar azsa, çocuğun gelişimi o kadar çok tepkiselliğe dayanacaktır, bu tepkisellik aslında güven vermeyen bir çevreyle baş etme çabasıdır. Çocuk güvenilmez ortamının üstesinden gelmek için mekanizmalar geliştirecektir ve bu mekanizmalar da bir kendilik veya benlik duygusu geliştirmede temel oluşturur. O halde çocuk bilincindeki bu gelişme güvensizlik üzerine kuruludur ve böylesi bir güvensizlik temel benlik gelişiminin parçasıdır. Çocuk bilinci –ruhu– içinde büyüdüğü çevreyi özümser, sonra da onu dünyaya yansıtır.

O zaman egoda örtülü olan, gerçekliğe duyulan köklü bir güvensizliktir. Çevreyi kavramada başarısızlık temel güvensizliğe yol açar, bu da sonuçta bir benlik faaliyeti olan tepkiselliği yaratan varlıktan kopuş durumudur.[3]

Orijinal ayrışmamış halimizden kopukluk kendimiz ile özümüz arasında bir bölünme veya ikilik yaratır ki bu da kendimizi vücudumuzla özdeşleştirmemizle birlikte, doğamızda var olan ayrılmışlık kanısına yol açar. Bu, ikilik yanılsamasının çıkış noktasıdır, içerisinde kendimizi ve vücudumuzu iki bağımsız varlık olarak algıladığımız spiritüel mükemmelliktir.

Varoluşla bağlantının kopmasında payı olan üçüncü bir etmen de bilinçaltımızda ebeveynle ilgili uyumsuzluktur. Kendilerinin kesin olarak ayrı varlıklar olduklarına inanan anne babalar (tamamen aydın ebeveynlere doğmadıkça) tarafından büyütüldüğümüz gerçeği, bilincimizi büyük ölçüde şekillendirir. Ebeveynlerimiz kendi özlerine uyumsuzlukları yüzünden, bizim gerçek derinliğimizi algılayamaz, değerlendiremez veya bize geri yansıtamazlar. Yaşamımızın ilk aylarında bilincimiz annemizinkiyle kaynaşmıştır, onun bizimle birlikte deneyimlediği şey, aynı zamanda bizim kendi deneyimimiz olur. Margaret Mahler'in "Bu simbiyotik dönem boyunca anneyle karşılıklı işaretleşme, çocuğun belirli bir annenin çocuğu olması için ana motif halini alan, kalıcı bir şekilde kazınmış olan düzenlemeyi –yani o karmaşık kalıbı– yaratır."[4] sözünde dediği gibi, annemizin bizi algıladığı şeye dönüşürüz. Anne babalarımızdan bize yalnızca kültür ve toplumla ilgili şeyler aktarılmakla kalmaz, aynı zamanda edinmiş oldukları tüm dünya görüşü de geçer. Anne sütüyle emip özümsediğimiz bu dünya görüşü, içinde gerçek diye gerçekliğin tek bir boyutunun tecrübe edildiği annemizin fiziksel kişiliğidir. Gerçekliğin –özümüzdeki– daha derin boyutu tutulup bize geri yansıtılmadığı için yavaş yavaş kendimizle olan bağlantımızı kaybetmeye başlarız.

Giriş bölümünde belirtildiği gibi öz, bilincimizin doğası veya ruhumuz, özsel görünümler diyebileceğimiz çok çeşitli özelliklere sahiptir. İyilik, merhamet, dayanıklılık, zekâ, mut-

luluk, huzur ve barış, mükemmellik ve beslenme bu yönlerden sadece birkaç tanesidir. Öyle ki ruhumuzun gerçek doğası bir şey olduğu halde, ortaya koyduğu özellikler ya da belli bir zamanda en çok iletişimde olduğumuz niteliği değişir. Özün hangi niteliğini açığa çıkaracağı, içinde kendimizi keşfettiğimiz dış koşullara ya da iç sürecimizde ne oluştuğuna bağlıdır. Örneğin acı çeken bir arkadaşımız olduğunda içimizde merhamet oluştuğunu veya kendimizde bir güvensizlik hissettiğimizde bir destek hissi doğduğunu fark edebiliriz. Bir sufi hikâyesinde olduğu gibi karanlıkta filin farklı yerlerine dokunan her kişi, filin ne olduğuna dair farklı bir algı ve duyguya sahiptir, her bir görüş gerçek doğamızın başka bir niteliğini ortaya koyar fakat bunlar bir şeye özgü parçaların hepsidir. Özün gösterdiği yüz değişik olsa da kendisi tek olmaya devam eder.

Bebek özün birçok farklı özelliğini deneyimlerken, belirli gelişim evrelerinde özel olanlar öne çıkar. Mahler'in ortak-yaşam diye adlandırdığı, yaklaşık iki aydan altı aya kadar süren evre boyunca en baskın yön, her şeyle birleşik olma algısı ve eriyen bir hoşlukla karakterize olan insanı kendinden geçiren, esrik sevgi yönüdür. Esrik sevgi, ortak-yaşam evresi boyunca çocuk ve annenin kendilerini birleşikmiş, tek vücutmuş gibi hissetmeleridir ve yetişkinlerin bilinçsizce âşık olarak yeniden yakalamaya çalıştıkları kendinden geçercesine mutluluk veren birlik duygusudur. Çocuk yaklaşık altı-yedi aylıkken emeklemeyle fiziksel olarak anneden ayrılmaya başladığında, annesiyle kendisini ayırt edebilme yetisi de şekillenmeye başlar; yani ortak-yaşam yörüngesinden uzaklaşıp bir "yumurtadan çıkma" durumu söz konusu olur. Bu farklılaşmanın alt evresine karşılık gelen görünümün en belirgin özellikleriyse enerjik bir açılma ile bir güç ve kapasite algısıdır. Çocuk etrafındaki dünyayı keşfetmeye başladıkça, dokunabilme ve

tat alabilmenin zevkine vardıkça, çevresinde onu büyüleyen herkesi ve nesneleri elleriyle hareket ettirebildiğini gördükçe bir başka görünüm ağır basar. Bu görünüm haz duygusu ve karşılaştığı her şey hakkında sonsuz ve amaçsız bir merak duygusuyla karakterize edilmiştir.

Çocuk, kişilik gelişiminin her evresini geçirirken, o zaman o evreye uygun düşen bir görünüm ağır basar. Bu gelişim dönemi süresince meydana gelen herhangi bir aksaklık veya travma –en uyumlu insanlarda bile çok vardır– o döneme bağlı özsel görünümle ilişkimizi etkiler, onunla olan bağlantımızı zayıflatır. Bu sekteye uğrayışlar, vücudumuzda ve ruhumuzda saklanan geçmişin parçası haline gelir.

Derinliklerimizle olan bu bağlantı kaybı, bazı spiritüel ekollerde düşüş olarak adlandırılır. Kimi öğretilerin üstü örtülü ifade ettikleri gibi hepsi bir anda oluşmaz, tersine belli görünüm ve yönlerin baskın olduğu evreleri atlatırken, çocukluğun ilk dört yılı boyunca yavaş yavaş gerçekleşir. Aksamalar ve bu görünümlerin yansıtma özelliğinin olmayışı, daha önce de değinildiği gibi onların ardı ardına bilinçte kaybolmalarına neden olur; bazılarının yavaş yavaş, bazılarınınsa aniden. Sonuç olarak özle ilgili alanın tamamının bilinçli farkındalıktan çekildiği bir tür kritik hacme ulaşılır. Öz, ruhun yapısı olduğundan, düşüş gerçek bir öz kaybı değildir, bilakis sadece onunla bağlantımızı kaybederiz. Bu önemli bir sezgidir çünkü özsel alan her zaman mevcut demektir; yalnızca onu ya unutmuşuz ya da farkında olmaksızın elemişizdir. Her an buradadır; kim ve ne olduğumuzdan ayrı düşünülemez, bilinçaltımıza işlemiştir. Bu anlayış, bizim zaten aydınlanmış olduğumuzu söyleyen bazı spiritüel öğretilerin temelidir. Özsel alan, zihinsel olarak orada olduğunu biliyoruz diye bilinçte ortaya çıkmadığından, bu düşünce gerçekten de çoğumuz için biraz olsun ferahlatıcıdır.

Öyleyse spiritüel gelişime bakmanın bir yolu, bilinci bilinçsizleştirmekten geçer. Normal bilinçte özsel alanın üstü, hem bilincin baskıladığı hem de içgüdüsel dürtüler, anılar ve onlarla ilgili fanteziler gibi bilince asla ulaşmayan içeriklerden oluşan kişiliğin en kalın katmanıyla kaplıdır. Bilinçdışı kavramını geliştirip formüle eden Freud, ruhsal dünyamızın, bilinçsiz olan ego ve süperegonun belli fonksiyonlarının yanı sıra id diye adlandırdığı alt benliği de kapsadığını fark etmiştir. Onun "id" kavramı "kalıtımsal olarak gelen, doğuştan var olan, yaradılışımıza konulan her şeyi; ama her şeyden önce bedensel yapıdan kaynaklanan ve ilk fiziksel ifadesini burada [id içinde] bizim bilmediğimiz şekillerde bulan içgüdüleri kapsar."[5] Doğuştan var olan özsel alan, ilginçtir ki, Freud spiritüel boyut hakkında bir kuram oluşturmamasına ve herhangi bir şey yazmamasına rağmen Freud'un idle ilgili tanımına dahil edilir.[6]

Öz, idin parçası olarak bilinçsizlik kazanına düşerken, kendimizin bu değerli parçasıyla, aslında öncelikle bizi değerli kılan şeyle bağlantımızı yavaş yavaş kaybederiz. Bu anlayış, çok kısa sürede netleşecek gerekçelerle, Almaas tarafından boşluklar kuramı olarak formülleştirilmiştir. Her yönün kayboluşunda, bir şeylerin eksildiğini hissederek "yoksunluk" diye yorumladığımız bu duyguyu hissederiz: "İçimde bir şeyler eksiliyor, kendimle ilgili ters giden bir şeyler var." İşte bu sanki bilincimizde bir bütün olması gereken yerlerde delikler, boşluklar varmış gibi gelmesidir; üstelik de bu boş yerlerle ilgili duyguyu oldukça gerçekmiş gibi hissetmemizdir. Hatta vücudumuzda fiziksel olarak her şeyin yerli yerinde olduğunu bilmemize rağmen çeşitli bölümlerinde boşluklar olduğu izlenimine kapılabiliriz. Bu deliklerin sayısının sürekli artışı özsel yönlerin kaybından kaynaklandıkça, denge bilinçli ya da bilinçsiz çoğu insanın ruhsal deneyiminin çekirdeğini oluşturan genel bir boşluk ve eksiklik algısından yana bozulur. Kişi-

nin kendisini değersiz, işe yaramaz, küçük ve zayıf hissettiği, tamamen çaresiz, güçsüz, yetersiz, etkisiz ve desteksiz asılmış gibi algıladığı bu benlik eksikliği durumu kişiliğin en kalın katmanını ve buna bağlı olarak da en derin deneyimini oluşturur. Kişilik kendi zemininden –özünden– yoksun bir benlik duygusu olduğundan zaten başka türlüsü olamaz ve bu yüzden sadece eksiklik hissedebilir.

Bu ilk evre; kişiliğin ya da benlik yapısının oluşumunu başlatan ve çekirdeğinde boşluğa sebep olan insanın özüyle bağlantısını kaybetmesi evresi, içerideki üçgende dokuz rakamıyla gösterilir. Bu karmaşıklığa bir başka düzlem ekleyerek okuyucunun kafasının karışması pahasına, özle bağlantı kaybına katkı noktasında tanımlamış olduğum üç öğenin –vücudumuzla özdeşleşmemiz, tepkisellik ve çevreye olan güvenin kaybedilmesi, özsel alanın bize tekrar yansıtılmaması– iç üçgenin üç köşesine karşılık geldiğini, dolayısıyla üçgen içinde üçgenimizin olduğunu fark etmek ilginçtir. Vücutla özdeşleşme dokuz noktasıyla ilişkilendirilir; çocukluğumuzda bize bakan kişilerin ihtiyaçlarımızı tümüyle karşılamamasına verilen tepkisel alarm altı noktasıyla; anne babalarımızla temassızlık ve bu yüzden özle ilgili alanın bize geri yansıtılmasındaki eksiklik ise üç noktasıyla ilişkilendirilir. Bu üç bağlantıyı neden kurduğumu aşağıda göreceğiz.

Şema 3'te, dokuz ve onun hemen yanındaki sekiz ve bir noktaları enneagramın aktif olmayan köşelerini oluşturur, bu tiplerin hepsinin de –tembellik (9), intikam (8) ve küskünlük (1)– altında yatan, birleştirici bir düşünme faaliyeti gibi "uykuya dalmak" vardır; bu da özle bağlantıyı kaybederek dışarıdan yönlendirilir hale gelmek anlamına gelir. Birinin kendi gerçek doğasına karşı uykuda olması ve bu bilinçsizlik uykusundan uyanmaya çalışmama düşüncesi tembelliktir, gerçekte yapılması gerekeni yapmamaktır.

Üçgenin içerisinde hareket yönünü takip eden, kişilik gelişimindeki bir sonraki evre altı noktasıyla gösterilir. Enneagramın bu köşesi, yani altı noktası (korkaklık egosu) ve bitişiğindeki noktalar –yedi (planlama yapan) ve beş (cimrilik)– özden uzaklaşmaya yol açan tutunma ortamının kesintiye uğramasından kaynaklanan ruhun içindeki korkuyu ve döngüsel bir şekilde, bu temas kaybıyla ortaya çıkan korkuyu temsil eden "korku" köşesidir.

Deliklerin oluşumunun ardından ortaya çıkan yetersiz boşluk çocuğun bilincinin dayanabileceği acının ötesinde çok acı vericidir ve bu kaybı atlatamayacağı korkusunu tetikler. Kaybın yaşanması halinde var olmanın sekteye uğrayacağı korkusu, sözü edilen her boşluğun etrafında bir gerilim ve daralma tabakası yaratır, ayrıca topyekûn kişilik yapısının kökeninde bir terör alanı gibi hissedilir. Bu alan kendimizi bağlantısı kopmuş, kaybolmuş ve son derece tehlikede hissettiğimiz ve daha doğru bir şekilde birincil dehşet olarak tanımlanabilecek bir korku düzeyidir. Ruhun büzülüp küçülmesidir ve vücuttaki gerilim ya da koruma kalıplarıyla kendisini ifade eder. Kişilik yapısının tamamı en nihayetinde ruhta belirginleşen bu ilkel korkuyla eşanlamlı olan büyük bir kasılmadır; sabit, sert bir tutuştur.

Bu korku katmanı, deneysel olarak kişiliğin dış tabakasının da ötesine geçtiğimizde ve yetersiz boşluğun altında yatan duruma yaklaşmaya başladığımızda, özellikle özle bağlantının yeniden kurulması sürecinde su yüzüne çıkar. Sinyal kaygısı örneği olan işte bu korku katmanıdır, bilinçdışında saklanan bir şey gibi algıladığımız yaklaşan tehlike duygusu farkındalık içinde yolunu bulmaya başlar ve bilinçten soyutlanmış bu içeriği muhafaza etmek için benliğin savunma sistemlerini harekete geçirir. Sinyal kaygısı (anksiyete) bu ilkel korku katmanının gelişigüzel dışavurumudur. Daha önce

belirtildiği gibi, öncelikle özle bağlantımızı koparıp atan paradoksal olarak aynı korkudur; çünkü gördüğümüz üzere, tutmadaki aksamalar bizi varlıktan ayıran tepkiselliğe götürür. Özümüzle yeniden bağlantı kurma sürecine değinirken korku köşesine döneceğiz.

Hayatta kalamama korkusu yüzünden, çocuk gelişmekte olan ruhsal tutumluluğu içerisinde yeniden bir parça denge kurmaya çalışır. Benlik gelişim sürecinin bu bölümüne geçtiğimizde, üç numaralı noktanın temsil ettiği şeyle uğraşırız. Yaşamı tehdit eden korku duygusuyla baş etmek için, çocuk boşlukların üzerlerini bilinç kaybıyla ve etraflarını saran korkuyla örter. Ruhundaki bu boş yerlere karşı farkındalığını bir kere kaybedince, aynı zamanda onları doldurmaya kalkışır çünkü baskılanmış olmalarına rağmen, ruhu boşlukların hâlâ orada olduğunu bilir. Çocuk eksikliğini duyduğu bir şeyi dışarıdan alarak büyüdükçe daha detaylanan ve rafineleşen bir süreçle boşlukları doldurmaya çalışır. İlk başlarda, ılık bir biberon veya sıkı sıkıya bağlandığı battaniyesi, kaybettiği o tatlı, sevgi dolu temasın yerini alabilir. Yetişkinlikle birlikte bu boşlukları doldurma, güçsüzlük boşluğunu doldurmak için dünyevi başarı arayışı, değersizlik boşluğunu doldurmak için takdir ve paha biçilemez şeyleri biriktirme arayışı, anlamsızlık boşluğunu doldurmak için toplumsal açıdan önemli sayılan bir şeyi yapma, zayıflık veya iktidarsızlık boşluğunu doldurmak için dağlara tırmanma, sevilmeme hissinin yarattığı boşluğu doldurmak içinse sevgili arayışı şeklini alabilir. Örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Kişiliğin bölümleri sırayla her bir boşluğun karşılığını bularak gelişir. Daha önce ifade ettiğimiz hafıza izleri benlik tasarımıyla ya da kendi iç imgelerimizle kaynaşmıştır. Bu benlik tasarımları içlerinde, her bir yönle olan bağlantı kaybının anısını, kaybın sebep olduğu kendimize dair inancı ve

bu kendilik algısının bir parçası olarak ortaya çıkan duyguları barındırır. Zamanla, bu benlik tasarımları geniş kapsamlı ve ayrıntılı bir kendilik imgesinin, çoğu bilinçdışında kalan kendimize ait iç resmin parçalarını oluşturur. Kendimizi zayıf veya sevimsiz, azimsiz veya zekâ yoksunu ya da içimizde bağlantısını kaybetmiş olduğumuz nitelik her neyse o niteliği barındıran kimse sanırız. Genellikle kendilik imgesi olarak bilinen dünyaya sunduğumuz dış görünüm, bu kendimize ait iç resmin sadece en dışta ortaya konuluşudur. Şema 3'te görüldüğü üzere, adları "Dalkavukluk (iki numaralı nokta)", "Kibirlilik (altı numaralı nokta)" ve "Melankolik (dört numaralı nokta)" olan enneagramın imge köşesine ait ennea tiplerinin hepsi de imgeyle ilgili –gerek dışarıdan görünen gerekse içeride hayal edilen şeylerle ilgili– aynı odak noktasını ve meşguliyeti paylaşırlar. Bu kendi benlik imgemizle, bir başka deyişle içimizdeki görüntülerimizle derin bir özdeşleşme sürecinin üstünkörü bir dışavurumudur.

Bu kendilik imgesi dediğimiz, büyük ölçüde kim olduğumuza dair algımızı oluşturan belirli boşluklar ve doğuştan gelen özellikler tarafından belirlenen, falanca kişisel özelliklere, sıfatlara ve yeteneklere sahip şöyle biri olduğumuz imgesi zamanla tutarlı bir hal alır. Bu kendilik algısı, nesne ilişkileri psikologlarının açıkladığı gibi bir "başkası" algısıyla bağlantılı olarak gelişir. Çocuğun gelişen bilincinde hafıza izleri olarak kaydedilen yinelenen izlenimler ve deneyimler, bizim ne olduğumuz ve olmadığımız algısıyla ve "başkası" –ilk başta anne veya bebekken bize bakan kimse– algısıyla kaynaşır. Bu içdünyamıza ilişkin orijinal resim veya başkası algısı ile sonsuza dek annemizin damgasını taşıyacak olan nesne imgemiz bir şablon oluşturur. Dış dünyanın tamamını bu şablon aracılığıyla algılarız. Kendilik imgemizin gelişimi anne babalarımızın algılayıp yeniden bize yansıttıklarıyla yakından ilişkili

olduğundan, kendimizin dışında başka insanlarla ilgili algımız, bize bu ilk yansıtmayı yapanları tekrar eder. Bu nedenle arkadaşlarımızın ve sevgililerimizin bize ebeveynlerimizi hatırlatma gibi garip alışkanlıkları vardır; üstelik ruhumuzun derinliklerindeki Tanrı'yla ilgili genel düşünce ve kavramlarımız çoğu kez bize anneyi hatırlatan üzücü özelliklere sahiptir.

Etrafımızdaki dünyaya göre kim olduğumuzu tanımlayan bu kendilik ve nesne imgelerinin zihinsel yapıları filtre görevi görürler. Öyle ki bu filtreler, ruhsal derinliklerimiz yerine görünüşte kim olduğumuza odaklanan ve onunla özdeşleşen farkındalığımızı tutar. Görünüşle özdeşleşme, daha önce değinilen özden kopuştan sorumlu öğelerden biri olarak özümüzdeki ebeveynle ilgili algı eksikliğiyle yakından bağlantılıdır ve burada üç noktası tarafından temsil edilir. Almaas'ın söylediği gibi:

> *Bir süre sonra insanın bilinçli deneyiminde öz kalmayacaktır. Öz veya varlık yerine, bir sürü boşluklar, delikler olacaktır: her türlü yetersizlikler ve eksikler. Ancak insan çoğunlukla bilinçli olarak delikli halinin farkına varmayacaktır. Onun yerine, genellikle bu eksikliklerin farkındalığını örten, kişiliği olduğunu düşündüğü dolguyu fark edecektir. İşte bu yüzden özün farkında olan insanlarca bu kişilik sahte bir kişilik olarak görülür. Birey, her nasılsa, onun sadece bir dolgu, orijinal kayıp deneyiminin üstünde örtü katmanları olduğunu bilmeksizin, farkında olduğu şeyin kendisi olduğuna içtenlikle inanır. Genelde özün deneyiminden ve kaybından geriye kalan, belli belirsiz bir eksiklik hissi, yaşla birlikte artan ve derinleşen sürekli bir yoksunluk duygusudur.*[7]

Almaas'ın yukarıda tanımladığı eksiklik ve yokluk algısı, bizi yaşama dair hissettiğimiz anlamsızlık ve ruhsal boşluktan daha fazlası olup olmadığını sorgulamaya ittiğinde, sorularımızın cevaplarının dışarıdan gelecek çözümlerde olduğuna dair umudumuz tamamen tükendiğinde, tatmin edici

olacağını düşündüğümüz şeyleri elde edebilelim diye özel bir yöntem olması için çabalamayı bıraktığımızda ve içdünyamızdaki boşluğu doldurma girişiminden vazgeçtiğimizde ya da onunla yüzleşmekten kaçındığımızda, işte o zaman içdünyamızla ve –gerçekten ne yaşayacağımızı belirleyen– bilincimizle doğrudan ve dürüstçe yüzleşerek yaşam çarkının büyük tersine dönüşünü başlatabiliriz.

Bu tamamlanmamışlık hissimizin, içdünyamızın derinlikleriyle olan bağlantı kaybından kaynaklandığını ve bu bağlantının psikolojik yapının katmanlarınca saklandığını kavrarsak, bundan da tinsel köklerimizle bağlantı kurmak için tek yapmamız gerekenin, bu yapıların arasından geçerek onların arkasında yatan şeye ulaşmak olduğu sonucu çıkar. Çünkü kişiliği oluşturan bu yapılar boşluklara karşılık olarak gelişirler, bilinçte kaybolan varlığın özelliklerini taklit ederler. Bu sebeple, kendi ruhumuzla bağlantımıza yeniden kavuşabilmek için gelişim aşamalarımızı takip ederek derinliklerimize inmemiz gerekir. Bu, bedensel algılarımız, duygularımız ve düşüncelerimizle tam bağlantıya geçerek onları hissetmemiz –bulduğumuz şeyi merak edip araştırmamız– anlamına gelen doğrudan yaşayıp deneyimlememizi zorunlu kılar. Kendilik ve nesne imgelerinden oluşan zihinsel bir kurguya dayanan her ne olursa olsun çözünecek ve en sonunda bu üretimin doldurduğu öze ait boşluğu ortaya çıkaracaktır. Doğal olarak her tür gerçek, bilincimizde yayılacak ve çok daha önemli ve belirgin bir hal alacaktır.

Kendini kandırma, inkâr ve kaçınma gibi savunma sistemlerimizi serbest bıraktığımızda kendimizin kim olduğunu sandığımıza dair iç çalışmanın başında sahte kişilik olduğunu, gördüğümüz gibi, sadece gerçek özümüzle olan temas kaybının yarattığı boşluğu dolduran bir şey olduğunu keşfederiz. O halde yolculuğumuza, dış görünüşümüzle, kişiliğimizle öz-

deşleşmeyi simgeleyen üç noktasından başlarız. Üç numaralı nokta aynı zamanda kişilik desteklerinin hepsini –kendimizi doldurmak için dış dünyadan beklediğimiz ilişki, zenginlik, güç, statü, bilgi vs. dahil her şeyi– kapsar. Kabaca söylemek gerekirse, aslında dış görünüşümüzün ve yaşamımızın içinde saklı olup onları destekleyen, sadece içdünyamızın derinlikleriyle bağlantımızı hepten koparmaya yarayan gerek zihinsel yapılar gerekse dış teçhizatlarla içimizdeki boşlukların doldurulmasını sembolize eder.

Kişilik, mizacımızdan, yani esas doğamızdan açıkça ayırt edilen bazı özelliklerle karakterize edilir. Kişiliğin başlıca ayırt edici özelliklerinden biri onun katı ve durağan oluşudur, öyle ki süregelen kendilik algımız anbean birazcık değişir ve üstelik durum neyi gerektiriyorsa ona bağlı olmaktan çok, yaşam öznel kendilik algımız temelinde bize ne sunuyorsa ona bağlı olarak karşılık veririz. İçinde bulunduğumuz anki deneyimimiz, daha önce değinilen, kim olduğumuza ve etrafımızdaki dünyanın ne olduğuna dair uzak geçmişimizin parçalarının bir araya gelmesinden oluşan bir nevi kendi içdünyamızın filminden, görüntü katmanlarından süzülür. Meydana gelen, algıladığımız şeyleri yanlış yorumlamamıza sebep olan ve çarpıtan şeylerden bizi korur, aramızda tampon görevi görür, böyle olunca biz de aslında şimdi içinde bulunduğumuz zamana değil geçmiş zamana karşılık veririz. Bu en basit şekillerde, mesela ihtiyaçlarımız konusunda kararlı ve iddialı olmamız gereken bir durumla karşılaştığımızda fakat kendimizi aslında olamayacak ve olmaması gereken biri gibi gördüğümüz için onları açıklayamadığımızda kendisini gösterebilir. Başka birinin bizi gerçekten sevmediğine inanamadığımızda –yani kendimizin temelde sevilemez biri olduğuna inandığımızda– ya da bir başkasının hakikaten bizi sevdiğini fark edince, *gerçekten* düşündüğümüz kadar mükemmel

olması gerekmediğinde bu katılık en etkili şekliyle samimi ilişkilerde ortaya çıkar. Bir diğer yaygın örnek de, önemli bir terfi veya başarılarımızdan dolayı çok takdir aldığımızda bir yanlışlık olması gerektiğini düşünüşümüzdür.

Bu örneklerin hepsinde ortak olan özelliklerden biri, örneklerin kendilik imgesine dayanan bir eksiliği öne sürmesi, kişiliğin en derin katmanını oluşturan yetersizliği yansıtmasıdır. En çok istediğimiz şeyi –içimizdeki o boşluğu gerçekten dolduracağına inandığımız şeyi– elde ettiğimizde, eğer elde ettiğimiz şeyle ilgili halen bir yanlışlık bulamamışsak veya ona gerçekte sahip olamayacağımıza kendimizi inandırmışsak, tatmin/gerçekleştirme hissi en iyi olasılıkla geçicidir.

Kendilik imgesi bilincimizi öylesine yapılandırmıştır ki mesela seçme şansımızın olduğu zihinde oluşan bilinçli düşünceler gibi bazı şeylerle bilerek ve isteyerek ilgilenmediğimizi fakat onun yerine sorgusuz sualsiz, çoğunlukla kim ve ne olduğumuza, başkalarının kim ve etrafımızı saran dünyanın ne olduğuna dair bilinçdışı kanaatlerle ilgilendiğimizi anlamak önemlidir. Hayatımıza insanlar girip çıkabilirler fakat içdünyamıza ait kendi filmimizde onlara ayırdığımız bölümler çok az değişir ve çoğunlukla çocukluğumuzdan itibaren önemli olan insanların detaylandırmalarıdır. İçinde kendimizi bulduğumuz yaşamın halleri, kendilerini tekrar etme kötü alışkanlığına sahiptirler. Kişilikle özdeşleşmemizde kendi durumumuzu gerçekten kavramaya başladığımızda, kendilik imgemizdeki sınırlanmışlığımızın büyüklüğünü de anlamaya başlarız.

Vücudumuza bilinç kazandırarak bilincimizde ortaya çıkan algılar, duygular ve düşünceler her neyse onları yaşayarak ve her bakımdan onlara izin vererek içimizde derinleşir ve kendimizle daha fazla temasta olduğumuzu hissetmeye başlarız. Bu dışa yönelmişlikten kendi içsel keşfine doğru olan

odak kayması, kişilik yelkenlerinden bir parça rüzgâr almaya başlar. İçdünyamızı keşfetmeye başladıkça tipik olarak ilk karşılaşacağımız şeylerden biri, üst benlikten, iç eleştirilerimizden gelen "-meli, -malı"lardır. Çocukluktan beri karmaşık otorite figürlerinin içselleştirilmesi olan bu iç sesimiz, kişiliğin gelişecek olan son katmanıydı, bizimse karşımıza çıkan ilk katmandır. Freud'un orijinalinde Almanca olarak adlandırdığı şekliyle "Über-Ich", Türkçede süperego veya üst benlik dediğimiz şeyin işlevi "ben"i kontrol etmektir; "ben" algımızdır. Üst benlik, bize ne yapmamız gerektiğini ve nasıl olması gerektiğini, kendimizde neyin iyi neyin kötü olduğunu uyarılar ve öğütler aracılığıyla söyleyerek kişiliğin statükosunu korur. Deneyimlerimizi iyi-kötü, doğru-yanlış, olur-olmaz vs. şeklinde değerlendirir. Daha da iyi olursak aradığımız tatmini, o tamamlanmışlık duygusunu elde edeceğimize dair umudu canlı tutar. Bunun için, üst benliğimiz (süperegomuz), tarif ettiğim deneysel araştırmanın kolaylaştırdığı kişilik yapımızın çözülüp aydınlatılmasını engeller, çünkü bizde neyin ortaya çıkıp neyin çıkmaması gerektiğini emreden odur.

İçsel yolculuğumuzdaki görevin ilk emirlerinden biri, şu durumda üst benliğe karşı savunmayı öğrenmektir. Aslında bu, hem yargılama ve eleştiriyle kendimize çektirdiğimiz acıyı hissetme hem de kendimize tamamen zarar veren bu yaklaşımı fark etme meselesidir. Burada eleştirme ve yargılama diye sıraladığımız araçların sonucu belirlediğini görmemiz gerekir: sürekli bir yetersizlik duygusu.[8] Her bir ennea tipine özgü üst benliğin ayırt edici bir özelliği olduğu kadar kendi kendine tecrübe edilen şeyle de belirli bir ilişkisi vardır. Her bir ennea tipini ele alırken bunu inceleyeceğiz.

Üst benliğe karşı savunmayı öğrendikçe, ortaya neyin çıktığına bakmaksızın bilincimizin içindekilerle kalmak daha kolaylaşır. Bir meselenin, bir tepkinin veya fiziksel bir kasıl-

manın bağlantısını takip etmek bizi ilgili psikolojik yapılar ve onların geçmişi üzerinden geçerek özün eksik olan, ilgili niteliğine temas eden yere, bilincimizdeki boşluğa götürür. Bir örnek bu sürecin anlaşılmasına yardımcı olabilir.

Hayatınızda maddi destek konusunda bir sorun var diyelim. İhtiyaçlarınızı karşılamaya yetecek paraya asla sahip olamayacak gibi görünüyor ve etrafınızdakilerin pahalı seyahatlere gittiklerini, evler aldıklarını vs. gördükçe kendinizi kızgın ve kıskanç hissediyorsunuz. Bu durumu yaşarken duygusal olarak kendinizi yoksun ve muhtaç hissettiğinizi fark edersiniz. Sanki kendinizi hep böyle hissetmişsiniz gibi gelir ve birçok çocukluk anınız ortaya çıkabilir, belki de başka çocukların anne babalarından elde ettikleri ama sizin edemediğiniz şeyleri görürsünüz. Annenizin sadece sizin için orada olmadığını, gereksinimlerinizi gerek duygusal gerekse maddi olarak karşılayamadığını hatırlayabilirsiniz.

İçinizden derin bir acı yükselir ve acının karnınızın altındaki bir kasılmadan kaynaklandığını fark edersiniz. Siz acıya izin verdikçe, orada yoğunlaşmış gibi duran bir boşluk gözünüze ilişebilir. Bu korkuyla kalmak ve neyin korkunç geldiğini anlamaya çalışmak, anneniz ihtiyaçlarınıza uyum sağlamadığı için hayatta kalmayla ilgili çok yoğun ve büyük korku anılarını çağrıştırır, hatta kendinizi bir yaşındaymış gibi hissettiğinizi fark edersiniz. O kadar küçükken bu boşluğun acısına katlanamadığınızı görürsünüz fakat şimdi yetişkin olduğunuzu ve onu hissetmenizin normal olduğunu anlarsınız. Boşluğu hissettiğinizde, her ne kadar onu hissetmek berbat olsa da, karnınızdaki kasılmanın gevşediğini hissedersiniz. Sonsuza dek sürecekmiş gibi gelir ve aklınız size bunun peşine düşmenin saçma ve anlamsız olduğunu söyler. Hatırlayabildiğiniz sürece bu boşluğun orada olduğunu, üstelik son derece arka planda olmasına rağmen kim olduğunuza dair

algı parçasına çok benzer hissedildiğini anlarsınız. Onu gerçekten deneyimlemek için, hissetmiş olmanızın işe yaramadığını ve bu yüzden bir duvar örüp onu görünmez bir yere attığınızı fark edersiniz.

Şimdi onunla yüzleşmek, sanki en dibe vurmuşsunuz ve eğer içine girerseniz sonsuza dek düşecekmişsiniz gibi hissettirir. Bunun bir varsayım olduğunu kabul ettiğinizden, deneysel olarak kontrol eder ve kendinizi boşluğun ortasında bulursunuz. Birdenbire düşmek yerine yüzüyor olduğunuzu ve sanki bir şey sizi kaldırıyormuş gibi hissettiğinizi anlarsınız. Sizi neyin kaldırdığını araştırdığınızda, içinizde destekleyici ve sağlam hissedilen çok güçlü bir varlık algısı oluşur. Başlangıçta dışınızda hissedilir ama deneyimlemeye devam ettikçe bu varlığın gerçekte içinizde olduğunu fark edersiniz. Aslında bu desteğin varlığını tam da daha önce boşluğun olduğu yerde, karnınızın içinde hissedersiniz.

Bu, temel destek boşluğundan hareket eden, varsayıma dayanan bir örnektir. Bu örnekte, günlük yaşantımızda bir sorunun, özellikle de tekrar tekrar ortaya çıkan bir sorunun, nasıl gerçek doğamızın niteliklerinden biriyle yaşanan temassızlığın göstergesi olduğunu görebiliriz. Yüzeydeki rahatsızlıklar derinlerde olup bitenlerle doğrudan bir bağlantıya sahiptir, üstelik sonuçta sadece bu derinliklerle bağlantı kurma büyük ölçüde dış görünüşü, yani yüzeyi de değiştirecektir. Bu örnekte bir de, deneyimlerimizdeki açık uçlu bir araştırma tutumunun, bizi yüzey çalkantılarının kökenindeki boşluğa götürebildiğini görebiliriz.

Örneğimizde olduğu gibi, her boşluğun etrafı korkuyla sarılmıştır; içerdeki üçgenin haritasını izleyerek, onunla karşılaştığımızda altı numaralı noktada bulunuruz. Daha önce belirtildiği gibi, bu korku örtüsü hem boşluğu tecrübe etme konusunda bir kavrayış hem de ruhta öncelikle boşluğu yaratan

tepkisel bir alarmdır. Boşluğu tamamıyla hissetmenin dayanılmaz olacağı korkusunda kaçınılmaz olarak bir kanı gizlidir. Bu, çılgına döneceğimizden, kolumuzun kanadımızın kırılacağından, paramparça olacağımızdan, yok olacağımızdan ya da öleceğimizden korkma şeklinde kendini gösterebilir. Kişinin kişilik yapısına göre boşluk ne kadar köktense, korku da o kadar büyük olacaktır. Kaybolacak, çözünecek, parçalanacak vs. olan şey, kişiliğin korkunun üzerinde katman oluşturan bölümüdür. Korkularımızın ötesine geçtiğimizde, bir anlamda kişiliğimizin de ötesine geçeriz; bu aslında bir yandan açıkça istediğimizi söylediğimiz bir şeyken, diğer yandan kişiliğin, kim olduğumuz ve bizi biz yapan her şey olduğuna inanmaya başladığımız için de en çok korktuğumuz şeydir. Korkunun içinde saklı olan, boşluktan uzak kasılmadır; paradoksal bir şekilde boşluğa yetersizlik hissini verense bu geri çekilmedir. Boşluğu reddettiğimiz sürece, kötü hisseder. Onu kabullendiğimiz an, boşluk diye algılanan şey, eksik gibi görünen özün gerçek mizacıyla dolu bir genişliğe dönüşür. İç üçgenin oluşturduğu haritamızı izleyerek bu hareket korkunun ötesinde dar boşluğa ve onun da ötesinde, özün genişliğine dokuz noktasına doğru ilerler.

Bu süreç üç noktasının temsil ettiği kişilik yapılarından, altı noktasındaki her bir boşluğu çevreleyen korku katmanından ve dokuz noktasının simgelediği, öz için yetersiz olan boşluktan geçerek ilerler. Öyle ki çoğu kez kişilikle ciddi bir ilişkilendirmeme durumunun ortaya çıkması bakımından geçirilmesi gerekecek bir süreçtir. Çocukluğun ilk yıllarında boşlukların kritik bir kütleye ulaşıp iç dengeyi özle özdeşleşmekten, kişilikle özdeşleşmeye doğru kaydırmasında olduğu gibi, dönüş yolculuğunda da kritik bir kütleye ulaşılması zorunludur. Boşluklarımızdan geçerek gerçek özümüze ulaşma konusunda tekrarlanan deneyimler sonuç olarak özdeşleşmemizi, kişi-

likten öze (mizaca) doğru kaydıracaktır. Bunun ne kadar süreceği tamamen kişiye ve çeşitli faktörlere bağlıdır. Bu faktörler, çocuklukta geçirilen travmaların ağırlığını ve kim olduğumuz gerçeğiyle yüzleşmek için ne gerekiyorsa yapmamızı sağlayacak iç motivasyonun büyüklüğünü kapsar.

Özümüzle tekrar bağlantı kurma işi hiç de kolay ve hızlı değildir. Şu da var ki, kendi derinliklerini keşfetme ateşiyle yanıp tutuşanlar için bu bir zorunluluktur. 13. yüzyılda yaşamış bir sufi olan Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin bir şiirinde dediği gibi:

Toprağın emmesinden, havanın çekmesinden korkmaktasın
Şimdi bırak katreni geldiği ummana karışsın
Artık damla şeklinde değilse de, özü aynı sudur.
Bu vazgeçiş bir tövbe değil,
Kendini derin bir onurlandırıştır.[9]

2. BÖLÜM

ENNEA TİP DOKUZ: MİSKİN BENLİK

Enneagramın dokuz numaralı kişilik tipi, bütün ennea tiplerinin "anasıdır"; sekiz numaralı kişilik tipinin kötü şöhretli bir örneği olan Saddam Hüseyin'den alıntılanmış bir anlatım tarzıdır. 1. Bölüm'de gördüğümüz gibi, dokuz numaralı nokta özümüzle olan bağlantı kaybı ilkesini temsil eder, ayrıca gerçek doğamıza yabancılaşma bütün benlik türlerinde ortak olduğundan, diğer tiplerin hepsi de kişiliğin bu temel ilk örneğinin farklılaşmaları olarak görülebilir. Bir başka deyişle, bu kişilik tipi, özümüzü unutmaya ilişkin, yani gerçek doğamızın derinliklerine karşı uykuya daldığımız meselelere tam olarak en çok demir atmış olanıdır, üstelik diğer tipler, benliğin merkezindeki bu temel ilkenin değişimleri ve süslemeleridir.

Bu enneagram tipine özgü ayırt edici özellikleri kısaca özetlersek, dokuzlar kendilerine kişisel olarak dikkat çekmekten kaçınırlar. Etkileyici, önemli kişiliklermiş gibi görünmezler, hatta bunun yerine sıradan ya da silik gelebilirler. Başkalarını kendilerinin üzerinde tutarlar, gerek kendilerinin gerekse başkalarının dikkatini çekmede en başta yer almaktan sıkıntı duyarlar. Başkalarının ilgi odağı olmalarını tercih ederken, kendilerine daha az önem atfederler. Nadiren kendilerini gösterirler, her şeyi uyumlu ve hoş tutmak isterler. Başkalarının

saldırgan, rahatsız edici veya tartışmalı bulabileceği herhangi bir şeyi söylemekten veya yapmaktan sıkıntı duyarlar. O yüzden çatışmalardan kaçınırlar, olumsuz duygularını veya düşüncelerini çok ender açıklarlar; daha ziyade olumluluklara odaklanırlar. Mükemmel arabulucudurlar, herkesin bakış açısını görebilme yeteneğine sahiptirler; fakat çoğu kez kendi düşüncelerini ve bakış açılarını ayırt edip açıklamada zorluk yaşarlar. Kişisel olarak kendileri için gerçekten neyin birinci derecede önemli olduğunu anlayıp ona göre davranmakta sıkıntı yaşarlar. Bu durum kendi içsel dünyalarını ihmal etmekten, duygu ve düşüncelerini önemsememeye, kendi yaşamlarındaki ihtiyaçlarını umursamamaya kadar çok çeşitli şekillerde olabilir.

Dışarı yönelimli olduklarından, çok aktif olabildikleri gibi tembelliğe eğilimli de olabilirler; ancak her iki durumda da kendilerini ve kişisel ihtiyaçlarını göz ardı edebilirler. Yaşamın ayrıntılarında kaybolmaya meyillidirler; gerçekten dikkatlerini çekmesi gereken konuları ayırt etmekte sorun yaşarlar. Durgunluk, uyuşukluk eğiliminde oldukları için, harekete geçmekte zorlanırlar ve bir kere harekete geçtiklerinde de yön değiştirme ve durmakta güçlük çekerler. Kafa karışıklığına yatkındırlar ve bir parça düzensiz olabilirler ama bu da kendi halinde ve zararsız bir şekildedir. İçdünyalarındaki değersizlik, önemsizlik ve yetersizlik duyguları merkezdeki eksiklik algısını oluşturur; acı veren bu duygulardan kurtulmak ya da bu duyguları uyuşturmak için kendilerini ferahlatıcı ve dikkatlerini başka yöne çekecek şeylerle rahatlatırlar. Dokuzlar çaba harcayarak sağlam ve istikrarlı, güvenilir ve nazik olurlar.

Tıpkı dokuz numaralı noktayla ilişkilendirilen kişilik tipinin ana yöneliminin çok temel olması gibi, bu noktanın kutsal düşüncesi de bir o kadar önemlidir. Giriş bölümünde ele

aldığımız üzere, her bir noktanın kutsal düşüncesi, kişiliğin bütün öznel örtüleri kalktığında gerçekliği algıladığımız özel bir yoldur. Her kutsal düşünce biraz farklı bir bakış açısından gerçekliğin doğasını görme yoludur, hepsi kutsal düşüncenin aydınlanmacı görüşleridir ve hepsi de aynı ölçüde doğrudur. Her ennea tipi kendisiyle ilgili kutsal düşünceye duyarlıdır, bu da demek oluyor ki, en istikrarsız olan odur ve her tip varlıkla bağlantısını kaybettiğinde kutsal düşünceye gider. Her bir tipi ele alırken ayrıntılı olarak keşfedeceğimiz gibi, bir tipin kutsal düşüncesini kaybetmesi, kendisi için temel bir kör nokta yaratacaktır.

Dokuz numaralı enneagram tipinin özellikle duyarlı olduğu gerçekliğe dair belirli bakış açısı, yani kutsal düşüncesi, kutsal sevgi olarak adlandırılır. Kutsal sevgi, benlik filtresi olmadan bakıldığında, gerçekliğin doğası gereği sevgi dolu ve güzel, keyif verici ve hoş, mutluluk ve memnuniyet verici, mucize dolu ve mükemmel olduğunu algılamadır. Kutsal sevgi, varlığın hem sevgi kaynağı hem de sevginin bizzat kendisi olduğu gerçeğine işaret etmesinin yanı sıra varoluşun tamamının o sevginin bir göstergesi ve somut bir örneği olduğu gerçeğine de dikkat çeker. Bizzat sevgi duygusuna değil, onun yerine varlık veya özün kendiliğinden olumlu olduğuna ve bizi olumlu şekillerde etkilediğine gönderme yapar. Almaas bu ayırt edici özelliği "kavramsal olmayan olumluluk" diye adlandırmıştır ve söylediği gibi onu sözcüklere dökmek zordur. Çünkü bu bizim alışıldık olumluya karşı olumsuz veya iyiliğe karşı kötülük şeklindeki karşılaştırmalı anlayışlarımızın ötesinde bir şeydir. Meydana gelen her şeyin olumlu olduğu anlamına gelmekten çok, tüm evrenin temel doğasının, özünün yararlı ve ümit verici olduğu anlamına gelir. Hinduizm gerçekliğin bu karakteristiğini *ananda*, yani "büyük

mutluluk" olarak adlandırır ve o da varlığın bu mutluluk veren özelliğini dua ederek isteyen ve geliştiren *bhakti*'nin (aşk), yani "ibadete özgü" spiritüel yolların temelidir.

Kutsal sevgi ne bir duygu ne de özle ilgili bir durumdur. Bu konuyu kavraması biraz güç olsa da aşağıda Almaas'tan alınan, onun kutsal sevgi kavramını özle ilgili çeşitli açılardan ve bilinç durumlarına göre tanımladığı bölüm belki biraz daha netleştirebilir:

> *Kutsal sevgi, mutlak tözün açık ve ayırt edici bir niteliği, aynı zamanda her bir özsel görünüşün bilincidir. Kutsal sevgi olumlu, insanın ruhunu iyileştiren, mutluluk veren duygu ve her bakış açısının etkisinde görülür. O sevgideki hoşluk ve yumuşaklık, neşe içinde hafiflik ve canlılıktır. Zekâ ve görkemin kıymetliliği ve zarifliğidir. İrade saflığı ve özgüvendir. Canlılık, heyecan, kırmızı rengin ya da güçlü yönün çekiciliğidir. Siyah renkte veya barış yönünde gizemlilik ve ipeksi yumuşaklıktır. İncide veya kişisel özde noksansızlık ve bütünlüktür. Uzayın tazeliği ve yeniliğidir. Derinlik, yoğun içtenlik, doğruluğun tatmin edici gerçekliğidir.*[1]

Kutsal sevgi, mizacımızın, gerçek doğamızın herhangi bir zamanda niteliklerinden hangisinin ön sırada olduğuna bakılmaksızın, doğuştan güzel olduğunu ve onu yaşamanın daima pozitif bir deneyim olduğunu algılamadır. Dolayısıyla kişisel düzeyde mizacımız, olduğumuz her şeyin çekirdeğini oluşturduğu için, kutsal sevgi bize bu sebeple temelden güzel ve sevilir olduğumuzu, ayrıca bunu böyle yapanın da varlıktan ayrılamazlığımız olduğunu söyler. Bir başka deyişle, mizacımız bizi güzel ve sevilir kılan şey olup ruhumuzu ve vücudumuzu, güzellik ve sevilebilirlikle doldurur.

Varlığı doğrudan, yani kavramsal düşünce filtresi olmadan tecrübe ettiğimizde, üzerimizde bıraktığı etki bir anlam, değer, iyilik hissi ve bir tatmin duygusudur. Ruhumuz rahat-

lar, kalbimiz açılır, böyle anlarda bir iyi oluş, bir nevi mutluluk hissederiz. Kutsal sevginin tanımladığı gerçeğin doğal ayırt edici özelliğine –onun katıksız olumluluğuna– yanıt veririz. Almaas şöyle der:

> *Gerçekliği nesnel olarak kavradığınızda, onu olumlu hissetmekten başka çareniz yoktur. Bu deneyimde, zihninizin nesneleri olumlu ya da olumsuz diye böldüğü kategoriler yoktur. Burada kutuplaşma yoktur; bu kavramsal olmayan olumluluk bütün kutuplaşmaların dışındadır. O halde gerçekliğin doğası öyle bir şeydir ki, iyi-kötü şeklinde zihinsel yargılarınıza bakmaksızın, kalbinize ne kadar çok dokunursa o kadar çok mutlu ve dolu hissedersiniz.*[2]

Bu yüzden içdünyamızın derinliklerine daha çok yaklaştıkça, daha fazla denge ve uyum hissederiz. Çünkü varlık, kutsal sevgi bakış açısından bakıldığında, esas olarak olumludur ve bizi de bu şekilde etkiler. Bu da, kendimiz olarak deneyimimizin gerçekliğiyle temasta bulunmamızın ve kendimizi göstermemizin, bağlantı kurduğumuz veya açıkladığımız şey, kendimiz hakkında görmekten ya da ifşa etmekten hoşlanmayacağımız bir şey olsa bile bizi neden iyi hissettireceğini açıklar. Kendi içdünyamızın daha derinlerine ineriz ve sanki ruhumuz gerçek doğanın, yani özün iyiliğine daha çok yaklaşır ve onunla dolar. İçdünyamızla yoğun iletişim halinde olduğumuzda, kendimizi olmadığımız zamana göre çok daha iyi hissederiz. Kendimizle yoğun iletişim içinde olmak, olmamaktan çok daha iyi hissettirir. Kutsal sevginin bu karakteristiği olmaksızın, kendimizi herhangi bir tinsel yolculuğa çıkmaya motive olmuş hissetmeyiz. Varlıkla temas bizi kabul edilebilir, yararlı ve yapıcı bir şekilde etkiler; daha fazla bilinçlenme için verdiğimiz mücadelelerin ve katlandığımız güçlüklerin zamanımıza, enerjimize ve içten bağlılığımıza layık olmasını sağlar.

Kendimiz üzerinde çalışırken, kendi yüzeyimizde kaldığımızda, yani kişiliğimizin dış kabuğuyla kendimizi ilişkilendirdiğimizde ve oradan çalıştığımızda, zamanla acı çekmeyi öğreniriz. Kabuklarımızın altındaki gerçeklik karşısında uyudukça, yaşamın tatmin edici, anlam dolu ve keyifli olduğunu daha az duyumsarız. Enneagram dilinde söyleyecek olursak, ne kadar çok sabitlenirsek, o kadar az gerçekliğin sevgi dolu doğasından nasibimizi alırız. Acı çekişimiz yalnız oluşumuzdan ya da yanlış ilişkide bulunmamızdan kaynaklanmaz; yeterli paraya sahip olmadığımız için ya da çok fazla sahip olduğumuz için de değildir, buna benzer herhangi bir şeyden dolayı değildir. Ne dış görünüşümüz olması gerektiğini düşündüğümüz kadar güzel olmadığı ne de kişiliğimiz olabileceğini sandığımız kadar hoş olmadığı içindir acı çekişimiz. Acı çekeriz çünkü içdünyamızın derinliklerinden, ruhumuzdan uzakta yaşıyoruzdur, işte bu kadar basittir. Ruhumuz varlığın içine karıştıkça, dışımızdaki koşullar ne olursa olsun, kendimizi daha iyi hissederiz, yaşam da bize daha iyi görünür.

Bu durum, kutsal sevgi anlayışımızda bizi onun evrenselliğiyle ilgili başka bir ince ayrıntıya götürür. Gerçekliğin özünde var olan iyilik bir yerle sınırlandırılmamıştır, var olan her şeyin dokusunda saklıdır. Oralarda bir yerde, bizim kendisiyle temasa geçmemizi bekleyen alınıp satılır bir şey de değildir. Belirli bir kişiye ait olmadığı gibi, belli bir duruma da bağlı değildir. Kendimizin dışında ayrı bir şey değildir. Yaşayan, var olan her şeyin özüdür ve yaşamı kişilik örtümüz üzerinden tecrübe ettiğimiz kadarıyla bunu algılayamayız. Belki gerçekliğin iyiliği ve yararı, gelip geçici bir şeymiş gibi, bir anda ona sahipken diğerinde olmadığımız bir şeymiş gibi, bizim için sadece belli durumlarda erişilebilir olan ve o koşullarla ilgiliymiş gibi gelebilir. Örneğin biri bizi sevdiğinde

veya ilgi gösterdiğinde, terfi ettiğimizde ya da zam aldığımızda yaşamın sadece iyi yanlarını görürüz. Bir başka örnekse; tinsel yolculuğun ilk aşamalarında, derin düşüncelere daldığımızda veya öğreticimizin huzurundayken, ancak özümüzle iletişimde olup kendimizi mükemmel ve sevilebilir olarak algılayabiliriz, bu yüzden de özümüzün iyiliği gelip geçiciymiş gibi gelebilir. Bu sonuçta sadece, varlığın güzellik ve mucizesinin bir başkasına ait bir şey olmadığını, hatta her şeyin özü olmak ve her yerde olmaktan çok, içimizde bir yerde bulunan bir şey olduğunu anlamaya başladığımız bir evredir. Bu bakış açısından, aslında varlıktan başka bir şey olmadığını görürüz; sahip olmamız gereken, hatta belli bir noktada bağlantımızın olması gereken bir şey değildir. Öyleyse yolculuk, artık buradan oraya bir hareket olarak algılanmadığında ve biz varlığın iyilik ve ihtişamı içinde anlayıp yaşadığımızda başka bir şey haline dönüşür.

Bu kavrayış olmadan da evrende hâlâ iyilikseverliğin olduğunu algılayabiliriz; fakat biz de dahil her şeyin özü olduğunu göremeyiz. Kutsal sevgiyle olan bağlantımızı kaybettiğimizde, onun sonsuzluğuyla da bağlantımızı kaybederiz; üstelik gerçekliğin iyilik ve güzelliği bize tek bir yerde olabilir, başka yerde olamazmış gibi gelir. Öyle ki olumlu, koşullara bağlı ve geçici bir hal alır; sadece belli durumlarda ortaya çıkar, bir an buradayken bir sonrakinde yoktur. Aynı şekilde bir kişi insana sevilebilir gibi gelirken başkası gelmeyebilir.

Bu yaşam iyiliğinin kısıtlayıcılık ve koşullara bağlılık hissi, dokuz numaralı ennea tipinin kuruntusunu olası hale getirir. Tip dokuzun kuruntusu, sevginin ve de doğal olarak sevilebilirliğin anlamlandırdığı algıyı kaybetme kuruntusudur. Tip dokuza giren birine başkaları sevilebilir gelir, ayrıca kendisi yapmazken başkaları hayatın iyiliğini, cömertliğini paylaşırmış gibi görünür. Bu durum, dokuz numaralı ennea tipinin,

bütün karakteristik özelliklerinin dayandığı tipe özgü temel algısal çarpıtmadır. Böylesi bir durum bütün ennea tipleri için esas olduğundan, anlaşılması güç bir çarpıtmadır. Ancak vücudumuzun ve bilincimizin tam özünün, en belli başlı özelliği olumluluk olan varlığın bir ifadesi ve somutlaşması olduğunu göz önüne alırsak, hiç değilse nasıl doğal olarak sevilir biri olabiliriz? Nasıl göründüğümüz, bizi kimin sevdiği ve ne kadar sevilebilirliğe sahip olduğumuz, sevilebilirliğimizi nasıl belirleyebilir?

Gördüğümüz gibi yaşamın ilk üç dört yılı boyunca, yavaş yavaş gelişen evrelerde meydana gelen özle bağlantı kaybıyla birlikte, ennea tip Dokuzlar kutsal sevgi algısını da kaybederler. Dokuz numaralı tipe giren biri için, özüyle bağlantısını kaybetme süreci, sabit bilişsel algılama veya saplantı denilen bir kanıya yol açar. Bu kanıya göre kişi kendisini doğal olarak sevilebilen, değerli, önemli, anlamlı ve adam yerine konulabilir biri olarak görmez. Dolayısıyla özle bağlantı kaybı veya ondan yüz çevirme aynı zamanda kişinin kendisini yaşamın sunmak zorunda olduğu bütün olumlu şeylere değen ve önemli biri olarak algılanmasından da kopuştur. Kişi kendisini yaşamın iyilik ve güzelliklerinin dışında, onun dokusunun bir parçası değilmiş gibi deneyimler. Bu temel sabit düşünce, bu tipin ortaya çıkan bütün zihinsel yapılarının, duygusal etkilenimlerinin ve davranışsal örneklerinin alttan desteklemesidir.

Bir dokuzun ruhsal dünyasını, psikodinamiklerini, bebekliğinde tutma/yakalama ve gerçek doğasını/özünü yansıtma eksikliğini şekillendiren yaşamın ilk yıllarındaki zorlanmalar açısından bakıldığında, kendisi tarafından aslında desteklenmeye ve ilgiye değer biri olmadığı şeklinde yorumlanır. Bu çıkarım –kökeninde kavramsal olmayan bir çıkarım olmasına rağmen– ruhumuzun o özden ayrılamaz oluşuyla ilgili doğa-

sında var olan bilgi nedeniyle ortaya çıkar. Eğer varlık, temelde bizim kim olduğumuz, elle tutulmaz ve değersizse, bunu kendimizin değersiz, sevilemez vs. olduğunun göstergesi olarak yorumlarız. Bu kişilikte birinin anlayışsızlığından kutsal sevgiye süzülen, çocukluk algısı –ve böylece deneyimi– çok fazla koşulsuz sevgi, bakım veya ilgi görmediğidir. Fiziksel veya duygusal olarak ihmal edilmiş olsun veya olmasın, kişisel olarak ilgilenilmediği izlenimi her dokuzun ruhuna çok güçlü kazınmıştır; çünkü en gerçek olan şey aslında özünün yeterince önemsenmemiş olmasıdır. Neredeyse tamamen evrensel olan bir şey –gerçek doğaya uyumsuzluk– dokuzlar tarafından bu şekilde son derece kişisel algılanır. Asla fiili olarak dile getirmeseler de, "Anne babam benim içdünyama, kim olduğuma dair derin bir anlayışa sahip olup uyum sağlamadıkları için, önemli olmamalıyım, o halde anlamsız ve önemsiz olduğum aşikâr" sonucuna varırlar.

Dokuzlar kâh kendi içdünyalarını terk ederler, kâh kendilerine küçükken bakanları taklit ederek bilinçlerine varlıkla ilgilenmeyi bıraktırırlar. Varlığın terk etmediğinin farkına varmak önemlidir, bu durumda varlık kolayca bilinçaltına kayar. Varlığın aslında biz demek olduğu anlaşıldıktan sonra, bir kimse kendisine yüz çevirmeden onunla ilgilenmeyi bırakamaz, bu yüzden dokuzlar yavaş yavaş kendilerine kulak asmamaya başlarlar ve dünyanın da öyle yapacağını umarlar. İlginçtir ki, kulak vücudun bu tiple ilişkilendirilen bir parçasıdır ve öyle ki ayırt edici bir özellik olarak dokuzlar kendi kendilerine kulak vermemekle kalmaz, aynı zamanda söylenen şeyleri duymazdan gelir ve söyleneni kaçırırlar.

Dokuzların bu "sağırlığı", gördüğümüz üzere, esasında öz bölgesiyle uyumun kaybedilmesidir. Dolayısıyla değişen derecelerde göz ardı edilebilir ve unutulabilir olabileceklerine inandıkları için, özle bağlantılarını kaybetmeleriyle birlikte

kendilerini unutmuşlardır. Bu ennea tipine özgü bir özellik olan kendini unutuş, kişiliğin derinliklerinden yüzeyine doğru kendisini gösterir; özün unutmasından basit olarak günlük işleyişte unutkanlığa şeklinde. Kendini unutuş esas olarak bir dokuzun kendisiyle olan ilişkisini tanımlar. Bu nedenle, Ek B'de bulacağınız Kişilik Karşıtı Eylemler Enneagramı'nda kendini unutuş, dokuz sayısının olduğu yerde görülür. Bu enneagram, Giriş bölümünde değinildiği gibi, her bir ennea tipinin, benlik olarak –ruh olarak– ne deneyimlediğimizle olan karakteristik ilişkisine gönderme yapar.

Bilinçaltının unutulmasıyla birlikte, "Kendimi önemsememin ne anlamı var ki? Burada değerli bir şey yok zaten" düşüncesinin altında yatan bir tutum dokuzların düşünce, davranış ve duygularının içine işler. Kendilerini, özel bir şey olmadıklarını, ayrıca kendileri hakkında da dikkate değer bir şey olmadığını hissederken bulurlar. Dışarıdaki ifade ve deneyim, karşılaştırma açısından anlamsız ve önemsiz görünen içerde olup bitenlerden çok daha önemlidir. İçe yönelimli olmaktan çok dışa yönelimlidirler, kendi iç telkinlerine kulak asmaktansa, çevrelerindekiler ve diğerleri tarafından ihtiyaç duyulana senkronize olur ve ona cevap verirler. Başkalarının ihtiyaçları, onlara kıyasla daha az önemli ve çok daha düşük öncelikli gördükleri kendi ihtiyaçlarını bastırır. Dokuzlarda kendini yüceltme, zamanla kendilerine değil de başkalarına karşılık verme ve hizmet etmeye dayalı bir hal alır.

Süreç içerisinde, bize dış ifademiz ile birlikte işlevsel anlam ve önemi veren tinsel alan kayıptır, bu yüzden yaşamın dış kabuğu sığ ve cansız bir görünüm alır. Tinsel boyutumuzla, esas doğamızla yaşanan bu bağlantı kaybı elbette kişilikle tanımlananlar için söz konusu olan bir durumdur ve bu da insanlığın en az yüzde doksan dokuzu demektir. Bir kabuktan daha fazlası olan bir yaşamı sürmek çoğu insanın kavrayı-

şının çok ötesindedir; öyle ki çok daha fazlası olan bir hayatın kabuğunu yaşamak ve unutmak kültürel olarak verilmiş bir şeydir. Uygar insan olmanın ayrılmaz parçası bu herkes gibi olma sürecidir, yani içdünyamızla bağlantımızı kaybetmedir. İnsanın adaptasyon ve koşullanma süreci, tinsel bakış açısından bir uykuya dalma ve bir kendini düşünmeme süreci, bu ennea tipiyle örneklendirilir.

Gerçek öz kavranıp bize tekrar yansıtılmadığında, sadece ona sırtımızı dönüp uzaklaşmakla kalmayız; gördüğümüz gibi, nasıl ilişkilendirildiğimizi taklit ederek, aynı zamanda neden bunun olduğu hakkında yorumlar ekleriz. Bu görüş ve düşünceler bilinçli değildirler, hatta düşünme kapasitesine sahip olmamızın öncesinde oluştukları için başlangıçlarında kavramsal bile değildirler ama bununla birlikte kendimizle olan ilişki bütünlüğümüze renk ve lezzet katarlar.

Daha sonra gelişen, kendimizle ve dünyayla ilgili içimizi kaplayan, daha bilişsel inanç ve tutumlar bu önyargılı, zarar verici "yorumlardan" kaynaklanır. Dokuzlar için mizaçlarının en derin noktasının çevre tarafından kavranmamış olması deneyimi sadece, esasında oldukları kişilik bağlantı kurmaya bile değmeyen, doğal olarak değerli ve sevilebilir olmayan, üstelik eninde sonunda unutulabilir olan şeklinde yorumlanmakla kalmaz, aynı zamanda kendilerinde temel olarak bir şeylerin eksik olduğunu hissetmeyle sonuçlanır. Bu son derece acı veren eksiklik hissi, bir şeylerin kayıp olduğu, oluşmadığı ya da gelişmediği, kusurlu ya da bükülmüş ve şekli bozulmuş olduğu algısını taşır. Dokuzlara göre bu, gerçek özle bağlantının koptuğu yerde boşluğun etrafını çepeçevre saran ve boşlukla ilgili belli başlı duygu ve düşüncelerini şekillendiren benlik algısıdır. Her bir ennea tipi, üzerine kişiliğin inşa edildiği ayırt edici nitelikte bir eksiklik durumuna sahiptir; fakat onların hepsi de dokuz noktasının bulunduğu kişilik

tarzının değişimleridir, o da bir şeylerin eksik olduğuna veya kişinin kendisinin yetersiz olduğuna dair temel içsel algıdır.

Bütün kişilik tiplerindeki bu yetersizlik algısı, kendimizle ilgili iç resmimizin –benlik imgesi dediğimiz şeyin– çoğunlukla bilinçaltı dayanağıdır, bu da kendimizle ilgili tecrübemizi oluşturur. Dokuz numaralı kişilik tipinde biri aslında kendisini kimi parçaları kayıp, ihtiyaçları karşılanmamış, hayati birtakım şeylerin eksikliğini duyan, büyümesi, gelişmesi engellenmiş veya şekli bozulmuş, sanki temel şeyleri asla tam olarak ya da hiç mi hiç gelişmemiş, ya da belki de daha başlangıçta orada olmamış biri olarak görür ve öyle deneyimler. Öyle ki bir dokuza ruhu ölü doğmuş veya cansız gibi bile gelebilir. Açıkçası bu çok derin acı veren eksiklik algısı, hakikaten de onda hayati önemde bir şeylerin olmadığı gerçeğinin bir yansımasıdır. Bu eksiklik algısı da gerçekte olduğu kişiyle bağlantısının, yetersizliğe dayanan bu öz benlik imgesinin ötesinde olmasıdır.

1. Bölüm'de gördüğümüz gibi, benlik imgemiz yalnızlıktan doğmaz. Bebeklikte oluşmaya başlayan ve kaynağını vücuttan alan kendilik algımız yalnızca içsel algılara dayanmakla kalmaz, aynı zamanda derimizin yüzeyinde çevreyle olan temasla gelişir. Dolayısıyla kimlik algımız daima bizden ziyade başkalarının ne olduğuyla, diğer bir deyişle vücudumuzun sınırlarının dışında olanla ilişkili olarak ortaya çıkar. O halde benlik imgemiz bir nesne imgesiyle, "başkalarının" kavramsal bir resmiyle karşıtlık içinde var olur. Başkaları dokuzlara, kendilerinin sahip olmadıkları şeylere sahipmiş gibi gelir, yani diğer insanlar bütün parçalarına tam ve sağlam olarak erişmiştir, ayrıca doğuştan sevilebilir ve değerlidirler. Diğerleriyle kıyaslandığında dokuzlar yoğun bir şekilde aşağılık duygusu hissederler, kendilerini iyi, tam ve değerli hissetmezler. Dokuz karakterindeki birine bir şekilde özel ve doğuştan üstün

yetenekli görünen veya son derece heyecanlı, duygusal, zihinsel olarak dengesiz veya çok dışadönük olduğu için, çok fazla ruhsal alanı kolayca kaplayan bir anne babaya sahip olmaktan dolayı bu duygu gelişmiş olabilir. Anne baba konusunda, arkada bir fon işlevi görerek arka plan oluşturur. Yine giriş bölümünde açıklandığı üzere bunun, anne babanın veya birinin özellikle güçlü olduğuna dair ana ayırt edici özellik olmayabileceğini hatırlamak önemlidir. Oysa bir dokuzun belli bir duyarlılığı nedeniyle, bu duygu hemen kavranıp karşılığı verilmiş olandır.

Aile dinamiklerinde daha merkezde görünen, kendine daha fazla güvenen ve hakkını arayan ya da özel nitelikleri veya özel sorunları olan bir kardeşe sahip olmak yaygın bir değişimdir. Diğeri ise kalabalık içinde büyümedir; evde çok sayıda çocuktan veya diğer akrabalardan biri olmadır; böyle bir dokuzda yeterli ilgiyi görememişlik, kalabalıkta kaybolmuşluk hissi uyanmıştır. Aile içindeki rolü veya görevi önemli olan tek şeymiş gibi gelebilir ve bu yüzden dokuzu ilgilendiren, tam anlamıyla kişisel herhangi bir şey önemsiz ve unutulmuş görünür. Karşısında benlik duygusunun ortaya çıktığı nesnenin kim (veya kimler) olduğuna bakılmaksızın, bu birincil ilişki, sonraki benlik deneyimlerinin ve diğer deneyimlerin hepsi için bir örnek teşkil eder. Kısacası, bir dokuz başkalarına göre kendisini sadece değersiz hissetmekle kalmaz, aynı zamanda önemsiz görür.

Bu kişilik tipinde biri, sonrasında yaygın bir fedakârlığa yol açan, ön plana çıkmaktan ve kendi çabasıyla sevilen veya değer verilen biri olmaktan yoğun bir çekilme ve görünmezlik algısı geliştirirler. Dokuzlar sevgi ve ilgi görmeyeceklerini, hatta öyle ki özlerinde doğuştan var olan değer duygusunu kaybetmiş olduklarından bunları hak etmediklerini zannederler. Bu kabullenilmiş kendini alçaltma birçok konuda ortaya çıkar: dikkatlerini kendilerine yöneltmekte, kendi alan-

larını kaplamakta, başkalarının zamanlarını doldurmakta, görülmeyi ve duyulmayı, çok daha az sevilmeyi istemekte büyük güçlük çekerler. Diğer insanların dikkatlerini çekecek veya onları ön plana çıkaracak her şeyden kaçınma eğilimindedirler. Arka planda kalırlar ve nadiren bir grup içerisinde kendilerini ifade ederler. Çünkü gerçeklik kendisi hakkındaki inançlarımıza uygun özel bir yönteme sahiptir; dokuzlar kendilerini ileri sürerek konuştuklarında bile, kendilerinin kabul görmeyeceklerine dair varsayımları aslında çoğu kez doğrulanır ve görmezden gelinirler. Sanki etraflarında "Beni önemsemeyin, önemli değilim" diyen bir alan oluşturmuşlardır. Böylece kolayca başkalarının gözünden kaçar ve dikkate alınmazlar; bu da onların kendilerine dair temel varsayımlarını yansıtır ve pekiştirir. Ne gariptir ki, çoğu dokuz fiziksel olarak etkileyici ve heybetli, mezomorfik vücut tipindedirler; iri yapılı, yuvarlak ve güçlü görünüştedirler.

Her bir ennea tipi kendisinin ana eksiklik durumunu yaşamaya karşı savunmaya geçer çünkü bu inanılmaz acı vericidir ve içinde bulunduğu durumun en önemli gerçeğidir, kendisi hakkında en uç ve değiştirilemez olan gerçektir. İşte bu, kendimizde özde bir şeylerin eksik veya yanlış olduğu kanısı, kişiliğimizi oluşturan tüm inançlar gibi basit entelektüel bir fikir değildir; hissedilen bir deneyimdir ve doğruymuş gibi gelir. O kadar gerçek ve doğru hissedilir ki, basit bir varsayım olduğunu ileri sürmek bile saçma gelir. Gerçekmiş gibi göründüğünden, kişilik enerjisi insanın bilincini bu acı veren eksiklik hissinden uzak tutmaya yönelir ve kullandığı bütün savunma mekanizmaları kendini haklı ve gerekli görür. Onu tecrübe etme, onu onaylayacak tek şeymiş gibi gelir ve bu kadar sarsılmaz bir şekilde gerçek görünen bir şey niçin sorgulanır?

Dokuzlar en köklü eksik ve sevilemez olma duygularına karşı doğrudan savunmaya geçerler. Basitçe yaptıkları, bu duyguları bilinçdışına itmektir. Manevi farkındalığı felç etmek veya yok etmek, dikkat ve ilgiyi kendi içinden dışarıya yöneltmek, acılarını dindirmenin en iyi yollarıymış gibi görünür. Bu ruhsal uyku içinde kendini yatıştırma hali dokuz noktasının savunma mekanizmasıdır ve uyuşturma diye adlandırılır. Ne yazık ki içsel deneyimin hangi yönlerini bilinçaltı haline getirmek ve hangilerini tutup korumak istediğimizi titizlikle seçip alamayız, bu yüzden sonuç, bir dokuzun içdünyasının hepsi olmasa bile bu kadarının farkında olmama içinde yok olup gitmesidir. Kendini uyuşturma gözle görülür biçimde belli olabilir: Gözleri donuk, cansız veya bulanık görür gibi bakar. Aynı şekilde davranışsal olarak da bilincini kendisinden başka tarafa yönlendiren, dikkatini dağıtan şeyler doğrultusunda bir tercih şeklinde açığa çıkabilir. Tanıdığım bir dokuzda radyo ve televizyon her zaman, gece uyurken bile açık kalmak zorundadır, üstelik ne zaman yürüyüşe çıksa walkman kulağında takılıdır. Bulmacalara, genel kültür oyunlarına, öğleden sonraki sohbet programlarına, gazetelere gömülme veya beş para etmez romanlarda kendini kaybetme bir dokuzun dikkatini dağıtmak için uyguladığı başka yöntemlerdir.

Ortaya çıkan şey bir bataklıkta, hiçbir şeyin tam belirgin olmadığı, ayırt edilemediği ve her şeyin bulanık ve dağınıkmış gibi hissedildiği yoğun bir sis içerisinde karakteristik bir içsel var olma deneyimidir. Bir cansızlık ve uyuşukluk, bir donukluk, can sıkıntısı, durgunluk, tembellik ve ağırlık hissi hâkim olur. Naranjo, dokuz numaralı karakterde olan kadınları tanımlamak için "bataklık kraliçeleri" deyimini kullanmıştır. Bu kavram durgun ve cansız olan bu ruh halini kibar bir şekilde tanımlar. Aynı zamanda bu ennea tipinin tutkusu

olan duygu tonunu, yani tembellik ve uyuşukluğu da Şema 2'de Tutkular Enneagram'ında gördüğümüz şekilde bizlere aktarır. İçerdeki bu bataklık bölgenin ayırt edici özelliği, işte bu tembellik ve bu tipe amansız bir tür yerçekimi uygulayan uyuşukluk, saplanıp kalmışlık veya sıkışıklık durumudur. Bu durum, verilen görevi yerine getirmek için harekete geçmekte veya gerçekten yapılması gereken tek şey dışında her şeyi yapmada güçlük çekerek atalet ve ağırkanlılık şekline dönüşebilir.

Dokuz numaralı kişilikte birinin içdünyasındaki belirsizlik kısmı, genellikle onun ne yöne hareket edeceğini veya hangi eylemde bulunması gerektiğini söyleme acizliğinden kaynaklanır. Karanlıkta etrafa çarpmak gibidir, izlenecek uygun rotayı algılamak yerine, en kolay yolu beceriksizce seçip izlemedir. Dışarıya muhtemelen dağınıklık ve karmakarışıklık içinde yansıtılan, bir kargaşa ve düzensizlik algısı bu ruh halinin daha yüzeysel bir dışavurumudur. Başkalarına belki atalet, oyalanma gibi gelen şey bir dokuzun etrafında kargaşa olarak algıladığı şeyi düzenleme ve elindeki işinin başına geçmeden önce, iç dağınıklığıyla ciddi olarak uğraştığını göstererek çevresine açıklık getirme gereksinimi olabilir. Sadece benlikle bağlantının sağlayabileceği rehberlik ve yönlendirme duymazdan gelinmiştir; bir dokuzun farkındalığı ya bilinç yüzeyini kıramaz ya da göz ardı edilir.

Tembellik ve gaflet ortamı olarak da tanımlanan bu miskin atmosferin birçok seviyesi ve kendine özgü ince farkları vardır. Uyuşukluk, neyin dikkat veya eylem gerektirdiğine bir ilgisizlik içinde, ya da eğer bir şey yapılması gerektiği hissi varsa, tam olarak o yapılması gerekenin ne olduğunu ayırt edememe veya karar verme güçlüğü yaşandığında; öncelik sıralaması belirlemede bir sıkıntı olduğunda ve/veya görevin ayrıntılarında kendi odak noktasını ve kendisiyle bağlantısı-

nı kaybetme veya yanlışlıkla yerine bir başkasını koyma söz konusu olduğunda kendini gösterebilir. Kesin teslim tarihli bir proje ile karşı karşıya kalan bir dokuz, mesela kendisini tüm evi temizlerken veya işe gerçekten yoğunlaşabilmek için ilk yapması gerekenin bu olduğu düşüncesiyle bütün dosyalarını gözden geçirirken bulabilir, üstelik her şeye kendisini o kadar kaptırır ki projeyi tamamen unutup teslim süresini kaçırdığını sonradan fark eder. Yapılması gereken şeylere öncelik vermede çektiği güçlük, onun ayırt etme ve düzenlemedeki en belirgin sorununu yansıtır, düpedüz ne yapılması gerektiği ve yapılacakların da hangi sırayla olması gerektiğini kavrama problemi vardır. Yapılması gereken açık ve netse, miskinlik sadece onun için enerjisi olmama ve hemen yapmama şeklinde ortaya çıkabilir.

Tembellik dokuzlarda, her türlü kendini ihmalin yanı sıra fiziksel görünümleri, beslenme düzeni ve spor yapma konularında dikkatsizlik ve özensizlikleriyle belirgin biçimde dış görünüşlerinde açığa çıkar. Bu özensizlikleri aşırı kilo alma eğilimiyle sonuçlanabilir. Fiziksel ve ruhsal sınırlarına uyum eksikliğinden dolayı, kimi dokuzlar kendilerini aşırı zorlarlar, çoğunlukla da başkalarının ihtiyaçlarını karşılama konusunda çökme noktasına kadar gelirler. Kimi dokuzlarsa kendilerini harekete geçirmek için rahatı ve hoşgörüyü tercih ederek olması gerekenden çok daha az zorlarlar. Öyle ki, bir dokuz sağlığın korunmasının tek bir yönüne odaklanıp onu gerçekten takıntı haline getirebilir; örneğin yedikleri konusunda son derece kötü tercihler yapar ve egzersizlerini ihmal ederken besin takviyelerine kafasını takabilir. Sebep yerine bir bulgu/belirti üzerine odaklanılmış olabilir: Sözgelişi, ayağa uymayan bir ayakkabı veya aşırı yük binmesi problemiyle ilişkilendirmeksizin ağrılı bir ayak bileğine aşırı ilgi ve dikkat sarf edilebilir.

Sonuç olarak, her nasılsa bir dokuzun tembelliğinin ana sorunu ne dışarıya yönelme ne de fiziksel ihmalle ilişkilendirilir. Bu, vakitlerinin daha az bir kısmını işe ayıran dokuzların yanı sıra bazı dokuzların neden işkolik olabileceklerini açıkladığından, kavranması gereken son derece önemli bir noktadır. Kişisel olarak önemli olan şey bir dokuzun en fazla aldırış etmediği şeydir, ayrıca en nihayetinde onun tembelliği kendi içindeki en gerçek şeyle ilgilenme ve temas kurmaya çalışma konusundadır; aslında bu tembellik tamamıyla kendi özüne karşı bilinçsiz olma ve bilinçsiz kalmadır.

Daha önce belirtildiği gibi, bir dokuzun tipik kayıtsızlığı sadece onun kendi içdünyasıyla –gerçek doğasıyla– bağlantısını gözden kaçırdığını göstermekle kalmaz, aynı zamanda daha yüzeysel olarak unutkanlığını da ortaya koyar. Dokuzlar en basit ifadeyle unutkan olmaya meyillidirler. Akıllarından çıkarmamaları gereken şeyleri hatırlamazlar ve alakası olmayan şeylerle kolayca ilgilerinin dağılması yüzünden başlamak üzere oldukları şeyi akıllarında tutamazlar. Unutma, kökeninde bir dokuzun sevilemez, önemsiz ve değersiz olduğu duygularına karşı kendisini donuklaştırma çabasıdır; bu yüzden sorunsal olarak algılanabilmekle birlikte, en sonunda tecrübe etmeye dayanamayacağı şeye karşı bir savunmadır. Bu unutkanlık, yönünü şaşırmışlık, kafa karışıklığı ve içdünyanın karmaşasında kaybolmuşluk duygusunu artırır; bu nedenle de dokuzların genellikle herhangi bir şey yapmak konusunda kendilerini oldukça çaresiz hissetmelerine sebep olan sıkışmışlık ve felç olmuşluk hissini güçlendirir.

İnsana sanki ayakları yaş betona saplanmış ya da onun yerine gevşek kumda batar gibi hissettiren bu sıkışmışlık hissi, dokuzların tipik hareketsizliğiyle bağlantılıdır. Fizikte eylemsizlik, "Durmakta olan bir cismin durmaya ya da hareket etmekte olan bir cismin de dışarıdan bir güç uygulanmadıkça

aynı yönde harekete devam etme eğiliminde olması"[3] şeklinde tanımlanır. Eylemsizlik dokuzların tek etki alanı değildir, birinin kişilik tipine bakılmaksızın kişiliğin kalıcılığı için esastır. Bu, şartlanmış düşünce, duygu ve davranış kalıplarımızı sürdürmedir, çok uzak geçmişimizde tecrübelerle ruhumuza kazınmış olan alışkanlıkları korumadır. Bu örüntüler kişilik dokumuzu oluşturur ve ayrıca onları muhafaza eden eylemsizlik, deneysel olarak bağlantı kurulduğunda, bize yüklenen ve duyularımızı körelten bir ağırlık gibi hissedilebilir.

Bu eylemsizlik, dokuzlarda tipik olarak harekete geçmede büyük güçlük çekiş veya bir kez hareket edince bu defa yön değiştirmede sıkıntı yaşama şeklinde kendisini gösterir. Filler dokuz noktasıyla ilişkilendirilen hayvanlardır, bu kişilikteki kimseler filler gibi hareket etmede yavaş ve bir kere hareket ettiklerinde de durma zorluğu çeken kişilerdir. Bir başka ifadeyle, bir kez rotaları belirlendiğinde veya rutin yaptıkları şeyler alışkanlıkları haline geldiğinde, bu örüntü ve kalıplar kolayca değiştirilemez ve dokuzlar onları inatla bırakmaz tutarlar. Son derece inatçı olabilirler, ayak direrler ve düşüncelerini, hareket yönlerini değiştirmeyi reddederler. Bu, çoğu dokuzun sahip olduğu derin aşağılık ve eksik olma duygusuna sımsıkı tutunuşunu en keskin şekilde ortaya koyar; çoğunlukla bu yerleşmiş inancı yerinden oynatılabilirmiş gibi görünen aksine bir kanıt yoktur.

Üst benliği onun eksiklik algısını destekler. Sanki bir dokuzun içdünyasında üst benlik çok daha başka, çoğunlukla biçimsiz ve açıkça ayırt edilemeyen eleştirel ve yargılayıcı bir iç sestir. Başlangıçta daha çok bunaltıcı ve indirgeyici bir duygu tonu, iddiacı, pasif olmakla birlikte görünmez kalmaya ve çok fazla yer kaplamamaya zorlayan bir duygu tonu gibi hissedilebilir. Üst benliğinin kanıtı, sanki orada olmamaları gerekirmiş gibi, ihtiyaç ve zorlukların yanı sıra öfke ya da sal-

dırganlık hissettiğinde yaşadığı utançta görülecektir. Bir dokuzun üst benliği, anlaşılması güç ve çok belirgin olmayan bir şekilde onu hem çevresinin mutluluğunu ve güvenliğini sağlamaktan sorumlu tutar, hem de başkalarına göz kulak olmaya zorlar. Bir çocuk olarak, okula yeni gelen ya da diğerlerinin dışladığı, hasta bir çocukla arkadaş olmaya kendisini mecbur hissedebilir. Çoğunlukla bu bir başkasının acısını en aza indirme yöntemidir, böylece kişiye kendisinin sevilmediği ya da sevilmeye değer olmadığı hissi hatırlatılmamış olacaktır. Üst benliği onu hiç kimseyi üzmemeye, ılımlı olmaya iter; bu yüzden isyankâr bir delikanlıyken bile herkesin kendisi hakkında iyi şeyler hissettiğinden emindir.

Geçişler zor ve tehdit edicidir, bu nedenle dokuzlar ilişkilerinde, işlerinde, yaşamlarının gidişatında ve daha başka şeylerde herhangi bir değişiklikten kaçınırlar. Yakınlarına bağımlı kişiliğin evrensel özelliği burada örneklerle gösterilmektedir. İstikrarı severler ve statükoyu korumak isterler, değişikliğe ve yeniliğe karşı direnç gösterirler. Altmışlı yıllarda "kurum-kuruluş" –geçerli olan sosyo-politik düzen– diye adlandırdığımız şeyi koruma dokuzların ilgi alanıdır. Bir bütün olarak muhafazakârlık ve geleneksellik, gerek siyasal gerekse diğer şekillerde gelenek içinde yerleşik olma, örf ve âdetlere bağlılık ve değişikliklere direnç gösterme eğilimindedirler. Bu söylenenler dokuzların asla devrimci olmayacakları anlamına gelmez; ama olduklarında da son derece kuramcı olurlar, yeni kuruluşlarına sıkı sıkıya bağlıdırlar ve onlara destek çıkarlar, gerçekten tutucu radikallere dönüşürler.

Dokuzların en az direnç gösterdikleri çizgi yerine, kendi kültürlerine veya alt kültürlerine uyan çizgiyi takip ederek kişisel olarak hangi değerlere sahip olduklarını ayırt etmeleri genellikle zordur. Bu nedenle değerlendirme/mekanik uygunluk, Yalanlar Enneagramı'nda dokuz noktasında görünür;

her bir tipin kendi doğrusunu terk ettiği karakteristik yolların enneagram haritasında gösterilmesinin nedeni de budur. Bu konuyla ilgili şema için Ek B bölümüne bakınız. Bir dokuzun yalanı, daha önce değinildiği gibi, başkalarını dikkate alıp kendisini almamasında ve mekanik olarak geçerli akımlara uygun olmasındadır. Bu eğilimden ötürü dokuz olma, hareketlerin çok az kişisel taahhütle gerçekleştirildiği bürokratik ve robotik davranış ve kurumlarla ilişkilidir. Dokuzlar sorun yaratmamak adına kendileri için belirlenen rollere uygun davranırlar ve verilen programı pürüzsüzce takip ederler.

Büyük bir çarkın dişlileri olurlar, çarktaki her gıcırtının farkına vararak çarkı durdurup yağlarlar ve hiç şikâyet etmeksizin kendi işleriyle uğraşırlar. İçdünyalarının köreltilmesi ve sorgulamaksızın dış işleve kapılmaları, bir dokuz için yaşamı kurumsallaşmış, mekanik ve robotsu bir hale sokabilir. Bürokrasinin içine gömülmüş, evrak işleriyle meşgul, hiçbir anlamı olmasa bile protokolde direten, gerçekle ya da başarılı olmakla hiçbir ilgisi olmayan adsız ve kimliği belirsiz bürokrat basmakalıbı, bu niteliğin tipik örneğidir. Amerika'da posta hizmetleri kurumu ve vergi dairesi genellikle bu şekilde düşünülür. İlk bakışta bu robotsu eğilim, daha önce bu tipi temsil ettiği söylenen tembellik ve düzensizlik özellikleriyle uyuşmazlık içinde görülebilir. Daha yakından incelendiğinde, bir dokuzun çok detaycı olduğu ve görevlerini sorunsuz bir şekilde yaptığı tek bir yaşam alanı olabildiğini görürüz, oysa yaşamının geri kalanı kargaşa içinde olabilir veya sadece bahsedilecek bir kalanı olmayabilir. Kişisel herhangi bir şey önemsiz görülerek göz ardı edilebilir veya dışlanabilir. Eski Sovyetler Birliği ve Çin'de (her iki kültür de dokuz noktasıyla ilişkilidir) şekillenen komünizm çeşitleri üstünkörü yaşam tarzına örnek oluşturur. Bu yaşam tarzında bireysel değer, kişinin baştan başa bütün devlet mekanizması içinde işlevini

sorunsuzca yerine getirmesinden kaynaklanır; kişisel düşünce veya istekler ortak hareket gücünde toplanır.[4]

Zihinsel olarak bir dokuzun ataleti, tanıdık ve bilindik olana inatçı bir şekilde tutunmayı, ayrıca dogmatik olma ve fikrinden dönmeme eğilimini gözler önüne serer. Kavramsal bir çizgiyi yakalar yakalamaz, kafalarını etkiye kapalı ve dirençli hale getirirler. Zihinsel tembellikleri hayal gücü zayıflığı ve sıradanlıkta kendini açığa vurur, nesnelerin ince ayrıntılarına kafa yormaktansa, onları dış görüntülerine göre değerlendirirler. Bir eylemin, bir prosedürün veya politikanın ardındaki fikrin göz ardı edilerek sadece otomatik bir şekilde yerine getirilmesinde de görülür.

Kendi yolundan şaşmayan, inatçı ve boyun eğmeyen dokuzlar, başkaları tarafından yumuşak başlı, sıkıcı, güçsüz ve enerjisiz insanlar olarak algılanabilirler; ancak diğer yandan kaya gibi sağlam ve çok dayanıklı, güvenilir, yatıştırılamaz, inatçı ve tutarlı görünürler. Nadiren dengesiz ve patlamaya hazır olan dokuzlar diğer ennea tiplerinden daha istikrarlıdırlar, daima kendilerine bel bağlanabileceği izlenimini yaratırlar ve gerçekten de genellikle öyle olabilirler. Dürüstlükleri ve güvenilirlikleri kendilerinin önceliklerde yer almamasından ve dış eylemlerinden elde ettikleri bir değer ve önem algısından kaynaklandığı için, bu özellikler en iyi ihtimalle bir dokuz için hem olumlu hem olumsuzdur.

Dokuzların rahatsızlık ve huzursuzluktan kaçınmaları tembellikleriyle yakından ilgilidir. Rahatlık ve huzur onlar için çok önemlidir; kendilerini hem duygusal hem de fiziksel olarak rahatlatmak için çok fazla zaman ve enerji harcarlar. Daha önce bahsi geçen, kendilerini uyuşturma şeklindeki savunma mekanizması psikolojik bir rahatlama çabasıdır. Davranışsal olarak, yaşamlarını görünüşte daha keyifli kılacak nesnele-

ri toplama eğilimindedirler; hayatı kolaylaştıran kataloglar dolusu küçük aletleri adeta yağdırırlar. Su yatakları, ısıtmalı yüzme havuzları, moteller, uzaktan kumandalar ve jakuziler, fiziksel çaba ve böylece rahatsızlığı azalttıklarından dokuzların keyif aldığı şeylere örnektir. Rahatlık vaat eden alet ve düzenekler, dokuzların tıpkı eğlencelere, şakalara, ıvır zıvır şeylere ve küçük detaylara olan tipik sevgileri gibi, en ayırt edici özellikleri olan ilgilerini başka yöne saptırma arayışlarının parçasıdır. Sonuç olarak bütün aletler ve eğlencelikler, dikkati acı veren yetersizlik ve sevilemezlik duygularından alıp başka yöne çeken şeylerdir. İşte ilginin saptırılması ve rahatlama yoluyla uyuşturulması ve dindirilmesi gereken bu acıdır.

Asıl önemli içeriğin nerede olduğunu merak ederek bir şeyler hakkında derin düşünmek veya ilgilenmek arzusundan vazgeçseniz bile, çok az sorun çıkardıkları ve başkalarını olmak istedikleri kadar rahatlatmaya çalıştıkları için dokuzlarla olmak genellikle çok keyif vericidir. Barışçıl, huzurlu ve sakin görünürler. Yumuşak başlı, dost canlısı, içten ve sıcaktırlar, genellikle onlarla arkadaşlık kolaydır. İçdünyalarında neler olup bittiğini keşfedemeseniz de, kendinizi ilgilenilmiş ve rahatlatılmış hissedersiniz. Buna örnek verecek olursak, *Tonight Show*'un (Gece Programı) önceki yardımcı sunucusu Ed McMahon, program ortağı olan Johnny Carson'un çok daha değişken ve canlı mizacının karşı noktası olarak bu görevi yerine getirdi. Walter Cronkite, yıllarca CBS televizyon kanalının akşam haberlerinde, altmışlı-yetmişli yılların sıklıkla çalkantılı olaylarını aktarırken Amerikalıların evlerine rahatlatıcı tavrıyla konuk olmuştur. Günümüzde ise hem bir oyuncu hem de sohbet programı sunucusu Rosie O'Donnell var, öğleden sonraları çıkan televizyon programlarında şirin kraliçe unvanı verilmiş. Son iki örnek dokuzların tembel olarak çizdiği tabloyla çelişkili gibi dursa da, dokuzların mis-

kinliğinin, görünüşte bir iş yapıp yapmamalarından çok daha derin bir şey olduğunu unutmamak da gerektiğini gösterir.

Bir dokuza göre en rahatsız edici şey anlaşmazlık ve çatışmadır, bu nedenle her ne pahasına olursa olsun anlaşmazlıktan kaçınırlar; bunu Ek B bölümünde yer alan Kaçınmalar Enneagramı'nda bulabilirsiniz. Olayların geçerli akışını altüst etmek ya da bundan kaynaklanan eksiklik rahatsız edici olabilir, bu yüzden kesinlikle bundan kaçınılır. Başkalarıyla çatışmaktansa, taviz vererek ortalığı yatıştırmaya ve sakinleştirmeye çalışırlar. Başkalarıyla yüzleşmekte güçlük çekerler, özellikle de gözden kaçmış, düşüncesizce yapılmış, dinlenilmemiş vb. olandan sıkıntı duyarlar, ayrıca olumsuz duygularından kurtulmayı isterler veya bir sorun yaratarak başka biriyle kavga etme riskindense, dikkatlerini duygularını incitmekten başka yöne çekerler. Bu bağlamda akla, sekiz numaralı kişilik tipinde, dengesiz ve değişken kocası Lyndon B. Johnson için bir folyo görevi gören Lady Bird Johnson gelir. *All in the Family* (Aile Arasında) dizisinin karakterlerinden Ediht Bunker da sekiz numaralı kişilik tarzında olan, bağnaz ve kötü muamele eden kocası Archie'ye aynı şekilde yatıştırıcı rolünü oynamıştır.

Huzuru korumak çok önemli olduğu için, dokuzlar ortalığı düzeltmenin yollarını bulurlar, olayları tatlıya bağlayabilen, iyi birer arabulucu ve uzlaştırıcıdırlar. Uyumu sürdürmek güdüsünden başka, olayları çok farklı açılardan görebildikleri ve herkesin bakış açısını anlama kabiliyetine sahip oldukları için aynı zamanda iyi arabuluculuk ederler. II. Dünya Savaşı'nda Avrupa Müttefik Kuvvetler yüksek komutanı ve daha sonra iki dönem Amerikan başkanı olan Dwight D. Eisenhower, aşağıda yer alan biyografik alıntıda görüleceği gibi dokuz numaralı kişilik tarzının en güçlü tarafına örnek olarak gösterilir:

Eisenhower'ın orduda geçen nispeten az bilinen uzun kariyerinin ardından hızlı yükselişi, sadece askeri strateji bilgisi ve organizasyon yeteneğinden değil aynı zamanda ikna, arabuluculuk ve uzlaşabilme yeteneklerinden kaynaklanmaktaydı. Farklı geçmişleri olan ve farklı uluslardan insanlar onun dost canlısı tavrından, alçakgönüllüğünden ve ısrarcı iyimserliğinden etkilenerek ondan hoşlanmış ve ona güvenmişlerdir.[5]

Dokuzların bütün tipler içinde en nesnel algıya sahip tipler olduğu söylenir, kişisel önyargılarını bir kenara bırakabilir ve etraflarında olan biteni açıkça görebilirler. Bu, kişinin kendisini unutmasına dayandığı için bir başka güvenilmez iyilik halidir. Eğilimleri içeri olmaktan çok dışarı doğru ayarlanmış olduğundan, onlar için zor olan nerede durduklarını ve ne hissettiklerini bilmektir. Zeki ve net olduklarını varsaydıklarından, algılarını bir parça bulanık ve belirsiz tutmaları başkalarına karşı incitici olmamalarını sağlar. Düşündükleri ve hissettikleriyle bağlantılarını koparmasalar bile, bir meydan okuma, karşı çıkma riski yüzünden nadiren duygu ve düşüncelerini ileri sürerler. Psikodinamik olarak bu çatışmadan kaçınma hali köklerini, özensiz ve ihmalkâr anne babalarından az da olsa gördüklerini düşündükleri sevgi ve ilgiyi kaybetme korkusuyla onları üzmek ya da karşı gelmek istememelerinden alır. Polinezya kültürüne özgü tasasız ve sakin yaşam tarzı enneagramın dokuz numaralı kişilik tipinin rahatına düşkün ve çatışmadan kaçınan yanına örnek gösterilebilir.

Giriş bölümünde ele alındığı üzere, her bir ennea tipine özgü kişilik yapısı ve davranış kalıpları varoluşun belli bir niteliğini veya kendisinin idealleştirilmiş yönü denilen bilinç durumunu taklit eder. Bu taklit, ruhun kayıp kutsal düşünce simgesi içinde kendini şekillendirme çabası olarak görülebilir. Ruh kendi özüne ait kökleriyle bağlantısını kaybetmiş olduğundan, bu şekillenme ister istemez bir aldatmadan öteye

gitmez. Bu simülasyon sayesinde, ruh kayıp kutsal düşünceyi yeniden yakalamaya çalışır. Dokuz numaralı ennea tipinin durumunda kutsal düşünce, evrenin özü itibarıyla sevgi dolu olduğunu, bunun bir göstergesi olarak da kişinin kendisinin de doğal olarak sevilebilir olduğunu algılamadır. Tip dokuzun taklit etmeye çalıştığı varlık niteliği Elmas Yaklaşımı'nda "yaşayan günışığı" olarak adlandırılır. Böyle adlandırılmıştır çünkü bu özel varlıkla ilişki kurduğumuzda hissedilen tam da sıcak ve canlandıran güneş ışığı gibi bir şeydir. Kendimizi tamamen sevgi dolu, lütufkâr, bize karşı yardımsever ve iyi, sevimli, nazik ve yumuşak bir varoluşun içinde hissederiz. Rahatlayıp gevşeyebileceğimizi hissetmenin yanı sıra iyilikle dolu, özü itibarıyla nazik ve yaşamla barışık, olumlu bir evren tarafından kuşatıldığımızı ve desteklendiğimizi duyumsarız. Tüm evreni kaplayan ve onun çökmesini engelleyip ayakta tutan, var eden işte o nazik ve sevgi dolu varlıktır; kimi geleneklerde kozmik veya ilahi aşk şeklinde ifade edilirken tanrılı dinlerde Tanrı kavramında karşılığını bulur.

Yaşayan günışığı benzeşimi, bir an için enneagram tip dokuzun kişilik özelliklerinin hepsinde görülebilir. Bir bütün olarak bu tipin bilişsel, duygusal ve davranışsal tarzı, kimseye fark ettirmeden ve kendi halinde, alçakgönüllü bir şekilde seven, sahiplenici, destekleyici, nazik, yumuşak ve anlayışlı bir insan olma çabasıdır. Bu tipin özellikleri olan tutarlılık ve güvenilirlik, tarafsızlık ve cana yakınlık, rahatlık ve uyuma önem verme gerçekliğin bu boyutunun kişilik düzeyinde benzeşimidir. Yaşayan günışığı destekleyici bir zemin olarak varlığın deneyimlenmesi olduğu için, dokuzun yaşamda kimsenin dikkatini çekmeden gölgede kalması bu taklidin önemli bir parçasıdır. Kişilik sadece idealize edilmiş yönü ve görünümü taklit etmekle kalmaz, aynı zamanda varlığın bu niteliğini sanki bir kimsenin yaşadığı zorlukların ve eksikliklerin

çözümüymüş gibi idealleştirir. Bu nedenle her bir ennea tipi, idealleştirilen yöne hem sahip olma hem de o hale gelme girişimi olarak görülebilir. O özel bilinç durumu ister bir başka kişi isterse bir nesne formunda olsun, doğrudan doğruya ya da bünyesinde onu barındırırmış gibi görünen dışavurumlar yoluyla aranacaktır. Öyle ki dokuzlar, yaşayan günışığına benzemeye veya onun bir kopyasında kendilerini şekillendirmeye çalışmakla kalmazlar, aynı zamanda sevilip kabul gördüklerinde, evrenin kayıtsız şartsız bir parçasıymış gibi davranıldığında (onlar kendilerini ne sanırsa sansınlar) problemlerinin sona ereceğine inanırlar. Sevgi ve kabul görmenin yanı sıra aradıkları dahil olma duygusu sosyal veya çok yakın ilişkilerde, rahat ve kolay bir yaşam sürmekte yahut da samimi şakalarda ve eğlenceler gibi dikkati başka yöne çeken şeylerde bulunur.

Gelin görün ki gerçek çözüm buralarda değildir. Gerçek çözüm, kişilik alanıyla özdeşimin ötesine geçme ve varlık âlemiyle tekrar bağlantı kurmadadır. Bu da bir dokuzun bu noktayla ilişkili erdemi, yani hareketi geliştirmesini gerektirecektir. Şema 2'deki şeklin tam kalbinde yer alan enneagramda görülür. Giriş bölümünde belirtildiği gibi, erdem kişiliğiyle özdeşleşen birinin daha özgürleşmesinde kendini gösterdiği gibi, bu kimliksizleşmenin gerçekleşmesi için gereken şeyde de gösterir. Ichazo'nun hareket erdemine dair tanımı şöyledir:

> *Temel hareket aklın müdahalesi olmaksızın, doğal olarak vücudun çevresiyle uyum içinde çalışma ihtiyacından kaynaklanır. Hareket hem kendi enerjisiyle hem de yeryüzü enerjisiyle uyumlu bir varlığın normal davranışıdır.*[6]

O halde, orijinal ahenge ve içsel olduğu kadar dışsal bir duyarlılığa dayanan gerçek hareket, bir dokuz için radikal bir odak değişikliği gerektirir. Her şeyden önce içinde olup bi-

lerin farkında ve hazır olmayı işaret eder. İlgi odağını ve yönelimini kendi eylem ve etkileşimlerden, işleyişten doğan kaynağa –ruhuna ve bilincine– çevirmesi anlamına gelir. İçsel deneyimimiz olan ruh halimizin daha fazla farkına vardıkça, onu şekillendiren şeyin ne olduğunu daha fazla sorgulamaya başlarız ve kişilik kabuğu da o kadar çok şeffaflaşır. Sonunda öylesine incelir ki onun ötesinde varlık âlemini yaşama olanağını buluruz. Bu bir bilinçsizlik uykusundan uyanma ve dokuzun unutmuş olduğu içdünyasının derinliklerini hatırlama demektir. İşte gerçek hareket budur, kelimenin her iki anlamıyla da esas ve özsel olan hareket budur.

Burada kullanıldığı anlamıyla hareket, uyuşukluk, tembellik tutkusunun karşıtıdır. Öyleyse önemsiz faaliyetlerde bulunmaktan –zihni dağıtan, oyalayıcı ve gereksiz şeyler yapmaktansa– ya da hiçbir şey yapmamaktansa, asıl hareket gerçekten yapılması gereken ile onu yapmayı ayırt etme kabiliyetidir. Bir dokuz, kişilikle tanımlanma kıskacından kurtuldukça, gerçekten önemli olan şeyi yapabilme gücüne ulaşır. Bu da basitçe kendi fiziksel veya duygusal ihtiyaçlarına ya da daha da derinlerde, bilinçsiz olanı bilinçli hale getirmek için ne yapmak gerekiyorsa onu yapmaya dikkat etmek anlamına gelebilir.

Bu noktayla ilişkilendirilen hayvan olduğu daha önce de belirtilen fil, hareket erdemiyle bağlantısından dolayı konuyla ilgilidir. Budist ikonografisinde, ibadeti şefkat olarak tasvir eden Sanskritçede Bodhisattva Samantabhadra veya Japoncada Fugen, filden bir tahtta oturur. Filden taht, insanın kendine yönelik sarsılmazlığa, dayanıklılığa, sabıra, kendisi üzerinde azim ve kararlılıkla –tıpkı bir fil gibi– çalışması için manevi güce sahip olması anlamına gelen gerçek iyilik ve zarafeti simgeler.

Bir dokuz için odak noktasındaki –dışarıdan içeride olup bitenlere doğru kayan– bu radikal değişiklik çok büyük bir adım ve ruhsal güçlerinin farkına varması için bir anahtardır. Bu adımın atılması, kendisine dair bazı düşünce ve inançlarını, en belirgin biçimde ise dikkat etmeye ve düşünmeye değmez olduğu varsayımını sorgulamayı gerektirecektir. Bu bir dokuzun kendisini göz ardı etmek ve yalnızca başkalarının arzu, öncelik ve hareketlerinin genel akışına uymak için hiç düşünmeden aniden verdiği bir tepkidir. Kendisi üzerinde yaptığı çalışma boyunca, bu kendini yok sayma ve görmezden gelme eğilimi her zamankinden çok daha fazla açığa çıkacaktır, üstelik bunu tekrar tekrar fark etmesi ve niçin yapıyor olduğunu sorgulaması gerekecektir.

Farkındalığını içdünyasından uzak tutuşundaki kişiliğinin atalet etkisini tersine çevirmek için gerçekten harekete geçmek demek olan bu içsel yön değiştirme, dikkatini kendisinden başka tarafa çekme eğilimiyle yüzleşmeyi gerektirecektir. Yaşamında bitmek bilmeyen krizler ya da dikkatini kendisine veremesin diye bir sürü şeyle adeta hokkabazlık edercesine meşgul olması gerekirmiş gibi duran işinde aralıksız talepler olabilir. Bilincinde kendisini en önemli kılmak için döner vaziyette tuttuğu bütün tabakları bırakmaya razı olması gerecektir. Yaşadığı güçlüklerde genel olarak hayatı ve başkalarını suçlaması ve dışarıdan tatmin elde etmeye çalışması dikkatini saptırma olarak görülecektir. Memnuniyeti ve cevapları kendisinin dışında arama eğilimiyle yüzleşmesi gerekecektir, Tuzaklar Enneagramı'nda "arayıcı" tarafından özetlenen bir eğilimi Ek B bölümünde bulabilirsiniz. Tuzaklar her bir tipin dikkatini gerçek meseleden uzaklaştıran karakteristik yollardır. Havadaymış gibi duran bütün topları tutmak ne kadar çekici olursa olsun, dikkatini dışarıda olup bitenlere yoğunlaştırmak yerine içeridekilere vermek zorunda kalacaktır.

Dokuzun üst benliği tedbirli bir şekilde dikkatteki bu kaymayı olup bitenden kurtarmak ister, ancak böyle olunca sadece dikkatini kendisine çevirecek alana sahip olmak için, kendisini yine kendi içinden gelen saldırılara karşı savunmak zorunda kalacaktır. Üst benliği her ne pahasına olursa olsun, kendi arzularına, duygularına ve iç telkinlerine odaklandığında ortaya çıkan kaçınılmaz sonuçmuş gibi görünen başkalarıyla çatışmaya girmekten onu korumak ister. Ona çıkışır, iyi olmasını ve hâkim olan genel dış akımlara ayak uydurarak sorun çıkarmamasını söyler, kendisini gereğinden fazla abartmasına karşı uyarır ve çok fazla yer kaplamanın tehlikeli olabileceği konusunda ona öğütler verir. Bu saldırılara karşı savunmak için, tembel kabuğunun dışında kim olduğunu bilme arzusu, rahatlama isteğinden çok daha güçlü bir hale gelecektir. Bu karşılıklı bir süreçtir, kendi özüyle ne kadar çok bağlantı kurarsa, ruhunu savunmak için o kadar çok güç toplayacaktır. Gerçek rahatlık ve huzurun miskin bir şekilde kendini unutmakta değil, varlıkta olduğunu keşfedecektir.

Gerçekten her zamanki kendisini önemsememe ve yok sayma eğilimiyle boğuşma ve üst benliğine karşı savunma bir dokuzu hızla, çok yoğun değersizlik ve sevilmezlik duygusuyla yüz yüze getirecektir. Hâlâ daha derinde, esasen yetersiz ve eksik olduğu hissiyle, kişiliğinin merkezindeki yokluk durumuyla karşılaşır. Kendisi hakkında neden buna inandığını ve bu ana inancın nasıl olup da onun kendilik algısının temeli haline geldiğini bulup gün yüzüne çıkarması, inceleyip sorgulaması gerekecektir. Aşırı derecede acı veren bu yetersizlik ve aşağılık duygusunun içine işlemesine izin verdikçe, kendilik algısına neden olan ve onu kuvvetlendiren hem kavramsal hem önyargısal anılar su yüzüne çıkacak ve hazmedilmeleri gerekecektir. Ortaya çıkan nesne ilişkilerinin –içsel kendilik algısı ve diğerlerinin– işleyişte dışarıdan görülmesi

gerekecektir, ayrıca kişinin bu içe özgü yapıları bilinçli hale getirmesi gerekecektir.

Aynı anda gerçek harekete geçme tamamen vücuduyla bağlantıda olması ve onun içinde yaşaması anlamına gelir. Duygu ve algılarını atlamak ve küçümsemek yerine, onlarla uyum içinde olup onlara dikkat etmesi gerekecektir. Vücuduyla deneyime dayanan yoğun iletişime geçmesi yılların ihmalini gün yüzüne çıkaracaktır, hatta belki çok fazla üzüntü yaşanacaktır. Tamamen vücudunda yaşayıp bütün dikkatini ona verdikçe, doğuştan kendinde var olan bir değer ve özsaygı duygusuyla bağlantıya geçmekle birlikte aynı zamanda bu duyguyu güçlendirir. Ayrıca dikkati vücuduna kaydıkça duygularının daha çok farkına varacak, onlara daha fazla kulak verecektir; aklı ve dimağı daha keskin daha açık bir hal alacaktır. Kendisini gittikçe daha canlı, uyanık hissedecek ve daha fazla hayatın bir parçası olarak görecektir. Sonuç olarak farkındalığına odaklanmaya devam ettiği sürece duyumsadığı şey ruh bütünlüğü olacaktır.

Var oldukça, ruhunda kocaman bir boşlukmuş gibi hissedilen özüyle bağlantısının olmadığının farkına varacaktır. Kendisinin bu boşluğu hissetmesine izin verdikçe ve onu merak ettikçe, uyku hali ya da dikkatini dağıtma şeklinde ondan kaçmak yerine, eksik kalan boşluk olarak algıladığı şeyin değiştiğini anlayacaktır. Boşluğa derece derece açıldığından ve onu nasıl hissettiğini keşfettiğinden, olumsuzluk ve eksiklik duygusu değişime uğrayacaktır. Boşluk bir genişlik ve ferahlığa dönüşür, bu içsel geçişi tekrar tekrar yaptıkça zamanla varlığın bütün nitelikleri aşama aşama bilincinde ortaya çıkacaktır. Uzunca bir süre, ta ki ruhunda kritik bir kütleye ulaşana ve kimliği kişiliğinden varlığa geçene kadar, bu kişiye varlığın gelip gitmesi gibi görünür. O zaman varlık kişinin deneyiminin temeli gibi hissedilecek ve kişi gelip gidenin, her

zaman orada olan şeyin bilincini kaybedip bulanın kendisi olduğunu anlayacaktır.

Zamanla kişiliğin kabuğu varlığa karşı gitgide daha da yoğunlaşacaktır ve bu olurken, kişi kendisini taklit etmeye çalıştığı varlığın özelliğini, yaşayan günışığını deneyimlerken, bünyesinde toplayıp gösterirken bulacaktır. İçsel deneyimi yoksunluk, sevgisizlik, önemsizlik ve göz ardı edilmişlik duygularından desteklenen, özen gösterilen, sevgi ve iyilik dolu cömert bir evrenden ayrılamama duygularına doğru tedricen değişecektir. Bu gerçekleştiğinde, kişi en sonunda kendisinin gerçekten ilahi aşkın somut bir örneği ve göstergesi olduğunu anlayacaktır.

3. BÖLÜM

ENNEA TİP ALTI: KORKAK BENLİK

Bu ennea tipinde olanlar, ayırt edici özellikleri olan "korkuyla" tanımlanırlar. Korku her enneagram tipinden insanda bulunmakla birlikte, bu tipi diğerlerinden ayıran ana etmendir. Altı numaralı enneagram tipindeki insanlar (ki bundan sonra altılar diye anılacaktır) algılarından şüphe duyarlar, kendi kendilerinden kuşkulanır sorgularlar, şüphecidirler, açıklık ve netlikten yoksun, güvensizlik duyan kişiliklerdir; ruhsal enerjilerinin büyük bir kısmı endişeleriyle baş etmeye yönelmiştir. Onlar enneagramın paranoyaklarıdırlar, zira bilinçli ya da bilinçsiz, başkalarının onları ele geçirmek, kuyularını kazmak, o da olmadı tehdit etmek için fırsat kolladıkları inancındadırlar. Altında yatan iç dinamikler aynı olmakla birlikte, iki farklı tarzı vardır: açıkça korkak ve endişeli olanlar ile korkmadıklarını kanıtlamaya kararlı olan kontrfobikler. Bazı altılar hayatlarının kimi alanlarında fobik kimi alanlarında da kontrfobik olabilirken, ağır basan tarz hangisiyse genellikle o üstün gelir ve tutumlarında görülür.

Gündelik yaşamlarını olumsuz derecede etkileyen korku ve endişeye sahip, fobik diye tanımlanan altılarda, korkuları ve güvensizlikleri apaçık bellidir. Şüphe uyandıran, sinsi, gizli bir tutum sergileme eğilimindedirler, otorite olan kişilere veya daha güçlü gördüklerine karşı dalkavukluk ederler,

karar vermekte ve kesin eyleme geçmekte zorluk çekerler, başkalarından akıl almak isterler ve onların rehberliğine ihtiyaç duyarlar; ayrıca bir inanca, bir nedene veya bir lidere körü körüne bağlanabilirler. Hareketlerinde bir çeşit tutukluk vardır; adeta bir adım ileri, bir adım geri giderler ve genellikle konuşma biçimleri de öyledir. Diğer yandan kontrfobik altılar korkularının üstesinden gelecek, aslında hiç de güvensizlik duymadıklarını kendilerine ve başkalarına gösterecek şekilde davranmaya çalışarak korkularını maskelerler. Gözü kara ve tehlikeyi göze alan insanlardır; güç, dayanıklılık ve güvenirliklerini kanıtlama çabası içinde azim ve cesaretlerini test eden, kendilerine meydan okuyan zorlu durumları araştırırlar.

Altılar gerçekliğe özgü, onların korkularını ve şüphelerini giderecek belirli bakış açısıyla –kutsal düşünceyle– bağlantılarını kaybetmişlerdir. Ennea tip altının en uyumlu olduğu gerçekliğe özgü bu farklı bakışın, çift anlamı olduğundan iki tane adı vardır. Birincisi kutsal güçtür. Kutsal güç, ruhumuzun mayasının nefis, yani öz varlık (essence) olduğunu algılamadır. Bizi biz yapanın vücudumuz, düşüncelerimiz veya duygularımız değil, çeşitli özelliklere ve derinliğin gittikçe daha derin boyutlarına sahip bir varoluş ya da varlıksallık olduğunu kabul etmedir. Bu varoluş burada ruhun temeli olarak görülür ve dolayısıyla her iki durumda da ona güç veren şey de onun gücüdür.

Özü ya da bir başka deyişle nefsi insanoğlunun içsel doğası ve yapısı olarak tanımadan, kendimizi dayanaktan yoksunmuş gibi, hatta özünde zayıf ve yardıma muhtaç hissederiz. Vücut ve onun içgüdüleriyle özdeşleşmiş kalır, bu nedenle de yegâne savunmamız olarak kendimizi çoğunlukla büyük beyinli, tüysüz hayvanlar olarak algılarız. Vücut hastalık ve ölüme maruzdur, vücuttan ibaret olduğumuzu sanırsak, ken-

dimizi gerçekten çok tehlikeli, istikrarsız ve güvenilmez bir durumun içinde buluruz. Varlığı tanımadan yaşamlarımız gelip geçicidir, kalıcı anlamdan yoksundur. Varlıkla bağlantımız artıp onu kutsal güç penceresinden algıladıkça, gerçek doğamızın yok edilemez ve bozulamaz olduğunu, vücudun değişimlerinden etkilenmediğini daha fazla anlarız. Fiziksel acı çekerken, içdünyamızı tanıdığımıza ve derinliklerimizi bildiğimize dayanırsak acı daha dayanılır hale gelir. Gerçek doğamızın, mizacımızın algılanması bize başka türlü katlanılamaz gibi gelen şeylere karşı koyma ve dayanma gücü verebilir.

Gerçek doğamızı algıladıkça, en nihayetinde kendimizin ilahi olanın ifadeleri ve somutlaşmış halleri olduğunu fark ederiz. Açıkça görülen dünyanın tamamı ilahi varlığın dışavurumu ve somutlaşmış hali olmakla birlikte, tek bizler yani insanlar kendi yapımızın en derin noktalarını tanıma ve bilme kapasitesine sahibiz. Bu bize yaradılışta eşi benzeri olmayan bir konum sağlar ve gücümüzün bir diğer yönüdür, ayrıca bu yüzden kutsal gücün ne anlama geldiğinin de bir başka ince ayrıntısıdır.

Bu tanıma ve bilmenin bizim üzerimizdeki etkisi, bu noktayla ilişkilendirilen kutsal düşünce olan kutsal inancın ifade ettiği şeydir. İç doğamızın öz veya nefis olduğunu kabul etmek bize inanç verir. Kutsal düşünceyi gerçekten anlamak istiyorsak, kullanım şekli alışılagelen anladığımız halinden farklı olduğu için, "inanç" sözcüğünün kullanımı burada biraz açıklama gerektirir. Normal kullanımında inanç, bir şeyi doğrudan deneyimlememiş olmamıza, hatta ona dair gerçek bir kanıtımızın bulunmamasına rağmen onun muhtemelen doğru olduğuna inanmamız anlamına gelir. O halde inancımız deneyimle kavranır olmaktan ziyade düşünce ve sezgiyle anlaşılır bir şeydir. İnanç kavramını aynı zamanda görev ola-

tık gördüğümüz şeye veya bir başka kimseye sadık kalmak anlamında da –Tanrı'ya bağlı olmak gibi– kullanırız. Burada kutsal bir düşünce olarak inanç, içsel doğamızın öz olduğunu bilmemizin onunla doğrudan temasımıza ve ruhumuzun o temasla bütünleşmesine dayandığı anlamına gelir. Bu inanç, bunun bir başkasının tecrübesi veya bazı dinsel ya da tinsel doktrin temelinde doğru olduğuna inanmanın sonucunda oluşmuş değildir.

Bu deneyime dayanan bilgi, içinde bulunulan anda içdünyamızın derinlikleriyle iletişim halinde olduğumuzu hissedip hissetmediğimize bakmaksızın, özün bizim doğamız olduğuna dair sarsılmaz kesinliğe yol açar. Biz sadece kuşkuya düşülmeyecek şekilde –adeta içimize doğmuş gibi– mayamızın varlık olduğunu anlarız. Bizi biz yapanın öz olduğunu tartışmasız bir şekilde algıladığımızda, ruhumuz radikal bir dönüşüm geçirmiş olur. Dünyayı ve kendimizi deneyimleme tarzımız, bu bilinç kaymasından önceki halimizden belirgin şekilde farklıdır. Artık inanan ve arayış içinde olan biri olmasak da kim ve ne olduğumuza dair varlıkla özdeşleşmişizdir. O zaman bu –altının bakış açısından görülen– aydınlanmayı hayal etmenin özel bir yoludur. Kutsal güç ve kutsal inanca odaklı gerçekliğin aydınlanmış görüntüsü ruhumuzun yapısıdır. Kendimizi nesnel olarak, kişilik örtüsü olmadan algıladığımızda, gerçek olduğunu bildiğimiz şey budur.

Çoğu kimse tinsel çalışmaya başlayıp uzunca bir süre, köklü bir değişime uğradığını fark etmeksizin bu yolda ağır adımlarla yürür. Zira gerçek bir dönüşümün meydana gelmesi için, yani ruhumuzun ağırlık merkezinde kişiliğimizden özümüze doğru bir yer değiştirmenin olması için, kendimizi şüpheye mahal bırakmayacak şekilde öz olarak tanımamız ve bilmemiz gerekir. Herhangi bir tinsel öğretiye ve öğreticiye beslediğimiz bütün inancımız, kim olduğumuza dair hisleri-

mizi kökten değiştirmeye yetmediği gibi, nesnel gerçekliğin neye benzediğine dair düşünce ve hayallerimizin hepsi de yönelimimizi değiştirmeye yetmez. Ruhumuz yalnız ve yalnız doğrudan deneyimle dönüşüme uğrar.

Ayrıca, kim olduğumuz algısını kökten değiştirmek için, öz olarak bir başkasını hatta varlığın somutlaşmış bir hali olarak tüm evreni doğrudan deneyimlemek bile yetmez. Kutsal inançla gerçekten bütünleşmemiz için gereken özün kendi ruhumuz olduğunu doğrudan doğruya tecrübe etmemiz gerekir. Almaas'ın dediği gibi:

> *Bu noktada, kendiniz gibi hissetmediğiniz, sanki yabancı ya da size zorla dayatılan bir şeymiş gibi yahut da başka birinin tetiklediği veya başkasından bulaşmış gibi hissedilen bir öz deneyimiyle, kendi manevi gerçeğiniz olarak özü deneyimleme arasında ayrım yapıyoruz. Bu çok büyük bir ayrımdır. Çoğu insan özü deneyimler ve sadece kendilerinin tinsel öğreticilerini duyumsadıklarına ya da hipnotize olduklarına inanırlar; bu da onların özü, kendi doğaları yani mizaçları olarak tanımadıklarını, bilmediklerini gösterir.*[1]

Eğer varsa, özü kendi yapımız olarak doğrudan tanımak ve bilmek ruhumuz açısından sağlam bir dayanak oluşturur. Eğer yoksa, ki bu durum altıların kişilikleriyle özdeşleştikleri zaman söz konusudur, bu temelden yoksunluk her tür güvensizlik ve korkuyu yaratır. Özle bağlantının çok küçükken kopmasıyla birlikte, altılar içdünyaları şeklinde var olan ve onları ayakta tutan tanımadan ve bilmeden mahrum kalırlar. Bu özle bağlantının kaybedilmesi ve özü tanımadan yoksun oluş aynı şeylermiş gibi görünseler de aynı değillerdir: Derinlik boyutundan bağlantısız olarak kendinizi deneyimleyebilir ve hâlâ onun var olduğunu bilebilirsiniz. Oysa halihazırda önemli bir deneyim yaşamadığınız halde, geçmişte böyle deneyimler yaşamış olduğunuzu hatırlar ve bilirsiniz. Bu kutsal

düşünce olmadan, o bilme işe yaramaz. O deneyimler sanki hiç yaşanmamış veya sanki siz uydurmuşsunuz gibi gelir. Siz ve dünyanız bu yüzden, özden ve de insanlığın sevecen, fedakâr, cömert ve asil olmak için benmerkezciliğin ve hayati kaygıların üzerinde yükselmesini mümkün kılan her şeyden yoksun olarak deneyimlenirsiniz. İnsanlık, siz dahil, bu daha yüksek itici güçler ve değerler olmadan tecrübe edilir, üstelik siz de onun tamamen içgüdüsel ve hayvani saiklerle işlediğini görürsünüz. Aşırı uçlarda dünya, herkesin sadece hayatta kalmak için savaştığı, güçlü olanın kazanıp zayıfı yok ettiği Darwin'inki gibi bir ormanı andırır. Sevgi ve tutuş çok kısa ömürlüdür, ayrıca yaşam da öncelikle bir dayanaklılık ve süreklilik meselesidir.

O halde bu, bir altının kutsal güç ve kutsal inanç gibi kutsal düşüncelere duyduğu hassasiyet nedeniyle, çocuklukta yaşadığı bütünüyle tutunma ve kabul görme eksikliğine dair yorumudur. Bir altının ruhu sanki önceden karşılanmamış fiziksel ihtiyaçlara, darbelere veya fiziki bir tehlike ortamına karşı tepkisel bir uyarının etrafında toplanmış ve onun içinde donmuş gibidir. Bir altının kendisini tamamen hazırlıksız hissettiği bir sonraki sarsıntının beklentisi içindeki bu endişeli tedbirlilik hali başka her şeyi bastırır. Çevre güvenilmez ve önceden bilinemez olarak algılanır; genç altı ebeveynine bu değişken, dengesiz bakış açısından bakar. Davranışları dışarıdan gelişigüzel değişiyor gibi görünen alkolik bir anne veya babaya sahip olmuş olabilir; anne ya da babası görünüşte önemsiz bir şeylerin tetiklediği öngörülemez bir öfke krizine tutulmuş gibi görünebilir. Ebeveynlerinden biri ruh durumunda belirgin dalgalanmalar yaşamış olabilir ya da çocuğun maruz kaldığı bakım ve ilgi kalitesinde büyük değişiklikler olmuş olabilir. Çocuğa bakan ana karakter, henüz bebek olan altının vücudunu tutma veya fiziksel ihtiyaçlarını karşılama

konusunda güvensizlik hissetmiş olabilir ya da bu anne veya baba figürü çekingen bir kişiliğe sahip olabilir. Ebeveynlerden biri sert, otoriter bir kişiliğe sahip olabilir, mutlak itaat talep edip sürekli genç altının gözünü korkutabilir. Bunlar, mevcut ebeveynlerin gerçekliğine bakılmaksızın, üzerine odaklanılan ve altının kutsal inanç ve kutsal güce olan duyarlılığı nedeniyle geride iz olarak kalan faktörlerdir. Çocuğun gelişen bilinci tarafından yapılan yorum, tamamen bakmakla yükümlü olunan bir bebeği ve küçük bir çocuğu hayati tehditmiş gibi algılayan bir ebeveynin ya da her ikisinin veya bir bütün olarak çevrenin sürekli ve düzenli bir şekilde onun ihtiyaçlarını karşılamasına güvenilemeyeceğidir. Bunun üzerine ruh, hayatta kalma kaygısına ve ölüm korkusuna takılıp kalır. Kendi ihtiyaçlarını karşılamada yetersizlik ve çaresizlik, güvenilmez gibi görünen bir başkasıyla birlikte hafızaya kazınır ve bu ennea tipinin benlik algısının çekirdeğini oluşturur.

Çocukluğun ilk yıllarında sağlamlaşan bu gerçeği üstlenmek bir altının ruhunu şekillendirir ve Almaas'ın kötümser, kuşkucul, alaycı olarak tanımladığı bir dünya görüşünde aniden mantar gibi biter. Kutsal inanç olmadan, aslında kişinin bir inanç şekli vardır; fakat o da evrenin esasında sevgi ve destek dolu olmadığı, ayrıca insanların en nihayetinde övüngen ve kendilerine hizmet eder oldukları ve eylemlerinin sonuçlarından başkalarının nasıl etkilendiğini önemsemedikleri şeklindeki kanısıdır. Dünya kıyasıya rekabetin olduğu adeta bir kurtlar sofrasıdır, bir altının mücadelede güçlü biri olduğunu kanıtlamak amacıyla kendisini övüp övmemesine veya kendisini tam olarak zayıf biri gibi görmesine bakmadan, bu gerçekliğin ona görünüş şeklidir. Umutsuzluk ve endişe arasında bocalamasına rağmen bu kinizm –insan davranışının doğası gereği kendi çıkarını düşünür ve kendine hizmet eder yapıda oluşu– bilinçli ya da bilinçsiz olarak iyice ruhuna işler.

Böyle bir dünyada, başkalarının kendi arzularını gerçekleştirme yolunda duruyorsanız, onların sizi elde etme amacının peşinde oldukları "güven" hariç, insan doğasına çok az güven duyulur. Birinin gerçek temel algısı, yani öz algısı olmadan doğasında güven duyma çok az bulunur ve bu yüzden altı dayanaksız kalır, yaşam mücadelesinde kendisini umutsuz bir şekilde yetersiz hisseder. Tehditkâr, endişe verici gibi görünen bir dünyada hayatta kalma aracı olarak sadece zekâsıyla baş başa kaldığı ve algıdan yoksun olduğu, içinde gerçek destek olan her şeyle çok daha az teması bulunduğundan, içerideki bu yetersizlik hissi olası tek sonuçtur. Yaşam savaşında gerekli olan becerilere ve özelliklere sahip olmama duygusu -ne yapacağı belli olmayan ve güvenilmez biri karşısındaki çaresizlik– altının yaşadığı yetersizlik durumudur, daha önce de değinildiği gibi, kendilik algısının özünü oluşturur. Tam da bu noktada kendinizi bilinçli ya da bilinçsiz hayatta kalmama riski olanlardan biri gibi; sanki ailenin en küçük, zayıf, kötü hazırlanmış, savunmasız, yeteneksiz, çelimsiz, korkak ve pısırık küçük çocuğu gibi hissedersiniz. Başkaları daha güçlü, daha sağlam, daha zorlu, daha akıllı, daha bilgili ve sezgileri daha güçlü, daha becerikli, daha kapasiteli ve kesinlikle daha özgüvenli görünürler.

Bu kötücül dünya algısı ve onunla ilişkili olarak yetersiz benlik duygusu ennea tip altının sabit zihniyetini oluşturur; Şema 2'de korkaklık olarak gösterilmektedir. Onun dışında bütün davranışsal, duygusal ve bilişsel örüntüler, daha sonra göreceğimiz üzere bu kişilik tipinin özellikleri olarak ortaya çıkar.

Bir altının gerçeğe yöneliminin nasıl olup da tepkisel alarm ve hayatta kalma endişesi etrafında biriktiğine dair gördüğümüz şeye odaklanırsak, baskın hale gelen şeyin saf fiziksel içgüdü seviyesi, yani insan ruhunun hayvansı kısmı olduğu-

nu görebiliriz. 1. Bölüm'de gördüğümüz üzere ennea tipi ne olursa olsun kişiliğin temelini oluşturan bu katman altıların özel kaygısıdır. Bilinci topografik olarak düşünüp kavrarsak, bu düzeye odaklanmak onun altında yatan şey olan varlık alanını gizler. Hayvansal içgüdülerin bu temelinden ortaya, sadece altıların başkalarında korkutucu ve endişe verici olarak gözlemledikleri kibirli ve kendine hizmet eden bir yönelim çıkmakla kalmaz aynı zamanda altının bu tehdide karşı hayatta kalma dürtüsü de çıkar. Öyleyse içgüdüsel düzey hem düşman hem de kurtarıcı durumuna gelir, ayrıca bu çelişkide gömülü olan içgüdüsel düzey, altıya özgü bakış açısı alanını oluşturan çatışma ve belirsizliğin tam kalbinde bulunur.

Bu bir kısır döngüdür: Yapıcı ve destekleyici olabilecek duygular, dürtüler ve algılardan kuşku duyulur ve tehlikeli olan içgüdüsel/hayvansı bölümden çıkma ihtimalleri olduğundan geçersiz kılınırlar. Öyle ki kuşkunun gölgesi bütün itici gücü engeller, harekete geçmek yerine onu sorgulanacak bir şey haline getirir. Altılar korkularından dolayı genellikle düşünmeden ve tepkisel davranırlarken, kendiliğinden oluşan bazı manevi içerikler şüpheli görülüp zihin tarafından paramparça edilerek etkisiz hale getirilir.

Özünde kendini koruma güdüsüne dayanan bu davranışın sonucu ise işin garip yanı bir altının üzerinde durduğu zeminin altını oymasıdır. Kendini hadım etmenin bir şeklidir, psikolojik olarak kendi kendisini iktidarsızlaştırma veya yaşam gücü ve enerjisini elinden alma anlamına gelir. Bu kendini hadım ediş, kendi kendisinin altını oyucu her tür kişilik özelliğinde ortaya çıkan, yalnız psikolojik bir boyut olmakla kalmaz, aynı zamanda bir altının tinsel boyutuyla ilişkisini de sabote eder. İçsel deneyimin geçersizleştirilmesi ve itici gücün engellenmesi, bir altının ilerlemeye olan inancının gücünü baltalar. Bu, onun içdünyasında derinleşmek ve sonunda

onun altında yatan esas boyutla tekrar bağlantı kurmak konusunda tecrübe edinmesi için tek yoldur. Bunu, Kendi Karşıtı Eylemler Enneagramı'nda altı noktasında, Şema 11'de görünen kendini engellemede görürüz. Bu nokta, itici gücün baltalanmasının, altının ruhsal gücünün farkına varmasını nasıl sabote ettiğini yansıtır.

Benliğin bu içeriden zayıflayışı, tipik olarak bu kişilik tipinde bulunan Freud'un tarif ettiği hadım edilme karmaşasının (kompleksinin) temelidir. Hadım edilme karmaşası, genellikle bir otorite figürünün elinde bilinçdışı fiziksel zarar görme veya gücünü kaybetme korkusudur. Psikolojik anlayış, eğer hadım edilme endişesi aşırı derecedeyse, her iki cinsiyette de narsistik bir biçimde penise olduğundan daha fazla değer verme şeklinde açığa çıkacağı görüşüne dayanır. Altı noktasıyla ilişkili vücut bölümü, doğal olarak cinsel organdır ve altıların etrafında insan onların eylem ve davranışlarından değişimli olarak genital organlarını korudukları ya da sergiledikleri duygusuna kapılır. Bunda ruhsal bir duyarlılığın fiziksel olarak bariz yer değiştirmesini görürüz.

Evrensel bir olgu olmasına rağmen, Elmas Yaklaşımı'nda genital boşluk olarak sözü edilen şey özellikle buradaki konuyla ilgilidir ve altı noktasının özel bir niteliği olarak adlandırılabilir. Genital boşluk, cinsel organınızın olduğunu bildiğiniz yerde bulunmayışının deneyimsel olarak hissedilmesidir. İnsanların genellikle özle bağlantılarının kopukluğunu fiziksel bir düzeyde algılamalarının ilk yöntemlerinden biridir. Bunun gibi bir boşluk hissiyle kalmak, bizi sanki insan uzayın derinliklerindeymiş gibi bir genişlik, ferahlık deneyimine götürecektir. Bu uzay, özün bütün yönlerinin ortaya çıktığı temeldir. Tinsel boyutla bağlantı olmaksızın fiilen kendimizi genital organı olmayan varlık olarak gördüğümüzden, bu anlayış da hadım edilmeye bir başka anlam düzeyi katar.[2]

Varlığın temeli kavranmadığından ve beraberinde ilkel içgüdüsel alan reddedildiğinden, dünya gerçek bir dayanaktan yoksun, şüphe uyandıran ve bilinmez bir yerdir. Bu yüzden yaşamda olup biten şeyler doğal olarak istikrarsız ve güvensizdir. Kinizm gözlüğünden bakıldığında diğerleri güvenilmez insanlardır. Dışarıdan bakıldığında nazik, sevecen ve yardımcı görünmelerine rağmen, altılar şüpheyle bir sonraki kötü şeyin olmasını ve işlerin durumunun açığa çıkarılmasını beklerler. En sinsi şüphe yine de ruhun derinliklerinde bulunan şüphedir. Çünkü güven duymak için içeride çok az yer vardır, bir altı –az ya da çok bir dereceye kadar takıntılılık derecesine bağlı olarak– sadece şüphe içerisinde yaşamakla kalmaz, aynı zamanda neredeyse her şeye dair emin olamama sıkıntısıyla yaşar. Bu onun hissettiği, istediği, deneyimlediği veya düşündüğü şeyleri içerir. Şüphe her şeyi kaplar, her yanına yayılır; çekinme, kararsızlık, bocalama, belirsizlik, iradesizlik, dalgalanma ve kuşkucu tavırda ortaya çıkar. Nerede durduklarından ya da ne hissettiklerinden emin olmadıkları için, karar verme saplantılı bir hal alır ve yanlış seçim yapma korkusuyla doludur. Kendilerini engelleyip eylemlerinin bu kendinden şüphe tarafından engellenmeden akışını zorlaştırarak teklerler; sesli ya da sessiz. Kaçınılmaz olarak bu da altılar için açık ve kesin adımlar atmayı çok zorlaştırır. Sonuca ulaşıp ona göre davrandıklarında, olanları sorgulayıp ikinci tahminde bulunurlar ve hemen arkasından yanlış şeyi yapmış olmaktan endişe ederler. Onların hareketi –gerek fiziksel gerekse sadece mecazi olarak– bu nedenle düzensizdir, tıpkı bu noktayla ilişkilendirilen hayvan, tavşan gibi.

Yaygın duygusal durum, ennea tip altının tutkusu Şema 2'de Tutkular Enneagramı'nda gördüğümüz gibi korkudur. Psikoloji dilinde, korku gerçekçi bir dış tehlikeye karşı bilinçli bir tepki, endişe ise bir tehlikeye karşı kökeninde bilinçdı-

şı ve içsel bir tepki olarak tanımlanır. Altıların çoğuna ikisi de neredeyse eşanlamlıymış gibi gelir; çünkü içsel tehditler, yansıtma savunma mekanizmasından dolayı dışarıdan gelen tehditlermiş gibi algılanır, kısaca bunun da üzerinde duracağız. Altıların devamlı her an her yere yayılmış duygusal bir atmosfer gibi yaşadıkları korku ve endişe, içeride veya dışarıda ne meydana geleceğine dair beklentisel bir korku ve endişedir. Aslına bakılırsa, altılar korktukları gerçek durumlarda nadiren korkarlar ve dahası korku açıkça düşünceye dayanır.

Freud bir kez daha, bu ennea tipinin kaygı doğasını anlamamız açısından burayla da ilgilidir. Freud'un çoğu kuramının altıların psikolojisiyle çok yakından ilgili olduğu gerçeği, belki onun da bir altı olmasından kaynaklanıyor olabilir.[3] Freud'un kaygı konusundaki daha sonraki kuramı iki tür kaygıdan söz eder: Otomatik kaygı olarak adlandırdığı birinci kaygı türü travmatik durumlardan kaynaklanır. Bu gibi durumlarda ruh, baş edilemez ve karşı konulamaz derecede baskın hissedilen aşırı uyarılmayla dolup taşar. Bu tür kaygı ilk olarak çok küçükken, bebeklik döneminde benlik yapısı henüz sağlamlaşmadan önce ortaya çıkar. Aşağıda Dr. Charles Brenner tarafından Freud'un açıklamasının yapıldığı parça bize bu tip kaygının nasıl bir şey olduğuna dair bir fikir verir:

Küçük bir çocuk yalnızca fiziksel ihtiyaçlarının çoğunun karşılanması bakımından değil, aynı zamanda içgüdüsel doyum açısından annesine bağımlıdır. Bir anlamda, en azından yaşamın ilk aylarında bebekler en çok da bedensel tatminlerle ilişkili tecrübe ettikleri içgüdüsel doyum için annelerine bağımlıdırlar. Bu yüzden, örneğin bir bebek emzirildiğinde, sadece açlığı giderilmiş olmaz, aynı zamanda oral uyarılmadan dolayı içgüdüsel bir haz duyar, bununla birlikte tutulma, sarılıp sarmalanma ve okşanıp sevilmenin hazzını da yaşar. Belli bir yaştan önce çocuk bu hazlara, yani bu içgüdüsel zevklere kendiliğinden ulaşamaz. Bunları elde edebilmek için annesine ihtiyaç duyar. Eğer annesi yoksa

çocuk yalnızca annesi tarafından giderilebilecek bir içgüdüsel ihtiyaç duyar, sonrasında Freud'un kullandığı bu kaygı sözcüğü anlamında çocuk için sarsıcı bir durum ortaya çıkar. Çocuğun benliği dürtüsel istekleri askıda tutarak zevk veren şeyi erteleyebilecek kadar gelişmemiştir ve bunun yerine çocuğun psişesi yoğun bir uyarıcı akınına maruz kalır. Çocuk ne bu uyarıcıların üstesinden gelebilir ne de onlardan gerektiği gibi kurtulabilir durumda olduğundan kaygı oluşur.[4]

İkincisi ve daha çok yetişkinlerle ilgili olan kaygı türüyse sinyal kaygısıdır, bu kaygıya altı noktasını ele aldığımız 1. Bölüm'de kısaca değinmiştik. Burada kaygı travmatik bir durumun sonucu olmaktan ziyade travmatik durum beklentisinden doğar ve durum sarsıcı bir hal almasın diye kişiliğin savunmaya yönelik işlevlerini harekete geçirir. Dışarıdan gelen nesnel tehlike bu beklentiye bağlı kaygıyı tetikleyecek ve savunmaya yönelik davranışta bulunmamıza neden olacaktır; oysa tehlikeli görülen psişik çatışma ve anlaşmazlık durumları, bilinçte ortaya çıkma tehdidinde bulunan dürtü ya da duygudan korunmak için benliğin savunma mekanizmalarını çalıştırır. Yukarıdaki örnek kullanıldığında, sinyal kaygı daha sonraki bir aşamada, çocuk annesinin terk etmesini beklediğinde kendisini gösterecektir, çünkü çocuk* yukarıda anlatıldığı gibi, ayrılışı potansiyel travmayla ilişkilendirecektir.

Freud, ayrıca bir çocuğun gelişen benlik yapısına tehdit oluşturan tehlikeli bir dizi durumu betimlemiştir, hepsi belirli gelişimsel evrelerle ilgili ve göreceğimiz üzere hepsi de özellikle altıların psikolojilerine uygundur. İlk tehlikeli durum, annelik eden kişinin, çocuğun bakıcısının ve sevgi nesnesinin kaybıdır. Daha sonra tehlike bu kişinin sevgisini kaybetme korkusuna dönüşür, bunu gelişimsel olarak hadım edilme

* Orijinal metinde "he" zamiri ile özellikle erkek çocuk olduğu vurgulanmaktadır. (çev.)

korkusu izler. Son olarak, altı-on iki yaşları arasındaki latent (gizil) dönem korkusu, içselleştirilmiş ebeveyn figürü ve üst benlik tarafından cezalandırılma korkusudur. Bu evrelere özgü tehlikelerin her biriyle bağdaştırılan kaygı daha sonraki evrelerde de devam edebilir; doğrusunu isterseniz aslında devam eder. Görünüşte ilkel kaygıların bilinçaltının derinliklerine gömüldüğünü yalanlayan yetişkin kaygıları ve üzüntülerinin bulunduğu yetişkinliği de içine alır. Altılara göre bahsedilen tehlikeli durumların hepsi sadece bilinçaltında güncel görünür. Bir altıdaki korku ve endişenin niteliği süregelen bir içsel çalkantı, sıkıntı ve endişe halinden doğrudan teröre kadar, nevrozun derecesine bağlı olarak değişiklik gösterebilir, ancak kişi kişiliğiyle ne kadar özdeşleşmiş olursa olsun korku olacaktır.

Yukarıda belirttiğimiz gibi korku tutkusu altının yansıtma savunma mekanizmasıyla ayrılmaz bir biçimde bağlıdır. Bu savunma mekanizması şöyle tanımlanır: "Kişisel olarak kabul edilemez bir dürtü veya düşüncenin dış dünyaya mal edilmesi yoluyla işleyen zihinsel bir süreçtir. Bu savunma sürecinin sonucu olarak, kişi kendi ilgi ve arzularını sanki başkalarınınmış gibi algılar ya da kişinin zihinsel deneyimi uzlaşımsal gerçeklik konusunda yanılgıya düşebilir."[5] Bu savunma nedeniyle, genellikle bir altının başka birinde nesnel olarak neler olup bittiğini, hatta başkasına aitmiş gibi algıladığı kendi bilinçaltının ne âlemde olduğunu anlaması zordur.

Altılar sıkça saldırgan ve düşmanca duygu ve dürtüler yansıtırlar ve böyle yaparak kötücül bir dünyaya olan korkularını kamçılarlar. Eleştiri, yargılama ve reddetme altıların tercih ettiği, açıkçası daha az saldırgan olmakla birlikte el altından zarar veren yansıtmalardır. Saldırganlığı yansıtmak için ruhun bilinçaltı akıl yürütmesi önceden onun tehdit edici olarak algılanması demektir ve bu yüzden birinin içinde sal-

dırganlığın olması, onun içinde tehlikeli bir şeyi barındırması anlamına gelir. O yüzden bir altının bu iç tehditten kurtulmasının yolu, yansıtmayla onu reddetmektir. Ayrıca kendisini saldırgan olarak görme, korkmuş zayıf iradeli biri olarak bir altının çekirdek kimliğini hiçe sayacaktır; sözü edilen benlik algısı acı verici olsa da, her şeye rağmen bilindik ve bu yüzden de ironik bir biçimde güvenli bölgedir.

Hoş karşılanmayan, uygunsuz görülen aşk ve cinsel cazibe duyguları, örneğin var olmayan, yasak olan veya alakasız birine karşı hissedilen homoseksüel dürtüler ya da ilgiler çoğunlukla yansıtma sürecinde bir dönüşüm geçirir. Bilinçsizce arzulanan nesneye daha sonra bilinçli korku ve nefret duyabilen ve böylece dayanılmaz arzulara karşı başarıyla karşı koyabilen altıya, sevgi objesi sonra nefret edilesi ya da zalim, ıstırap verici ve alçaltıcı gelebilir. Altılardaki bu mekanizmanın tipik bir diğer değişimi ise güç ve otoritenin idealize edilmiş bir başka güce, altının sarsılmaz bir şekilde sadık olduğu ve daha sonra kötü niyetli, acı çektiren ve altıyı hadım eden olarak görülebilecek otorite figürüne boyun eğmesidir. Bu tür yansıtmayı, altıların otorite figürüyle ilişkilerine, bu ennea tipi için özellikle yüklenmiş bir alana yoğunlaştığımız zaman daha derinlemesine keşfedeceğiz.

Şu durumda, yansıtma savunma mekanizması bir altıyı hem bilinçlenmeyi tehdit eden kabul edilemez gizli duygulardan, düşüncelerden ve dürtülerden hem de onların bilinçte ortaya çıkışlarına eşlik eden kaygıdan korur. Yansıtma yoluyla bu kaygı korkuya –dışarıda bir başkasından veya tüm dünyadan korkmaya– dönüşür. Kabul edilemez alt benliğe ait dürtüler kişinin dışında tecrübe edilir; içgüdüsel ve diğer bilinçdışı uyarımları kapsayan bu dürtüler, altının kutsal düşünceyle olan bağlantı kopukluğundan doğan temel bilişsel çarpıtmayı destekleyip pekiştirirler. Bu kutsal düşünce, dün-

yanın ince bir şekilde kaplanmış çıkarcı hayvanlarla dolu, tehlikeli bir yer olduğuna dayanır. Ayrıca yansıtma, bir altının başkalarına ve dünyaya dair deneyimlerini şekillendirmesinin temelidir. Kutsal güç ve kutsal inancı kaybetmekten kaynaklanan üzerinde duracak sağlam ve sarsılmaz bir zemine sahip olmama duygusu, gördüğümüz gibi çok derin ve yoğun bir belirsizlik ve güvensizlik hissine yol açar. Yansıtma yoluyla bu, daha sonra güvenilmez ve tekinsiz olarak görülen başkalarına ve bütün dünyaya kaydırılır. Bir altı için dünya yansıtmayla olduğu kadar erken basımlama yoluyla da korku duyulan, belirsiz ve tehlikeli bir yer haline gelir. Birinin nerede başlayıp diğerinin nerede bittiğini kestirmek mümkün olmayabilir.

Yansıtma bizi, sırasıyla paranoya konusuna ve bu ennea tipinin psikolojisinin merkezine götürür. Paranoya, Webster sözlükte "nesnel gerçekliğe dayanmamakla birlikte benliği bilinçdışı dürtü ve isteklere karşı koruma ihtiyacına dayanan, yansıtmayı bir savunma mekanizması olarak kullanan ve çoğu kez telafi edici bir büyüklük kuruntusu şeklini alan, bir kişi ya da grup tarafından başkalarının aşırı veya akıldışı şüpheciliğine ve güvensizliğine karşı bir eğilim"[6] şeklinde tanımlanır. En uç noktada paranoya zulme uğradığınıza, taciz amaçlı seçildiğinize, özellikle birisi, bir grup veya bütün dünya tarafından iftiraya uğradığınıza, hatta zehirlendiğinize inandığınız bir psikoz çeşididir. Oysa normal sinirlilik ve kuruntudaki altılar zaman zaman bu tür duygulara kapıldıkları halde, akıl sağlığı sürekliliği bozuk uçta olmayan altıları tanımlarken, paranoyak bir *tavır*dan bahsetmek daha uygun olur. Bu paranoyak tavır hakaretlere, saygısızlıklara ve saldırılara, şüphecilik ve genel güvensizlik hissine karşı aşırı dikkat ve aşırı duyarlılıktan bir tanesidir. Almaas altılardaki bu paranoyak niteliği "savunmacı kuşkuculuk" olarak ifade eder.

Bir altının paranoyak tutumu sadece sömürülmüşlük, eziyet görmüşlük ve gözü korkutularak zorbalığa uğramışlık duygusuna yol açmakla kalmaz, aynı zamanda başkalarına günah keçisi şeklinde davranmaya neden olur. Belirli kişiler veya gruplar, altılarca problemlerinin, özellikle de zayıflık ve güçsüzlüklerinin kaynağı olarak görülmeye başlanır. Bu durum altı noktasıyla ilişkilendirilen iki kültürde, Alman ve Güney Afrika kültüründe açık ve nettir. Nazizm'in Almanya'da ortaya çıkışı, I. Dünya Savaşı sonrasında, yenilmiş ve zayıf düşmüş bir ülkenin, kültürel ve siyasal etkinliğe sahip Yahudi entelektüel seçkinlerde sembolleşen, zengin ve güçlü olarak gördükleri kimseleri bazen güçsüzleştirerek bazen de yok etmeye çalışarak verdikleri bir tepki olarak görülebilir. Güney Afrika'da beyazlar resmi olarak siyahları ve melezleri –ki teorik olarak ayrı fakat eşit, gerçekteyse kendi ülkelerinde hiçbir siyasi güç ve etkinliğe sahip olmayan bu insanları– daha aşağı statüye düşürüp ikinci sınıf insanlar şeklinde görerek kendi durumlarını güçlendirmişlerdir.

Paranoyanın içinde zihindeki korku etkisinin ta kendisi olan şüpheci bir tutum gizlidir. Paranoya baskın olduğunda, altı şüphe merceğinden bakarak her şeyi sorgular. Bu sorgulama açık bir inceleme, gerçek bir kararsızlık ya da bir duruma dair gerçeklerin titiz bir değerlendirmesi değil, tersine önyargılı bir sorgulamadır. Bir kuşkuculuk, bir inanmama eğilimi vardır. Bu önyargılı eğilim elbette kuşkucu ve kötücül bir bakış açısına dayanmaktadır; bu görüş dünyanın sizi destekler gibi görünmekle birlikte hemen kuyunuzu kazan, kendi çıkarına hizmet eden insanlarla dolu, tehlikeli bir yer olduğunu ve bunun da gerçekliğin en önemli noktası olduğunu içerir. David Saphiro'nun, enneagram kişilik tipi altının uç noktalarını gayet iyi tasvir eden paranoyak tip tanımında bu önyargılı şüpheci düşünme şöyle ele alınmaktadır:

Şüpheci bir insan kafasında bir şeyler olan biridir. Dünyaya sabit ve kafasını meşgul eden beklentiyle bakar, üstelik ısrarla ve sadece o beklentisinin onaylanmasının arayışındadır. Şüphesini ya da bu şüpheye dayanan kimi eylem planlarını terk etmeye ikna edilemeyecektir. Buna karşılık, içinden gerçekten kendi orijinal görüşünü teyit eden bir görüş veya özelliği bulup çıkarmak dışında, akla mantığa dayanan savları önemsemeyecektir. Şüpheci birini etkilemeye veya ikna etmeye çalışan herhangi biri başarısızlığa uğramakla kalmayacak, aynı zamanda eğer kişi çabalarından erkenden vazgeçecek kadar duyarlı değilse, bizzat kendisi şüpheci orijinal düşüncenin bir nesnesi haline gelecektir.[7]

Saphiro'nun belirttiği gibi, paranoyak insanlar, kuşku duydukları şeyi onaylayacak ellerindeki hazır veriler aracılığıyla bıkmadan usanmadan araştıracaklar, sadece işin doğrusuna ulaşmaya çalıştıklarını iddia edecek, hatta buna inanacaklardır. Son derece hevesli gözlemcidirler, fakat bir ipucu aramanın altında yatan gündemle şüphelerini doğrulayacaklardır. O halde gözlemlenen şey, olayların nasıl olduğuna dair zaten elde var olanı resme uydurmak için yanlış yorumlanmıştır. Sözgelişi, sizin kendisinden hoşlanmadığınıza inanmış bir altı, tersine vereceğiniz tüm güvencelere rağmen sizin tarafınızdan gelecek ve muhtemelen reddetme olarak ters anlaşılabilecek herhangi bir davranışa karşı son derece tetikte olacak ve zaman içerisinde korktuğu şeyin teyidine kesinlikle ulaşacaktır. Aşırı tetikte oluşunun altında yatansa, bir anlık da olsa ihtiyatlı halini bir kenara bırakarak rahatlayabilmek için kendisini güvende ve desteklenmiş hissetme arzusudur.

Bu bölümün başında belirttiğimiz gibi, iç dinamikler aynıyken, altıların çok farklı iki davranış tarzı vardır. Bir altı, belli zamanlarda ve hayatta karşılaşılan belli durumlarda bu davranış stillerinin her ikisini birden sergileyebilir, ikisi arasında bocalayabilir. Bununla birlikte, genellikle bu tarzlardan biri kişilik üzerinde baskın olma eğilimindedir. Birinci tarz fo-

bik tiptir: Korkuyu çok güçlü ve yoğun bir şekilde hisseden ve korkunun felç ettiği bir altıdır, sanki araba farı görmüş geyik gibi korkudan donakalmış biridir. Bu tarz bir altı çekingen, kararsız, tutuk, yumuşak başlı ve uyumludur; sürekli tehlikeden uzak güvende olmaya çalışır. Muhtemelen bir altı olan Diane Keaton sık sık altıların bu kararsız ve güvensiz yanlarını örnekleyen rollerde görünürken, arkadaşı Woody Allen'sa filmlerinde sinir hastası ve paranoyak yanını komedileştirir.

İkinci tip karşıt fobik olanlardır: Sanki korkmuyormuş gibi davranmaya çalışan bir altıdır. Bu tipte bir altı, aktif olarak korkak ya da zayıf olmadığını kanıtlamak için tehlikeli, riskli durumları araştırır. Bu, gökdelenler arasında gerilmiş bir ipte yürüyen ya da kafasını aslanın ağzına sokan, ulaşılması imkânsız bir dağın zirvesine tırmanan veya çok vahşi bir hayvanı yakalayan, vücut çalışıp kaslarını şişiren ya da bir anlık kararlar verip büyük miktarlarda parayı borsada oynayan, sırf denemek için savaş uçağıyla uçarak tehlikeli dalış ve çıkışlar yapan ya da sarp kayalıklarda, uçurumların kenarında snowboard'la kayan gözü pek biridir. Sylvester Stallone ve Arnold Schwarzenegger filmlerde karşıt fobik altıların vücut geliştiren çeşidini canlandırıp örnek oluştururken, Harrison Ford, Willem Dafoe ve Clint Eastwood genellikle tehlikeli ve zor durumlarla başa çıkmaya çalışan ve bunlardan güç bela kurtulan maceraperestleri ve kahramanları canlandırırlar. *Terminatör* rollerinde oynayan Linda Hamilton dişi örneğidir. Karşıt fobik altılar megalomanca kahraman, heybetli ve her şeye gücü yeten –dünyanın Napolyon'u ve Hitler'i– gibi görünmek konusuna takıntılıdırlar. Karşıt fobik bir altının korkmadığını kanıtlamak için gösterdiği bütün çabalarına rağmen, korkuya dair takıntısı onu motive eden dürtü olarak göze çarpar.

Altıların bu iki türünün azıcık farklı bir özelliğe sahip bir üst benliği vardır. Her iki durumda da üst benlik otoritedir –buyurgan ve baskıcıdır– ve tam itaat ister. Kişinin temel benlik algısını, eksik ve de hayat oyunu içinde onun gereklerdiklerine açıkça sahip olmadığından güçlendirir. Korkak altılarda, hükmedici ve patronluk taslayan özeleştirileri, onu bu kadar korkak, güçsüz ve böylesine zayıf karakterli olduğu için azarlar. Karşıt fobik altılarda ise, kişinin üst benliği ona yargılayıcı, eleştirel gelen, kuyusunu kazan veya tehditkâr olarak algıladığı başkalarına yansıtılır. Üst benliği güçlü ve dayanıklı olmasını ister, tıpkı fobik bir altı gibi korkularından dolayı onu kıyasıya eleştirir, kınar. Bir altının üst benliğiyle olan ilişkisi otorite figürüyle olan ilişkisini yansıtır.

Otorite figürleriyle ilişkilerinde, bu iki tür de görünüşte farklı şekilde davranmakla birlikte, gerçekte daha derinlerde aynı yerden gelirler. Her ikisi de güç, mevki-makam, otorite ve nüfuz sahibi olana da olmayana da, bir başka deyişle patrona da köleye de aşırı derecede uyuma sahiptir. Altılar o otoriteyi, azıcık bir direnç, güç, rehberlik ve yönlendirme merkezi içsel algısıyla kendi dışlarına yansıtırlar. İçlerinde hissettikleri güvensizlik ve dayanaktan yoksun olma duygusu nedeniyle, bir yandan özlemini çektikleri, eksikliğini duydukları kendilerinin dışındaki otoriteyi bir kişi, bir kuruluş veya bir inanç sistemi şeklinde görürler. Fobik tip, kim veya ne olursa olsun dış otorite gözüyle baktıkları konusunda görev ve sorumluluk sahibi, kendini adarcasına bağlı ve pohpohlayıcıdır. Bu tipler kahramanlarına adeta taparlar ve sadık destekçidirler. Basmakalıp bir biçimde birilerinin gözüne girmeye çalışan şakşakçı, dalkavuk ve vefalı hizmetkâr rolünden çıkmanın kendileri için düşünülmez ve korkutucu olduğu kimseler, altının bu tipine verilebilecek örneklerdir. Onlar bu otoritenin kendilerinde eksik olan kesinlik ve kararlılığı sağlamasını ar-

zularlar; birilerinin ne yapmaları gerektiğini ve neyin doğru, neyin yanlış olduğunu söylemelerini isterler; bütün kalpleriyle inanabilecekleri, aynı zamanda sadakatle bağlanacakları bir doktrin, bir ülkü veya inanç peşinde koşarlar; güçlülük ve dayanıklılık hissi verecek, yaşamlarına bir anlam katacak, kendilerinden daha büyük ve daha geniş, azametli bir şeyle yaşama hissi aşılayacak sütunlara ihtiyaç duyarlar; kendilerini adayabilecekleri ve sorumluluk taşıyacakları bir şey ya da birisinin olmasını isterler. Kısacası fobik bir altı, birisinin ya da bir şeyin güvenliği sağlamasını ister; bu onu hem cezbeden hem de onun için tuzak olan bir şeydir. 9 numaralı şemada Tuzaklar Enneagramı'nı görebilirsiniz.

Diğer yandan bu taparcasına hayranlık duyma, altıların içlerindeki yön gösterme, muhakeme etme ve bu otoriteye ve zamanla bu hadımlaştırılmış gibi hissetmeye karşı direnci altüst ederek altıları ikincil ve teslimiyetçi/itaatkâr bir pozisyona sokar. Aslında kendi kendilerini hadım etmişlerdir, fakat tekrar yansıtma savunma mekanizması nedeniyle, kendilerini otoritenin zulmüne uğramış kurbanlar gibi görürler. Bu yüzden başka her şey gibi, fobik bir altının otoriteyle olan ilişkisi ikirciklidir.

Bu bizi karşıt fobik altıların otoriteyle ilişkisine götürür. Karşıt fobik tip asi, dışarıdan herhangi bir otoriteyi tanımama veya kabul etmeme noktasında özerk kalma takıntısı olan bir tiptir. Burada örnek niteliğinde bir isyankârın sebepsizce, gerçek ya da hayali kendisine zarar verilmesini engellemek ve beklenen hadım edilmeyi savuşturmak için otoriteye direnişini görürüz. Her zaman daha ileri gidildiğinde, karşıt fobik bir altı muhtemelen başkalarının kendisini izlemesini ve ideal lider olarak görmesini isteyen bir otorite portresi çizebilir, kendisini otorite olarak tanımlayabilir, tıpkı daha önce ele aldığımız Adolf Hitler ve Napolyon Bonapart örneklerinde olduğu

gibi. Jim Jones gibi tarikat liderleri de karşıt fobik tip altıya örnek verilebilir. Karşıt fobik bir altının bu yaptığı, başkaları üzerinde bu kadar çok nüfuz kullanıp tahakküm ettiği için otorite sahibi olduğunu kendisine kanıtlayarak içindeki otoritesini geri kazanma çabasıdır. Yukarıda gördüğümüz gibi, onun için aynı zamanda bir tuzak olan güveni, saygı gösterilmesi, korku duyulması ve sadık müritleri tarafından takip edilmesi yoluyla bulmaya çalışır.

Altının korkusu, kendisinden daha büyük olarak algıladığı aynı zamanda emrine girebileceği bir şeyi veya birini körü körüne izlemek zorunda olmaktır; karşıt-fobisi ise Şema 12'de Yalanlar Enneagramı'ndaki altı noktasında *idealleştirme* sözcüğünde yansıtılan otorite haline dönüşmek veya bu otoriteye karşı başkaldırmak zorunda kalmaktır. Otoriteyle olan tüm bu ilişkilerde bir altının gerçek güç ve dayanıklılığının –özünün– böyle bir karakterde yansımasını görürüz. Birisi ya da bir şeyin ideal, güçlü ve sağlam görülüp örnek alınması gerekir; aynı zamanda başka birinin de daha küçük olması, korkması ve bu ideale hizmet etmesi gerekir. Bu bir altının merkezi nesne ilişkisidir, hangi yanı olduğuna bakmaksızın onunla kendisini tanımlar, onunla özdeşleşir.

Otoriteyle hem fobik hem de karşıt fobik ilişkiler Nazi Almanya'sında gözler önüne serilmiştir. Sonsuz sadakat ve tam itaat talep eden karşıt fobik bir paranoyak olan Hitler bunu, çoğunun hiç düşünmeden körü körüne bağlanılacak tarihsel olarak güçlü liderler arama olarak algıladığı bir kültürden almıştır. Ursula Hegi, Nazi dönemindeki Alman davranışlarını, *Stones from the River* adlı romanında şöyle açıklar:

> *Burgdorf'taki insanlardan sadece birkaç tanesi "*Kavgam*"ı (*Mein Kampf*) okumuştu ve çoğu, bütün bu ırksal saflık (Rassenreinheit) konuşmalarının saçma ve uygulamaya konulamaz olduğunu düşünüyordu. Ancak yaşlılara, devlete ve kiliseye itaat konusunda verilen uzun*

süreli eğitim –hatta Nazilerin görüşlerini onursuz ve alçakça bulanlar için bile– kuşkularını dile getirmeyi zorlaştırmıştır. Böylece onlar Nazilerin ve Nazi düşüncelerinin kaybolup gitmesini beklerken, her yeni onur kırıcı duruma, aşağılama ve saygısızlığa yol vererek sessiz kaldılar; oysa onlar her boyun eğişleriyle kendilerinden daha fazla vazgeçtiler, toplum dokusu zayıflarken Nazilerin gücü arttı.[8]

Fobik altı tip bile, yüzeyde çok uysal, uyumlu ve saygılı görünmekle birlikte gizli sapkın bir eğilime sahiptir. Bu eğilim, güç algılanan bir eğilim de olabilir; daha aleni, açıkça görülen bir eğilim de olabilir. Bir pasif agresiflik olarak ortaya çıkabilir, mesela bir şey yapacağınızı söylerken sonrasında gayet basit onu yapmamanız gibi. Bir şeyler hakkında herkese akıl danışıp tavsiye aldıktan sonra, başkaları tarafından zorlanmaya isyan edercesine bütün fikirleri reddetme şeklinde de olabilir. Bir altı için bu eğilimle yüzleşmek hiç de kolay değildir. İsyankâr bir altı bile, kendisini vefasız olarak algılamaktan veya görev olarak gördüğü şeyden caymaktan ciddi manada kaçınır. Bir çete üyesi olabilir, toplumun geri kalanı tarafından normalin dışında sayılan işlere bulaşmış olsa bile kendisini arkadaşlarına bağlı, davasına ihanet etmemiş biri olarak görecektir.

Ruhunun derinliklerinde otorite figürü olarak gördüğü kimselerle her zaman tamamen uyum içinde olamayacaklarından, kendilerini sapkın ve suçlu hissederler, üstüne üstlük o nedenle eksik ve yetersiz olduklarına inanırlar. 20. yüzyılın ortalarında Hıristiyan teolog Reinhold Niebuhr'un ifade ettiği gibi, bağlılıkları altta yatan gerçek inançsızlıklarıyla çelişir: "Zıvanadan çıkmış ortodoksluk, köklerini asla inançtan değil şüpheden alır. O da iki kat emin olduğumuzdan emin olmadığımız zaman duyulan şüphedir."[9] Otorite olarak kabul edip saygı gösterdikleri her kim veya her neyse, onunla tamamen aynı çizgide olmamaktan duydukları utanç söz konusudur ve

altılar bu içsel algıdan veba gibi uzak dururlar. Farklı olma, kuralların dışında olma, sadakatsizlik ya da işten kaçma duygusu, bir altı için neredeyse tahammül edilemez bir duygudur. Bu yüzden sapkınlık/görevi ihmal etme, suçluluk Kaçınmalar Enneagramı'nda altı noktasında görülür; çünkü Şema 10'da gösterilen bu durumlar bir altının en çok kaçınmak istediği deneyimlerdir.

Büyük olasılıkla bir altı olan usta spiritüel öğretici Jiddu Krishnamurti çalışmalarında insanın otoriteyle ilişkisine odaklanmış ve bu ilişki etrafında bütün bir spiritüel öğretiyi geliştirmiştir. Dış otoritenin hepsini ve şekilsel meditasyon da dahil olmak üzere tanımlanmış herhangi bir uygulamayı reddetmeyi öğretmiştir. 20. yüzyılın başlarında teosofist Annie Besant tarafından dünyayı kurtaracak kişi olmak üzere yetiştirilen Krishnamurti, Mesih rolünü terk etmiş, müritlerin peşinden gitmesi için bir figür olarak kurgulanmayı reddetmiştir. Aslında ilan edilmiş yürürlükteki başkanı olacak olduğu tarikatı feshetme konuşmasında şöyle demiştir: "Gerçeklik, yolu olmayan bir ülkedir ve sizler ona her ne yolla olursa olsun, dinle veya herhangi bir mezhep ya da tarikatla ulaşamazsınız. Gerçeklik, sınırsız, koşulsuz ve herhangi bir yolla ulaşılamaz olduğundan örgütlenemez; dahası insanları belli bir yolda yürümeye zorlamak veya yönlendirmek amacıyla herhangi bir örgüt de kurulmamalıdır."[10]

Altılarca idealize edilen özün (nefs-essence) niteliği hiçbir yerde bir altının otoriteyle olan ilişkisindeki nitelikten daha belirgin değildir. Bir altıya göre, kendilerinde eksikmiş gibi görünen ve problemlerinin çözümüymüş gibi gelen varlık özelliği metanet, sabır, azim, dayanıklılık, sağlamlık, açıklık, kesinlik, kararlılık, belirlilik, somutluk, desteklenmişlikle tanımlanan niteliktir. Bu, Elmas Yaklaşımı'nda "beyaz" veya "irade" diye adlandırılan temel yöndür. Tasavvufta gözle gö-

rülmeyen, güç algılanan merkezler olarak tanımlanan, ruhani dünyaya açılan kapılar diyebileceğimiz *letâif*ten biridir. *Letâif*, sekiz numaralı enneagram tipini keşfederken değineceğimiz "kırmızı" ya da "dayanıklılık yönü"nü; yedi numaralı enneagram tipini ele alırken keşfedeceğimiz "sarı" ya da "haz yönü"nü; "yeşil" ya da "şefkat/sevgi yönü"nü; "siyah" ya da "güç yönü"nü de içerir.

İrade deneyimi, varlığın var olduğunun sabit, şaşmaz ve değişmez bir içsel dayanak olarak hissedilmesidir. Sanki biz dayanıyormuşuz gibi veya gerçekten kocaman ve yerinden oynatılamaz bir dağmışız gibi hissedilebilir, dahası onu tecrübe ettiğimizde, özümüzün, gerçek doğamızın daima var olduğunu ve tek başına sarsılmaz olduğunu öğreniriz. Kişilik zihinsel bir yapı olduğu için, onunla özdeşleştiğimizde, ruhumuz gerçek dayanağa ya da temele sahip değildir. Varlıktan farklı olarak kişilik durmadan desteklenmeye ve sağlamlaştırılmaya gereksinim duyar; biz de benlik algımızı korumak için başkalarının bize vereceği duygusal destek ve onaylamaya ihtiyaç duyarız. Varlıksa tersine, tamamen gevşeyip rahatlayarak, herhangi bir şey olması için çabalamayı bıraktığımızda ve bütün inançlarımızı, düşünce ve görüşlerimizi serbest bıraktığımızda ortaya çıkar. İradenin oluşu kendimize güven duymamızı sağlar, ayrıca bulunduğumuz her girişimde azimle devam etme gücü verir. Sonuç olarak bu, manevi derinliklerimizi, içdünyamızın gerçeklerini keşfetmeye azimle devam etme kabiliyetimize, kararlılıkla kendi içdünyamızda seyahat edip ilk elden gerçekten kim ve ne olduğumuzu bulma yeteneğimize duyulan güvendir.[11]

Fobik altı tipinin durumunda, dışarıdaki otorite figürü istencin somutlaşmış hali gibi görünürken, karşıt fobik bir altı onun somutlaşmasının kendisi olması çabasındadır. Fobik bir altının bağlılığı, özverisi, sadakati, adanmışlığı, güvenirliği ve

azmi her zaman onların dayanak noktası, desteği ve temeli gibi görünen bir başkasıyla ilişkilidir; kısacası istencin vücut bulduğu kimseyle ilgilidir. Karşıt fobik bir altının kahramanlığı ve risk alması sanki istenç ve iradesinin tezahürü kendisiymiş gibi davranma çabalarıdır. Her iki durumda da kişilik gerçek iradenin özelliklerini taklit edecek şekilde gelişir.

İstencin güveni ve güvenliği, altı kişiliğinin benzerini yapmaya ve bünyesinde toplayıp kendisinde somutlaştırmaya çalıştığı en önemli özelliklerdir, ne var ki bu çözüm zihinsel, duygusal ve fiziksel gerginliği sürdürmeyi gerektirir. Ruhunun bütünüyle rahatlayabilecek ve bir güven duygusuyla açılabilecek şekilde bu özelliklerle tam olarak gerçekten bağlantı kurması için, bir altının kendi içdünyasıyla sürdürülebilir bir iletişim kurması gerekir. Bunu yapmak içinse bu noktayla ilişkilendirilen erdeme, Şema 1'de yer alan Erdemler Enneagramı'nda gördüğümüz gibi cesarete ihtiyaç duyar. İçdünyasının gerçekleri korku tarafından silinip süpürülmeden ve yaşadığı tecrübeden kuşkuya düşmeden ne kadar çok bu gerçeklerle yüzleşirse, cesareti de o kadar çok gelişir. Cesaret hem anılarıyla ve kendisini korkunç ve yaşamı tehdit edici hisseden parçalarıyla yüzleşebilmek için gerçekten gereksinim duyduğu, hem de bu yüzleşmeyi ne kadar çok yapabildiğini gösteren şeydir. Altılar cesareti dışarıdakilerin yiğitlik davranış ve eylemleriyle karıştırırlar, oysa cesaretin en ciddi göstergesi, ruhun dokusuna işlemiş diğer kavramlarla birlikte benliğin ana kavramlarını sorgulayabilmek ve yüzleşebilmektir.

Ichazo cesaret erdemini, "Kişinin kendi varoluşunun bireysel sorumluluğunu bilmesidir. Cesaret gösterildiğinde vücut doğal olarak yaşamı korumak için harekete geçer" şeklinde tanımlar. O halde altının güvenliği kendi dışında, adanmış olabileceği bir kişi, bir sebep veya inanç şeklinde arama eğiliminin aksine, yönelimini her şeyden önce özgüvene çevirme-

si gerekir. Eğer içinde gerçek dönüşümü gerçekleştirebilirse, güvenlik adına tuttuğu her şeyi bırakması ve ayrıca kendisiyle olduğu gibi, cesaretle yüzleşmeye istekli olması gerekir. Bir altının içsel yolculuğunda vurgulanması gereken önemli hususlardan bazılarına aşağıda değinilecektir.

Spiritüel ve psikolojik alanda, kendiyle yüzleşme, kişinin kabul ettiği öğretilere sorgusuz sualsiz inanma ve hiç düşünmeden uyma gereksinimlerini anlamaya çalışma ve kabul etme anlamına gelecektir. Bu eğilimin kesinlik ve belirlilikten ziyade kuşkuya dayandığını keşfedecektir: Kişiliğinden daha ziyade kendisine sahip olma konusunda duyduğu öz şüpheyi keşfedecektir. Öğretiye ve öğreticisine duyduğu sonsuz sadakat ve bağlılığa rağmen, kendi doğasının, özü olduğuna gerçekte inanmaz. Gerçek doğaya erişebileceği en yakın noktanın onu kendi bünyesinde toplayıp somutlaştırmış gibi görünen kişilere yakınlık olduğunu hisseder. Kutsal düşüncelerle ilgili daha önce ele aldığımız şekilde, bizzat kendi deneyimine dayanan ruhunda, öz alanında gerçek inanca sahip olmamakla birlikte korkudan dolayı bir başkasının söylediğine körü körüne bir inançla sarılır. Bu durumda cesaret öncelikle kendisi hakkındaki bu gerçekle gözü kara bir şekilde yüzleşmesi demektir. Bunu yaparken, kendisi ve başkaları hakkında gerçekten ne kadar az şeyi kesinlikle bildiğiyle ve zihinsel yöneliminin ne kadar kuşkucu olduğuyla hemen bağlantı kuracaktır. Bunun iyi konumlandırılmış, korku ve kaygı dolu; kendisinin küçük, zayıf ve savunmasız benlik algısından kaynaklanan bir önyargı olduğunu görecektir. Her ne kadar karşıt fobik biri olsa ve ne kadar korkusuz, ne kadar sağlam olduğunu kanıtlamak için elinden gelen her şeyi yapmış olsa bile, gerçekten dürüstse, işte bu daha derin korkmuş alt katmana karşı savunmakta olduğunu anlayacaktır.

Algıları çerçevesinde inançsızlığıyla olduğu kadar kuşkusu ve kendine güvensizliğiyle de bağlantı kuracaktır. Burada altı açısından, çocukluk olaylarının güven eksikliğinde ne gibi bir katkısı ve payı olduğuna dair araştırılması gereken bir tarih vardır. Bu araştırmayı yaptığında belki de otoriter, zarar verici ya da belki kendine güven duymayan ve endişeli bir ebeveyn kişiliğiyle karşılaşacaktır. Defalarca hiçbir şey bilmediği ve güvenilmez olduğu söylenmiş olabilir. Çok küçükken katlanmak zorunda kaldığı üzücü ve kötü durumlar kendisi için çok korkunç olduğundan, kendi algısına bile güvenemediğini fark edebilir. Bazı altılar için, çocukluklarının ilk yıllarında korktukları ama şimdi ihtiyaç duydukları insanlara güvenme büyük duygusal karmaşa ve şüphe ile birlikte gerçekliğin aslında ne olduğuna dair içsel bir belirsizlik yaratmıştır.

Altı kişiliğinde biri bunu keşfettikçe, korkusu da hiç kuşkusuz artacaktır. Bu korkuya sebep olan benlik algısı ve başkası algısıyla bağlantı kurma ihtiyacı duyacaktır. Kendisini zayıf karakterli, güçsüz, az gelişmiş biri olarak görmesi, acımasız ve kötü kalpli insanlarla dolu tehlikeli bir dünyaya karşı donanımsız ve savunmasız olduğu algısıyla bağlantı kurması gerekecektir. Olayları bu şekilde kavrayışının nasıl oluştuğunu deneyimlemesi ve anlaması gerekecektir, ayrıca kendisini neden bu kadar yetersiz hissettiğini de anlaması gerekecektir. Eğer fobik bir tipse, güçlü olmasının tarihsel açıdan uygun olmadığı bilgisi yanı sıra, uysal ve itaatkâr olması gerektiği bilgisine de ulaşabilir. Yok, eğer karşıt fobik bir altıysa, gerçekte hissettiğinden çok daha güçlü ve sağlam olmak zorunda olduğunu ve korkusunu açığa vurmasının uygun olmadığını da öğrenebilir. Her iki durumda da korkusunu gerçekten yaşamının ilk yıllarındaki çevresinden edinmiş olması ve onu dönüştürmesi mümkün değildir; korkusunu artık kabul etmesi ve korkunun kaynağıyla birlikte aslında o kadar kork-

ması gerekip gerekmediğini sorgulaması gereken kişi olduğunu anlayacaktır.

Dürtü ve istekleriyle, saldırganlık ve dayanıklılığıyla yüzleşmek zorunda kalacak ve de bu sayılanların gerçekten kendisinin ve başkalarının korkmasını gerektiren yanları olup olmadığını keşfedecektir. Onlarla bağlantı kurmak, güçlü olma ve tehlike karşısında korkudan sinmeme yeteneğiyle irtibatını sağlayacak, dolayısıyla bu da dışarıdaki ya kul köle olurcasına, isyankârca, inatla bağlı olduğu ya da bir otorite olarak ilişki kurduğu birini kaybetme korkusunu gündeme getirecektir. Kısacası, içdünyasındaki nesne ilişkilerinin çözülmesine izin verdikçe ve ruhunu bu örtüler olmaksızın tanımaya başladıkça yalnızlığıyla yüzleşecektir. Başkalarından korktuğundan hâlâ onlarla ilişkisi sürmüştür, sadece aklından çıkarmaması gereken, sorunlu ve kararsız olsun veya olmasın, bu durumun onu tam olarak kendisiyle yüzleşmekten alıkoymuş olmasıdır. Üst benliği, onu bütün güvenliğini kaybetmeyle tehdit ederek bu düzeyde bir soruşturmayı engellemeye çalışacaktır.

Korkusuyla bağlantıya geçmesi ve onu araştırması kişiyi korkunun merkezine götürecektir, o korku da daha derin gerçekliği olmayan sadece boş bir kabuktan ibaret olduğu korkusudur. Bu durum kişiyi kendi özüyle, gerçek doğasıyla olan iletişimsizliğine getirecektir ve bu iletişimsizlik duygusunu bir boşluk ya da bir delik gibi hissettiği ruhundaki yerlerin etrafında korkunun bir halka şeklini aldığını fark edecektir. Bu deliklerdeki boşluklarla yüzleşme toplayabildiği ne kadar cesareti varsa hepsini gerektirir, sonuçta en çok korku duyulan şeyin boşluk değil, orada neyin olup olmayacağına dair beklenti –bizzat korku beklentisi– olduğunu görecektir. Zamanla ruhundaki bu boşluklara cesaretle girme gücünü kendisinde bulacaktır ve ayrıca korktuğu gibi uçurumların ölümcül ve in-

sanı yutan uçurumlar olmaktan ziyade, izin verirse boşluğun genişliğe, ferahlığa dönüştüğünü keşfedecektir. Bunu yaşarken, gerçekten korkusunun kökeninde hiç de korkulacak bir şey olmadığını göreceğinden ruhu rahatlamaya başlayacaktır.

İçdünyasında zamanla tekrarlanan inişlerle, genişliğin dışında gerçek doğasının, yani özünün farklı niteliklerinin hepsi ortaya çıkacaktır. İçdünyasına bu baskınları düzenlemek için ne kadar çok cesareti olursa, sırasıyla ona önce iç güvenlik duygusu, sonra da özgüven verecek olan temelle o kadar çok bağlantı kuracaktır. Yavaş yavaş bilinçaltını geri çağırıp düzenleyecek ve içinde kendi temelini bulacaktır. Bir inanan ve takipçi olmak yerine özü, insanın asıl varlığı olan nefsi dolaysız tanıyacaktır, kendisiyle yaşadığı bu deneysel bağlantı dışında, kesinlikle sarsılmaz ve yok edilemez olanın aslında kendisi olduğunu fark edecektir.

Sadık biri olmaktansa, özün kendisinin gücü olduğunu öğrenecek ve onun korunması ya da muhafaza edilmesi veya kaybetmekten korkulması gereken bir şey olmadığını kavrayacaktır. İnancı en sonunda gerçek olacaktır.

4. BÖLÜM

ENNEA TİP ÜÇ: KENDİNİ BEĞENMİŞ/KİBİRLİ BENLİK

Örnek gösterilecek görüntü tipi olan üçler, nasıl göründükleri, başkaları üzerinde nasıl bir etki bıraktıkları ve kendilerini nasıl sunduklarıyla ilgili kaygılarıyla tanımlanırlar ve ayırt edilirler. Burada söz konusu olan kendini yaratan ve kendi çabalarıyla başarıya ulaşan, herkesçe bilinen, ünlü kendini yetiştirmiş bir kadın veya erkektir. Bukalemun gibidirler, olumlu izlenim bırakmak için görüntülerini değiştirmeye ihtiyaç duyarlar. Genellikle gerçekte ne hissettiklerini ya da kim olduklarını anlamak zordur; çünkü arzu ettikleri sonuca ulaşmak için gereken görüntüyü sergilemek amacıyla her kime ihtiyaç duyuyorlarsa ona dönüşmüş gibi görünürler. Duruma ve kiminle olduklarına bağlı olarak kendilerini gösteriş ve sunumlarını da değiştirme eğilimindedirler, öyle ki insanlar çoğu kez aynı kişiden çok farklı deneyim ve izlenim edinirler. Kararlı, hırslı ve hedef odaklıdırlar; her şeyden çok, yatırım yaptıkları özel bir çalışma sahasında başarıya büyük değer ve önem verirler. Yapmak için yola koyuldukları şeyi başarmak diğer bütün kaygılarından daha fazla önem taşır; bu kaygılar ister sınıfsal ya da ekonomik kökenli fiziksel kısıtlamalar olsunlar, isterse başkalarının duyguları ya da bizzat kendi duyguları ol-

sun fark etmez. Çoğu kez başarı arayışlarının peşinden kendilerini acımasızca sürüklerler ve başkaları tarafından insafsız, bencil, çıkarcı ve çelik gibi bir kararlılığa sahip kişiler olarak algılanırlar. Üçler pragmatik ve gerçekçi, işin bitmesi için manipülasyon ve hileye başvurma dahil ne yapılması gerekiyorsa onu yapan kişilerdir. Bazen ikiyüzlü, aldatıcı olmalarına karşın, üçler genellikle gerçekten kendileri için hangisinin doğru olduğunu bilmezler, zira durumlarına uygun olduğunu düşündükleri tutumu takınır, duyguları hissederler.

Üçler hareketi başlatan, yapan kişilerdir, duyarlı oldukları gerçekliğe –yani kutsal düşüncelerine– dair bakış açıları hareketle ilgilidir. Altı noktasında olduğu gibi, enneagram üzerinde üç noktasıyla ilişkilendirilen kutsal düşüncenin birden fazla ismi vardır. Bunlardan ikisi, kutsal yasa ve kutsal uyum, gerçek hakkındaki algıları ifade eder; üçüncüsü olan kutsal umut ise gerçeğe dair bu kavrayışlar bütünleşirken ruh üzerinde bıraktıkları etkiye atıfta bulunur. Bu kutsal düşüncenin üç ince ayrıntısının üçü de varlığın dinamik yönüyle, onun durağan olmaktan çok sürekli gelişiyor olması ve bu görkemin de bizim bir parçası olduğumuz evren olduğu gerçeğiyle ilgilidir. Varlığın bu boyutu Elmas Yaklaşımı'nda *logos*, yani akılla kavrama diye geçer. O halde bahsedilen düşünce gerçeğin işleyişiyle alakalıdır ve –diğer noktaların çoğundan daha fazla– ince farkları olan birçok anlama gelir, bunları kısaca açıklayacağım. Özetle, bu fikir bize gerçeğin birleşik bir bütün olarak durmaksızın geliştiğini, ayrıca her birimizin eylemlerinin, değişimlerinin ve hareketlerinin o bütünlüğün değişim ve dönüşümlerinden ayrı düşünülemez olduğunu söyler. Eğer bilinçli bir şekilde bu kesintisiz gelişime katılırsak, yani ruhumuzu katılaştıran saplantılarımız yumuşarsa, bilincimiz doğal

olarak içdünyamızın derinliklerine, esas doğamıza, özümüze doğru ilerleyecektir; biz de bu sayede içimizde ve dış dünyada daha fazla uyum hissedeceğiz demektir. Doğamızın temel gerçeğine daha yaklaşan bu ilerleyici hareket insan ruhunun potansiyelidir.

Bu düşüncenin her bir özelliğini daha ayrıntılı inceleyelim. Kutsal yasa, evrenin bütün ve birleşik bir varlık ya da oluşum olarak sürekli değişim halinde olduğu anlayışıdır. Her tezahürün bir birlik olduğu ve hepimizin evrenin bünyesinde esasında farklı hücreler olduğumuz anlayışı, sırasıyla sekiz ve beş noktalarının kutsal düşünceleri olan kutsal gerçek ve kutsal her şeyi bilmenin odak noktasıdır. Üç noktasında, bu birliğin daima hareket halinde olduğunu ve hâlâ sabit olmadığını anlıyoruz. Her boyutunda gerçeğin özünün tamamı, yüzeyi birçok farklı dalga hareketinden, dibi ise bir sürü akıntıdan oluşan bir okyanus gibi sürekli değişim içindedir. Çeşitli yapıların değişim ve hareketlerinin hepsi bütünün gözler önüne serilişinin parçasıdır.

Bu pek çok kişi için kavraması oldukça zor bir algıdır. Ennea tipine bakmaksızın kendimizle ilgili bazı temel inançlarımızı sorgular. Her şeyden önce kutsal yasanın engelsiz bakış açısından baktığımızda, hiç kimsenin ve hiçbir şeyin birbirinden bağımsız tek başına etki etmediğini ya da herhangi bir şeyi gerçekleştirmediğini gördüğümüzden bu anlayış sebep-sonuçla ilgili kavram ve görüşlerimize meydan okur. Meydana gelen her şey, evrenin bir parça dokusunun kendisini açarak gözler önüne sermesidir. Dolayısıyla hiçbir şey o dokunun bütününden soyutlanmış olarak oluşmaz ve hiç kimse kendiliğinden harekete geçiremez, eylemi başlatamaz; ayrıca bizler bütünün devinirliğinden bağımsız olarak bir şeylerin olmasını sağlayamayız. Evrenin birliğinden ayrılamaz bir parça olduğumuzu anlamak, aslında bütün gerçekliğin dina-

mizminden uzak hiçbir şey yapmadığımızı anlamaktan daha kolaydır. Bunu daha sonra ayrıca ele alacağız.

Varlığın –aslında sürekli akış halinde bir varlığın– dinamizmini algılamak zaman anlayışımızı da zorlar, bu dinamizm örüntüsüyle ilgili kutsal planı incelerken 10. Bölüm'de bazı şeylere daha etraflıca değineceğiz. Kutsal yasa anlayışı, evrenin dokusunun dışında bir oluşum, bir varlık olarak Tanrı'ya dair görüş ve düşüncelerimizin doğruluğunu sorgular, çünkü açıkça bu mümkün değildir. Çok uzak bir geçmişte dünyayı yaratan bu bağımsız varlığa, Tanrı'ya akıl erdirmenin hiçbir anlam ifade etmediğini bize gösterir. Evrenin durmaksızın oluşan tek bir bütün olduğunu anladığımızda, yaratma ve oluşumun her zaman devam ettiğinin de farkına varırız. Bu konuya 10. Bölüm'de çok ayrıntılı değineceğiz. Yaşam ve ölüm hakkındaki düşüncelerimizin kutsal yasayı anlarsak değişeceğini, Almaas'tan alıntılanan şu sözlerde görürüz:

> *Evrenin bir bütün olarak kendini sürekli yenilediğini kavramak, ölüm düşüncemizi kökünden değiştirir. Kişiye mahsus bedensel ölüm, belli bir anda resmin bir parçası olarak belli bir kişide varlığın basitçe tezahürünün, hemen bir sonraki anda o kişide olmamasıdır. Bu bakış açısından bakıldığında, ölümle ilgili bütün meseleler karakter değiştirir. Ölüm sürekli gelişimin, kendinden kaynaklı değişimin akışı içinde kaybolur.*[1]

Bu nedenle var olan her şey varlığın bir göstergesidir, şekiller mutlak (varlığın) gizeminde doğar ve yine ona gömülür. Hiçbir şeyden bir şey ortaya çıkar. Bu, bedenlerimiz ve ruhlarımız dahil evrenin bütün oluşumlarında, bütün şekillerinde kendisini gösteren varlığın yaratıcılığıdır. Sadece varlık hepimizde ve etrafımızı çevreleyen her şeyde kendisini göstermekle kalmaz, aynı zamanda kutsal yasa da bize onun kendisini gösterdiğini söyler. Fiziksel evrenin bütün güzellik-

leri –bütün yıldızlar, galaksiler ve gezegenler, doğanın bütün güzellikleri, bizler dahil yeryüzündeki bütün canlılar– bütün görkemiyle kendisini gözler önüne seren varlıktır. Varlığın özü bütün güzelliği ve haşmetiyle görüngü dünyasında kendisini gösterir. O halde varlığın gözüktüğü dünya, onun sürekli kendini ifşa eden yaratıcılığının bir ifadesidir.

Ortaya konulan her şeyin birbiriyle uyum içinde etkileşimini kavradığımızda kutsal uyumla, yani bu düşüncenin bir sonraki ince ayrıntısıyla bağlantı kurarız. Kutsal uyum bize bütünün, yani evrenin çeşitli parçaları arasında anlaşmazlıklar ve uyuşmazlıklar gibi görünebilecek şeylerin, yüzeyden bakıldığında sadece bu şekilde görüldüğünü söyler. Çünkü evrenin gözler önüne serilişi bir birliğin hareket ve dinamizmidir, parçalardan hiçbiri özünde birbiriyle anlaşmazlık içinde olamaz. Hepsi de aynı uyumlu akışın parçasıdır.

Kutsal uyum ayrıca insan ruhu üzerinde manyetik bir çekim olduğu anlayışına atıfta bulunur; bu anlayışa göre ruhumuzdaki çekim bizi bu birleştirici, dolayısıyla uyumlu işleyişin görünür olduğu derinliklere götürecektir. Ruh eğer gelişim ve kendini gösterme bakımından desteklenirse, bir başka deyişle, doğal olarak kendi içindeki gizli gerçeğe, yani özüne doğru çekilecektir. Spiritüel gelişim aslında ruhun akışını tı kayan engelleri yıkıp kaldırma meselesidir. Çoğu insan devi nim ve değişimi yaşar fakat bu deneyim genellikle oldukça sınırlı bir çerçevede kalır; giriş bölümünde ele aldığımız gibi, yaşamımıza bir yavanlık, aynılık ve sıkışmışlık hissi katar. O zaman, üç noktasının bakış açısından bakıldığında bilincimizi genişletmek, evrenin çeşitli boyutlarından daha fazlasını tecrübe edebilmemiz için hareketi artırma ya da ruhumuzun akışını hızlandırma meselesidir. Tinsel çalışmanın nihai amacı, belli bir durumdan ziyade bir durumdan diğerine özgürce ve kolaylıkla geçebilme yetisine erişmektir. Bu da bize uyum

sağladığımız varlıktan yansıyan bir devinirlik ve dinamizm algısı verir.

Ruhumuzun akışına kendimizi bıraktıkça bilincimizi daha fazla hisseder, hayatımızı daha uyumlu yaşarız. Bu durum da bizi, kutsal yasa ile kutsal uyumu birleştirmenin üzerimizdeki etkisini tanımlayan kutsal umuda getirir. İçdünyamızın derinliklerine ilerledikçe, kendimizi gözler önüne serilen örüntüsüyle uyum içinde işleyen evrenle daha çok aynı hizada hissederiz. En derinde yer alan gerçeğimize, özümüze olan bu yakınlık en büyük aşkıyla bağlantı kurma çağrısına cevap verdiğimiz için kalbi memnun eder. Tıpkı karşı konulmaz cezbedici bir âşık gibi, insan ruhu da kendi sevgilisine, varlığa mıknatıs gibi çekilir. Ona yaklaştıkça, içinde yaşadığımız dünya güzellik, erdem ve uyum dünyasına dönüşür.

Kutsal umudun bir diğer anlamı da özümüzle bağlantı kurmak ve onu kavramak için bu doğal çekimin insanlığın en büyük potansiyeli ve kurtuluşu olmasıdır. Ruhumuzun derinlikleriyle ilişkide olduğumuz ölçüde, çok daha büyük bir vücudun parçası olarak işlev gördüğümüzü anlarız ve bunun da bizi ruhumuzda kendimiz, dünya ve bütün evren hakkında bir iyimserlik hissi yaratarak etkilediğini fark ederiz.

Kutsal düşüncenin kaybedilmesine döndüğümüzde kutsal yasayı tekrar ele alacağız. Kutsal yasanın ana çıkarımı, evrende hiçbir şeyin tek başına oluşmadığı ve bir parçanın hareketlerinin, bütünün diğer parçalarının hareketlerini etkilediği gibi onlarla bağlantılı olduğudur. Bu nedenle hiç kimse ve hiçbir şey evrenin yekpare vücudundan bağımsız olarak işleyemez, öyle ki sadece tek bir parçaya uygulanan yasaların olması da imkânsızdır. Ennea tip üç bu kutsal düşünceye duyarlı olduğu için, varlıkla bağlantılarını kaybederlerken, aynı zamanda bu anlayışı da kaybederler ve kendilerini tam da başka herkesin ve her şeyin işleyişle alakası olmayan müstakil varlıklar,

bağımsız çalışanlar gibi hissetmeye başlarlar. Diğerlerini yöneten ahlak kurallarının, kısıtlamaların ve ilkelerin ötesinde, istediklerini yapıp bildikleri gibi davranabilecekleri inancına kapılırlar. Sonuçta bu yabancılaşmış, bütünden ayrı işlevlerini görebilecekleri kanısı gerçeğe dair sabit ve yerleşik bir kanı olup bu ennea tipinin saplantısıdır. Şema 2'de Saplantılar Enneagramı'nda kibir sözcüğüyle ifade edilmiştir. (Ichazo'nun ikincil ifadesi olan *gitmek*, üçlerin sürekli meşgul olma –hareket halinde olma– özelliklerine göndermede bulunur.)

Kutsal uyum algısının kaybıyla birlikte, yaşamda kendilerini bağımsız oyuncular olarak gören ennea tip üçler, eylemlerinin bir bütün olarak başkaları ve dünya üzerindeki etkilerinden ve durumu güçleştirip karmaşık hale getiren sonuçlarından habersizdirler. Günümüzde bunu, kişisel kazanç söz konusu olduğunda çevresel sonuçları umursamayan, ekosistem bozulursa insanın kâr elde edeceği hiçbir şey ve kazandığı şeyle zevk alacağı hiçbir yer kalmayacağı gerçeğini göz ardı eden düşünce yapısında görmekteyiz. En yakın iş ortaklarına karşı sırf acımasızca davranmak için "haklı gerekçeleri" destekleyen ve dolayısıyla kişisel olarak sahtekârca davranırken aynı anda kendisini erdemli hisseden, böyle kafa yapısındaki bir insanda belki daha doğrudan görülebilir. Özellik her ne kadar üçlerle sınırlı olmasa da böylesine sınırlandırılmış bir düşünce yalnızca, kişinin her parçanın hareketinin bütünü etkilediği, çok daha büyük bir evrenin parçası olduğunu bilmemesiyle mümkündür. –Genellikle bir üçün yaptığı– başkalarının sırtına basarak en tepeye tırmanmak kişisel bir zafermiş gibi hissedilebilir ancak bütün sistem göz önüne alındığında hiç de başarı olarak görülmez. Başarının bir üçün kafasına göre bu şekilde tanımı, yani bütünün bir parçasının kendisinin diğer bir parçasının zararına kâr elde edeceğini söyleyen bir tanım, gerçekte hiçbir anlam ifade etmez.

Gerçekliğin bir bütün olan dokusunun ortaya çıkan parçası olduğunuzu ve özünüzün başka herkes ve her şey gibi aynı varlıktan geldiğini anlamazsanız, tıpkı Atlas* gibi, o herkesten kopuk küçük dünyanızı sırtınızda tutmak durumunda kalırsınız. Bu bir üçün gerçekliğidir. Tek başınasınız, esasında başka herkesten ve her şeyden kopuksunuz, üstelik Atlas'a taş çıkartırsınız, kendi evreninizi yaratmak kadar sürdürmek de size kalmıştır. Siz gerçekleştirmediğiniz sürece hiçbir faaliyet, ortaya koymadığınız sürece hiçbir çözüm ya da gelişme yoktur. Yaşamınızı ve kendinizi yaratmazsanız –hiçbir şey olmamasından daha kötüsü– siz ve dünyanız parçalanacaksınız. Bu yüzden sürekli hareketli ve gerek içinizde gerekse dışınızda durmadan meşgul olmak zorundasınız; bu yönlerinden dolayı bu tipe enerjik benlik denilmiştir. Yaşamınızda ne olursa olsun size bağlıdır, harekete geçirdiğiniz şeyin dışında hiçbir yaşam dayanağınız ve kendinizden başka hiçbir kurtuluşunuz yoktur. Bir başka ifadeyle hiçbir kutsal umudunuz yoktur. Bütün bunları yapan nefis, kişilikle özdeşleşmiş, varlık bilinciyle ilişkisini kesmiş ruhun kendisidir. Kişiliğiyle özdeşleşmiş bir üçe göre, daha derin hiçbir şey yoktur, üstelik çalışmak zorunda olduğu yegâne zemin de kişiliğidir.

Kendi kendini yaratma algısını, bir iç bilişsel işlevi ve ayrıca üçün kışkırtıcı dış olaylar algısı ile bu bağlantının işaret ettiği daha derinlemesine araştırmaya dayanan şeyi bir araya toplamış bulunmaktayım. Bir üçün kendisi bir şeyler yapmazsa hiçbir şey olmayacağı kanısını, dış hareketi düşündüğümüzde anlamak kolaydır. Çoğumuz kişiliğimizle olduğumuz gibi tanımlandığımızdan, bir şeylerin olmasına yol açtığımız, eylemlerimizin sonuç olarak yaşamımızda ne olacağını belirlediği ve de bu açıdan kaderimizin efendisi olduğumuz zan-

* Yunan mitolojisinde bir tanrı. (çev.)

nına kapılırız. Kişilik perspektifinin dışına çıkıldığında ancak kişi durumun böyle olmadığını görür. Varlık bizim aracılığımızla harekete geçer. Bu pek çok insan için anlaşılması en zor şeylerden biridir, belki daha önce kullandığımız bir benzetme anlaşılmasını kolaylaştıracaktır: Her birimiz varlığın bireysel göstergeleriyiz, büyük okyanusun yüzeyinde oluşan ve kaybolan ayrı ayrı dalgalarız. Tek tek her bir dalganın hareketi kendiliğinden oluşmadığı gibi ayrı ayrı da tasarlanmaz; her bir dalga denizin yekvücut hareketinin bir parçasıdır. Aynı şekilde, olan her şey gerçeğin daha büyük yapısının hareketinin bir parçasıdır. Bu açıdan, içeride hareket etmeyle dışarıda hareket etme arasındaki ayrım –yani eylemin fiziksel olarak ortaya çıkıp çıkmamasına dayanan bir ayrım– işlemez hale gelir. Bunun çağrıştırdığı tek anlam, tek olası sonuç duygu ve düşüncelerimizin fiziksel hareketler olduğu kadar aynı ölçüde bütünün hareketinin bir parçası oldukları çıkarımı, çoğu kez yanlış anlaşılan kader kavramında yansıtılan bir anlayıştır.

Kişilikle özdeşleştiğimiz zaman; dışsal edim daima içsel edim tarafından harekete geçirilir. Kişiliğin içeride çalışması, spiritüel dilde benlik faaliyeti denilen şeydir. Benlik faaliyeti durmaksızın psikolojik içerik oluşturmadır; bu içerik belli bir kişi olarak kimliğimizi saptamaya, yani kendimizle özdeşleşmeye dayanır ve aynı zamanda o özdeşleşmeyi destekler. Bazen bilinçli ama çoğu kez bilinçsizce, sürekli geçmişimiz tarafından şekillendirilen kendimizle ilgili içdünyamızı yansıtan resimler üretiriz. Giriş bölümünde ele aldığımız gibi, bu resimler holografik imgelere benzerler; duygu tonlarıyla, duygusal dokularla, fiziksel gerilim örüntüleriyle ve diğer duygulanımlarla doludurlar ve inançlarımıza dayanırlar. Kendimizi yanlış anlaşılmış ya da başkalarının öyle pek de sevip hoşlanmadığı, hiçbir şeyi doğru yapmayan, harekete geçmekte zorlanan biri olarak görebildiğimiz gibi, daha olumlu bakıp

başkalarından daha parlak, çok nazik ya da güçlü biri olarak görebiliriz. Daha önce değindiğimiz gibi, benlik tasarımımızı oluşturan kendimizle ilgili bu betimlemeler, kendimizdense başkasının ne olduğuna dair algımızın karşıt ucunda ortaya çıkar ve kişiliğin temel yapı taşları olan nesne ilişkilerini düzenlerler. Acıdan kaçma, hayattan zevk almaya dayanan benlik faaliyetinin arkasındaki temel dürtü, bu nesne ilişkilerini üretme dinamiğinin hem içine işlemiş hem de ondan sorumlu olan temel dürtüdür.

Benlik faaliyeti kişilikte, durduğunu fark ettiğimiz anlara kadar sürekli devam eder; bunun ne kadar yorucu ve yıpratıcı olduğuna dair çok az fikrimiz vardır. Uykudayken bile bilincimiz gün içinde yaşananları işlemekle meşguldür; yarın olacaklar içinse rüyalarımızda önceden görüp tahmin etme hazırlığındadır. Normal bir insanda, bu faaliyet sadece derin uykuda durur; ayrıca uyku yoksunluğu deneylerinin gösterdiği gibi, dinlenme olmazsa psikolojik yıkıma uğrarız. Bir sürü spiritüel çalışmanın amacı bu benlik faaliyetini kesmedir; böyle deneyimler aydınlanma deneyimleri diye adlandırılır; çünkü sadece ve sadece kişiliğimizin ötesinde tamamıyla bizzat kendimizi algıladığımız, benlik faaliyeti olmadan kendimizi tecrübe ettiğimiz zaman bu kesilme söz konusudur. Böyle anlarda özümüzü ilk haliyle, geçmişin herhangi bir filtresi olmadan tanırız; kendimizi de varlığın kendisi gibi görürüz.

Varlığın esas doğamız olduğunu öğrendiğimizde, bir sonraki aşama, benlik faaliyetimizin yaratma ve desteklemeyle çok meşgul olduğu "ben" algısının bizim işlevimizi yerine getirmemiz için gerekli olmadığının farkına varma aşamasıdır. Benlik algımız, faaliyet gösterme kapasitemizle aynı anda geliştiğinden, çoğu insanın kafasında ikisi birbirinden ayrılmaz hale gelir. Sonuçta manen gelişmeye devam ettikçe, içdünyamızla ilgili betimlemeler yapmadan da görevimi-

zi yerine getirebildiğimizi görürüz. Mesela araba kullanmak ya da vergilerimizi ödemek için kim olduğumuzu kendimize hatırlatmamız gerekmediğini öğreniriz. Tarihsel benliğimizi bırakıp konusu nesne ilişkileri dahilinde yaşanan bir hayat olan holografik bir sinema filmiyle, geçmiş yerine şimdiki ana tepki vererek gerçekle doğrudan bağlantı kurarız. Kendimizi olumlu anlamda basit ve boş hissederiz, içimizdeki önyargıları ve duygusal tepkileri adeta yok ederiz. Daha sonra, varlığın tek tek tezahürleri olduğumuzun bilincine vararak, varlık tarafından bildirilen ve onunla bağlantılı bir yaşam sürmeye başlayabiliriz. Kendimizi büyük bir okyanusun dalgaları gibi hissederiz. İnsanlık bütünündeki yerimiz ve görevimiz bellidir; uyumlu bir şekilde yaşarız. Elmas Yaklaşımı'nda bu, inci diye adlandırılan "özsel görünüm"ün gelişimidir. Varlık tarafından bildirilen bir hayatı somutlaştırma ve yaşama durumudur. Kişiliğin kolayca aşılmış olduğu anlamına gelmediğinden, bu durum gelişimin çok derin bir seviyesidir. Psikolojimizle özdeşleşmeyi bütün yönleriyle ele alıp artık kim ve ne olduğumuzu tanımlanırken bilinçli ya da bilinçsiz kişilikle ilişkilendirmeme demektir.[2] Açıkçası bu hiç de küçük bir iş değil, bilakis çok az kişinin bünyesinde barındırdığı bir gelişme düzeyidir.

Varlığın bu özelliği –yani inci– bu kişilik tipinin taklit ettiği ve idealleştirdiği bir niteliktir ve dahası, bu özellik bu kişilik tipinin ideal görünümüdür. Bu anlayışı eleştirip yanlışlarını bulalım. Gördüğümüz gibi benlik faaliyeti ile hem yarattığı öz imgesi hem de harekete geçirdiği dışa yönelik eylem ve davranışlar Ennea tip üçün psikolojisinin merkezidir. Bu faaliyet, varlığın yaratıcı ve dinamik karakteristiğinin bir taklidi ve yansımasıdır. Öyle ki, varlığın bu üretimsel işleyişiyle ilgili olan, kutsal yasanın kayıp kutsal düşünceyle bağlantı kurma girişimlerinde, kendilerini birinin şekline sokmaya çalışırlar.

Varlığın yaptığı gibi, bütün evreni oluşturmaktansa, faaliyet burada öz imgeye dayanan bir kişilik oluşturur. Üçler, benliğin bu içsel görüntüsüyle çok özdeşleşmişlerdir; bu kendilik imgesi hem kendi benlik faaliyetlerince yaratılmıştır hem de "ben" tarafından yönetilen dış etkinlikle oluşturulmuştur. İnci tecrübesi, yani kendisini varlığın bireysel bir göstergesi ve ifadesi olarak görmek yerine, üçler bu "ben"i yüce olarak duyumsarlar. "ben", incinin bir taklidi, adeta Tanrı'nın somutlaşmış sahte bir halidir ve işte benliğin kendisi tam da budur.

Üçler, sanki üretici ana kaynak ve Tanrı'nın yaratıcı yönü kendileriymiş gibi davranırlar; bir başka deyişle, kendilerine özgü ve görünüşte apayrı bir dünyada olduklarından gördükleri budur. O halde üçler, içlerinden gelen emirler uyarınca kendi kendilerini ve yaşamlarını yaratarak Tanrı'nın yerini almaya çalışırlar. Tanrıbilimsel manada bu tam bir kendini beğenmişliktir, ayrı bir "ben"in sanki doruk noktasıymış gibi görülmesiyle ilgili kibirdir. Biraz farklı bir açıdan bakıldığında kişilik, yani kim olduğumuza dair dış görünüşümüz merkez haline gelir. Geriye kalan tek şey, bu görüntünün zihnimizde uyandırdığı özdeki bütün boşluklarla birlikte kendi kabuğumuzdur, üstelik ilk hissedilen bu kabuktur. "Ben", varlığın yerini ve işlevini zorla alır.

Psikodinamik bakış açısından bakıldığında, kutsal düşüncenin kaybı, daha önce gördüğümüz gibi, bir üçün üzerinde onun evrenin bir parçası değil, aksine bir gerçek yaratması ve bir hayat kurması gereken ayrı bir oyuncu olduğu algısını bırakmıştır. Geçmişe yönelik bir bakış açısından bakıldığında, kişi hayatının ilk yıllarında bulunduğu çevresine tutunamamışlığına "Kendi başıma yapacağım" tutumuyla tepki vermiştir. Üçlerin çevre tarafından fark edilmeyen ve yansıtılmayan gerçek doğalarına duyarlılıkları, kutsal düşünce kaybından

süzülerek, hayatta kalmak ve sevilmek için yapmak zorunda oldukları yorumuna sebep olur, üçlerin değeri benlik faaliyetlerinden kaynaklanır, üstlendikleri rollerinden ve başarılarından meydana gelir. Dolayısıyla çocukluklarını kabullenmek, hayatta kalmalarının kendilerine kalmış bir şey olduğunu ve kendileri oldukları için değil başarılarından ötürü sevilmiş olduklarını kabullenmektir. Bazen bir üçün geçmişi tamamen maddi ve fiziksel yoksunluklarla doludur ya da anne babası olmadığından, varsa da çok yoğun çalıştığından veya sırf umursamaz olduklarından, çok küçük yaşta hem kendisine hem de kardeşlerine bakmak zorunda kalmıştır. Bu tür, kutsal yasadan süzülüp gelen geçmişte yaşanan şeyler, kişinin kendi çabasıyla kendini yetiştirmesine yol açar, bariz bir üç prototipi yaratır. Bu prototip yoksul köklerinden kurtulup olağanüstü zenginlik ve şöhreti yakalamak için kendi çabalarıyla başarılı olan birini örneklendirir. Bazen de bir üçün yaşadığı yoksunluk hiç de maddi değildir; elbette üçlerin çoğu varlıklı ve güçlü ailelerde doğmuştur. Bu durumlarda, ihmal duygusal bir kısıtlamadan daha fazlasıdır, ailenin ideallerine uyan şeyler ve üçün başarıları sanki her şeyden çok daha fazla dikkat çekiyor gibidir. Hayatında başkaları veya büyük olasılıkla yapacak daha önemli işleri olan annenin yerini, bakıcılar veya müşfik bir büyükanne almış olabilir. Üçün duyarlılık filtresinden geçen mesaj ise, sadece üstlendiği role göre değer biçilen göstermelik bir parça olduğudur. Çocukluk koşullarına bakmaksızın üçlerin aldığı mesaj, hayatta kalmaları ve onlara verilecek değerin, gösterecekleri başarı ve performanslarına bağlı olduğudur, bu yüzden de kişilikleri görünüm ve hareket çevresinde odaklanmaya başlar.

Bu enneagram tipinin adının da –kendini beğenmiş benlik– gösterdiği gibi, kibir üçlerin psikolojilerinin merkezini oluşturur. *Beyhude* sözcüğü "hiç gerçek değeri, anlamı ve dayanağı

olmayan"[3] şeklinde tanımlanır ve bu grafiksel olarak, varlık farkındalığından yoksun, kişiliğin dış görünüşünü seçkin bulan bir ruhu grafiksel olarak betimler. Gerçekte, bir kişinin gerçek dayanağı, yani kişinin yaşamına tek başına gerçek bir değer ve anlam algısı verebilecek dayanağı kaybolmuştur. Bu üçlerin kibirlerinin en derin seviyesidir. Kendini beğenmişlik, aynı zamanda "kendisiyle ya da görünüşüyle, becerileri, kazanımları, performansları, sahip oldukları veya başarılarıyla şişkin bir gurur duyma; övgüye veya takdir edilmeye açlık; boş bir gurur ya da anlamsız bir şov fırsatı olarak değerlendirilen giyim kuşam, zenginlik ya da gücün gereksiz gösterişi"[4] olarak da tarif edilir. Bunlar üçlerin esas kibrinin daha çok yüzeysel, varlığın yerini kişiliğin zorla aldığının göstergeleridir. Bunları ayrıntılarıyla inceleyeceğiz.

Yüzeysel benlik –yüzeyde, görünen, dışarıya sunulan şey– üçler için son derece önemlidir. Bir başka ifadeyle, görünüşleri her şey demektir. Bir kimsenin görünüşünün, yani bir manada dış kabuğunun nasıl göründüğü ve hangi işlevi yerine getirdiği son derece büyük önem taşır; çünkü mükemmel bir imaja sahip olmak ve kusursuz rol yapmak bir üçün değer verdiği şeylerdir. Kendini sergileme ve sunuş arkasında yatan şeyden çok daha önemlidir; bir kimse kendisinin hoşuna gittiği için öyle bir imaj ortaya koyar. Bu noktada, şekil, özden daha büyük önem taşır. Kişisel ifadelere çevrildiğinde, üç için önemli olan şey, nasıl göründüğü, neyi başardığı ve neye sahip olduğudur. Bu kişilik tipiyle ilişkilendirilen tavus kuşu çevresini etkilemek için süslü, güzel tüylerini açıp gösteriş yaparak gezinen haliyle tam da bir üçe benzer. Üçlerin benlik ve özsaygı algısı, karmaşık ve ayrılmaz bir biçimde görünüşleriyle bağlantılıdır; üstelik kendilerini imajlarından ayrı görmeleri ya da hissetmeleri çok zordur. Onlara göre sergiledikleri görünüm kendileridir. Öyle ki üçlerin ana uğ-

raş konusu mükemmel görünüşte ustalaşmaktır. Ruhunu bir imaj içerisinde şekillendirme, Kendi Karşıtı Eylemler Enneagram'ında öz imajını yaratma olarak ifade edilir ve Şema 11'de gördüğümüz üzere üç noktasında gösterilir. Bu görsel olarak şunu ortaya çıkarır: Bir üçün yüzünde genellikle sanki maske benzeri bir şey vardır; çoğunlukla geniş, düz ve hatta plastiğimsi bir maske.

Görünüşünüze böyle değer vermek için, kendinizi başkalarının gözünden görmelisiniz. İmaj kaygısı ilişkiye işaret eder; nasıl göründüğünüz, hangi konuda başarılı olduğunuz ve neye sahip olduğunuz hep başkalarıyla bağıntılıdır. Üçlerin kendilerinden yaratmaya çalıştıkları mükemmel görüntü başkalarının neye değer verdiğine ve neyi idealleştirdiğine dayanır. Kişinin kendince değerleri veya idealleri her ne kadar yaratılan imajın bir parçası olarak kabul edilse de, bu imaj içindeki değer veya ideallerden çıkan kişisel bir görüntü değil, bilakis ailesinin veya kendi kültürünün değer ve ideallerinden kaynaklanan bir görüntüdür. Üçler en azından yüzeysel de olsa bu ideali oynamaya çalışırlar; bunu ne kadar iyi başardıklarıysa kendi gözlerinde başarılarının derecesini belirler. Kapsamlı bir üç görüntüsü, çevresi değiştikçe ortaya çıkan değişiklikleri benimser ve ayrıca kişi hem amaçlarına ulaşmak hem de belli kişiler tarafından kabul görmek için görüntüsünü duruma göre uyarlar. Bu manada, içinde bulunduğu ortamın rengini alan bir bukalemun gibidirler; o halde üçler hakkında benzersiz, yaratıcı ve orijinal hissedilen çok az şey vardır. Ortak ideallerin canlı örnekleri olarak üçler genellikle karizmatik, büyüleyici ve çekicidirler. Bunun en çarpıcı örneği Başkan John F. Kennedy olmuştur.

Belirtmiş olduğum durum, psikolojik terminolojide özdeşleşme süreci diye adlandırılır ve bu ennea tipinin savunma mekanizmasını oluşturur. Özdeşleşmede "çeşitli tutum ve

davranışlar, işlevler ve başkalarına özgü değerler, bütünleştirici, etkileyici bir kimlikte bir araya getirilerek benliğin diğer bölümleriyle uyumlu tamamıyla işlevsel parçalar haline dönüşürler."[5] Bir üç kendisini neyle özdeşleştiriyorsa, o şey olmaya çalışır.

Fiziksel güzellik, zenginlik ve güç, pek çok insanın önemsediği özellikler olduğu için, genel olarak üçler tarafından da önem verilen özelliklerdir. Güzellik yarışmaları, defileler, film sahneleri, yönetim kurulu toplantı odaları, girişim sermayesi grupları, riskli tahvil ticareti, reklam sektörü, hatta bulvar gazetelerinin hepsi tipik üçün boy gösterdiği yerlerdir. Eğlence sektöründe bol miktarda üç vardır. Yirmi otuz yıl öncesinin büyük olasılıkla birer üç olan ünlüleri: Farrah Fawcett, Cherly Ladd, Robert Wagner, Don Johnson, Diana Ross ve Tom Selleck'tir. Daha yakın zamanlardaysa Cindy Crawford, George Clooney, Pamela Anderson, Leonardo DiCaprio, Whitney Houston ve muhtemelen Holly Hunter bulunur. Olimpiyatlarda yarışan buz patenci Kristy Yamaguchi de bir üç olabilir. Üçler, spor karşılaşmalarında takımın moralini yükseltmek için aralarda tezahürat ve gösteri yapan amigo ve ponpon kızlar, sınıf başkanları, mezuniyet balosu kral ya da kraliçeleri, süper model ve film yıldızları, şirket CEO'ları, Wall Street'te parlak borsa simsarları ve reklam müdürleri olabilirler. Görünüş farkındalığı, kişinin kendini ambalajlayıp pazarlaması ve tıpkı bir ürün gibi satmasıdır. Sahtekâr doktorlar, dolandırıcı kişiler, kullanılmış araba satıcıları daha az hoşlanılan üç arketipleridir.

Bir üç içinde bulunduğu sosyal ortama bağlı olarak çok çeşitli görünümlere bürünebilir. Örneğin sağcı/dindar bir çevreyle iç içeyse, coşkulu fanatik bir dindar gibi görünmeye ve davranmaya çalışacaktır. Politik bir çevredeyse, halkla ilişkiler uzmanları, imaj yöneticileri yardımıyla ve kendi ba-

şına bir üç olgusu olarak siyaseten en doğru yüzü takınmaya çalışacaktır. Eğer bir üç spiritüel bir işle uğraşıyorsa, kendi geleneğinin spiritüel idealini kusursuz bir şekilde yansıtmaya çalışacaktır. Görünüş bilincinin en sorunlu hale geldiği alan bu alandır; çünkü insanın nefis ve gerçek doğayla ilgili deneyimleri, bir üçün yalnızca yalancı yüzünü gün ışığına çıkararak vurgulamaya yarar. Üçler bir süreliğine, manevi açıdan doğru bir kisveye bürünmede başarılı olabilirler; fakat zaman içerisinde gerçek bir dönüşümün olabilmesi için, gerçeğin sahteliği ortaya çıkarması zorunludur. Bu duruma en güzel örnek, EST'nin* kurusucu, süper farkındalık satıcısı unvanını almış olan Werner Erhard'dır. Popüler bir spiritüel imparatorluk kurup "idrak etmeyi, anlamayı", bir başka deyişle aydınlanmayı vaat eden hafta sonu kursları düzenleyerek bir servet kazanmıştır. Bir yandan doğruluk, aile içi barış ve uzlaşmanın öneminin vurgulandığı vaazlar verirken, diğer yandan karısına açıkça kötü davranışlarının ortaya çıkışı çöküşüne neden olmuştur, ayrıca bu soruşturma esnasında şüpheli finansal ilişkileri ve işleri de aydınlatılmıştır.

Kültürel bir ideal içinde kendilerini adeta yeniden yaratmalarının yanı sıra, üçlerde imaj farkındalığı çok daha zarif bir şekilde işler. Başkaları üzerinde nasıl bir izlenim bıraktıklarının son derece farkındadırlar; istedikleri sonuca ulaşmak ve istedikleri etkiyi yaratmak için sergiledikleri şeyi değiştireceklerdir. Üçler, doğru imajı ortaya koymak için uygun bulmadıkları bir durumla karşılaştıklarında, duygularını, düşüncelerini hatta heyecanlarını bastırıp saklarlar. Bu eğilim yüzünden, onları tanıyanlar oldukça farklı görebilirler; çünkü karşıdaki hangi yönünden hoşlanıyorsa, ona göre herkese

* EST: *"Erhard Seminars Training"*in kısaltması.(Erhard Seminer Eğitimleri) (çev.)

ayrı ayrı yönlerini sergilerler. Kişisel paylaşıma değer veren biriyle olduklarında, duygusal olarak kendilerini ifşa ederken, iş ilişkisi gibi mesafeli bir ilişkide ve ciddi olmayı önemseyen biriyle olduklarında kendi çıkarlarını düşünen ve çok dikkatli biri olabilirler. Herkese göre her şey olabildikleri için, genellikle kimsenin kendilerini gerçek manada tanıyıp bilmediğini düşünürler.

Üçler başkalarına karşı birazcık soğuk ve mesafeli yaklaşırlar. Kendileriyle ilgili bir duyarsızlıkları, hatta bir duygu gösterisinin ardında bile görünür bir mekaniklikleri vardır. Çünkü duyguları, kendi özlerinin derinliklerinden gelen duygular değil, görüntünün duygularıdır; yani hissetmeleri gerektiğini düşündükleri duygulardır. Üçlere dair ayrıca havalı sayılabilecek bir şey de, bir anlamda güzel fakat ulaşılamaz ve nüfuz edilemez bir dış görünüşleri olmasıdır. Kişisel olarak sizinle değil de onlar üzerinde oluşturduğunuz imajınızla ilgileniyorlarmış hissine kapılırsınız. Başkaları tarafından kötü bir ışıkta görülmeye tahammül etmek onlar açısından çok zor bir durumdur. Kendilerinin diğer tarzları olan, yalanları ve ikiyüzlülüğü içerse bile, olumsuz bir görüntüyü gidermek için aşırı uçlara gideceklerdir; bu konuyu biraz ileride inceleyeceğiz.

Erkek üçler bir oğlan çocuk edasında; kadınlar ise şirin, sevimli, saf bir kız çocuğu rolünde, sanki sürekli ergen, genç ve dinç görünürler. Bunların örnekleri olarak Tom Cruise, Robert Redford, Brooke Shields ve Christie Brinkley'yi görebiliriz. İyimser, neşeli yaradılışta olmaya yatkındırlar; kendilerini özgüvenli, canlı ve hareketli olarak tanıtırlar. Fakat bu pozitif hal, ne yaşam hakkında gerçek bir iyimserliğe, ne insanlığın iyiliğine olan güvene ne de gerçeğin erdemliliğine olan inanca dayanır; bunların yerine beklentisel bir kişisel başarı üzerine kurulmuştur. Neşeli tutum ve davranışlarıyla

ilgili gerçekdışı hiçbir şey yoktur; çünkü bu tutumun arkasında, kendilerinden ve kendi çabalarından başka hiçbir umut ya da yardım olmadığına dair inançları bulunur. Pragmatik, pratik, gerçekçi, gerçekle soğukkanlı bir şekilde yüzleşen kişilerdir, hiçbir karmaşık duygusal tepkileri olmaz veya vicdan azabı duymazlar; böylece yaşamın onlara getirdiği zorlukları uygun şekilde karşılayıp üstesinden gelebilirler.

Üçler için çok önemli bir sözcük olan "başarı" burada sizin yarattığınız imajın ne kadar başarılı olduğuyla, performansınızın ne kadar kusursuz ve sorunsuz olduğuyla, sizden ne almış olduğuyla ve aynı zamanda kimi etkilediğinizle tanımlanır. Kişisel ilişkileriniz birine karşı zafer elde etme ya da kimi başarılara giden basamaklar olmadıkça, amaçlarınıza ulaşmak kişisel ilişkilerinizden çok daha fazla önem taşır. Üçlerin bir şeyleri başarmak için çoğu zaman kendilerini duygusal ve fiziksel olarak ihmal ederek aşırı çaba sarf etmelerine sebep olan azimli bir yönleri vardır. Yemek yemeyi, uyumayı ve ellerindeki işe karşı oluşabilecek herhangi bir duyguyu ikinci plana atarlar. Bir üç için hareketsiz olmak çok zordur. Rahatlama, kendi başına bir proje olmadıkça onlar için hiç de kolay değildir. Bir şeyleri başarma, onlara bir değer ve anlam katar; o halde başaramama değer ve anlam kaybetmek demektir. Aynı zamanda bu, dünyalarının un ufak olabileceği ve varlıklarını sürdürmelerinin tehlikeye düşebileceği anlamına gelir. Bu tipik işkoliklik belirtisidir, bununla birlikte takıntı derecesinde aşırı çalışmanın üçlerin tek ilgi alanı olmadığını hatırlamakta yarar vardır. Öte yandan önemli olan, bütün üçlerin başarılı olmadığını ama hepsinin de olmak için çabaladığını görmektir.

Bir üçün azim ve hırsı kökenini genellikle bilinçaltında gömülü olan sanki başarısızlıkmış gibi algıladıkları, özlerindeki eksikliği hem dengelemek hem de ondan kurtulmak için sarf

ettikleri çabadan alır. Üçlerin kendilerini başarısız hissetmelerinin birtakım sebepleri vardır. Birincisi, esasında yegâne değerlerinin ortaya koydukları görüntüden ve başarılarından kaynaklandığına inanırlar, bu da kendi oldukları hallerinin onlara değersiz gelmesi demektir. Ruh, dış maskesinin ve faaliyetlerinin sadece dışarıda olduğunun farkındadır ve bu yüzden kendileriyle ilgili başka hiçbir şeyin değerli olmadığı görüşüne dayanan derin bir kişisel başarısızlık hissi vardır. Bu, ne yapabildiklerinden ziyade, onları oldukları gibi kucaklayan anne sevgisine sahip çıkmakta başarısız oldukları kanısına götürür. Dolayısıyla başarısızlık, anne gibi bakım sağlayacak bir kişinin yeterli olmaması gibi görünebilir. Hâlâ çok daha derinde, bu başarısızlık algısında gizli olan şeyin üçler için katlanılamaz bir çaresizlik hissi olduğunu fark ederiz: Bu çaresizlik, çocukluklarında çevrelerindeki kişilerin kendilerine sahip çıkmalarını sağlayamamalarından ve aynı zamanda gerçek doğalarını yansıtabilme olanağı bulamamalarından kaynaklanan bir çaresizliktir. Aslında hiçbirimizin hiçbir şekilde kontrol edemeyeceği bu tür şeyleri etkileyebileceğimize, değiştirebileceğimize inanırsak bu çaresizlik hissi o zaman olmaya devam eder. Bunun arkasında üçlerin çok daha derin bir çaresizlik ve başarısızlık algısı bulunur. O algı da, kendi özlerine bağlı kalmayı başaramamış oldukları algısıdır. Bir üçün ruhuna göre, kendi üzerine düşenin hepsini yaptığına inanması en büyük başarısızlıklarıdır; üstelik dışarıdaki başarılarının tamamı kökeninde bu temel başarısızlık algı ve anlayışını ortadan kaldırma girişimidir.

Bir başarısızlık gibi çaresiz hissetmekten ya da bir amaca ulaşmada başarısız olmaktan ne pahasına olursa olsun kaçınılır, başkalarına ve kişinin kendi kendine yalan söylemesi anlamına gelse bile, bu da tekrar döneceğimiz bir konu. Bunu Şema 10'da yer alan, Kaçınmalar Enneagramı'nda üç nokta-

sında, başarısızlık başlığıyla görebilirsiniz; şema için Ek B bölümüne bakabilirsiniz. Diğer yandan hiçbir başarı gerçek ya da yeterince bir başarıymış gibi hissedilmez çünkü neticede imajın yarattığı bir başarıdır. Bu yüzden döngü, kişiyi gittikçe daha büyük zaferlere zorlayarak devam eder; bu zaferlerden hiçbiri üçün ruhuna gerçekten bir tatmin sağlamaz.

Üçler başarı dürtülerinde acımasız ve zalim olabilirler. Onlara göre amaçları bir başkasından çok daha önemli olduğu için, çoğu zaman kimi kullandıklarını ya da gidecekleri yere ulaşmak için kimin üzerine basıp geçtiklerini umursamazlar. Kimin en güzel, en zengin, en güçlü ve en başarılı olduğunun kesinlikle farkındadırlar, ayrıca rakiplerinden üstün olup zirveye çıkma konusunda arsız rekabetçidirler. Hiç tartışmasız tutkulu kişilerdir ve isteklerini gerçekleştirmede, ister içdünyalarında isterse dışarıda olsun hiçbir engele katlanamazlar. İyi bir yarışma ya da üstün olan yönlerini güçlendirecek bir zorlama meydan okuyuş gibisi yoktur. Hesapçı, çıkarcı, gaddar, hilekâr, merhametsiz ve vicdansız olabilirler; istediklerini elde edebilmek için çelik gibi bir azim ve kararlılık sergileyebilirler. *Wall Street* (*Borsa*, 1987) filminde, Michael Douglas'ın oynadığı Gordon Gekko karakteriyle ve *Şeytanın Avukatı* (1997) filminde Al Pacino'nun kurnaz bir yönetici rolünde, şeytanı canlandırdığı karakterle bu tip gayet açık tasvir edilmiştir. Hem ustaca üstü kapalı bir şekilde hem de açıkça başkaları için kötü şeyler söyleyebilir, şiddetle eleştirebilirler, karalayabilirler; rekabeti kurnazca bir kenara itebilirler. Zalim ve kindar olmaktan çok kazanma ve zafer odaklıdırlar, öte yandan hiç kimsenin ve hiçbir şeyin kendilerini engellemesine izin vermezler; başarısızlıktan kaçınmak için içsel buyruklarınca zorlanırlar.

Bir üçün üst benliği onu gittikçe daha fazlasını yapması, yaptığı işte daha etkili, verimli ve hızlı olması, çok istediği

amaçlarında başarıya ulaşması için teşvik eder. Üst benliği, yavaşlarsa kesinlikle başarısız olacağına onu ikna ederek, ona karşı başarısızlık tehdidini kullanır. Onu ilerlemeye zorladığından, üst benliği kendisine karşı, onun başkasına olabileceğinden çok daha acımasız ve vicdansızdır. Fiziksel ve duygusal tükenmişlik, kişinin üst benliğinin aralıksız çalışmasını durdurmak için yeterli sebep olarak gördüğü şeyler değildir, hele ki insanın en basit yapısal olmayan mola verme ihtiyacı çok daha yetersiz görülür. Kendisini nasıl hissettiğinin içerideki eleştiricisi karşısında önemi yoktur, sadece anne babasından içselleştirdiği mesajı taklit ederek neyi başardığının önemi vardır. Aynı zamanda üst benliği, sahtekâr, sahte, gerçekdışı, güçsüz, yetersiz ve sıkıcı olduğu için ona acımasızca saldırır. Başkalarının onaylayacağı ve hoşuna gidecek görüntüye uymada ısrar ederken yüzeyselliği yüzünden kendisini azarlar. Bu çifte açmazın içine sıkıştığından, harekete odaklanma sağlamlaştırılmıştır.

Üst benliği bütün işlerine ve bütün mantıklı yönelimlerine katkıda bulunur, süreçten çok ürüne odaklanmıştır. Nitelik nicelikten sonra gelir; izlenimin duygulanım üzerinde önceliği vardır. Büyük ölçüde üçlerin kişisel değer algısı ne kadar etkili, yetenekli ve üretici olduklarıyla ölçülür, onlar da aynı ölçütü kullanarak başkalarını değerlendirirler. Etkinlik bir üçün tuzağıdır, Ekler B bölümünde, Şema 9'da Tuzaklar Enneagramı'nda bunu görebiliriz. İşleri başka herkesten daha iyi ve daha hızlı yapabildiklerine inandıklarından ve işi yaptırmak için kimseye güvenmediklerinden, yetersizliklerini ve etkin olamayışlarını çoğunlukla başkalarına yansıtırlar. Öyle ki ellerindeki iş ne olursa olsun, çoğu kez kendilerini bütün her şeyi kendi başlarına yapmaya kalkmış bulurlar. Genellikle, bir kimsenin onlara yardım edebileceğini hiç düşünmezler, her işin onlara kaldığını sanırlar. Her şeyi hızlıca yapmaya,

olabildiğince çok başarı elde etmeye ve genellikle aynı anda birden çok şeyi bir arada yapmaya çalışırlar. Öyle olunca da işler aceleyle yapılır, çoğu kez layığıyla yerine getirilmez ve kaliteden ödün verilir.

Üç benzeri bir karakterle giderek daha fazla karşılaşılan modern yaşam, etkinliğimizi artırmak için tasarlanmış şeylerle doludur. Siparişinizi arabanızdan inmenize gerek kalmadan verip ayaküstü yiyebildiğiniz fastfood restoranları dünyanın her yerinde mantar gibi bitmiş durumda. Paketlenmiş öğünler; ellili yıllara özgü akşam yemeklerinin modern uyarlamaları, pek çok insanın yaşamında temel yiyecek türüdür. İşyerlerinin içinde yer alan kurumsal kafeteryalar ve paket servisler, tempomuzu yavaşlatmaya gerek kalmadan fiziksel ihtiyaçlarımızı karşılar. Başkaları bize her zaman ulaşabilsin ve biz de başkalarına her zaman kolayca ulaşabilelim diye, her yere yanımızda taşıyabildiğimiz cep telefonlarımız var; hatta yolda giderken hiçbir şeyi kaçırmayalım diye araçlarda televizyon ve bilgisayarlar var. Dünyanın geri kalanıyla sürekli iletişim halinde olmamızı sağlayan teknolojinin yaygınlaşması, bir üçün bilincinde bulunmayan birbiriyle bağlantılı oluşun ilginç bir kopyasıdır.

Kullanışlı ve işlevsel prefabrik evler kolayca kurulabilir, çabucak mahalleler yaratılabilir. Alışveriş merkezleri ve süpermarketler çok çeşitli ürüne kolayca ve çabucak ulaşıp alışveriş yapmamızı sağlar. Otoyollar sayesinde nereye gidersek gidelim, seyahatin kalitesini sürate feda ederek hızlıca gidebiliriz. Çağdaş yaşamın bu buluşlarının çoğu Amerika kökenlidir, kültürümüz tekçi ahlak anlayışı ve tutucu ahlak kurallarıyla birlikte üçünki gibi ahlakdışı çıkar ve kişisel hırsın olduğu rahatsız edici bir karışımdır. Dünyanın geri kalanı bizi taklit ederek, genellikle bizim görüntümüzün ambalaj ve tanıtımından ve aceleyle başarıya koşuşumuzdan daha iyisini

yapmaya, bizden üstün olmaya çalışır. Açıkça gösterilen ünlü markaların kıyafet ve çantaları üçe, giydiklerinizin ve üzerinizde taşıdıklarınızın sizin kimliğiniz olduğu mesajını iletir. Ambalaj asıl içeriğin, yani özün; dış görünüş ruhun yerini alır. İpekten yapay çiçekler ve plastik çim hayvanlar canlısını taklit ederek onun yerini alır. Karaoke barlar sanki şarkıyı siz söylüyormuşsunuz gibi yapmanıza olanak sağlar.

Yalandan yapma, yalancılık ve yüzeysellik sözcükleri çoğunlukla bir üçün duygularını tanımlamada ortaya çıkan sözcüklerdir; bu da bizi, Şema 2'de yer alan Tutkular Enneagramı'nda gördüğümüz gibi, bu ennea tipinin tutkusunu keşfetmeye sevk eder. Bir üçün kendisine söylediği en büyük yalan, kişiliğin en üstün olduğu yalanıdır, üstelik bu yalanı destekleyerek asıl gerçeğin –gerek kendisi hakkındaki gerçek gerekse gerçeğin doğası hakkında gerçek– ne olduğuna dair hem kendisini hem de başkalarını aldatır. Aldatmanın bu derecesi elbette kişilikleriyle özdeşleşmiş olanların hepsinde yaygındır, insanların çoğunda böyledir. Söylediğimiz yalana inandığımız için aldatmanın en tehlikeli şeklidir.

Gerçekte kim olduklarına dair kendilerine yalan söylemeleri en ağır yalan olsa da, ennea tip üçe özgü bin bir türlü yalan vardır. Bir üçün bilinçli olarak söylediği açıktan yalanlar vardır, örneğin kendi duyguları, geçmişi, kendisini yönlendiren dürtüleri hakkında söylediği yalanlar; gerçekte ne olup bittiğine, ne söylenildiğine, kimin tarafından söylenildiğine dair yalanlar gibi. Bu yalanlar iş hallettirmek, istediğini yaptırmak, başkalarını etkilemek için olduğu kadar, yenilgiden veya başarısız, ihmalkâr, yetersiz ya da beceriksiz biri gibi görünmekten kaçınmak için söylenmiş yalanlar olabilir. Bir de klasik hayatın parçası olan, "Aradığına dair mesajı hiç almadım" veya "Harika görünüyorsun" gibi aslında olanların ya da bir üçün hissettiklerinin hiç de öyle olmadığında söylenen

çok fazla "küçük beyaz yalan" vardır. Farklı bir görünüm verebilmek için abartılmış, sündürülmüş, çarpıtılmış veya cilalanmış yalanlar vardır. Gerçeğin abartılması, şişirilmesi veya süslenmesi söz konusudur. Belli bir izlenim veya görüntü yaratmak amacıyla olaylar uydurulur. Gerçeğin belli tarafları vurgulanabilir, şişirilebilir ya da detaylandırılıp genişletilebilir, genel izlenim çarpıtılabilir. Yalan söylemede bütün bu ince farklar, bir üçün hem kendisi hem de başkaları için belli bir imajı yaratıp sürdürmesi içindir; böyle yapması gerektiğini düşünür, üstelik çoğu kaçamak söz ya da yalan bilinçsizce sarf edilir; genellikle o anda gerçekten doğruyu söylediğine inanıyordur.

Bu, bir üçün ruhsal çalışmasını çok zorlaştıran başka bir alandır. En büyük aldatma kişinin kendi içdünyasının gerçekleri hakkında kendisini aldatmasıdır ve bu nedenle kendini aldatma, Şema 12'de Yalanlar Enneagramı'nda üç noktasında yer alır. Üçler için kimi zaman hissetmek, düşünmek ve inanmak zorunda olduklarını sandıkları şeyle, gerçekte kendileri bakımından durumun ne olduğunu ayırt etmeleri zordur. Rolleri ya da işlevleriyle özdeşleşmeleri öylesine tamdır ki herhangi bir uyumsuzluğa içeride yer yoktur. Diğer iki ennea tipi olan iki ve dörtten farklı olarak üç tipinde biri görüntüsüyle tamamen özdeşleşmiştir ve görüntüsünün tam da kendisini yansıttığı kanaatindedir. *Tiffany'de Kahvaltı* (1961) filminde, Audrey Hepburn'ün canlandırdığı Holly Golightly karakterinin müdürünün ondan bahsederken söylediği "O *gerçek* bir sahtekâr," sözünü üçler için kullanabiliriz. Sahneyi asla terk etmeyen sürekli metot oyuncuları gibi, üçler oynadıkları rolün insanı olurlar, bunun sadece bir oyun olduğunu unuturlar ve kendilerinin o roldeki kişi olduğuna inanırlar. Benlikle görüntü ve benlikle işlev arasındaki bu karmaşık bağlantı yalanın bir başka çeşididir. Bir üç başkalarını son de-

rece dindar olduğuna ya da manevi olarak gerçeği anlamış ve tamamen aydınlanmış olduğuna ikna etmede o kadar başarılı olabilir ki, etrafına çok sayıda sadık mürit toplayabilir; o kişinin kendisi olduğuna inanır, hatta başkalarına uygulanan kuralların ve yöneltilen eleştirilerin dışında olduğunu düşünmeye başlar. Bir üçün alanı iş dünyasıysa, öylesine etkili, nüfuz sahibi ve saygıdeğer olabilir ki yasalardan kurtulmanın bir yolunu bulabilir; işleri kurmanın/toparlamanın ya da gerçekten inandıkları işlerinin olmasının kişisel sonuçları olmayacaktır, olamaz.

Vücudun üç noktasıyla ilişkilendirilen kısmı timüs bezidir ve timüs bezinin önemini kavramak, bir üçün manevi olarak evrim geçirmesi için gereken şeyin ne olduğunu anlamamıza yardım eder. Göğüs kemiğinin hemen arkasında yer alan timüs bezi, lenf sisteminin bir organıdır. Timüsün gerçekte işleyişine dair çok az bilgi olsa da, insanın bağışıklık sistemi için çok önemli olduğu ve bir bebeğin sağlıklı olması için doğduğunda bulunması gereken bir organ olduğu biliniyor. En aktif olduğu zaman, bebeğin anne rahminde olduğu dönem ve çocukluk çağıdır. Bağışıklık sisteminin bir parçası olarak yabancı hücreleri ya da dokuları ayırt etmeye, kötü huylu hücrelerle virüs ve mantarların yol açtığı enfeksiyonlarla ve bakterilerle mücadele etmeye yarar.

Bunu bilinç açısından yorumlayacak olursak, kendinden olanla olmayanı ayırt etmek, bir üçün gelişimi bakımından yaşamsal öneme sahiptir. Bir üçün öncelikle içe yönelmesi gerekir; ancak bu, benlik algısı başkalarının gözündeki yansımasına dayanan ve içsel deneyimlerini dışarıdaki başarılarından daha önemsiz bulan biri için hiç de kolay bir iş değildir. Kendi manevi dünyasına özgü, ruhuna özgü –kendisi olarak kendi varlığıyla– gerçekle yüzleşmeye başlaması için yeterince uzun süre durması gerekir. Bu da üç noktasının en değerli özelliği-

nin, yani doğruluk erdeminin devreye girdiği yerdir. Üçün bu erdemini Şema 1'de, Erdemler Enneagramı'nda görebiliriz. Ichazo'nun doğruluk erdemiyle ilgili tanımı aşağıdaki gibidir: "Sağlıklı bir vücut sadece kendi öz varlığını açıklayabilir; yalan söyleyemez çünkü kendisi neyse, ondan başka hiçbir şey olamaz." *Doğruluk* sözcüğünün, hepsi de bir üçün değişim ve dönüşümüyle ilgili birkaç farklı anlamı vardır. Kendini gerçeğe adamak, doğruluğu iletme veya algılama gücü, doğruluk veya gerçeğe uygun olma manasında duyarlılık anlamlarına gelir. Gerçek ve doğruluğun somut bir örneği olmak için, bir üçün çıktığı içsel yolculuğun bazı önemli bölümlerini ilerleyen sayfalarda ele alacağız.

Bir üç için doğruluğa adanmış olma anlamında doğru olmak, spiritüel çalışmanın tek tanımıdır, kişi kendisine nasıl yalan söylediğini görmek zorunda kalacaktır. Bu doğru olmanın başlangıcıdır. Kişinin karşılaşmak zorunda olduğu ilk yalan düzeyi, kendisinin ne yaparsa o olduğuna dair inancıdır. Sadece, kendi özsaygısının performansına ne kadar bağlı olduğunun farkına vararak ciddi biçimde sahneden çekilip içdünyasıyla ilgilenmeye başlayabilecektir. Bu da bir şeyler başarmazsa kendisi için ne kadar az değer ifade ettiğiyle yüzleşmesi anlamına gelecektir, dolayısıyla bu yüzleşme o tutumunun –yani ilk çocukluk döneminde bir insan olarak doğuştan hiçbir değeri olmadığı kanısını uyandıran şekillendirici ve oluşumsal faktörlerin– destekleyici unsurlarını açığa çıkaracaktır. Büyük olasılıkla küçük bir çocukken ruhuyla gerçekten ne kadar az bağlantısı olduğunu ve ne kadar az sevgi hissettiğini; üstelik ne hissettiği veya ne düşündüğünün önemi olmaksızın sadece başarılarından ötürü ne kadar büyük ilgi gördüğünü tekrar yaşamak zorunda kalacaktır. Tam o anda içdünyasının anne babasının çok az dikkatini çektiğini ya da çok az değer verildiğini görecektir, bu yüzden de içdünyasına

ilgi göstermeyi bırakacaktır. Ruhundan tamamıyla yüz çevirmiş olduğundan, bunu araştırıp soruşturma belki de büyük ölçüde acı ve üzüntü ortaya çıkaracaktır.

Kendisine daha fazla ilgi gösterdikçe, görüntüsüyle özdeşleşmesinin boyutunu daha iyi kavramaya başlayacaktır. İçdünyasında olup biten başka şeylerle gösterdiği yüzü arasında ne kadar az fark olduğunu keşfedecektir. Bu bir üç için özellikle acı verici bir bağlantı noktasıdır. Hem yüzeysellik ve sığlık hissi uyandırır hem de ona kök söktürüp zor anlar yaşatacak üst benliği için verimli bir ortam sunar. Üst benliği, muhtemelen en başta kendisine bakmak için yavaşlama işiyle uğraşmaktadır. Bu noktada üst benliği böylesine yetersiz ve boş oluşuna saldırır. Kişi üst benliğin saldırılarına karşı savunmaya geçebilir ve içdünyasına özgü gerçeği keşfetmeye azimle devam ederse, ailevi ve kültürel ideallerle ne kadar çok özdeşleşmiş olduğunu görecektir. Ayrıca bu ideallerin şeklini almak için ne kadar çok uğraştığını, bu şeklin dışında kendisinden çok az kaldığı ölçüde görecektir. Gerçekten kendisinin ne olması gerektiğini düşünmesinin dışında, bizzat ne istediğini ya da ne hissettiğini bilmediğini keşfedecektir; hatta çok daha rahatsız edicisi, kendisine bu soruları sormaya nasıl başlayacağını bile bilmediğini fark edecektir.

Görüntüsü ile özdeşleşmesinin büyüklüğüyle yüzleştikçe ortaya çıkan içindeki boşluğun derecesi de büyük olur. Çünkü ruhunun ve yaşam gücünün çok büyük bölümüyle imajına yatırım yapmıştır, öyle olunca da değişmek ve dönüşmek için ruhundan kendisine çok az şey kalmıştır. Öyle ki, ruhu bu görünüşe yatırım yapmayı bıraktıkça, derin ve geniş bir boşlukla karşı karşıya kalır. Bunun için, bütün ennea tipleri içinde nesnel olarak en acı verici ve en zor içsel yolculuğu gerçekleştirenler üçlerdir. Görüntü bir yalansa, elinde başka nesi vardır ki? Bu çok güç bir içsel yüzleşme ve hesaplaşmadır.

Buna ek olarak içdünyasının bu alanında gerçekten kendisi ne güvenebileceğini düşünemez çünkü neyin gerçek, neyin doğru olduğuna dair algısı çok değişken ve güvenilmezdir. İçdünyasında yaptığı yolculuk boyunca kendisi için gerçekten neyin doğru neyin kendi uydurması olduğunu ayırt etme meselesi onu takip eden bir problemdir. Böyle olunca, tıpkı küçük bir çocukken kendisini son derece desteksiz hissetmesine ve görüp göreceği tek desteğin yine kendisinden başka kimsenin olmayacağı düşüncesine yol açan çevresine tutunması gibi, bu bağlantı noktasında bir o kadar da kendisinin güvenilmez olduğunu fark eder.

Peşini bırakmayan diğer problem ise içinden gelen hemen sonuçları görmek isteme eğilimidir. Kendisine dair ne keşfediyorsa onun yararlı olmasını ister; kendisini geliştirmesinin ona işinde, hayatında veya ilişkilerinde yardımcı olması arzusundadır. Kişisel gelişiminin kendisine gerek maddi gerekse ruhen bu kadar değişim geçirip gelişmiş olmasından ötürü aldığı övgüler şeklinde manevi kazanç sağlaması için, onu paketleyip sonra da pazarlama çabası içindedir. Öncelikle açıkça faydasız ve anlamsız görünen içindeki derin boşlukla yüzleşmek zorunda kalmaktansa biraz ödül almayı ister.

Boşluk, korkunç yenilgi duygusunun yanı sıra tüm çabalarına rağmen kendisini Tanrı şekline sokamadığı algısını açığa çıkarır. Gösteriş ve kendini beğenmişliğinin can alıcı noktası budur; kendi çabaları sayesinde varlığın bütünlüğünün ve gerçekleşmesinin yolunu açabildiğine olan inancında gördüğümüz gibi kibrinin merkezi işte budur. Görünüşe bakılırsa saçma bir öz beklentiymiş gibi gelse de, bir üç için hiç de öyle değildir. Bilinçli olsun ya da olmasın, bu gerçekten ruhunun derinliklerinde nasıl hissettiği meselesidir; başarısızlık ve çaresizlik duygularının kaynağıdır. İçsel yolculuğun bir yerinde, kendisi hakkındaki bu imkânsız talep bilinçte ortaya çık-

mak zorunda kalacak ve saçmalık olarak görülecektir. Bitmek bilmeyen çaba ve uğraşlarının hepsinin de kökenlerini, bu beyhude ve kibirli girişimden aldığını görecektir.

Diğer yandan Tanrı'yı taklit etmeye veya kopyasını yapmaya kalkışmasının, varlıkla olan bağlantısının kopukluğuyla yüzleşmekten kurtaran savunmacı bir yaklaşım olduğunu anlayacaktır. Hiç bitmeyen eylem ve faaliyeti, ruhunun tamamıymış gibi hissettiği devasa boşluktan gerçekten bir kaçış olmuştur. Ruhunun tümünü boşluk olarak hissetmesi ise onun özüne yabancılaşmasından kaynaklanmaktadır. Bu boşluğu özüyle olan bağlantısını kaybettiği noktada kendisi olmak için almış olduğunu görecektir ve bu nedenle ondan kaçıp kurtulmak ve kaybetmiş olduğu şeyi yeniden oluşturmak için elinden gelen her şeyi yapmak dışında çok az seçeneği olduğunu fark edecektir. Bunu anladıkça yavaş yavaş kendisine acıma hissi ortaya çıkacak ve kalbi de kendisi için çizdiği resmin bir parçası olmaya başlayacaktır. Kalbi kendisine açıldıkça, boşluk da umutsuz ve korkmuş hissetmeyi bırakacaktır. Boşluk gerçeğiyle yüzleşip kendisinin onu tamamıyla hissetmesine izin verdiğinde, boşluk dingin ve huzurlu bir genişliğe dönüşecektir. Zamanla gerçek özünün göz alıcı bütün renkleri ve özellikleri içerideki bu boşluktan çıkarak tüm ihtişamıyla kendisini gösterecektir, tıpkı kozmik bir tavus kuşu* gibi kişiliği taklit etmekle son derece meşguldür.

Süreç içerisinde, içdünyasının gerçekliğine tekrarlanan baskınlar yaptıkça, giderek daha fazla gerçek ve daha az sahte biri gibi hissedecektir. Sırf bilincinde olup ruhun yüzeyinde yaşamaktan ve kendisi için başka bir şeyin olmadığını hissetmektense, günbegün daha somut daha gerçek hissedecektir.

* Kozmik tavus kuşu denilerek aynı zamanda bir takımyıldızı olan "Tavus" da kastedilmiştir. (çev.)

Yavaş yavaş kendisinin yansıtmış ve deneyimlemiş olduğu görüntüleri üzerinden yaşamayı bırakacaktır. Giderek ailevi, toplumsal ve kültürel görüntü ve ideallerden farklılaşacak, onların nerede bitip kendisinin nerede başladığını öğrenecektir.

Bir kimsenin yalan, uydurma veya taklit biri olduğu algısı yerini basitlik, doğallık ve gerçeklik algısına bırakır. Ruhu içdünyasının derinliklerinde gittikçe şeffaflaşacak, bunun yanı sıra davranış ve eylemleri azar azar açıklanarak, nesnel gerçeklik –yani gerçek özü– tarafından aydınlatılacaktır. Zamanla gerçek özü deneyimleyen biri değil, fakat özün kendisi olduğunu keşfedecektir. Adım adım kendisini evrenin bir parçası, onun içinde güzel bir oluşum olarak gördüğünü anlayacaktır ve nihayetinde gerçekle uyum içerisinde olduğunu hissedecektir. Gittikçe daha gerçek bir kişi, bilinçli bir tecelli ve varlığın (Tanrı) somutlaşmış haline dönüşecek ve en sonunda söylediğiyle yaptığı birbirini tutacaktır; gerçekten de paha biçilmez bir inci olacaktır.

5. BÖLÜM

ENNEA TİP BİR: KÜSKÜN BENLİK

Birler enneagramın mükemmeliyetçi kişileridir. Çoğunlukla temiz ve tiril tiril görüntüleriyle olduğu kadar kendileri hakkındaki doğruluk ve saygı anlayışıyla da neşeli, canlı ve parlak görünürler. Birler kendilerini doğru, adaletli ve ahlaki olanı yapmaya çalışan iyi insanlar olarak görmekle birlikte, genellikle bilinçsizce kusurlu ya da esasında doğru ve haklı olmayan biri olarak görürler. Ahlakı en üst düzeyde ele aldıklarından, antenleri, kafalarında öyle olmaması gerektiğini düşündükleri için küskünlüklerini ve kızgınlıklarını tetikleyen, kusur veya yanlışlık olarak algıladıkları şeyi aramaya koyulmuştur. Doğru olmadığını gördükleri bazı şeylere göz yummak onlar için imkânsızdır, bu yüzden yanlış olanı düzeltmek isterler. Özellikle, başkalarının davranışı sık sık onların işleri yoluna koyma ve düzeltme arzularının hedefi olur. Üst benlikleriyle uyum içinde, hem kendileri hem de başkaları açısından yargılayıcı ve eleştirel olma eğilimindedirler.

Birler kendilerini çoğunlukla önemli oluşları ve kusurluluğa gösterdikleri hoşgörüsüzlükleriyle yüklenmiş hissederken, diğer yandan bununla ilgili ne yapacaklarını bilmez halde bulurlar. Bunun çözümü başkalarına karşı doğru dürüst davranmak ve meseleler açısındansa en uygun gördükleri tarzda hareket etmektir. Başkalarının yaptıkları işleri doğru ve usulüne

uygun yapmalarını sağlamak için çabaladıklarından, bir hayli denetleyici bir tutum içinde olabilirler; halbuki akıllarında sadece doğru olanı yapmaya çalışmaları vardır. Aynı zamanda, kendilerini yanlış, ahlakdışı ya da günah saydıkları şekillerde davranmak, düşünmek veya hissetmekten alıkoyan, öz denetimleri yüksek ve kısıtlayıcı insanlardırlar. Bu kendini tutma ve kısıtlama, kimi zaman gerek cinsel olarak, gerek madde bağımlılığı bakımından ve gerekse öfke patlamalarında çeşitli eyleme dökülme şekilleriyle dışarı sızan doğallık ve canlılıklarını sınırlandırır.

Birlerin bağlantılarını kaybetmiş oldukları kutsal düşünce ise kutsal mükemmelliktir. Gerçeğe bu açıdan baktığımızda, onun kutsal mükemmellik hakkında temel olan, yaradılıştan gelen bir doğruluğa sahip olduğunu algılarız. Kişiliğin at gözlüklerinin dışına çıktığımız anda, var olan her şeyin içinde saklı olanın, artan derinliğin boyutları olduğunu, derinliğin fiziksel boyutununsa en dıştaki ve mutlak boyut olduğunu, görünümün ötesinde bir durum, bir varoluş, hatta bir bilinçlilik, en temel şey olduğunu anlarız; bu, var olan her şeyde ruhani boyutların olduğunu esas olarak kabul etmektir. Bir başka deyişle, her şeyin gerçek özden yapıldığını ve bu yüzden de ondan ayrılmaz olduğunu fark ederiz. Evrenin çok boyutluluğunu kavramanın dışında, kutsal mükemmellik bakış açısından gerçek özün mükemmelliğini kavrarız. Hem var olan her şeyin ona karşı temel bir doğruluğa sahip olduğunu hem de meydana gelen her şeyin doğru ve mükemmel olduğunu görürüz.

Kutsal düşünce, içinde *mükemmellik* sözcüğünün geçtiği anlayış bile, benliğe dair gerçeklikle fazlasıyla çeliştiği için anlaması daha zor bir düşüncedir. Bir şeyin mükemmel olduğunu söylediğimizde genel anlamda yaptığımız şey, o nesneyi ya da her neyse o şeyi ideal olduğuna inandığımız içsel

ölçütümüze vurarak ölçme ve onun modele benzediğini saptamadır. Bir şeyi başka bir şeyle kıyaslamaya ve içimizdeki mükemmellik standardına en çok yaklaşan ve bu yüzden bize daha iyi görünende karar kılmaya dayanmayan mükemmeliyet algısını kavramak zordur. Karşılaştırmalı değerlendirme yoluyla saptanan böyle bir mükemmellik algısı, kültürümüz, aile değerlerimiz, kişisel önceliklerimiz ve geçmişimiz tarafından şekillendirilen öznel standartlara dayanır, ayrıca kişilik âleminin bildiği tek mükemmellik budur.

Öznel benlik filtresi olmadan varlığın tamamının, sırf varlık olduğu için bütünlük, noksansızlık ve kusursuzluğa sahip olduğunu anlarız. Gerçeğe kutsal mükemmellik merceğinden bakıldığında deneyimlediğimiz bu mükemmellik anlayışı, belki de en çok Doğu geleneklerinden ödünç alınan formüllerle aktarılır: "olmaklık" ve "böylelik". Zen Budizminde varlıkların bu görünümüne *kono-mama* denir, "olduğu gibi olma, bu şekliyle olma, var olan haliyle" şeklinde veya *sono-mama* "o şekil olma" diye çevrilebilir. Sanskritçede bu kavram "*tathata*", yani "böylelik" ve Çincede ise *chih-mo* ya da *shih-mo*[1] diye geçer. Varlıkların bu "olduğu gibi olmasını" idrak etme onların özünü, gerçek doğasını kavramadır. Bir başka deyişle, varlıkları, nesneleri, aslında var olan her şeyi oldukları gibi görürsek, gördüğümüz şey hem özleri hem de dışsal formlarıdır. Evrendeki her bir tecellinin, ister gezegen isterse bir ağaç ya da kişi olsun, her şekilde ortak olan esas özle devamlılık arz ettiği ve ondan ayrılmaz olduğu görülür; ayrıca o esas özün tastamam doğru olduğu da görülür. Bir çiçeğin dış görünüşü hemen yanındaki bir başka çiçekten daha hoş olabilir fakat bunun, her bir çiçeğin doğasında olduğu şekliyle var olan doğrulukla hiçbir alakası yoktur; çünkü her ikisi de, yani hem dış görünüşü hem de özündeki doğruluk varlığın tecellisidir. Bu bakış açısından bakıldığında, bir çiçeğin diğerinden

çok daha mükemmel olduğunu söylemek hiçbir anlam ifade etmez.

Yeryüzünde doğal afetlerden, hastalıklardan ve insan hatalarından kaynaklanan bunca acı varken gerçeğin mükemmel olduğunu nasıl söyleyebildiğimizi anlamak güçtür. Almaas'tan alınan bir benzeşim, belki gerçekliğin bu şekilde göründüğü bakış açısını açıklamaya yardımcı olacaktır: Fizikten, atomların bütün maddelerin yapı taşları olduğunu biliyoruz, buna ilaveten sırasıyla elektronlar ve protonlar ile daha da küçük kuarklar ve gluonlar gibi atomaltı parçacıklardan oluştuklarını da biliyoruz. Bütün atomlar değiştirilmedikleri müddetçe eksiksiz, tam ve bütün olmanın yanı sıra mükemmeldirler. Değişim geçirmelerinden kasıt bir nükleer patlama yarattığımızda olan şeydir. Atomla ilgili bu düzeyde, atomlar ister bir zümrüdü isterse kakayı oluşturmuş olsun, her bir atoma özgü gerçeklik hâlâ mükemmeldir.

Kutsal mükemmellik ancak deneyim ve hayatımızın yüzeyinde yaşamadığımız zaman görünür gibi olacaktır. Bunun anlaşılması çok zor bir kutsal düşünce olduğunu düşünüyorum, çünkü bu çoğu insanın yaşadığı düzeydir. Almaas'ın aşağıda yer alan sözleri belki konuya daha çok açıklık getirecektir:

> *Normalde dünyayı görme şeklimiz gerçekte onun olduğu haliyle ve şekliyle değildir, çünkü ona yargılarımız, önceliklerimiz, hoşlandıklarımız ve hoşlanmadıklarımız, korkularımız ve olan her şeyin nasıl olması gerektiğine dair düşüncelerimiz açısından bakar ve görürüz. Bu yüzden nesneleri, meseleleri, varlıkları, kısacası her şeyi gerçekten oldukları gibi yani nesnel olarak görmek için bunların hepsini bir kenara bırakmalıyız; diğer bir deyişle düşüncelerimizi serbest bırakmalıyız. Var olan şeyleri nesnel olarak görmek demek, baktığımız şeyin iyi ya da kötü olduğunu düşünmemizin herhangi bir önemi olmadığı anlamına gelir; bu, her şeyi olduğu gibi, olduğu haliyle görmek demektir. Bir bi-*

lim insanı bir deney yapıyorsa, "Ben bunu sevmiyorum, o halde onu görmezden geleyim" diyemez. Sonuçlar teorisini doğrulamadığı için kişisel olarak bundan memnun olmayabilir; fakat saf bilim demek, varlıkları, olan her şeyi gerçekten olduğu şekliyle görmek demektir. Eğer bu bilim insanı deneyden hoşlanmadığı için onu dikkate almayacağını söylerse, bu yaptığı bilim olmaz. Gerçi bu hâlâ çoğumuzun gerçekle, gerek içten gerekse dıştan ilgilenme şeklimizdir.[2]

Atomları geliştirmeyi ya da onlara herhangi bir şey katmayı düşünmenin hiçbir anlamı yoktur; aynı şekilde gerçeğin nihai doğası da geliştirilemez ve olduğundan daha iyi hale getirilemez. Gerçeğin bütün boyutlarıyla temasta olduğumuz zaman –yani, varlıkların gerçek özleriyle irtibatımız olduğunda– ortaya çıkan şeylerin, hatta fiziksel ve duygusal acı olsa bile, farklı olması gerektiğini ya da yanlış olduğunu söylemek zorlaşır.

İnsanların çoğunun acı çekmesi, kutsal mükemmelliğin aşikâr olduğu ruhlarının derinlikleriyle hayatlarının senkronize olmadığını algılayıp öyle yaşamalarının sonucudur. Benliğe özgü gerçekliğin içine sımsıkı yerleşmiş olanlar için, yaşamlarının ve deneyimlerinin dış görünüşü, özlerinin temel mükemmelliğinin bozulmasıdır. Bu düzeyde, insanlar başkalarına düşüncesiz, acıtıcı ve zarar verici şekilde davranırlar, en azından şunu söylemek gerekir, bu esasen kim ve ne iseler o oldukları kimsenin kusurlu ve yanlış olduğu anlamına gelmez. Bir kimsenin bilinci nefret ve açgözlülükle dolu olsa bile, yine de o kişinin ruhu özünden oluşmuştur ve ondan ayrılamaz, dolayısıyla doğuştan, doğası gereği mükemmeldir. Derinlik boyutu bir kimsenin bilinçli deneyiminin parçası olduğunda, bir başka kimseyi bilerek ve isteyerek incitmek ya da anında acı çekmeden zarar vermek olanaksızdır. Bu bakış açısından baktığımızda, hiç kimsenin işin özünde kötü olmadığını, ayrıca şeytan diye adlandırdığımız şeyin yalnızca

benlik düzeyinde varmış olduğumuz yargılara dayandığını görebiliriz.

İnsanlığın birbirine kötü davranmasına göz yummadığım gibi, başkalarına zarar verecek şekilde davrananların da cezasız kalmaması gerektiği yolundaki düşüncemin anlaşılması önemlidir. Basit olarak bu tür davranışın yalnızca, içinde olduğumuz bütünlükle bağlantısız ve senkronize olmayan bir yaşam sürdüğümüzde mümkün olduğunu ve buna benzer davranışların da gerçek doğamızı, özümüzü, yansıtmadığını söylüyorum. Bunun yanı sıra kendimizin hem içinde hem dışında ortaya çıkan şeyin, çoğunlukla daha büyük resmi algılayışımızı sınırlandıran öznel düşünce ve inançlarımız tarafından gölgelendiğine dair yorum ve değerlendirmelerimizi ortaya koyuyorum.

Görüşümüz yeterince derinleştiğinde, yüzeyde çok üzücü ve acıklı gelen şeylerde bile mükemmelliği görebiliriz, örneğin yeni yetişecek ağaçlar için orman zeminini temizleyen yoğun bir orman yangını gibi ya da cesaret ve yaşama arzusuyla milyonlarca insana ilham kaynağı olan Christopher Reeve'in yaşadığı felç edici kaza gibi. Hatta Çinlilerin boyunduruğu altında korkunç acılar çeken Tibet halkı, belki de Tibet Budizminin bilgeliğini dünyanın geri kalanına iletmek gibi çok daha anlamlı bir amaca hizmet etmiş olabilir. Bir şeyin kötü olduğu hükmüne varmaktansa, cevabımız gördüğümüz acıya karşı merhametten bir cevap haline gelir; hiçbir işe yaramayan, bize yanlış geleni reddetmek yerine yaşamı destekler.

Kendimizle ilgili deneyimimiz bakımından kutsal mükemmellik, olduğumuz halimizle kendimizin öz itibarıyla doğal olarak ve kesinlikle mükemmel olduğu, var olan halimizle tam anlamıyla doğru ve gerçek olduğumuz, kendimize bir şey eklemek veya kendimizden bir şey çıkarmak zorunda olmadığımız manasında tercüme edilir. Bu anlayışla bütünleşme,

ruhsal çalışmaya yaklaşımımızı bütünüyle değiştirebilir çünkü bu bakış açısından, daha iyi olmak gerekmediğini, farklı olmak zorunda olmadığımızı ve ayrıca işin esasında kendimizde hiçbir yanlış olmadığını görürüz. Gerçekten yapmamız gereken tek şey özümüzde doğuştan var olan mükemmellikle bağlantı kurup onun farkına varmaktır. Bir noktasının aydınlanmış bakış açısından, kişinin kendisi üzerinde çalışmalarının hepsi aslında tamamen bahsi geçen o mükemmellik hakkındadır.

Kutsal mükemmellik açısından görünen gerçeklik görüntüsüyle bütünleşip her şeyin doğasındaki mükemmelliğin farkına vardığımızda, içsel deneyimimiz ve sonuç olarak da yaşamımız o gerçeklik düzeyine uyum sağlar ve onu gösterir. Bir başka ifadeyle, kutsal mükemmellikle bağlantı kurduğumuz ölçüde, yaşamımız olağanüstü bir nitelik ve yücelik kazanır; üstelik yaşamımızda gerçekleşen şeyin isabetli olduğunu –yani hem kendimiz hem de başkaları için tam da gereksinim duyulan ve uygun olan şey olduğunu– anlarız. İşte bu gerçek bir değişimdir; kendini geliştirmekten çok daha radikal ve temel bir değişim. Bu bölümün sonunda bir noktasına özgü erdemi ve üstünlüğü araştırmaya koyulduğumuzda, bu değişimin birler için nasıl olduğuna biraz bakacağız.

Ennea tip bir olan biri için, kendi gerçek doğasıyla, yani özüyle bağlantısını kaybetmesi, var olan her şeyin özündeki mükemmellikle ve bizzat kendi özündeki gerçek mükemmellikle olan bağlantının kaybedilmesi gibi hissedilir. Tip bir olan birinin genç ruhunda özle bağlantı, nihai mükemmellik, büyük bir mutluluk, yeryüzünde cennetteymiş gibi hissetme, ruhunun tamamen rahatlamış ve tatmin olduğu, hiçbir şey yapılması gerekmeyen ve içdünyasının derinliklerinde dinlenip sakinleşebileceği bir durum olarak deneyimlenmiştir. Bu yoğun mükemmellik algısıyla doğrudan bağlantı kaybe-

dildiğinde sonuç, artık o mükemmellikte yaşamamasından ve onunla bağlantı kuramamasından dolayı duyduğu derin bir ıstıraptır. Kendisinin ve gerçeğin temelde tam da doğru, bütün ve eksiksiz olduğu algısını kaybeder; üstelik bu yokluk bir yanlışlıkmış gibi hissedilir. Kendisini kusurlu, eksik hissetmeye başlar; diğer yandan sanki ruhunun tam da özünde ruhuyla ilgili büyük bir kusur, bir bozukluk, temel bir kötülük veya yanlışlık varmış gibi gelebilir. Zihinsel bir saplantı ya da vurgulama ile birlikte her yere nüfuz eden, algılıyor olduğu gerçeklik ve kendisinin esasında mükemmel olmadığı, yeterince iyi olmadığı inancı ortaya çıkar. Küskünlük sözcüğü tarafından kısa ve öz bir şekilde açıklanan bu saplantıyı Şema 2'de buluruz. Hatalı olan, daha doğrusu olması gerektiği gibi olmayan şey, kişinin ruhunun derinlikleriyle bağlantısını kaybetmiş olmasıdır; halbuki bu kayıp temelde zarar görmüş eşya gibi görülüp yorumlanır. Bir başka anlatımla, bu tipe giren biri için özün algılanmamasından kaynaklanan içerideki deneyim bir yanlışlık gibi hissedilir. Kendisinin kusurlu ve kötü olduğu kanaati ile ölümcül bir hatası olduğu ve doğru maddeden yapılmadığı algısı oluşur. Bu durum ennea tip birin diğer özelliklerinin hepsinin altında yatan bilişsel çarpıtmadır. Ek B bölümünde, Şema 10'da yer alan Kaçınmalar Enneagramı'nda doğruluk eksikliği diye adlandırılan şey kişiye acı veren temel eksiklik algısıdır, bu eksikliği tüm yönleriyle yaşamak çok dayanılmaz gelir.

Bu temel eksiklik algısı, yeterince iyi ya da doğru biri olmadığı mesajının doğrudan iletildiği ya da kendi içinde yorumlandığı erken çocukluk dönemiyle birlikte ortaya çıkabilir. Bu durum biyolojik ihtiyaçlarının sinsice veya açıkça sorgulanıp reddedilmesinden, yanlış oldukları hissine kapılmalarından ya da küçük bire ulaşmasının mümkün olmadığı çok yüksek standartlar dayatan aşırı eleştirel ve duygusal olarak kısıtla-

yıcı bir ebeveyne sahip olmalarından kaynaklanabilir. Anne babadan biri ya da her ikisi, tam da bir tipine özgü, güçlü ahlaksal önyargılar ve köklü dini inançlar gibi eğilimlere sahip olabilir. Bazen önceki durumların tamamı, karşılanması güç ihtiyaçların anne babası tarafından yerine getirileceğine güvendiği bir kurgu olmuştur; örneğin bir kaybın yerine sevilen birini koymak gibi, içine işleyen, yeterince iyi olmadığına ya da görev için gereken niteliği taşımadığına dair derin bir duyguyla sonuçlanması gibi.

Kaynağına bakmaksızın, bir, çevresinde ihtiyaç duyulan ya da istenilen şey olmama ve bir şekilde yanlış olma duygusuyla kalır. Önceki çok mutlu haline dönmek için, mükemmelliğin ne olduğuna dair bir çıkarımda bulunmak, bir düşünceyi şekillendirmek ve bir fikir üretmek onun açısından önemli olur. Annesinin ne istediğini, uyumluluğu neyin yeniden sağlayacağını kestirmeye çalışır, bunun yanı sıra bir kez daha ruhunun rahatlayıp kayıp mükemmellikle tekrar bağlantı kurmasına izin verir. Böylece özdengesini yeniden kurmak için içgüdüsel dürtüleri iyi olma, mükemmelliğe ulaşma ve anneyi mutlu etme çabalarına girişecektir. Sonunda kişinin hareket enerjisi tamamen bu mükemmellik arayışının içine çekilir ve zamanla bu arayış, kendi içgüdüsel enerjisini onun aleyhine çevirir. Öyle ya da böyle aradığı mükemmellik, bağlantısını kaybetmiş olduğu içdünyasının derinlikleri, yani varlık âlemidir; ayrıca bu âlemle bağlantı hafızası, birin öznel ölçüt olarak kullandığı ideallerin çarpıtılmış, bozulmuş ana hatlarını almıştır. Gerçeklik, ister içeride isterse dışarıda olsun, bu resimler ve varlıkların nasıl olması gerektiğine dair inançlarla karşılaştırılarak ölçülür, sonra da "mükemmele" görece olan uzaklık hesaplanır. Kaçınılmaz olarak gerçeklik her zaman kişinin beklentilerini karşılayamaz, hatta kişi hiçbir şeyi, özellikle de kendisini mükemmel olarak algılayamıyor-

muş gibi gelir. Bu kişinin kendisini eksikliklerinden, mükemmel olamayışından dolayı sürekli yargılayıp azarlamasından oluşan yoğun özeleştirisinin kaynağıdır.

İdeale yakınlık değerlendirmesi kesinlikle tarafsız değildir. Bir ileri adım, ennea tip birin mükemmeliyetçi birine dönüşmesi aşamasıdır, bu noktada mükemmel olmayan kötü sayılır. Kötü olduğuna karar verdiği şeyi hoş görmek, varlıktan uzaklaşmayı hoş görmek anlamına gelir. Varlığa yabancılaşma ise ruhunun derinliklerinde dayanılmaz bir şeydir ve bu nedenle kötü diye nitelendirdiği şey kabul edilemez olana dönüşür. Bu şekilde, mesafe koyarak kendisini varlığın kaybını tecrübe etmeye karşı korumaya alır.

Bir birin neyin iyi neyin kötü olduğuna dair yaptığı değerlendirmeler göreceli olup, bu değerlendirmeleri yönelimleri tarafından belirlenir. Öyle ki cinsel açıdan serbest bırakılma feminist biri açısından iyi olarak görülürken, kendisini Hıristiyanlıkta yeniden bulan biri için kötü sayılabilir. İster muhafazakâr ister liberal olsun, gerçekten de birler görüşleri ne olursa olsun ortadoks diye tanımlanabilecek koyu bağlılık, katı kuralcılık, dogmatiklik eğiliminde olan kişilerdir. Birler için siyaseten doğru olmak –veya ruhsal olarak, ruhsal döngü içinde doğru olmak– ve de doğru olduğunu düşündükleri "çizgi"ye inatla sahip çıkmak önemlidir.

Yerinde iyi ve kötü saptamalarıyla ne yapılması gerektiği netleşir: Kişi, kendisinde ve başkalarında eksik olan şeyleri giderip yoluna koymak ve böylece kabul edilebilir olmak için hem kendisini hem çevresindekileri geliştirmeye çalışır. Bu bir içe yönelmeye dönüşür ve yaşamla hem içe hem de dışadönük ilişki kurma şeklini alır. Bu derin yanlışlık hissinden hareket edildiği için, birler durmadan varlıkları, nesneleri, bir şeyleri düzeltmeye çabalarlar; üstelik onlara göre öyle olmaması gerektiğini düşündükleri olayların, varlıkların ya da

işlerin oluş şeklinden tedirgin, huzursuz ve endişelidirler. O halde mükemmellik arayışı, bir olan birinin tuzağıdır, bunu Şema 9'da görebilirsiniz.

Mükemmelliğe yönelme, birler iyi ve güzel görünme gereksinimi duyduklarında ve buna karşın eksiklik ya da kusur saydıkları şey kendilerine döndüğünde aşırı derecede sıkıntı hissettikleri zaman belirginleşir. Geri bildirim anında içsel eleştiriye dönüşür; bu içsel eleştiriyi ise savunmaya geçerek, açıkçası iyi olmayla ilgili bir iç değerlendirmeyi yeniden canlandırmaya gayret ederek savuşturabilirler. Psikolojik bir meseleyle ya da gelişmemiş bir yetenekle karşılaştıklarında, zorluğun çoktan üstesinden gelmiş olmaları gerektiğine inanırlar, kendilerini acımasızca yargılarlar, sonrasında da henüz zorluğu aşamamış oldukları için asla aşamayacaklarını zannederler. Bu yüzden kendilerini umutsuz hissederler, kendilerinde bir şeylerin yanlış olduğunu farz eder, temelde yatan yanlışlık algılarını pekiştirirler. Kendilerini bu şekilde ilişkilendirdiklerinde, sanki zaten aydınlanmış olmaları gerekirmiş gibi, birlerin içdünyalarında büyüme için az yer ve gelişme için çok az tolerans olduğu açıktır. Diğer yandan, birler bazen neyin yanlış olduğunu bilmek ve bu sayede onları düzeltmek için neye gereksinimleri olduğunu ve bu düzeltme işini nasıl yapacaklarını öğrenmek açısından, kendilerini yönlendirme yöntemi olarak başkalarından eleştiri beklerler.

Hayatlarında olan şeylerin iyi olması için duydukları bu ihtiyacın bir başka göstergesi de olumsuz duygulara karşı tahammülsüzlüktür. Birler için yakınmaları, üzüntüleri, hem kendilerinde hem de başkalarında düşmanlıkları hoş görmek çok güçtür. Meseleleri olumlu açıdan görmeye çalışıp "Neşelenin, yaşamınızda şükran duymanız gereken bütün her şeyi düşünün!" tarzında öğütler verirler. "Hayatta sizin için bu kadar çok şey varken nasıl mutsuz olabilirsiniz ki!", "İşe iyi

tarafından bakın"; hatta başkalarına gerçekten onların üzgün ya da hasta hissetmediklerini söyleme noktasındadırlar. Ya da olanları daha iyi kılmaya çabalayan birler "Sadece bunu yap, her şey yoluna girecek" şeklinde öğütler verebilirler. Olumsuz duygu ve düşüncelere izin verilmesi, dayanılmaz yanlışlık hislerini ortaya çıkarmakla onları tehdit eder.

Bir şeyleri düzeltmek ve iyileştirmek için çok uğraşırlar ve başkalarından daha çok çabalıyor olmalarıyla da gurur duyarlar. Neyin iyi ve doğru olduğuna dair, dönüş ekseninden ve doğrultusundan şaşmadan hareket eden bir iç jiroskop tarafından yönlendirilen ahlaki üstünlük duygusuna sahiptirler. Birler vaaz ve öğüt verirler, mücadele ederler ve başkalarının daha çok kendi düşündükleri gibi olmaları için onlara yardım etmeye çalışırlar; mükemmelliği çevrelerinden zorla almaları anlamına gelse bile ona ulaşmak için bir görev bilinci içinde hareket ederler. Yeni yüzyılın başında "az gelişmiş" ırklara "beyaz adamın" uygarlığı getirme yükümlülüğü buna örnek gösterilmiştir, onların kâfir gözüyle baktıkları insanların ruhlarını Hıristiyanlık ve Batı kültürünün kurtaracağına inanılmıştır. Evimizde işlerin mükemmel şekilde nasıl yapılacağını bize anlatan *Martha Stewart'la Yaşam* adlı programının bir bölümünü "iyi işlere" ayıran Martha Stewart gibi *Miss Manners** akla gelir.

Bir, kendisini doğru gibi görünen şeye adamış olduğundan, birden fazla doğru yol olabileceği onun açısından kavranılamaz bir şeydir ve bu yüzden kafasında kendi düşüncelerinden uzaklaşmaya pek yer yoktur. Mükemmellik arayışı içerisinde başkalarının sınırlarına ya da isteklerine çok az saygı duyar ya da çok az önemserler, çünkü doğru olan şey

* Miss Manners; "Bayan Görgü Kuralları" diye bilinen Judith Martin'in yazılarında kullandığı mahlas. (çev.)

onların düşüncesinde bütün kişisel tercihlerin yerini alır. Birler için dünyayı mükemmelleştirme, onların en iyi oldukları konuda soylu ve haklı bir amaçtır. Onlar dünyayı kontrol altında tutup güvenliğini sağlayan iyi polislerdir. İradelerinin gücüyle, kendilerini kontrol edebilmeleriyle gurur duydukla-rından, genellikle başkalarını kontrol ederler. Ne yaparsanız yapın onları ilgilendirir ve çizgiyi aştığınızda haber verirler.

Bu ayırt edici mükemmeliyetçi özellikler başkaları bakı-mından zor olabilir, ayrıca birlerin kendileri için de acı verici olabilir, kendilerini doğru olduğunu düşündükleri şeyi yap-mak zorundaymış gibi hissederler; bu zorunluluk, kaynağını birlerin kayıp mükemmellik duygusuna olan aşk ve bağlılık-larından alır. Bu sürekli kendilerini ve çevrelerini mükemmel-leştirme çabaları kendiliğinden idealleşir, diğer yandan bu ideal kendilerini iyileştirdiğine inandıkları şeyin bir parçası-dır. Bunun işleyiş şekli esasında kendilerinin kötü olduğunu hissetmelerine rağmen, bunu bildikleri ve daha iyi olmaya ça-lıştıkları için, biraz olsun düzelme şanslarının olmasıdır. As-lında bir şeyleri iyileştirmeye çalışmayı bırakmak, birlere göre sahip olduklarını sandıkları iyiliğin yegâne minicik parçasını ve bununla birlikte o değerli kayıp mükemmellik duygusunu bulmaya dair biricik umutlarını da kaybetmek anlamına gelir. Çabalamayı bırakmak hem gerçek doğalarından, özlerinden uzaklaşmaya yenik düşmeleri hem de gerçekten herhangi bir kurtuluş olasılığı olmaksızın var olmalarıyla eşdeğerdir. Bir şeyleri değiştirmeye çalışmak asilce bir şeymiş gibi gelmeye başlar ve böylece onlar da "iyi ve güzel" için bağnazlaşır, ona daha düşkün hale gelirler. Süreç içerisinde odak noktası, ço-ğunlukla bilinçaltına gömülmüş olan içsel mükemmellik algı-larından, başkalarında ve dünyada gördükleri bütün kusur-lara, eksikliklere kayar. Gerçeği ideallerine uydurma çabaları bir nevi kutsal haçlı seferine dönüşür; bu kimi zaman mutlu-

luk verici, moral yükseltici görülürken, kimi zaman da içerledikleri bir sebebe katılma zorunluluğu şeklinde hissedilir. Bu ennea tipine adını veren "güceniklik" konusuna, tutkuyu ele alırken tekrar döneceğiz.

Ortaçağdaki Haçlı Seferleri, "bir" olmanın nasıl bir şey olduğunu kitlesel bir ölçekte örneklendirir. Hıristiyan Avrupalılar, kutsal toprakları kâfirlerin elinden kurtarmayı ahlaki bir ödev sayarlar, üstelik başarısız olsalar bile bu çabada bulunarak soyluluk kazacaklarına inanırlar. Psikolojik bir bakış açısından her bir, kendi üst benliğiyle özdeşleşir, ona göre içdünyasındaki ide, yani ilkel benliğe ait içgüdüsel dürtülerin kaynayan kazanında bulunan kâfire karşı bir mücadele kampanyası yürütür. İçgüdüsel benliğin karanlık ve yasak dürtülerine karşı birin nasıl tam ve endişe uyandırıcı bir tezat oluşturması gerektiğinin içsel resimleridir. Birlere göre bu içgüdüsel benlik düşman olarak, kendilerinde ve başkalarında ters giden, sorun olan şey olarak görülür. İşte bu nedenle içgüdüsel benlik, bir başka deyişle nefis, esasen benmerkezci ve haz güdümlüdür, haz kaynakları dışında başka hiçbir şeyi, hiç kimseyi önemsemez; bedensel zevkler dışında hiçbir şeyle ilgilenmez; üstelik açgözlü, ahlakdışı, görgüsüz ve kabadır. Hayvanlar hiçbir zaman insanoğlunun bu yanı kadar aşağılık ve iğrenç olmadıkları halde hayvansı diye nitelenir.

Bu içgüdüsel benliğin sorun olduğu inancının altında ufak da olsa gerçek payı vardır. 1. Bölüm'de değinildiği üzere, bu benliğin, bebeklik evresinde yavaş yavaş ruhun varlıkla bağlantısını kesen vurmalara/çarpmalara ve karşılanmamış bedensel ihtiyaçlara karşı tepki olduğunu görmüştük. Hem vücutla hem onun içgüdüsel dürtüleriyle özdeşleşiriz ve varlıkla bir olunan cennet uzak bir hayal haline dönüşür. Ennea tip bir, kendisinde "iyi ve güzel" gördüğü, erdemli, bencillikten uzak, merhametli ve hayırsever yönleriyle özdeşleşerek hepi-

mizde olan bu hayvansı yönle baş etmeye çalışır. Üst benlik aracılığıyla "kötü" içgüdüsel bölümleri kontrol edip düzeltmeye ve iyileştirmeye çabalar ve böylece iyi olan tarafla özdeşleşir. İyi içsel mücadelesine dair haklılığında, içinde ilkel olanı reddetmesinin onu değiştirmek yerine, ilkel olanı bilinçaltında sadece daha fazla güçlendirdiğini ve bir şekilde davranışsal olarak dışarı sızmasına yol açtığını görmezden gelir. Örnek gösterilen bu durumu hepimiz, oldukça sık ahlaklı olmayı vaaz edip günahkârlığı yeren; ancak perişan ve utanılacak cinsel suçlardan yakalanan ya da sadık cemaatlerinden topladıkları büyük miktarda parayı zimmetlerine geçirdikleri açığa çıkan din bezirgânlarında görmüşüzdür.

Bunların yanı sıra, reddedilmiş ve üstü örtülmüş içgüdüsel benlik tarafından doldurulmuş çok fazla saldırganlığı görmezden gelir; bir şeyleri iyileştirme ve doğrultma arayışına girer. Çünkü bu saldırganlık ham haliyle kabul edilemezdir, o nedenle engellenir; artık saf içgüdüsel dürtü olmaktan çıkar, çarpıtılmış, bozulmuş bir hal alır. Bu çarpıklık kızgınlık şekline dönüşür, yani Şema 2'de Tutkular Enneagramı'nda gördüğümüz bu ennea tipinin tutkusu olur. Kötü olana kızgındır, onu kısa ve öz bir şekilde ifade edecektir; bununla birlikte kızgınlığı aynı anda kötüyle arasına mesafe koyarken bir yandan da onu değiştirme girişimine döner.

Naranjo'ya göre Ichazo, kızgınlığı "gerçeğe karşı bir duruş"[3] olarak tanımlar ve belki de bu olanla çelişki içinde olma duygusu, bu tutkuyu tam olarak tanımlar. Birler gerçekliği önyargılar/yanlışlar olumlamasıyla karşılar, bu ifade Şema 12'de Yalanlar Enneagramı'nda, bir noktasında görülür. Bir şeylerin nasıl pusula görevi görmesi gerektiği konusundaki algılarıyla birler hem içdünyalarında hem de dışarıda karşılaştıkları şeyle boy ölçüşür, dahası onu değiştirmeye çalışırlar. Hiçbir şey asla tamamıyla doğru değildir ve bu yüzden

hiçbir zaman tatmin olmazlar. Kötü olarak algıladıklarını düzeltme sorumluluğu duydukları için hayal kırıklığına uğrar, gücenirler.

Gerçeğe karşı ebedi düşmanlık, yani kızgınlık tutkusu, kökeninde kişinin kendisine karşı kötü niyeti ve kin durumudur: Kişi kendisine kırgındır, ruhundan hoşnut değildir, ona küskün ve kızgındır. Bunları Şema 11'de, Kendi Karşıtı Eylemler Enneagramı'nda görebilirsiniz. Kızgınlığın küçük farkları vardır. Bir nezaket maskesi altına incelikle gizlenmiş temel bir kızgınlıktan, şiddetli öfke patlamalarına kadar uzanan geniş bir yelpazeyi kaplar. Yanlış olma duygusuna eşlik eden, kızgınlık ve öfkesini doğrudan deneyimleme birlerin en çok kaçındıkları durumdur, işte bu yüzden kızgınlık aynı zamanda Şema 10'da Kaçınmalar Enneagramı'nda da görünür. Birlerin çoğu kızgınlıklarının nesnel olduğuna ikna olmamışlarsa onu baskılarlar, bunun yanı sıra kızgınlıklarını göstermek konusunda kendilerini haklı görürler. Bazı birler daima herkesten ve her şeyden öylece rahatsız olurlar, sinirli ve kızgındırlar; buna karşın diğer insanların, başka birinin bariz kötülüğü, ahlaksızlığı, alçaklığı ya da değersizliğinden ötürü bir anda parlayıp sönen, tamamen maruz görülebilen, haklı kızgınlıkları vardır. Kimi birlerse düdüklü tencere gibidirler; öfke ve kızgınlıklarını belli bir düzeye kadar kontrol altında tutup engel olduktan sonra kızgınlıkları kritik düzeyi aşınca itidallerini kaybederler, sigortaları atar. Çoğunlukla sakin sessiz görünebilirler, ancak kendi evlerinde, özel hayatlarında kendilerini rahat ve huzurlu hissettiklerinin yanında eleştirel konuşmalar karşısında patlarlar ya da şiddetli öfkelerini, fiziksel şiddet uygulama olmasa da tabakları fırlatma, kapıları çarpmayla tamamlarlar.

Kızgınlık, birin işlerin beklenildiği gibi gitmediği mesajını yaydığı genel bir hata bulma tutumu, eleştirellik, kılı kırk

yarma ve titizlik olarak dışavurulabilir; ya da bir, bütün hatalarınıza dikkat çekerek sözde yararlı "yapıcı eleştirilerde" bulunabilir; öte yandan da en iyi gerekçe olan "sizin iyiliğiniz için" olduğunu söylemekten geri durmaz ama eleştirisi içinize zehir gibi işleyip yüreğinizi yakabilir. Sürekli gramerinizi düzeltiyor ya da söylenmemiş kurala uymadığınızı acı verici bir şekilde yüzünüze vuruyor olabilirler. Bilgiçlik taslama, vaaz verme, hatta öğretmen ve örnek kişi rolünü üstlenme eğilimindedirler. Siz istemeden, gerçekten de sizin iyiliğiniz için hissettiklerinden size öğüt verebilirler. Bu öğütlerinde, onların doğru bildiği, görünen o ki sizin bilmediğiniz ve bir şekilde mahvettiğiniz kafalarındaki belli gerçeği iletirler. Birler, eleştirel oluşlarının, düşmanca ve savaşçı bir şekilde öğüt veren yanlarının farkında olmayabilirler; fakat gelin görün ki olumsuz sonuçlara maruz kalanlarda tetiklenen incinmişlik ve kızgınlık, birin temelde yatan ve genellikle bilinçdışı saldırganlığına dair şüpheye mahal bırakmaz.

Kendisini haklı görüyorsa bir için kendisini tanıması ve öfkesiyle uyumlu hale gelmesi kolaydır; diğer bir deyişle, kızgınlığı Tanrı'nın ve iyiliğin ondan yana göründüğü bir nedene dönüşebilirse, o zaman bir doğru ve haklıdır. Buna ilaveten, çok az iç gözlem ve ruhsal çalışma yapan bire göründüğü kadarıyla yanlışlık kesinlikle onun dışındaymış gibi geldiğinde, kızgınlığının mazur görüldüğünü birin anlaması nispeten kolaydır. Kendisine ait kötü yanlar içeriden uzaklaştırılır ve böylece bu kötü yanlar kendisinin öyle olduğunu varsaydığı iyi benliğinin dışındaymış gibi görünür; sonrasında saldırganlığı tıpkı başkalarında gördüğü kötülüklere yöneldiği gibi acımasızca tam da bu kötü taraflarına yönelir. Bilinçlendikçe, kendisinin temelde var olan eleştirel ve kızgın tutumunun bizzat bir sorun olduğunun daha fazla farkına varacaktır. Zorunlu değer biçme, her şeyde kusur bulma ve

gücenme krizleri bir bir için çok büyük bir ıstırap kaynağıdır. Bir kez yönünü dışarıdan, içeride ne olduğuna çevirdiğinde belli olan, içe yönelik özeleştirisi ve aralıksız kendini suçlaması, zamanla acımasız, incitici ve yaralayıcı bir şekilde hissedilmeye başlar; dahası büyük olasılıkla, sonuçta iyi olana da hizmet etmeyecektir.

Nasıl ki içgüdüsel benliğin saldırgan dürtüsü kızgınlığın farklı tonlarında çarpıklaşırsa, libidinal dürtü de bir değişikliğe uğrar, eğilip bükülür; cinsellik birler için son derece ihtilaflı bir alana döner. Düpedüz kötü ve ahlaksız olmasa da, açık saçık ve uygunsuz bulunur çünkü çok fazla dizginlenmemiş içgüdüsel enerjiye karşın çok az kontrol vardır. Eğer cinsellik, bir kimsenin milletinin ya da dininin iyiliği için doğurmak gibi revini yerine getirme gibi salt karşılıklı hazdan çok daha yüksek bir amacı gerçekleştirme olarak haklı gösterilirse, o zaman hoş görülebilir; tabi çok fazla zevk alınmamışsa.

Bedensel zevk, birlerin çoğuna, ama özellikle önceki kuşaktan gelenlere bizzat yıkıcı, sakıncalı ve kuşku dolu görünür. Çağdaş birler cinsel açıdan çok daha liberal eğilimlidirler, fakat yine de çoğu zaman kendilerini tamamen zevke kaptırmak konusunda hâlâ zorluk çekip suçluluk duyarlar. Keyfine bakmak, umursamaz olmak ve –Tanrı korusun!– hedonistik ahlaksız biri gibi gözükmek bir için zorlayıcıdır ve bu yüzden yasak bölgedir. Kendinin zevke doymasına izin vermek günah sayılır. Bu yargının altında yatan, üst benliğinin insafsızca onu yargılama korkusudur, inanılmaz derecede büyük suçluluk hissinden kaynaklanan korkudur ve kontrolü kaybetme korkusudur, bu nedenle izin verilmez. Haz duymaya izin vermek, sanki Pandora'nın kutusunu açıp hayvansı içgüdülerin kölesi olmaya ve dolayısıyla cinnet geçirmeye yol açmak gibidir. Bir birin cinsel engelleme ve baskılamayla ilgili kendi kendini yalanlama, cezalandırma ya da sansürleme ve töv

bekârlık niteliği vardır. Sonuç olarak, bir birin cinselliği büyük ölçüde bütünleşmemiş, tamamlanmamış kalır; ham, ilkel, çocuksu ve genellikle oldukça tuhaf kalır. Bir kız ya da erkek öğrencinin, onlara çok tanıdık gelmese de boş yere umutlandırıldıkları çok bayağı, ahlaka aykırı, müstehcen ve terbiyesiz bir şey yapma hissini muhafaza eder.

Kötülenmiş, hor görülmüş ve bu yüzden baskılanmış içgüdüsel dürtüler, bazen birlerde daha önce üstü kapalı bir şekilde bahsedilen, kontrolsüz ya da kontrol edilemeyen eyleme dökme bölümlerinde engelleri aşarak ortaya çıkarlar. En uç örneklerde bu, yukarıda sözü edilen şiddetli öfke nöbetlerinde olan şeydir, bunun yanı sıra örneğin, zaman zaman Kongre'nin ya da İngiliz Parlamentosu'nun önde gelen bazı üyelerinin fahişelerle veya travestilerle tuhaf cinsel ilişkiler kurma eğiliminde olduklarının ortaya çıktığı skandallarda olagelen; ya da bir rahibin kilise cemaatinin kadın üyeleriyle, özellikle de evli olanlarla devam eden ilişkileri olduğu ya da kilise korosundaki erkek çocuklara cinsel tacizde bulundukları ifşa olduğunda; din propagandası yapan birinin günlerce ortadan kaybolup sonrasında hiçbir şey hatırlamadığı içki âlemlerinde olduğu ortaya çıktığında; bir başka örnekte ise savaş karşıtı eylemcinin eşini istismar ve aile içi şiddet konusunda uzun bir geçmişinin olduğu açığa çıktığında olagelen durumdur. Bir birin bastırılmış dürtülerinin yukarıda verilen örnekler kadar aşırı olmasa da başka sızma yolları vardır. Bunlar çapkınlık hayalleri, bayağı seks partisi fantezileri, şehvetli aşk romanları okuma ya da ahlaksızlık ve şehvet düşkünlüğünden hayıflanırken, 18+ video ve filmler izleme gibi nispeten ılımlı durumlar olabilir.

Birler klinik açıdan saplantılı karakter olarak adlandırılan bir karaktere sahiptirler. Düzenli, sistemli, iyi organize olmuş, derli toplu, üretken ve çalışkan kişilerdir. Zorlayıcı, dürtüsel

bir temiz ve düzenli olma eğilimleri vardır; her şeyin yerli yerinde ve temiz olmasını isterler. Bu gerçekten, kişinin ölçüsüz bir düzen ihtiyacı tarafından yönlendirildiği aşırı takıntı boyutuna ulaşabilir. *Benden Bu Kadar* (1997) adlı filmde Melvin Udall karakterinde olduğu gibi kişi cimri, inatçı ve katıdır. Bazı birler işleri mükemmel ve dört dörtlük yapmayı öylesine saplantı haline getirirler ki herhangi bir şeyi yapıp bitirmeleri çok uzun zaman alır, buna karşın bazılarıysa işi doğru düzgün yapmak için yeterlilikleri konusunda hiçbir endişeye kapılmadan ve aynı zamanda kendilerini sorumluluktan kurtarma arzusu olmadan işe girişirler. Aynı güvensizlik karar verme meselesinde de ortaya çıkabilir; yanlış seçim yapmaktan korktuklarından çoğunlukla sürüncemede bırakıp ağırdan alırlar. Bütün bu özellikler, klinik bir bakış açısından, saplantı/zorlantı çeşitliliği ve üst benlik ile alt benliğin derin çatışmalarının (süperego ve id) dışavurumlarıdır. Bu bakış açısından bakıldığında bir birdeki saplantılı eğilimler kendisini temizleme çabası olduğu kadar, kişinin "eksikliklerinden" kaynaklanan içine işlemiş derin suçluluk duygusunun da diyetini ödeme yoludur.

Temizlikle meşgul olmak, içsel bir pislik algısının kökünü kazıyıp temizleme girişimini maskelerken, düzenle uğraşma da bütünleşmemiş içgüdüsel enerjilerden kaynaklanan ruhsal düzensizlik ve karışıklıktan kurtulmaya işaret eder. Endişe uyandıran bir durum ya da duygunun tersini önemle vurgulayarak onu bilinçaltında sıkıca kilitli tutma girişimi, bizi bu ennea tipinin savunma mekanizmasına götürür ve tepki oluşumu denilen bu mekanizmayı tanımlar. Tepki oluşumunda, öyle hissedilmesi veya davranılmasının tehlikeli olduğunu düşündüğümüz her türlü duygu ya da davranış bilinçdışına itilir; bunun yanı sıra karşıt ve kabul edilebilir bir duygu ya da davranış onun yerini alır. Nefret etme tabu olduğunda,

karşılığında sevgiyi deneyimleyerek iç tehdit algısına karşı onu savunuruz. Diğer yandan, sevmekten korkarsak, onun yerine reddetmeyi, duygusuzluğu, umursamazlığı ya da nefreti koyarız. Reaksiyon oluşumu, birlerin üst benlikleriyle özdeşleşme ve kendilerini iyi, başkalarınıysa kötü görme yoluyla kötülük duygusunu uzaklaştırdıkları mekanizma merkezinin temelini oluşturur. Aynı zamanda birlerin ahlaki açıdan içgüdüsel kışkırtmalarla karşı karşıya gelmelerinden dolayı sürekli bu içgüdüsel çekicilikten kurtulmalarının altında da karşıt tepki oluşumu yatar. Charles Brenner bu karşıt tepki oluşumu konusunda şunları söylemektedir:

> *Ne zaman bu tarz gerçekdışı veya aşırı bir tutum gözlemlesek, bu tutumun kendi zıddı olan bir tutuma karşı bir savunma yöntemi olarak böyle aşırı vurgulanmış olup olmadığını merak edişimiz, bu savunma mekanizmasının işleyişini bilmemizin bir sonucudur. Bu durumda kendisini barışa adamış bir barışseverin ya da hayvanların deneylerde kullanılmasına karşı olan birinin benliğine özellikle tehlikeliymiş gibi görünen, bilinçaltı zalimlik fantezileri olmasını ve nefret duymasını beklememiz gerekirdi.*[4]

En sonunda birler derin bir yanlışlık algısına karşı saflık ve iyiliği taklit ederek savunmada bulunurlar. Hem yasaklanmış dürtüleri hem de yasaklanmış kusurları algılamayı kendinden uzaklaştırma birlerin büyük bir iç disiplin ve irade gücüne sahip olmalarını gerektirir. Çevreyi ve başkalarını kontrol altında tutma çabaları bu iç kontrol, frenleme ve kendilerini sınırlamalarının bir yansımasıdır. Sonuçsa karakteristik bir inatçılık, katılık ve kendiliğindenliğin olmayışıdır. Bu da onları hareketlerinde, tutum ve davranışlarında ya da konuşmalarında doğallıktan uzak, yapmacık kılabilir çünkü kendilerini dikkatli ve kasıtlı bir biçimde dizginleyip tutarlar. Düşünceleri bu eğilimi yansıtabilir; onların bilinen ve kabul görmüş fikir-

lere bağlı kalmalarını sağlar, diğer yandan daha yaratıcı hiçbir girişimde bulunmaz. Katı ve değişmez görüş ve düşüncelere sahiptirler, üstelik düşüncelerinde yenilik ve denemelere çok az yer vardır. Onların doğruluk anlayışına açıkça uymayan şey tehdit edicidir ve bu yüzden doğru-yanlış, iyi-kötü kategorilerinde yolunu bulamamış düşüncelerle oynamak, endişe tetikleyici mahiyettedir. Yeni bir fikir veya sezgi oluştuğunda, bu, kuralları gerçekdışı yapma eğilimlerini yansıtan yeni bir standarda dönüşür. Özel bir durumun benzersizliğini dikkate almayan, kanunlara ve kurallara dogmatik olarak titizlikle uyan kimselerdir. Onlar için önceden belirlenmiş yol gösterici kuralları düzenli olarak takip etmede belli bir güvenlik ve buna karşılık prensiplerin altında yatanın sorgulanmasının doğurduğu bir güvensizlik de söz konusudur.

Birlerin enerjik ve duygusal yönden kendilerini kontrol etmeleri farklı bir tür katılık ve kasılmaya yol açar. Bazı birler acı, ağrı ve korku gibi olumsuz duyguları hissetmez veya belli etmezken, hissedenlerde bile belirgin bir rahatsızlık, gevşeme sıkıntısı, esneklikten yoksunluk, kırılganlık ve kendilerine karşı yumuşaklık, her zaman tetikte olma duygusu vardır. İsteklerini dizginlemek ve öfkelerini zapt etmekle ilgili ağızlarını sıkı tutma eğilimindedirler; bununla birlikte öğüt ve vaaz verme arzuları, bu ennea tipiyle ilişkilendirilen vücut bölümünün neden ağız olduğunu da açıklamış olur. En uç örneklerde, başkalarına sıkışmış, ciddi, haşin, ağırbaşlı, bağnaz, resmi, şakadan anlamayan, alelade ve dik kafalı görünürler. Başkanlığı süresince Jimmy Carter'ın karakteri kendi aleyhine bu biri andıran mizaca örnek oluşturmuştur. Hillary Rodham Clinton da bazen bu şekilde algılanmıştır. Muhtemelen şimdi ya da eskiden bir olan, bu tutukluğu, katılığı daha az gösteren diğer örnekler Jimmy Stewart, Katherine Hepburn, daha yakın zamanda Anthony Edwards, Barbara Streisand, Nicole

Kidman ve Cybill Shepherd'dır. Dana Carvey'nin cumartesi günleri NBC kanalında yayınlanan programında çizdiği Lady Church karakteri, harika bir bir tiplemesidir.

Birler kendilerinin doğru olduğuna inandıklarında inatçı ve uzlaşmaz olma eğilimindedirler. Bir kere bir şeye karar vermişlerse birlerle tartışma ve anlaşmazlığa çok fazla yer yoktur, üstelik bir kez bir şeye odaklandıklarında onun peşini bırakmayan, azimli kişilerdir. Büyük olasılıkla bu nedenle bu tiple ilişkilendirilen hayvan köpektir; kendisinden zorla alınmadıkça bir kemiği uzun süre çiğneyebilir. Köpekler tıpkı birler gibi, doğru buldukları şeye karşı son derece sadıktırlar.

O halde birler iyi, temiz, hoş insanlar gibi görünürler; bir sürü gizli düşmanlık ve hayal kırıklığıyla karşılaşırlar. İflah olmaz dürüst kişilerdir, George Washington gibidirler; gerçek, bir başkasını yaralasa dahi yalan söyleyemezler. Güvenilir, sağlam, sözlerini tutan ve çalışkan insanlardır, böyle denilmesini hak ederler. Ağırbaşlı ve temiz yüzlüdürler; Grant Wood'un *American Gothic* adlı ünlü tablosunda çiftçilik yapan çiftte örneklendiği gibi tam da sadeliğin adresidirler. Onlardan iyilik beklemeseniz de iyi niyetle hareket eden insanlardır, ayrıca püriten olma derecesinde yüksek ahlaki standartlarca yönlendirilirler.

Püritanizmin bizzat kendisi biri andıran bir olgudur. Fazlasıyla liberal buldukları Anglikan kilisesinden kopan, 17. yüzyılın Amerikalı Püritenleri, yeni kıtaya dinsel coşkularını getirdiler. Püriten inanışta Tanrı mutlak surette hâkim güç, insansa tamamen baştan çıkmış ahlaksızdır ve kurtuluş için Tanrı'nın merhamet ve bağışlamasına muhtaçtır. Yeni oluşmaya başlayan İngiliz Milletler Topluluğu'nda, Tanrı'nın iradesini gerçekleştirme görevine onun tarafından seçilmiş olduklarına inandıklarından, sömürgecilik politikalarını, 18. yüzyılda nüfuzları azalıncaya dek zorla kabul ettirmişlerdir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin kurucuları olan bu hacılar, Amerikan kültüründeki güçlü ahlak anlayışımız, doğru, iyi ve adil olanı yapma hissiyatımız ve dünyanın ahlak bekçisi gibi davranma eğilimimizle biri çağrıştıran akımın kaynağıdırlar. Örneğin tarihlerinde böyle bir ahlaki özlemi olmayan Avrupalılara anlaşılmaz ve saçma gelen, başkanın cinsiyeti ve cinselliğine günümüzde duyulan aşırı ilgi ve didikleme, tam da biri anımsatan kültürel özelliği yansıtır. Amerika'ya özgü iyi olma idealizmi ve vurgusu, diğer başat kültürel akımlarla ve daha önceki bölümde sözünü ettiğimiz gibi, bencil ahlaksızlığı beraberinde kişisel başarı ve kazanç dürtümüzle zorla bir arada bulunur.

Biri çağrıştıran davranış, adını Kraliçe Victoria'dan alan Victoria döneminin tutuculuğuyla da ilişkilendirilir, bununla birlikte aslında dönemle ilgili erdemlilik taslayan bağnazlıktan ve sertlik yanlılığından Prens Albert sorumludur. İngiliz saltanatına katı adabımuaşeret kurallarını zorla kabul ettirerek, kültürel örf ve âdetlerine de görgü kurallarını ve resmiyeti katmıştır. İngiliz kültürü –gerek sosyal davranış ve adabımuaşeret gerekse estetik eğilimler vurgusuyla– bir ve dört karakter özelliklerinin bir karışımı gibi görünür; halihazırdaki Kraliçe Elizabeth, hatta belki I. Elizabeth ennea tip birlere benzemektedir.

Biri andıran olayları, daha yakın zamanda yaşama hakkı hareketinde görürüz; bu akımdaki yaşama hakkı savunması paradoksal bir biçimde, aşırılık yanlılarının kürtaj yapan doktorları katletmesini veya aile planlaması merkezlerini havaya uçurmasını önleyemez. Çok daha yaygın bir örnekse, gerçek insanlara dair çok az değerlendirme ve düşünceye sahip sosyal reform savunucuları olacaktır. Ne zaman kendilerinin haklı ve Tanrı'nın da onlardan yana olduğuna inanan bir grup olsa ve bu grup kötü ya da yanlış bulduğu başka bir

grupla karşı karşıya gelse bu örneği görürüz. Bertolt Brecht, "Nezaket ve iyiliğe dayalı bir dünya isteyen bizler, kendimize nazik ve iyi davranamadık" diye yazdığında, biri çağrıştıran felsefeyi özetlemiş olabilir.

Her ennea tipinin kişilik özelliklerinin, belli bir ruhsal durumu taklit edip çoğaltmaya çalıştığını, buna karşın ruhun da kayıp kutsal düşünceyle yeniden bağlantı kurmaya gayret ettiğini görmüştük. Ruh bu bağlantıyı, eksik olan düşünceyi bünyesinde barındırıyormuş gibi görünen bir durumun kopyasından kutsal düşünceyi oluşturarak sağlar. Ennea tip birin durumunda, bu hale –yani idealize edilmiş yöne– Elmas Yaklaşımı terminolojisinde "parlaklık" adı verilir. Parlaklık, varlığın aklı ve zekâsıdır. Bu yıldırım çakması ya da okyanusta güneş ışığının parıldaması gibi özel bir varoluştur. Bir görkeme, aydınlatma niteliğine, ışımaya, berraklığa ve keskinliğe sahiptir. Zekâsıyla nüfuz eden, karşılaştığı şeyleri kavrayan, farkında olan ve sentez yapan bir varlıktır. Genel olarak zekâ veya parıltının tamamen zihinsel özellikler olduğunu düşünürüz; fakat burada gerçek zekânın bundan çok daha fazlası olduğunu anlarız. Gerçekten ve bütün yönleriyle var olduğumuzda, ruhumuzun aklı ve zekâsı işte o gerçek zekâdır. Bütünüyle var olmak demek, bilincimiz neyle bağlantı kurarsa onunla somutlaşıp duygusal olarak ona açık olmamız demektir; bunun yanında zekâmız karşılaştığımız şeylerin içine işleyip onları iyice kavradığında biz bu parlak varoluşu deneyimleriz.

Parlaklık hali aynı zamanda kendisiyle ilgili saflık, sonsuzluk ve incelik özelliklerini taşır. Bir aydınlanma içindeki saf ışıma gibi, parlaklık da ruhu temiz, açık ve tam da doğru bir anlayış ve kavrayışla aydınlatır. En temel özelliklerinden biri, bir durumun bütün unsurlarının akılda bir bütün oluşturduğu, çeşitli parçaların hepsinin tek bir anlayışta birleşti-

ği sentez yapma (bireşimsel/synthetic) yeteneğidir. Zekâda parlaklık, yani dâhilik insanın sentez yapabilme kabiliyetinin kaynağıdır; işte bunu, bir durumun bütün unsurları bir araya gelip içimizde bir bütün oluşturduğu an tecrübe ederiz. Bu aynı zamanda gerçek bilgeliğin de kaynağıdır. Parlaklığın saflığı birin kalbini açar. Canıgönülden istediği şey kendisini katışıksız, saf, tertemiz, kusursuz ve tam olarak anlayıp tecrübe etmektir. Parlaklık ona kaybettiği mükemmellik algısına kavuşma umudunu vaat eder. Bu hal, kayıp kutsal mükemmelliğin somutlaşması gibi hissedilen temel bakış ya da bilinçlilik halidir.

Sahte dâhilik, tecrübeye dayanan bağlantıdan kopuk düşünen, doğru cevaplara sahip olması gereken ve haklı olma ihtiyacı duyan ve çokbilmiş biri olma şeklini alır. Böyle bilgisi olan entelektüeldir, sırf akıldan ibarettir, dahası mevcut durumla çok az ilgisi vardır. Sahte zeki olduğumuzda, kendi görüşümüzün doğru görüş olduğuna; olaylar, durumlar nasılsa öyle gördüğümüze kanaat getiririz. Doğru bilgiye sahip biri olarak kimliğimizi öne sürme pozisyonunu alırız. Buna benzer önyargılı fikirler yalnızca geçmişteki düşünce ve kanaatlere dayandırılabilir, bununla birlikte olduğumuzu sandığımız ya da olmaya çalıştığımız bu "biri" kaçınılmaz olarak zihinsel bir yapıdır ve öyle birdenbire gerçekleşmez.

Bu bakış açısından bakıldığında ennea tip bir, esrarengiz bir şekilde dâhiliğin bir kopyası gibi görünür. Olabilecek sadece tek doğru cevap ya da tek doğru yol olduğunu ve birlerin de bu doğruyu düşünerek bulup yaşamaları gerektiğini varsayan, doğru ve iyi olma konusundaki ağırlıklı kaygının yanı sıra, yerleşmiş standartlarla yaşamı karşılamanın kapsayıcı karakteristiği bu durumu örneklerle açıklar. Birlerin bu en önemli özellikleri, önyargılardan uzak bir yenilik ve tazelikle gerek doğrudan doğruya gerekse deneyimsel bir yolla

anla bağlantı kurduğumuz zaman ortaya çıkan doğrudan bilme çarpıtmalarıdır/bozukluklarıdır. Birin saf olma dürtüsü parlak zekânın, doğal yeteneğin deneyimlenmesinde var olan saflığa öykünmedir. Birlerin kendi değerlerini ve standartlarını başkalarına dayatma eğilimleri, hiçbir sınır tanımayan ve anlamak istediğimiz her şeye nüfuz edebilen gerçek zekâmıza özgü niteliğin taklit edilmesidir. Zekâlarının keskinliği, ister tutum ve davranışta isterse kritik durumda olsun parlak zekânın duyarlılığını, keskinliğini ve berraklığını taklit etmeye çalışır. Garip bir şekilde, Hillary Rodham Clinton gibi birlerin çoğu parlak, temiz ve cilalı bir görünüme sahiptirler, kendilerinde somutlaştırmaya çalıştıkları bu temel özelliğin parlaklığını yansıtırlar.

Ennea tip birler bilinçlerini değiştirmek için, iç işleyişlerine olduğu kadar dışarıdaki yaşamlarına da dingin bir tutumla, sükûnetle yaklaşmaları gerekir. Bu tipin erdemi Şema 1'deki Erdemler Enneagramı'nda dinginlik olarak görülür. Bu bağlamda dinginlik ne anlama gelir? Her şeyden önce yaşadığımız şeylere karşı kişiliğin karakteristik tepki gösterme eğilimine boyun eğmemek demektir. Kişiliğimizle özdeşleştiğimizde, sadece tecrübemize izin verip onu desteklemek yerine ya onun hakkında ya ona karşı ya da onun yanında bir şeyler yapmaya çalışırız. Onu öylece bir başına bırakamadığımız gibi, anlayışın oluşabilmesi için onunla doğrudan bilincimiz aracılığıyla bağlantı kurmaya da açık olamayız. Bu kişinin kendisinin gerçekle boy ölçüşmesidir, gördüğümüz üzere Ichazo'nun kızgınlık tanımıdır, bu ennea tipinin tutkusudur. Tecrübelerimize karşı koyduğumuzda, sadece tepki gösteren "ben"i pekiştirmiş oluruz. Bir başka deyişle, kişiliğimizi ve onunla özdeşleşmemizi güçlendiririz.

Bütün kişilik tiplerinde bu tür tepkisellik ortakken, en çok da birler için söz konusudur ve üstelik onların ruhsal çalışma-

larında en büyük engeldir. Birler açısından, kendilerine yönelik içsel deneyimlerini ya da algılarını hemen değerlendirmeden, yani geçmişten kaynaklanan hüküm ve değerlendirmeler temelinde, deneyimlerinin veya algılarının iyi mi kötü mü olduklarını anlamaya çalışmadan onlarla ilişki kurmaları oldukça zordur. Bu birler için dönüşlü bir tepkidir; merkezi ve zorlayıcı bir içsel devinimdir; ayrıca birlerin kendi tecrübelerine başka türlü karşılık vermelerini hayal etmek de güçtür. Eğer bir bir deneyimlediği şeyin kötü olduğuna karar verdiyse, iyi olması için onu değiştirmeye çalışır. Kendisine dair bir algının kötü olduğu sonucuna vardıysa, onu savunmaya geçer. Her iki durumda da tecrübeyi tek başına bırakmaz, ona karşı bir tavır almadan tecrübeyi olduğu gibi karşılar. Gerçi odak noktası öncelikli olarak deneyimi hakkında yanlış olan şeydir, bazen karşılaştığı karar verdiği şey iyidir, en azından geçici olarak. Eğer öyleyse deneyimine tutunmaya çalışır, öte yandan bu tutuş onu deneyiminden koparır. Deneyimlerimize karşı herhangi bir tepki –ister ona doğru hareket etsin, ister ondan uzaklaşsın isterse onu değiştirmeye kalkışsın– ruhta bir daralma yaratır, deneyimimizden ders çıkarma kabiliyetimizin önünü tıkar. Zekâmız işe yaramaz, dahası kendimizi daha iyi kavrayamayız, bilincimizin gelişmesi ve değişmesi için neyin gerekli olduğunu anlayamayız.

Kızgınlık gerçeğe karşı bizi körleştirir. Öfkenin pençesine düştüğümüzde, kendimizi tepki gösterdiğimiz şeye karşı savunuruz. Ya onu uzaklaştırmaya çalışırız ya da onu değişime zorlarız ve bu arada öznel gerçekliğimizin boyunduruğu altına gireriz. Olduğumuzu varsaydığımız ya da olmaya çalıştığımız kişiyi destekleyip ondan yana olur, kimlik tanımlamalarımızı savunuruz. Ruhumuzun içinde hangi düğmeye basıldığını anlamaya çalışmaktan çok hiddetimizin nesnesine karşı koyarız.

Kim olduğumuz gerçeğini keşfetme konusunda ciddiysek, deneyimlerimize doğru bir dinginlik uyumu gerekir. Dinginlik, gönül ve zihin açıklığıyla anı karşılamak –anın içinde ya da dışında ne olursa olsun onu kabul etmek– ve ana aykırı hareket etmemek demektir. Deneyimlerimizi alışıldığı şekilde yargılamak veya değerlendirmek yerine, basitçe açık olmamız, deneyimlerimizde olanla iletişim halinde olmayı sağlamamız demektir. Bu durum bilmemeyi kabul etmemizi gerektirir, bir de üst benliğimizin taleplerine karşı açıklık ve kesinliği savunmamız anlamına gelir. Bu ayrıca, hem ne olması veya olmaması gerektiği konusunda hem de neyin iyi neyin kötü olduğuna dair düşüncelerimizi serbest bırakmamız demektir. Kötü, çirkin, nahoş ya da rahatsız edici bulduğumuz şeylerden kendimizi koruyamamamız anlamına da gelir. Bağlantı kurduğumuz şeyin ne olduğunu doğrudan bilebilmemiz için bilincimizi deneyimlerimizle tam olarak buluşturmak demektir. Bunu yaparken anın gerçekliğine açığızdır; dolayısıyla bilincimiz ondan etkilenebilir. Pozitif bir benlik algısını korumaya kalkışmaktansa, kendimizi gerçekte olduğumuz gibi görürüz. Yargılarımız olmadan sadece olan neyse onu buluruz, geçmişimiz tarafından üstü örtülmemiş neyse onu buluruz.

O halde bir birin kendisine karşı sakin bir tutum takınması, içsel dönüşümün belirli aşamalarını başlatır. Bu aşamalar, kişinin üst benliğiyle özdeşleşmesini algılamasıyla; belirgin bir rahatlama içinde değerlendirme ve standartların örüntüsünü görmesiyle; bu örüntülerin keyfiliklerini ve onların sebep olduğu acı, keder ve azabı görmesiyle başlar. Standartlara neden bu kadar çok ihtiyaç duyulduğunu kişinin anlaması gerekir, onu hem kendisini kötü olarak algılamasına hem de kişiliğinin daha derin katmanlarına karşı bir savunma olarak yorumlaması ve mükemmelliğin kaybedilmiş mutluluğunu

tekrar yakalama umudu olarak görmesi anlamına gelecektir. Psikodinamiklerin de –yani bu örüntünün oluşturulmasında kişisel geçmişinin etkilerinin de– anlaşılması ve özümsenmesi gerekir. Kişinin hem eleştiri olarak gördüğü şeye hem de kendisinde iyi olmadığını düşündüğü yönüne karşı alışıldık savunmacı tutumunun da ayrıca algılanıp kavranması gerekir. Sonuçta bu, kişinin tecrübesini değerlendirme ve onun karşısına kendini koyma ihtiyacında bir rahatlamaya yol açacaktır. Yavaş yavaş daha açık ve daha tepkisiz hale geldikçe –yani daha huzurlu ve dingin oldukça– kendisinin yargıladığı ve savunmaya geçtiği tarafları kendini göstermeye başlayacaktır. Giderek hoş görmeyi ve tümüyle hissetmeyi öğrendiği, olumsuz gördüğü duygusal durumlar su yüzüne çıkacaktır; bunlar da sırasıyla değiştirilip dönüştürülmeye başlayacaktır. Kendisinin bu yönlerini kucaklayıp kabul ettikçe ruhu da rahatlar; içeride yapacak ve düzeltecek hiçbir şey yok hissiyle benlik faaliyetleri durgunlaşır.

Burada Ichazo'nun dinginlik erdemi tanımı işe yarayabilir: "Dinginlik duygusal sakinliktir, içi rahat ve huzurlu bir vücudun kendini ifade edişidir ve Kath enerjisini (karın merkezindeki enerjiyi) almaya açık olmaktır. Dinginlik bir ruh hali ya da zihinsel bir tutum olmamakla birlikte, kendi yetenekleri ve kapasitesinden emin, kendisine güvenen ve tamamen kendi kendine yeten bir insanda bütünlüğün doğal ifadesidir." O halde, kişi mükemmel olmaya kalkışmak yerine, kendi bütünlüğünü hisseder ve böylece huzura erer. Karnın merkezine, göbeğe giden yol, içgüdüsel katmanla bütünleşmeden geçer. Pek çok duygu ve dürtünün kaynağı olan bu katman bilincin yüzeyine çıkacaktır, ayrıca bilincin farkındalığı ve kavrayışı yoluyla özümsenmesi gerekecektir. Kişi bunu yaparken çok yoğun bir şekilde savunmaya geçtiği bu şiddetli dürtüler gi-

derek daha fazla törpülenmiş daha rafine ve daha az zorlayıcı bir hal alır.

Kişi, nesne ilişkilerinin ve ruhunun hayvansı bölümlerinin altında, başlangıçta kendisinin kötü olduğu ve yeterince iyi olmadığı gibi anlamlar yüklediği boş yerlerle karşılaşır. Bu boşluklara tepki göstermediği ölçüde, bilinci onları araştırıp içlerine sızabilecektir. "İyi" ve "kötü" etiketleriyle alakası olmayan kocaman bir gönül ferahlığı oluşacaktır. Bilincini gölgeleyen gizli kapaklı yapıların ötesinde, varlığın hareketliliği ve canlılığı yavaş yavaş parlar. Bu yönlerini tamamlamak kendisini ve yaşamını gittikçe daha zengin, üçboyutlu, gerçek, tam, kendiliğinden olan, öngörülemez ve harika hissettirir.

Bu süreç ne doğrusal bir çizgide ne de hızlı ilerler, üstelik tek tek her birin bu alana yolculuğunun kendine özgü faklılıkları vardır, bunlar kabataslaktırlar. Dinginlik yaklaşımları olan içsel deneyimi kavrayış ve ona karşı açıklık, her bir bağlantı yerinde gereklidir. Aynı zamanda, birin içsel çalışması devam ettikçe, dinginlik de gitgide daha ruhsal bir hal alır. İngilizceden dinginlik olarak çevirdiğimiz *serene* sözcüğü, Latince kökeninde "açık, berrak, sakin ve sıkıntısız" anlamlarına gelir. İşte bu bir birin tecrübesine tepki göstermeyi bıraktıkça aldığı haldir. Kişiliğinin gölgesinin ardında –tarihsel benliğinin örtüsünün dışında– kim olduğu çok daha açık ve net görünür, bunun yanı sıra gerçeği gitgide daha nesnel olarak, olduğu gibi görmeye başlar. Süreç içerisinde bilinci sakinleşir ve kendisi daha az dalgalanmalar yaşar, kolayca öfkelenmez. Gönlü açılır, zihni ve ruhu rahatlar, algısı daha da şeffaflaşır; gerçekten parlak zekâlı birine dönüşür. Yargılama yerine sevgi ve zevkle algıladığı için, içinde bulunduğu o anda rahatlayabilir. Giderek tutarlı bir şekilde derin bir iç huzuruyla yaşar; kendisiyle ve dünyayla barışıktır. En sonunda doğuştan var olan ve değişmez mükemmelliğini fark edebilecektir.

6. BÖLÜM

ENNEA TİP DÖRT: MELANKOLİK BENLİK

Dörtler hareketli, canlı, etkileyici, acıklı, heyecan uyandırıcı, gerilimli, çarpıcı, duygusal, romantik ve aynı zamanda diğer ennea tiplerinden daha fazla acı çekiyor gibi görünen tiplerdir. Dörtlerin mizacının çoğunlukla trajik bir yanı vardır, bu da gerçekten hayatlarından hiç mutlu olmadıklarına dair bir umutsuzluktan kaynaklanır. Sanki yaşadıkları müddetçe özlemini duydukları, sonsuza dek kayıp bir bağlantı için yanıp tutuşuyor gibidirler, üstelik ruhlarındaki gizli keder ve üzüntü, tesellisi imkânsız ve sonsuza dek değiştirilemezmiş gibi gelir. Bazı dörtlerde bu melankoli gün gibi açıktır, buna karşın diğer dörtler son derece iyimser, çok canlı ve neşeli görünür. Oysaki dörtlerin kendilerini böylesine iyimser, canlı ve neşeliymiş gibi gösterme çabalarının ardındaki heves, bu görünüşün altındaki umutsuzluktan doğan üzüntüyü saklar.

Dörtler eşsiz, orijinal, estetik ve yaratıcı görünmek; imaj tiplerinden biri olup –her iki tarafındaki ve ennea tip üç dahil– kendilerini bu şekilde tanıtmak isterler. Genellikle başkalarından daha derin ve çok daha yoğun olduğunu hissettikleri ince zevklerinin ve duyarlılıklarının kıymetini bilirler. Çoğunlukla üstün, soğuk ve mesafeli görünürlerken, içlerinde sosyal açıdan güvensiz hissederler; sevilmemekten ve dışlanmaktan korkarlar. Kendilerini yalnız ve terk edilmiş, topluma

yabancılaşmış ve gerçekten başkaları tarafından ulaşılamayan insanlarmış gibi hissetme eğilimindedirler. Başlıca odak noktaları çoğunlukla sorunlar ve hayal kırıklıklarıyla dolu ilişkileridir. Başkalarıyla ilişki kurmanın özlemini çekerler, ancak tatmin edici ilişkiler her zaman onlardan uzakmış gibi durur. Sanki başkaları onlardan daha tatmin edici hayatlara ve ilişkilere sahiptir, bu yüzden büyük bir kıskançlık yaşarlar. Onların ve başkalarının nasıl olduğu hiçbir zaman tümüyle doğru değildir; bir şeylerin farklı olmasını çok arzu ederler.

Bu ennea tipinin temelini oluşturan gerçeğe dair kaybedilmiş bakış açısı –yani kutsal düşünce– kutsal kökendir. Bilinç düzeyimize bağlı olarak, bu kutsal fikri farklı şekillerde anlayıp yorumlayabiliriz. Eğer bizi biz yapanın vücudumuz olduğunu kabul eder ve öncelikle fiziksel gerçeklikle özdeşleşirsek, kutsal köken bize, yaşamın tamamının ortak bir kaynaktan geldiğini ve ortak doğa yasalarına uyduğunu söyleyecektir. Maddesel düzeyde ortak bir kaynak açısından bakıldığında, büyük patlama teorisi evrenin dev bir kozmik patlama sonucu oluştuğunu ve var olan her şeyin köklerini bu yaratılış anından aldığını varsayar. Yaşamın her alanını yöneten evrensel kurallar, astrofizik ve atomaltı fiziğinde, biyolojide olduğu kadar özellikle insanla uğraşan sosyoloji, antropoloji, psikoloji ve benzeri bilim alanlarında kabul edilir. Uzak galaksilerdeki göksel olaylar da bizim güneş sistemimizdeki ve gezegenimizdeki olaylar gibi aynı fizik kurallarına bağlıdır. Günümüzde dünya üzerindeki yaşamın *primordial soup** diye bilinen ilkel çorbadaki bir kıvılcımın ateşlenmesinden çıktığı anlaşılmıştır; böyle olunca fiziksel düzeyde evrenin tamamı ortak bir kökene sahipmiş gibi görünür. Bütün insanlar do-

* Primordial soup; dünyada yaşamın ortaya çıkışı için gerekli organik bileşenleri içeren ve ilk canlı organizmaların oluşumunu kolaylaştırdığı söylenilen sıvıdır. (çev.)

ğarlar; etnik köken veya kültüre bakılmaksızın fiziksel olarak aynı şekilde gelişirler ve hepsi de aynı genetik ve biyolojik yasalara tabidirler. Her birimizin vücudu ve yüzü bir dereceye kadar farklıdır ve bu nedenle benzersiz, kapsamlı fiziksel tasarım her şeye rağmen aynıdır. Öyle ki en evrensel fizik olaylarından vücudumuza kadar bütün maddeler ortak prensiplerde birleşmiştir.

Bilincin bir başka düzeyinde, somut görünüşümüzden daha fazlası olduğumuzu öğrendiğimizde ve onun bedenimizde yaşayan ve ona hayat veren ruhumuz olduğunu fark ettiğimizde, kutsal kökenin dediği gibi bütün insanların bu özelliği paylaştığını anlarız. Kendimizi maddi varlığımızın, fiziksel görünüşümüzün dışında tanımak, varlığımızın bir parçası olarak ruh alanını fark etmektir. Ruhu kendi yapımız olarak bilip tanıma, daha sonra bizi her ruhun bir parçası olduğu gerçek öze götürür. O zaman bu noktada, yani kutsal köken anlayışının bu düzeyinde, bütün bireysel ruhların ortaya çıktığı kaynağın varlık olduğunu görürüz. Demek ki her birimiz benzersiz, kendine özgü bir ruhken, hepimiz temel zemin olarak gerçek öz alanına sahibiz. Bu düzeyde varlık ya da gerçek öz sadece insan ruhunun kaynağı olarak görülmekle kalmaz, aynı zamanda bütün oluşumların kaynağı olarak görülür. O halde, varlığın tezahürü sona erdiğinde, burada, her şeyin varlıktan vücut bulduğu ve tekrar ona döneceği anlaşılır. Bu düzeydeki uyumumuz, özünü var olan her şeyin ortak kaynağından alan ayrı varlıklar olarak kendimizledir.

Bu kutsal köken anlayışının ötesinde, bütün tezahürlerin yalnızca varlıktan ortaya çıkmakla kalmayıp aynı zamanda aslında ondan ayrılmaz olduğunun kavrandığı bir başka düzey bulunur. Bu algı ve anlayış aşamasında var olan her şey varlığın kendisinin farklılaşımları olarak deneyimlenir, bu yüzden de şekil ile kaynak ayırt edilemez. Bir başka deyiş-

le bu, bütün tezahürün, tek bir şeyin yüzeyinde ortaya çıkan dalgalanmalar gibi görülmesi ve bunun yanında kendimizin varlıktan ayrılabilir olduğumuzu bilmemizdir. Bu noktada kendimizi varlığın içine kök salmış ve ayrıca ondan çıkmış gibi hissetmeyiz, aksine varlığın bizzat kendisi gibi hissederiz. Burada varlıkla bağlantılı değil, bizzat varlığın kendisiyizdir, köken bizizdir. Öyleyse bu düzeyde, ayrı cismani halimizle ya da varlığın tezahürüyle özdeşleşmek yerine bizzat varlıkla özdeşleşiriz.

Tıpkı kutsal köken anlayışımızın gittikçe kapsayıcı düzeylere ulaşması gibi, varlık anlayışımız da giderek derinleşir. Varlık deneyimimiz onu öz olarak, kendi mayamız olarak algılamamızla başlar ve mutlak olarak, kavramsallaştırmanın ve hatta bilincin ötesinde bir durum olarak algılamamızla da doruk noktasına ulaşır. Mutlak düzeyinde, her şeyi varlık olarak görüp deneyimlediğimizde, akıl tarafından çözülemeyen büyük bir paradoks yaşarız: Doğma ile doğmamanın ayırt edilemez oluşunu tecrübe ederiz. Formların ortaya çıktığı bir kökenden bahsetmek olanaksızlaşır, zira bu düzeyde ortaya çıkma ile çıkmama aynı şeydir. Olayları bu derinlikten kavramak büyük bir gizemle temasta olmaktır.

Bahsettiğimiz gibi kutsal düşünceler, bilinçlilik halleri ya da özel deneyimler değil, bilakis doğrudan tecrübe etmekten kaynaklanan anlayışın farklı açıları ya da boyutlarıdır. Ancak belli deneyim türleri, gerçeği anlamanın bu dokuz farklı yolunu oluşturur. Bu tür deneyimler idealleştirilmiş yöne özgü deneyimlerdir. Kulağa karmaşık gelebilir, fakat bunu dört noktasıyla bağlantılı olarak yorumladığımızda netlik kazanacaktır. Deneysel olarak, kutsal kökenin ifade ettiği gerçeklik algısı ile temas, kişinin kendi içinde yoğunlaşmasından kaynaklanır. Kendimize odaklanmış olduğumuzu hissettiğimizde, kaynağımız olduğunu düşündüğümüz şeyle bağlantılı

olduğumuzu hissederiz. Bir yandan kutsal köken anlayışımız gittikçe daha derin seviyelere ulaşırken, diğer yandan bu kaynağın ne olduğuna dair algımız da daha gelişmek ve derinleşmek için "ben" kavramından ne anladığımıza göre çeşitlenecektir.

Vücudumuzla güçlü iletişim kurduğumuzda, kendimizi iliklerimize kadar vücudumuzun "içinde" hissettiğimizde; yani fiziksel algılarımızla yoğun temasta bulunup onlara daldığımızda öncelikle kendimizle bütünleşmiş hissedebiliriz. Temelini vücuttan alan bu kendimizle bağlantı hissi, çoğu kimse için, zorlu sporlar yapmaktan tutun da bir spor salonunda egzersiz yapmaya kadar uzanan yelpazede fiziksel aktivitelerde itici güç ve enerji olur, hatta birçok insan onsuz kendisini iyi hissetmez. Örneğin endorfin salgılanması gibi fizyolojik gerekçelere ilaveten, egzersiz yapmak bizi düşüncelerimizden uzaklaştırıp o anda oluşan deneyimimizle iletişime geçirir; böylece kendimizle daha fazla bağlantıda olduğumuzu hissederiz. Bununla birlikte kendimize bu düzeyde bir erişim zamanla sınırlı olup sağlığın belirlediği bir durumdur. Hastalık veya fiziksel sakatlığın yanı sıra kaçınılmaz olan yaşlanma, kendimizle bağlantı kurmanın bu fiziksel açıdan bağımlı olunan yönünü ciddi biçimde sınırlandıracaktır.

Diğer bir kısım insansa duygularını tam anlamıyla yaşadıklarında kendileriyle temasta olduklarını hissederler. Duygusal arınma, özellikle duygularına ulaşma ve/veya duygularını ifade etme güçlüğü çekenlere ruhsal bir bağlantı hissinin kapılarını açabilir. Duygusal açıdan bu şekilde deşarj olma, duygularımızı bastırıp ket vurduğumuz ruhsal çalışmanın belirli bir aşamasında hem çok yararlı hem de zorunludur; ancak bir kez duygularımıza erişip onları ifade etmede rahatlık ve kolaylık yaşadığımızda, sürekli duygusal boşalma verimsiz olabilir. Çoğu insan, duygularını dışavurmaları ani bir ra-

hatlama sağlayıp kendileriyle bağlantıda olduklarını hissettirdiği için duygusal boşalmayı alışkanlık haline getirmişlerdir. Duygular kişiliğin algıları olduğundan –varlıkta normalinde düşündüğümüz gibi duygusal durumlar yaşamadığımızda– zamanla bu duygusal açılma ve boşalma sadece kişiliğimizle özdeşleşmemizi desteklemeye yarar. Çünkü duygular bu seviyede kendimizle bağlantı kurmanın anahtarı olarak görülür; biz de duygularımızı koşulsuz kabul eder, tepkilerimizi sorgulamayız, bu nedenle onlara bağlı kalırız. Öte yandan duygularımıza tutunmadan içlerinden geçip ilerlemek bizi kişiliğin ötesine ve varlık âlemine götürebilir; bu durum ruhsal güçlerimizin farkına varmamız için gereken duygusal erişim gerekçesinin bir parçasıdır. Sırf kişiliğin üzerinde yükselmek yerine, onu tamamıyla özümseyip dönüştürmek gibi güç bir işi yapacaksak bu gereklidir.

Gelişim aşamalarımızda olduğu gibi, kendimizle tam anlamıyla bağlantıda olduğumuzu hissetmek, varlıkla temasta olduğumuz anlamına gelir. Ruhsal güçlerimizin farkına varışın bu evresinde acı veya hastalık nedeniyle kendimizi fiziksel algının içinde kaybolmuş hissedip onu aşamadığımızda, kendimizle bağlantı içerisindeymişiz gibi hissetmeyiz. Duygusal bir değişimin tam ortasındayken de kendimizle temasta hissetmeyiz. Sadece anı yoğun bir şekilde yaşadığımızda ve bilincimiz kendi derinliklerine demirlediğinde kendi merkezimize ulaşmış olduğumuzu hissederiz. Bu aşamada, varlık olmak için kendimizi tanırız.

Kendimizi varlık olarak görüp tecrübe edişimiz, Elmas Yaklaşımı terminolojisinde hedef ya da gerçek benlik olarak adlandırılır, aynı zamanda dört noktasının idealize edilmiş yönüdür. Yukarıda tanımlandığı üzere içinde varlık olabilmek için kendimizi tanıdığımız bu tecrübe, kendimizle bağlantı kurma düzeyidir. Vücudumuzla ya da kişiliğimizle olduğu kadar

onun duyguları ve tepkileriyle özdeşleşmek yerine, gerçekten kim olduğumuzu bilmemiz gerçek yaradılışımızdır. Spiritüel literatürde kendini gerçekleştirme, uyanış, bilinçlenme ya da aydınlanma olarak bilinen deneyim, işte bu deneyimdir. Hepsi de kim olduğumuza dair bilinçlenme deneyiminin farklı yollarla tanımlanışıdır.[1] Ennea tip dördün kişilik tarzı dört noktasını yansıtır; adeta bu noktanın kişilik kopyasıdır. Bu tipe özgü psikodinamikleri inceledikten sonra bu konuyu tekrar ele alacağız.

Bir ennea tip dörde göre, ilk çocukluk yıllarında varlıkla bağlantının kaybedilmesi, kişinin kendisini varlıktan ortaya çıkan ve onun ayrılmaz parçası olarak algılayıp tecrübe etmesinin kaybedilmesiyle eşanlamlıdır. Sonuçta ortaya çıkan şey, yoğun bir Tanrısal güçten kopma duygusudur. Bu algı tip dördün temelini oluşturan, her yere sinen inancı ve saplantısıdır, Şema 2'de melankoli olarak tanımlanmıştır. Kendimizi her şeyden kopmuş hissetmemiz için, başka bir şeyle bağlantısını kaybetmiş ayrı bir şey olarak görmemiz gerekir. Anlaşılan insanoğlunun köklerini kişilikten alan en yoğun özdeşleşmesi olan vücutla kaçınılmaz özdeşleşme, bütün ennea tiplerindekilere göre farklı ve onlardan ayrı olduğumuz inancını beraberinde getirir. Bir başka ifadeyle, her birimizin vücudu başka her şeyden farklı olduğundan, sonuçta hepimiz apayrı oluşumlarız. Bütün kişilik tipleri için esas olmakla birlikte, bu inanç, kutsal kökene olan özel duyarlılıklarından ötürü, ortaya çıkan bütün varsayımların ve özelliklerin ennea tip dörtlere dayandırıldığı temeldir.

Palamar bağlarından kurtulmuş bir tekne gibi, bir dördün içsel deneyimi, varlıkla bağlarını kesmiş ve sürüklenen birinin ayrı bir varlık olma deneyimidir. Başkalarından, daha da önemlisi kendi özünden kopma ve yabancılaşmanın getirdiği acı bir his vardır. Varlıkla olan temas kaybını bir dört, sanki

varlık kendisini çekmiş veya alıkoymuş gibi, terk edilmişlik olarak algılar. Geriye, kendisinin çok temel bir maddesinden yoksun kalmış gibi hissettiği bir eksiklik ve kaybolmuşluk hissi kalır. Kaybedilmiş parçaya yeniden bağlanmak için büyük bir özlem duyar.

Bu terk edilmişlik ve varlıkla yeniden bağlantı kurma arzusu, her ne kadar bilinçsiz olsa da, bir dördün psikolojisinin merkezini oluşturur. Bir dördün kendilik algısının tümü öylesine merkezidir ki, tam da özlem duymanın elde etmekten daha önemli olduğu; bağlılık ve ilişki sunan insanları ya da durumları dörtlerin genellikle bilinçsizce bastırıp reddettiği yere, kendilik algısının etrafına inşa edilmiştir. Dörtler bilinçsizce, kendilerini terk edilmiş gibi algılamaya sımsıkı tutunurlar, bu içsel algıyı kalıcılaştırırlar.

Bebeklik döneminde annelik eden kişiyi varlığın somutlaşmış hali olarak tecrübe etmek insan psikolojisinin eğilimlerinden biri olduğundan, annelik yapan kişiyle bağlantının kaçınılmaz olarak kesilmesi, bir dört için asıl kaynakla, yani varlıkla bağlantının kopmasıyla eşanlamlıdır. Dördün kutsal kökene olan duyarlılığından süzüldüğü için, bir bebek için hayatta kalma ve beslenme kaynağı olan anne bağımsız, ayrı, bağlantısız ya da bütünüyle olmayan biri gibi tecrübe edilir. Gerçekten terk edilmiş olma, ihmal edilme, doğru dürüst bakılmamışlık ve annenin üstü kapalı ya da açık reddetmesi söz konusu olabilir. Elbette bu tür deneyimler dörtleri sınırlandırmaz, fakat gerçek kaynaktan koparılmaya olan duyarlılıkları nedeniyle, böyle deneyimler hayatta odak noktası haline gelir ve başkalarına karşı kaçınılmaz olarak terk etme gibi eğilimler göstermelerine yol açar.

Dörtlerin temel ruh hali, üzücü ve yoğun bir eksiklik hissi, bir baştan atılmışlık duygusu ve dinmeyen, açgözlü bir arzuyla şekillenmiştir; sanki kaybettikleri bağlantıları yüzün-

den bitmek bilmeyen bir yas içindedirler. Bu nedenle Ichazo bu tipe melankolik benlik adını vermiştir. Bu eksiklik hissi, bir kıtlık, yoksunluk, zayıflık, manen fakirlik ya da büyük bir gereksinim şeklinde hissedilebilir. Bir dört, eksikliğini duyduğu şeyin ne olduğunu bilmeyebilir veya tam olarak saptayamayabilir; fakat bununla birlikte bir şeylerin kesinlikle kaybedilmiş olduğundan emindir. Kişiliğinin çekirdeğinde Tanrı sevgisine hiç kavuşamayacağına ya da bu sevginin onu hiç kucaklamayacağına dair derin bir umutsuzluk vardır. O her zaman bu sevginin dışında kalacak ve onun nasıl elde edileceğini de asla bilemeyecektir. Herkesin bir sırrı vardır fakat bu sır ondan esirgenmektedir. Bu kaybolmuşluğa dair kederi hissetmek tehlikelidir; kişiyi umutsuzluğa düşürebilir ya da duygularını sıradanlaştırabilir. Kısa bir süre sonra bu konuya tekrar değineceğiz. O halde Şema 10'daki Kaçınmalar Enneagramı'nda umutsuzluk/basit keder dört noktasında görülür.

Bu yoksunluk duygusunu yoğunlaştıran, bilinçli ya da bilinçsiz –her nasılsa kafasında kurduğu– kayıp cennetle bağlarının kopmasının kendi hataları olduğu varsayımıdır. Bağlantı için duyduğu ihtiyacın ve özlemin sorun olduğunu görebilir; ya da yetersizlik hissi kötülük, eksiklik, zayıflık ve çok ciddi kusurluluk varsayımını üstlenebilir, hatta öyle ki bazı dörtlerde bu üstlenme kendilerinde bir şeylerin doğuştan çok kötü ya da zehirli olduğunu düşünme noktasına varabilir. Bu algıya dair trajik ve kesin bir sona erme durumu söz konusudur; sanki bu duygunun telafisi olanaksızmış ve nihayetinde bu kötülüğü uzaklaştırmak için hiçbir şey söylenemez ya da yapılamazmış gibi bir durum vardır.

Kaybolmuşluk duygusu bir yönelim bozukluğu gibi, nerede olduğunu ya da oraya nasıl gittiğini gerçekten bilememe, hiçbir şeyle ya da hiç kimseyle bağlantılı olamama, fakat özellikle de kendisinden kopuk olma algısı gibi yaşanabilir.

Başkalarıyla karşılaştırıldığında, hiçbir yer yön duygusu veya yön belirleme mefhumu olmadan yaşamın kıyısında yaşama hissi vardır. Bazı dörtler sürekli dalgın, bir parça sersemlemiş, donuk ve tamamen mevcut anda değilmiş gibi görünürler. Kimi dörtlerde hiçbir fiziksel yön algısı yoktur, hatta defalarca bulundukları bir yerde bile kaybolurlar. Bazılarıysa sürekli birilerine veya eşyalara çarparlar, bütün nesneleri kapsayan fiziksel bir mesafe algısından yoksundurlar.

Tekrar bağlanmak için, manevi yetersizliğe özlemi duyulan çözüm dışarıda aranır. Bir dörde göre, sanki olumlu olan her şey kendisi dışından bulunur. Başkalarınca ya da dışındaki dünyanın sunduklarıyla doldurulacak olan bu özlem pasif ve sessiz bir arzu değildir, her ne kadar açıklanmamış da olsa bu bir taleptir. Sanki dördün, "Onu elde etmem gerektiğini hissediyorum, o halde elde etmeliyim" deyişidir. Bu yetkilendirme hissi bu ennea tipiyle sınırlı değilken, bütün dörtler hayatlarının bir yönüyle ilgili bu hisse sahiptirler. Bu da, istedikleri şeyde diretmezlerse, onu elde edemeyeceklerine inandıklarını gösterir. Aynı zamanda bu yetkilendirme ve hak tanımayla iletilen düşünce, böylesine yoksunluk ve bu kadar çok acı çektiklerinden, dünyanın onlara istek ve arzularının karşılanmasında borçlu olduğu düşüncesidir. Daha da derinde, yetkilendirme dayanılmaz eksiklik hissini duymamanın bir yoludur.

İstekleri karşılanır karşılanmaz, arzu edilen nesne çekiciliğini kaybeder ve bu defa arzusu başka yere kayar. Özüyle tekrar bağlantı kurması dördün eksiklik algısını gidereceğinden, tatmini kendisinin dışında araması doğal olarak yalnızca sınırlı bir hoşnutluk sağlar. Hiç kimse ve hiçbir şey içerideki açığı tamamıyla kapatamaz, bu yüzden dörtler sürekli bir hoşnutsuzluk halindedirler. Ancak bir dörde göre, hata çoğunlukla bir nesnenin peşinden koşmaktan kaynaklanıyor-

muş gibi durur. "Bu arzu dışarıdan karşılanamayabilir, öyleyse memnun olmamam şaşılacak bir şey değil" düşüncesinden çok, "Arzu ettiğim kişi ya da şeyle ilgili yanlış bir şey var, belki de o kişi ya da nesne gerçekten istediğim şey değildir" düşüncesidir.

Bir dört, ulaşmayı arzu ettiği ister bir nesne isterse bir amaç olsun onu suçlar, memnuniyetsizliğini haklı gösteren hatalar ve eksiklikler bulur, sonrasında amaç/nesne bir kenara itilir. Ya da çok istenen şey elde edilir edilmez, bu defa dördün dikkati hayatında doğru olmayan ya da elde edilmesi gereken başka bir şeye kayar. Doyumsuz, hoşnutsuz ve gücenik olduğundan, bir dört için hiçbir şey tam olarak doğru ve haklı değildir. Neye sahip olsa, neyi elde etse o daima cazibesini kaybeder ve arzu ulaşılmaz olan neyse ona kayar. Hayattaki şeyler her zaman biraz farklı olabilir, biraz daha iyi, onun veya bunun biraz fazlası olabilir, o zaman belki, eh işte belki dört de sonunda mutlu olabilecektir. Fakat bir dört için mutluluk gelip geçicidir, kaçınılmaz olarak bir şeyler onu bozar, tatmin ve mutluluk özlemi yeniden başlar. Bu örüntü ileri sürülen mutluluk arzusunu gizler ve yüzeyin altında dördün gerçekten istediği şeyin, özlem duyan ve kavuşamayan biri olarak kimliğini sürdürmek olduğunu anlarız.

Dörtlerin sürekli hata bulmaları ve özlem duymaları bakışlarını dışarıya odaklandırır, böylece onları eksiklik duygusundan korur. Hiçbir şey tatmin etmez, hiçbir şey gerçekleşmezse, onlara iç huzuru sağlayacak olan mükemmel şeyi bulmak için aramaya devam etmek zorunda kalırlar ve sonrasında arzu ettikleri tatmini sağlayamayan dışarıdan herhangi bir gerçekle hiçbir zaman yüzleşmek zorunda kalmazlar. Bu gerçekle yüzleşilseydi, arzu ve özlem duymaktan vazgeçilmesi ve ayrıca oldukça acı veren bazı gizli duyguların da hissedilmesi gerekirdi.

Özlem onları, çocuklarının kaybedilmiş sevilen, değerli kişisiyle birleştirir; anneden süzülen varlıkla bağlantı sağlar. Ruhun derin boşluklarında özlemi serbest bırakmak demek, bu sevgilinin serbest bırakılması anlamına gelecektir; bu da tamamen kaybolma, başıboş sürüklenme ve kurtarılma umudunun olmaması demektir. Bu yüzden dördün hiç elde edemeyeceği şey için özlem ve arzu duyma bağımlılığı, dördü kıymetlisiyle iletişim halinde tutar. Bu tutku dörtleri aynı zamanda iflah olmaz romantikler yapar, arayışlarının asaleti ve idealizmi sayesinde onları sıradan hayatın üstüne çıkartır. Böylece, kaybedilmiş kıymetlilerine sadık kalırlar ve bu dolambaçlı yolda varlıkla bağlantılarını sürdürmeye çalışırlar.

Dörtler kendilerini başkaları tarafından terk edilmiş gibi hissettikleri için, bu nedenle hâlâ kendilerini iyi hissetmek, tatmin elde etmek için bitmek bilmeyen özlem ve arzularının hayal kırıklığıyla kendilerini bırakıverirler. Kendi doğalarında kötülük ya da en iyi ihtimalle yetersizlik olduğu inancıyla, başkalarıyla samimiyet ve yakınlık kurmaya can atarlar ama hal böyleyken izin vermeleri zordur. Gerçekten insanlara açılmak, korunmasız ve incinebilir olmak demek, kendileriyle ilgili eksiklik ve kötülük algılarını ortaya dökmek demektir; sonrasında kesinlikle terk edilmiş olacaklarına inanırlar, ilk baştaki dayanılmaz yaralanmalarını hatırlarlar. Öyle ki yakınlık kurma isteklerini itiraf etseler de, kendileriyle başkaları arasına mesafe koyma eğilimindedirler. Hem uzaktan özlem duymak hem de gerçekten riske maruz kalmaktansa karşılıksız sevginin hafif üzüntüsünü hissetmek çok daha güvenlidir. O nedenle ilişkiler bir dört için zordur; incinmiş ve sevginin esirgendiği kaçınılmaz duyguların kaynağıdır. Her şeye rağmen, belki de bu yüzden, ilişki dörtler için odak noktasıdır ve ne kadar fırtınalıysa o kadar çekicidir. Bir dördün ilişkilerinin karakteristik örüntüsü, duygusal olarak ya da başka türlü

ulaşılmaz olan birine çekici gelmektir; yoğun karşılaşmalar, ani kırılmalar, özlem duyma, barışmalar ve sadece döngüyü defalarca tekrar etmektir.

Sahip olmadıkları şeyler, dörtlere sahip olduklarından daha iyi görünür. Başkalarının sahip oldukları da yine kendilerinde olandan daha iyi görünür. Başkaları kendilerinden daha iyiymiş ve kendilerinde olmayan şeylere sahipmiş gibi gelir –bu ister gerçekten sahip olunan maddi şeyler olsun isterse kişisel özellikler– tam bir komşunun tavuğu komşuya kaz görünür durumudur. Şema 2'de Tutkular Enneagramı'nda görüleceği üzere bu tipin tutkusu kıskançlıktır. Kıskançlık tutkusu, basitçe başkasında olanı istemekten arzu duyulan nesneye karşı kinci bir nefrete kadar geniş bir yelpazede uzanır. Siyah saçlı, güzel mi güzel bir arkadaşım bir defasında içindeki kıskançlığı nefretle tanımlayarak, "Bir tane daha sarışın görürsem, öldüreceğim" diyerek bir dört tarzı sergilemişti. En zekice ve en güç algılanan düzeyde kıskançlık, bir arzu olarak bir şeylerin, daha iyi görünen ve o anda olandan daha fazla arzulanan bir şeylerin içeride farklı yaşanmakta olduğunu gösterir.

Muhtemelen kendisi de bir dört olan Melanie Klein, kuramsal formülleştirmeler yoluyla kıskançlığa hem psikopatolojiyi anlamada hem de en zorlayıcı psikanaliz hastalarıyla –deneyiminden yararlanmayan hastalarla– çalışmada merkezi önemde bir yer vermiştir. Tipik dört tarzında, onun yaptığı çalışma İngiliz Psikanaliz Derneği'nde bir bölünmeye yol açmıştır, bu hizipleşme bugüne kadar da çözülmemiştir. Jay Greenberg ve Stephen Mitchell'ın deyişleriyle: "Klein'ın katkılarını kuşatan anlaşmazlıklar, çekişmeler ve karşıtduygular sarmalı arasında, gerek görüşlerinin kesin mahiyeti, gerekse onun psikanalitik düşünceler tarihindeki yeri konusunda doğal olarak çok az uzlaşma vardır."[2] Bir çocuğun yıkıcı ve kinci içdünyasına dair Klein'ın yaptığı hayali görünüşlere dayanan –fantasmagorik–

tanımların doğru olup olmadığını ya da bu tanımların belirgin biçimde dördü anımsatan bir çarpıklıkla bir yetişkinin bilincinin katmanları olduğunu söylemek güçtür. Onun kavrayış ve yaklaşımlarının genelleyici bir manada gelişim psikolojisi alanında ne kadar doğru olduğuna bakmaksızın, anlayışının bu ennea tipinin psikolojisine ilişkin bize önemli bilgiler verdiğini ve kavrama gücü sağladığını söyleyebiliriz.

Greenberg ve Mitchell'ın söylediklerine tekrar kulak verirsek, Klein "ilk, ilkel kıskançlığın doğuştan gelen saldırganlığın özellikle zarar verici ve yıkıcı bir şeklini temsil ettiğini ileri sürer. Çocukluktaki diğer nefret şekillerinin tamamı kötü nesnelere yöneltilir. Buna karşın kıskançlık, iyi nesnelere yönelmiş nefrettir. Çocuk annenin sağladığı iyiliği ve beslenmeyi deneyimler fakat onun yetersiz olduğunu hisseder, ayrıca annesinin beslenmesi üzerindeki kontrolüne içerler. Göğüsler sınırlı miktarda süt salgılar ve sonrasında uzaklaşır. Klein, çocuğun hayal gücünde, göğüslerin sütü kendi yararına biriktiriyormuş gibi algılandığını öne sürer. Kıskançlık sonucunda çocuk iyi nesneleri yok eder, ayrılma tamamlanmaz ve ardından eziyet veren kaygı ve dehşette artış olur. Kıskançlık umut olasılığını ortadan kaldırır."[3] Umut ve umutsuzluk konusu dörtlerin psikolojisini anlamayla yakından ilgili olduğu için ileride tekrar ele alacağız. Klein'ın çocuk kıskançlığı görüşünde eksik olan bireylerarası nefret dolu ve kindar unsurlardır; annesiyle hâlâ birleşik olan çocuğun bir dört olarak, annesini tecrübe ederek karşılık vermesidir. Bir dördün çocukluğuna dair deneyimi çoğunlukla, annesinin çocuğun kendini göstermesine ya da çok önemli bir yer tutmasına fırsat vermediği şeklindedir, ayrıca çocukluğunda kıskanç ve rekabetçi olduğunu da görmüştür.

Kıskançlığın içinde, dördün sahip olduğu ya da başından geçen şeyi itip uzaklaştırma ya da reddetmesi gizlidir.

Bu da köklerini dörtlerin üst benlik özelliklerinin ayırt edici yönünden alır. Kafalarındaki ideal resme göre nasıl ve ne olmaları gerektiğini sürekli ölçüp biçen ve başarılı olamadıkları için onları acımasızca eleştiren korkunç bir üst benlikleri vardır. Naranjo imaj odaklı bir tip olarak, ayırt edici özelliği görüntüsüne aşırı düşkünlük olan enneagram köşesinde yer aldığını; "ennea tip dörtte olan kişi, ruhunun idealize edilmiş görüntüye uymayan yanlarıyla özdeşleştiğini ve her zaman ulaşılamaz olana erişmeye, başarılamaz olanı başarmaya çabaladığını"[4] gözlemlemiştir. Nasıl ve ne olmaları gerektiğine dair kafalarındaki görüntüye uymayan yanlarıyla özdeşleştiklerinden, sürekli içlerindeki suçlayıcı kişinin azarlarına ve eleştiri oklarının insafına kalırlar. Birlerin üst benliklerinin tersine, buradaki mesele, Naranjo'nun söylediği gibi, bir dördün üst benliğinin onu esasında kötü bir insan olduğu için değil tersine, her nasılsa yanlış olduğu ve bu yüzden ideal görüntüyü yansıtamadığı için azarladığını varsayan bir sunuş olması açısından "etik olmaktan çok estetik"tir.[5] Yaptıkları ya da hissettikleri hiçbir şey içlerindeki atıp tutan, küçümseyen, sitem eden ve kaçınılmaz derecede eleştirel olan yargıç benliklerine yeterince iyi, hatta doğru bile gelmez. Dörtlerin başkalarına gösterdikleri kötü niyetliliğin ve garezin derecesi kendilerine yüklendikleriyle kıyaslandığında çok küçük kalır. Bu örüntü kişinin ruhundaki kopukluktan kendisini sorumlu tutup bu yüzden kendisine vahşice saldırmasından kaynaklanır. Bu durumda saldırganlıkları üst benliklerince gasp edilip kendilerine yöneltilir. Aşırı durumlarda bu, insan olarak tam bir fiyasko ve başarısızlık örneği olduğuna dair sarsılmaz inancından doğan, şiddetli ve devamlı bir kendinden nefret etmeye neden olur.

Bu oldukça sert kendini reddediş ve kendinden nefret etme, dörtlerin en belirgin özelliği olan depresif yatkınlıkla-

rına katkı sağlayan manzaranın bir parçasıdır. Dörtler kesinlikle depresyon geçiren tek ennea tipi olmamalarına rağmen, iç güçleri işbaşında olduğundan o yöne çekme kaçınılmazdır. Dörtlerin depresyon özelliklerinin mahiyeti, yaşamın dayanılmaz ve çekilmez bulunduğu; ayrıca benliğin Freud'un tabiriyle "zavallı ve bomboş"[6] göründüğü kapkaranlık bir ruh halinden oluşur. Her şey –özellikle de kendileri– tamamıyla umutsuz görünür. Saldırganlık kendilerine döner.

Psikanalitik kuramda, depresyonda birtakım faktörler bulunur; bu faktörlerin hepsi de bu ennea tipiyle ilgilidir. İlki, çocukluğun ilk yıllarında, benlik algısının geliştiği ve en fazla kırılgan olduğu bir dönemde annelik yapan kişiyle olan ilişkide bir tür kayıp, bozukluk ya da başarısızlıktır. İkincisi, aşırı istekli bir üst benliktir. Birinci faktöre dönersek, çocuğun bilincinde anne ile kendi benliği tamamen ayırt edilemediğinden, anneyle olan ilişkinin kaybedilmesi hem annenin hem de kendisinin kaybı gibi algılanır. Margaret Mahler depresyonun kökenini içeren, yaklaşık on beş aydan iki yaşına kadar olan belirli gelişimsel evrenin yakınlaşma, uzlaşma evresi olduğuna inanır. Bu dönemde çocuk ayrı bir kendilik algısı ve kendi yeteneklerine farkındalık geliştirir, ancak hâlâ anne ile birleşmeye ve temas kurmaya ihtiyaç duyar. Mahler, bu dönem boyunca çocuğun büyüme ve anneden bağımsızlık yanı sıra anneyle olan ilişkisini yeniden canlandırmak için duyduğu anlık ihtiyaçlar doğrultusunda ortaya çıkan alternatif dürtüsünü anlamak için başarısızlığı annenin hanesine yazar. Mahler bu durumun, anneye karşı çelişik duygular hissetmeye, saldırganlığa, özgüven kaybına ve sonuçta da depresyona yol açtığına inanmıştır.

Gertrude Blanck ve Rubin Blanck, Freud'un depresyon kuramına dair şöyle bir açıklamada bulunmuşlardır: "Normal yas tutmayla depresyon arasındaki en önemli fark, ilkinde

nesne sevilmiş ve kaybedilmiştir; ikincisinde ise sevgi saldırganlık tarafından geçersiz kılınmıştır."[7] Bir nesnenin kaybından doğan derin üzüntü genellikle kendini suçlama, özeleştiri ve bizzat kendi değerinin kaybedilmesiymiş gibi bir hissi içermez. Oysa depresyonda:

> *Böyle bir nesnenin kaybı, benlik imgesinden bir parçanın kaybı ile aynıdır; depresyona giren kişi, kaybedilmiş olan yanını yeniden yakalama çabasıyla kayıp nesneyle özdeşleşebilir. Bu durumda kişinin özeleştirileri, ilk başta duygusal açıdan önemli, ya kaybedilmiş ya da kayıpla alakalı birine yöneltilen eleştirilerden kaynaklanır. Bu nedenle özeleştiri, nesne varken ona yönelik asıl ikircikli tutumun parçası olan öfkenin bir ifadesidir.*[8]

O zaman depresyonda, kaybedilmiş nesneyle ilgili başlangıçta hissedilen saldırganlık, üst benlik şeklinde kişinin kendisine yönelmiş olur.

Depresyonla ilgili diğer faktörlerse, benlik ideallerine uygun yaşayamama ve yaşamın belli bir alanındaki ya da genelindeki bir şeyle ilgili güçsüzlük ve umutsuzluk hissidir. İşte burada bir kez daha, dördün nasıl biri olması gerektiğine dair kafasında canlandırdığı imkânsız görüntülerle birlikte sıklıkla bunlara eşlik eden başarabilmesi gerektiğine inandığı şeyi başaramama duygusunu görürüz. Kıskançlık hali, kişinin sahip olmadığı şeyi istemesinde ve olmadığı şeyi de olmaya çalışmasında saklıdır. Bu nedenle, arzulanan görünüşle benzeşme, öyleymiş gibi yapma veya onu yansıtma, Şema 12'de Yalanlar Enneagramı'nda dört noktasında yer alır. Depresyona özgü umutsuzluk, umut etmekten vazgeçmek değil, tersine kişinin istediği şeyi elde edememe duygusudur. Eğer bir şeyi umut etmeyi gerçekten bırakırsanız, bir tarafsızlık ve iç huzur yükselir: arayış ve bırakmaya çalışma. Diğer yandan, bir şeye dair kendinizi ümitsiz hissederseniz, istediğiniz şeye

inatla sarılırsınız ve onu elde edememeyle ilgili çaresiz, umutsuz hissedersiniz.

Bir dördün umutsuzluğunun odağında, nasıl olması gerektiğine dair ölçüt aldığı idealize edilmiş resme uygun olmama bulunur. Mevcut haliyle uygun olmadığı ve bu ideal ölçüyü yakalaması gerektiğine dair sarsılmaz inancı yer alır. Bu düşüncesini körükleyense, kafasındaki ideal görüntüye uyarsa, belki de kayıp nesneye tekrar kavuşacağına dair bilinçaltında yatan umududur. Bu mükemmel görüntüden vazgeçme ya da onu bırakma söz konusu değildir, bilakis ona sımsıkı bir tutunuş ve onu elde edememeden kaynaklanan bir umutsuzluk vardır. Sonuçta ortaya çıkan şey üzüntü verici, melankolik ve adeta işkence gibi gelen umutsuzluktur. Bir dördün duygusal durumuna rengini veren, işte bu iç karartıcı ve yakıcı umutsuzluktur.

Diğer bir yandan dördün egosunun mükemmeliyet idealine tutunmasında, Naranjo'ya göre bu tipe özgü savunma mekanizması saklıdır, o da içe yansıtmadır. İçe yansıtma, sevilen nesne ya da kişinin bazı niteliklerini, tutum ve davranışlarını, kimi durumlarını ve özelliklerini kişinin bizzat kendi ruhuyla birleştirmesini ifade eder. Dörtlerin kendilerine kattıkları şey benlik ideali ve ortaya çıkan üst benlik talepleri ile anne babanın özellikle de annenin cezalandırmaları ve ödüllendirmeleridir. İlk bakışta, bir dördün eleştiren ve nefret dolu üst benliğine sarılmasını bir savunma mekanizması olarak görmek zorlama gibi gelse de, bunu nesnenin ve sonuçta da benlik hissinin kişinin içdünyasında tamamen kaybedilmesini önlemenin bir yolu olarak görürsek, daha anlaşılır bir hal alacaktır. Bu nedenle Gertrude Blanck ve Rubin Blanck depresyon tedavisinde kullanılan "tersine çevrilebilir yağmurluk yöntemi" diye adlandırdıkları, hastanın içindeki saldırganlığı dışa vurmasını teşvik eden terapi tekniğini eleştirirler. Depre-

sif kişinin, içinde kendisine yönelen saldırganlığı barındıran bütün içsel tasarrufları, nesneyle bağlantısını korumanın bir yoludur ve böylece dışa akıtılan kızgınlık ve nefret, çok sevilen şeyi kaybetmedeki ruh haline eşitlenir. İşte bu yüzden, dörtler kendilerini çok mutsuz hissedip mutluluğa duydukları özlemi itiraf etseler de, sımsıkı tutundukları gerçekte acı çekmeleridir; çünkü acı sayesinde kayıp nesneyle bağlantılarını sürdürürler. Acı ve üzüntü veren bu örüntü, yalnız ve yalnız bu dinamiği anlayarak ve onun altında yatan nesneye duyulan sevgiyle bağlantı kurarak çözünmeye başlayabilir.

İçe yansıtma, dörtlerde başka şekillerde de dışa vurulur. Sevdikleri ve hayran oldukları kimselerin parçalarını kendilerinde birleştirirler. Onların konuşma kalıplarını ve anlatım tarzlarını, giyim stillerini, yemek yiyiş, düşünüş ve davranış şekillerini taklit ederler; hareket tarzlarını, takındıkları tutumları ve kişisel üsluplarını benimserler.

Bazı dörtler daha fazla depresifken, bazıları da bu bölümün başında değinildiği üzere, bir çeşit manik vahşilikle sürekli neşeliymiş gibi görünürler. Diğerleri bu iki uç davranış arasında gidip gelirler. Manik taraftaki dörtler, fırtınalı ilişkiler, kişilerarası dramatik olaylar, iş, eğlence, satın almalar-kazanç elde etmeler şeklinde, içsel melankolinin üstesinden gelecek ve aynı zamanda bir parça duygusal uyarılma sağlayacak şeyler bulup kendilerini doldurmaya çalışarak oyalanırlar. Bu tip dörtler mutlu görünürler, fakat coşkunluklarında bir yapmacıklık vardır; pozitif, canlı ve enerjik görünmek zorundaymışlar gibi bir his vardır. Bu aşırı duygular arasında ister yukarı ister aşağı, ister ileri isterse geri olsun, bütün dörtlerde ortak olan duygusal yoğunluktur. Basit ve sıradan olan, coşku ve duygusal yükseltme adına küçümsenerek reddedilir. Bu konuya daha sonra tekrar değineceğiz.

İncelediğimiz iç dinamikleri nedeniyle, utanma büyük ölçüde dörtlerin psikolojisinde yer alır. Utanma geniş bir yelpazede "reddedilmiş, alaya alınmış, afişe edilmiş ya da başkalarının gözünde saygınlığını kaybetmiş gibi hissetmenin yanında mahcubiyet, aşağılanma, küçük düşme, rezil olma gibi acı veren duygulanımları"[9] ifade eder. Tam olma, kendini ifade etme ve kendini ortaya koyma dörtler için utanç kaynağıdır; çünkü ne olduklarıyla kafalarında olmaları gerektiğini düşündükleri şekil birbiriyle örtüşmez. Bu da dörtlerin kafalarındaki mükemmellik görüntüsüne uymadığını hissettikleri, düşündükleri ya da inandıkları şeyleri ortaya dökmelerini son derece zorlaştırır. Dışlarındaki dünyanın onları utandıracağı beklentisi içindedirler; bu beklenti üst benliklerinin boyunduruğu altında ruhsal olarak deneyimledikleri bir utancın yansıtılmasıdır. Birçok dört için yersiz, uygunsuz, yanlış, sakat ve hatalı gibi gözüken var olma korkusu, başkalarıyla ilişkide sürekli bir kaygı oluşturur, zihni meşgul eder.

Korktukları gibi, kendilerini ifşa etmelerinden kaynaklanacak utanç ve bunun sonucunda oluşan özsaygı kaybına meydan vermemek için, çoğu dört kendini geri çeker, soğuk ve uzak bir duruş sergiler ve kendini başkalarından ayrı tutar. Uzaklaşmalarının suçunu genellikle kendilerini soyutladıkları kimselere atarlar ve yabancılaşmaları devam eder. Bunun yanı sıra çekingenleşir, içlerine kapanırlar; kendileri hakkında çok az şeyi açığa vururlar ve başkalarına kendi halinde, yalnız, zorlanmış sanki sıkıntılı biri gibi görünürler. Kısacası Şema 11'de, Kendi Karşıtı Eylemler Enneagramı'nda gördüğümüz gibi kendilerine hâkim olurlar. Söyledikleri sözlerine ve yaptıkları davranışlarına dikkat ederler. Her hareketleri iç sansürden geçirilir ve sonuçta ortaya üzerinde çalışılmış, bastırılıp kontrol altına alınmış ve çoğunlukla doğallıktan uzak yapmacık bir tavır çıkar. Genellikle bir resmiyet, bir usturup-

luluk, hatta yapmacılıkla birlikte bir samimiyetsizlik, rol yapma hali görülür. Bu tiple ilişkilendirilen hayvan attır ve onlar da tıpkı at gibi kontrollü bir zarafet, dizginlenmiş bir güç görüntüsü sergilerler. Açıkçası bir dördün davranışlarında, daha da önemlisi içdünyasında içinden geldiği gibi davranmaya ve doğallığa çok az yer vardır. Toplumsal ortamda, iletişim kuralları, davranış kuralları, formaliteler, ahlak kuralları ve doğru tavır bir dördün uzmanlık alanlarıdır. Bir mesajı doğrudan dile getirmeksizin diplomatik biçimde karşısındakilere anlatabilme, anlaşmazlığa düşülebilecek veya uygunsuz görülen herhangi bir şeyi dolaylı yoldan iletme bir dördün çok başarılı olduğu, adeta uzmanlık alanlarıdır. Karşılıklı ilişkilerin bütün yönlerine hükmeden katı resmi nezaket kurallarının olduğu Japon kültürü dördü andıran özelliğe örnek gösterilebilir. Japonlara göre kişinin kendisine, ailesine, halkına ya da ülkesine utanç verecek bir şey yapması en ağır suçlardan biridir ve kişiyi onurunu kurtarmanın bir yolu olarak intihar etme ritüeline götürür. Bir hediye seçimi, nereden alınıp nasıl paketleneceği bile, hangi durum için seçiliyorsa ona bağlı katı protokollerce belirlenir. Japonlar da dünyanın geri kalanı gibi, gittikçe hızla üçleri andıran eğilimler gösterir, yaşam temposunu artırırlarken, kişisel kazanım ile birlikte içerikten çok paketlemeye odaklanmalarıyla temel yönelimleri dörtleri andırır. Zen Budizminin spiritüel yolu, gerek doğallık/kendiliğindenlik vurgusu gerekse her ana yepyeni bir anlayış, yepyeni bir idrak getirmesiyle, açıkça ritüelleştirilmiş ve resmileştirilmiş Japon kültüründe bir panzehir olarak ortaya çıkmış gibi görünmektedir. Bununla birlikte usul ve uygulamaları halen yüzlerce yıllık yasaklamaları takip eder; birçoğu boş ritüellerdir.

Her ne kadar kural olmasa da, arada sırada davranış tarzı, daha tipik korunmuş ve rafine "dörtsü" tarzın tam tersi görü-

nen bu tip birine rastlanır. Bu tip dört kendini hiçbir şekilde engellemeden, baskılamadan, içinden geldiği gibi davranmaya çok önem verir; hatta küstahça ve saldırganca davransa bile ya da görünüşte görgü kurallarına, gelenek göreneklere veya başkaları üzerinde bıraktığı etkiye bakmadan kaba ve düşüncesizce davranır. Utanmazlığı dışa vurmak yerine, bu tarz dört ona meydan okur. Aslında bu meydan okuyuş, sırf utanma duymaya karşı bir savunmadır. Buna ilaveten açıkçası çok daha kontrollü kız kardeşinde (ennea tip iki) olduğu gibi, görünüşlerin aksine artık tecrübesiyle doğrudan bağlantı kurmasına gerek kalmaz.

Dörtlerin ister daha kontrollü isterse daha ateşli tarzı olsun, bu tip ve iki numaralı ennea tipi –dalkavukluk yapan benlik– enneagramdaki en "sulu" iki tiptir; her ikisi de duygusal olarak en değişken tiplerdir. Kontrolden süzülüp gelen aşırı duygusallık dramatik bir doğal yetenek olarak kendisini gösterir; dörtler duygularını anında ifade etmektense, tiyatromsu bir biçimde anlatmayı tercih ederler. Belirgin bir teatralliklerı vardır, ifade ettikleri duygunun bir kısmı gerçek bir kısmı oyun oynamadır. Oscar Wilde'ın duruşu akla gelir; tam bir dört kişiliğinde olan, üstü açık arabasının tekerlerine dolanan fularından boğularak yaşamını kaybeden büyük dansçı Isadora Duncan gibi. Dörtlerden önemli kadın oyuncular çıkmıştır, Uma Thurman ve Gwyneth Paltrow yaşayan örneklerdir. Bu teatral yetenekle bağlantılı olduğu için, vücudun dört noktasıyla ilgili parçası akciğerlerdir. İnleme, feryat ve figan etme, sızlanma, iç çekiş, baygınlık ve ağlayıp dövünmenin genel hareketleri akla gelir; bütünsel tıp uygulamalarının bazılarında akciğerler büyük üzüntü, acı ve kederle ilişkilendirilmiştir.

Dörtler başkalarına karşı nefret dolu, kindar, çok kötü ve sert olabilirler; genellikle bu yanlarını nezaket ve kibarlık kisvesine bürünmüş şekilde, şaka ve esprilerle, küçümsemeler

ve gizli saldırılarla dolaylı yollardan ifade ederler. Çoğunlukla bilinçaltındaki amaç, yaşamaktan kaçındıkları utancı başkalarına yüklemekle birlikte kendilerine özgü kusursuzluk algılarını korumak ya da böyle bir algı oluşturmaktır. Görünürdeyse dörtler yaşadıkları sorunlar yüzünden başkalarını suçlama eğilimindedirler; üstelik başkalarıyla olan bir anlaşmazlıklarında kendi paylarına düşen kısmı kabullenmeleri oldukça güçtür; çünkü içlerindeki aşağılama ve nefret saldırısından korunmak için diğerlerini yanlış olarak görmek ihtiyacını duyarlar. Kendilerinden utanç duymaya karşı bir başka savunma olarak, dörtler başkalarına göre üstünlük taslayan bir tutum takınırlar. Aşırı utanç duyup şiddetli acı çekmeleri (utancı ve acıyı başkalarından çok daha şiddetli ve yoğun hissettikleri düşüncesindedirler, belki de gerçekte bütün dikkatlerini bu konuya vermiş oldukları içindir), onları daha az duyarlı, daha kaba, ruhun ince ayrıntılarına daha az uyum gösteren, başkalarından farklı ve üstün kılan bir benzersizlik ve asalet katar. O üstün duruşları sanki geçmişe duydukları özlem, melankolik halleri ve duygusal inceliklere aşırı yatırım yapmalarından dolayıdır; kayıp köklerine sadık kalırlar, kendilerini onunla bağlantıda hissetmeseler de bir şekilde iletişimlerini sürdürürler. Bu nedenle, sanki kaybettikleri sevgi ve bağlantıları yüzünden sürekli yas tutup acı çekmeye saplanıp kalmış gibidirler, ayrıca acılarına ve duygusal tepkilerine sıkı sıkı sarılma eğilimindedirler. Örneğin yirmi yıl önce bitmiş, görünüşe bakılırsa bunun da ötesine geçemeyecek olan bir evlilik ya da ilişki yüzünden acı çekiyor olabilirler. Bazen insanlığın geri kalanının duyarsızlık ve kabalığı gibi çekilmez şeylere katlanıyormuş gibi görünürler; eğer alçakgönüllü kişilerseler sıkıntılar karşısında seslerini çıkarmaz, sakince karşılarlar; yok eğer tam tersi havalı tiplerseler yüksek sesli acı ve üzüntü gösterileriyle sıkıntılarını karşılarlar.

Çoğu kez hiç kimsenin onların yaşadığı duygusal derinliğin boyutunu tam anlamıyla anlayamayacağını düşünürler ve dahası, onlardan daha iyi oldukları hissine kapılırlar. Kendilerini kontrol altında tutmaları, diğer insanların hor görüldüğü bir kibir ve züppeliğe dönüşür. Bu durum genel olarak başkalarının ya da belli insanların aşağılık olarak ve onların alay etme ve dalga geçmesinin hedefi olarak görülmesiyle uç noktaya ulaşabilir. Bazı dörtler ilgilerine değmeyeceğini düşündükleri kimseleri görmezden gelir, önemsemezler. Seçkinci olma eğilimindedirler; sanki toplumun kaymak tabakasından olduklarına inanır gibi bir halleri vardır, açıkçası duygu ve düşüncelerinin derinliklerinde tam tersini hissetmelerine karşı oluşturdukları bir reaksiyon içindedirler.

Bu eğilim, hem ihmal hem de suiistimal edilmiş olma algısına tepki olarak bir çeşit adlandırma olabilir; öyle ki dörtler özel ve ayrıcalıklı muamele görmeyi hak ettiklerini düşünürler. Naranjo bunu şu şekilde açıklamaktadır:

> *Birey kendi eksik yönlerinin farkında olup kendisini küçük görme ve kendisinden nefret etme duygularıyla dolup taşsa bile, dışarıya karşı tutumu bu durumda bir primadonnanın ya da en azından çok özel bir kişinin tutumudur. Bu özel ve benzersiz oluş iddiası gerçekleşmediğinde, durum "yanlış anlaşılmış bir dâhinin" bir mağdur rolü oynamasıyla karmaşıklaşabilir. Bu gelişmeler doğrultusunda bireyler aynı zamanda nüktedan özellikler geliştirebilirler; ilginç konuşma, yaratıcılığa kayan bir mizaç, çözümleme ve duygusal derinliğin olduğu başka özellikler daha sonradan iletişim ihtiyacının ve takdir toplama arzusunun hizmetine sunulur.*[10]

Kutsal kökenin kaybında saklı olan kopukluk algısı, kişinin kendisini bağlantıda hissetmesini sağlayan şeye –yani özgün, yaratıcı ve dolaysız olan şeye– büyük bir özlem duymasına yol açar. Bu nedenle dörtler, ya sanatçı ya da sanatı

takdir eden kişiler olarak sanata ve diğer estetik ilgi alanlarına yakınlık duyarlar. Acı çekme ve sanatçı sürekli birbiriyle bağlantılı olmuştur, işte bir dördün ruh haline sımsıkı sarılması da bu bağlantı yüzündendir. Bu bölümün başında da değindiğimiz üzere, yoğun ruh hali kendine özgü bir bağlantı kurma duygusu geliştirir. Duygunun derinliği bizi ruhumuzdaki özümüzle bağlantıyı kaybettiğimiz yerler olan boşlukların kıyısına götürür. Bir derinlik ve anlam duygusu hissederiz, bunun yanı sıra acı çekmenin dışında, çokça yaratıcılık açığa çıkar. Zaman içerisinde harika aşk şarkılarında kanıtlandığı gibi ve altmışlarda Joni Mitchell ve Leonard Cohen'in hüzünlü aşk şarkılarında örneklerini gördüğümüz şekilde, yaratıcı duygular uyandırmak için trajik bir aşk hikâyesi gibisi yoktur; hiç şüphesiz Joni Mitchell da Leonard Cohen de birer dörttür.

Gerçekten orijinal ve yaratıcı olan nesneler ve insanlar, dörtleri bu niteliklerle birleştirirler, dahası yakınlık sayesinde kişi bu niteliklere dahil olur. Ancak zarif ve güzel olana değer vermesi aşırı kıymetlendirme, abartılı bir dalkavukluk yapma derecesine varabilir ya da önemli bir İngiliz deyimiyle değerli taş muamelesi görerek mücevher haline gelirler. Örneğin bir sanat ya da müzik eserini, özellikle de dini mahiyetteyse, genellikle saygı duyup yüceltirler. Bununla birlikte Naranjo şöyle demektedir:

> *Nezaket eğilimi . . . kişiyle ilgili zayıf bir benlik saygısını telafi etme çabaları olarak anlaşılabilir (ki böylece kötü bir benlik saygısı ile rafine bir benlik ideali karşılıklı olarak birbirini destekliyor gibi görünebilir); aynı zamanda tüm bunlar kişinin tarafında olduğundan farklı bir şey olma çabasını da taşır. Böylesi taklitçiliğin zorunlu olarak getirdiği orijinallikten yoksunluk, birbiri ardına orijinalliğe olan kıskançlığı kalıcılaştırır; tıpkı ilginç kişileri taklit etmeye kalkışmanın ve kendiliğindenlikle yarışma arzusunun başarısızlığa mahkûm olması gibi.*[11]

Dörtlere göre orijinalliğin, doğruluk ve gerçeklikle birlikte kendiliğindenliğin önemi bizi tekrar, bu bölümün başında tanışmaya başladığımız bu tipin idealleştirilmiş yönüne götürür. Bir dördün davranışsal ve duygusal örüntülerini, inanç kalıplarını keşfettikten sonra ancak, bu tipin nasıl olup da Elmas Yaklaşımı dilinde "nokta" diye adlandırılan temel özelliğin bir taklidi olduğunu anlarız. Noktayı tecrübe etmek demek, kendimizi tamamen koşullarımız ya da kişisel geçmişimiz tarafından belirlenmemiş ve bu kadar özgür ve serbest bırakılmış biri olarak tecrübe etmemiz demektir. İlahi gücün, Tanrısal olanın benzersiz ve bireysel dışavurumları olan ve ondan ayrılamayan gerçek kimliğimizi tanımamızdır. Bu aydınlanmanın ışık saçan merkezi olmayı hissetmektir. Özgün, gerçek, doğru, doğal ve özel biri gibi görünmeye çalışma –bir anlamda noktanın niteliklerini bünyesinde barındıran bir görüntüyü benimseme– bir dördün bu deneyimi kopyalama girişimidir. İmkânsız olmasına rağmen, arzu edilen bu özgünlük dörtler için bir tuzaktır, bunu Şema 9'da görebiliriz.

Dörtlerin teatrallikleri ve dramatik halleri, bu benlik tasarımının ya da sahte benliğin duygularına ağırlık verme çabası olarak görülebileceği gibi nokta deneyimini taklit etme, bir yıldız olma, çok önemli, derinlik ve anlam yüklü olma çabası olarak da görülebilir. Bir dördün gerçeklik hissi sağlamayı umduğu işte bu benlik saygısıdır, dolayısıyla bir dörde göre, bu benlik kavramından çıkan duygular, daha büyük ve daha küçük kapsamlarda "çok kutsal" ve "gerçektir". Bu sebeple, tepkilerinin geçerliliğine çoğunlukla ikna olmuşlardır ve gördüğümüz üzere tepkilerini savunurlar. Bu bakış açısından, dörtlerin meselelerin oluş şekline karşı karakteristik dirençlerinin, hem içten hem de dıştan, kişiliğin ve benlik tasarımının yanlış benlik algısını destekleme gayreti olduğunu görebiliriz. Bu örüntü, çocukluğun ilk yıllarında annelik eden kişiyle

kendimizi ayırt etmeye yarayacak yardımı kabul etmemizden kaynaklanmaktadır ve nitekim bir yetişkin olarak ayrı biri olma algımızı destekler.

Bir dördün gelişim anahtarı, Şema 1'de Erdemler Enneagramı'nda görüleceği üzere bu noktayla alakalı erdem olan sakinlik ve soğukkanlılıktır. Ichazo bu erdemi şu şekilde tanımlamıştır: "Sakinlik ve soğukkanlılık dengedir. Bir bütün olan varlık, çevresiyle tam bir uyum içerisinde yaşar. Hareketleri hesaplı ve daima koşullarına uygundur. Dışarıdaki uyaranlardan duygusal olarak etkilenmezler, ama onlara tam olarak gerektiği kadar karşılık verirler."

Bahsettiğimiz gibi erdem, hem bir kimsenin ruhsal ve manevi gelişimi için gereken şey hem de bu gelişimin yan ürünüdür. Dengeli bir yaşam sürmek için Ichazo şu noktaya işaret etmektedir: Duygusal ve zihinsel düzgünlük ile soğukkanlılık gerekli olduğu kadar, olan bitene karşı bir kabullenme ve dışarıdaki olaylardan etkilenmeyecek bir yapı gereklidir. Esasen bir dördün deneyimine tepkisiz yaklaşması gerekir; ona bağlanmadan ve deneyiminin doğru, çarpıcı ya da olağandışı olmasına gerek kalmadan. Ancak o zaman hayata dengeyle karşılık vermesi mümkündür.

Bu durum iç işleyiş bakımından bazı şeylere işaret eder. Her şeyden önce kişinin kendi içdünyasına ve deneyimine tam olarak ulaşmayı başardığını ve ona direnmediğini gösterir. Deneyimlerine tam olarak dahil olmamaları, dörtleri ruhlarının daha derinliğinde yer alan her şeyden kopuk ve yüzeyde tutan şeydir. Farklı bir şeyler olmasını arzu etme ve kendini başkalarıyla kıyaslama gördüğümüz gibi sadece bu kopukluğu kalıcılaştırır. O halde sakinlik ve soğukkanlılık, içeride ve dışarıda meydana gelen her ne olursa olsun onunla mücadele etmek yerine, kontrollü ve kontrol edici dört davranışının, bir teslimiyet ve açıklık tutumuyla yer değiştirmesi

gerektiği anlamına gelir. Bu ise farklı olmak ve o anda olup bitenden başka bir şey yaşamak istememeyi gerektirir. Bir anlamda kendini başkalarıyla karşılaştırmamak ve nasıl olması gerektiğine dair kafasındaki görüntüyle kıyaslamamak demektir.

Yönelimlerinde ve kendileriyle ilgili konumlandırmalarında bu değişikliğin olması için, Dörtlerin, kafalarında olmaları gerektiğine inandıkları görüntüye yaklaşmak için nasıl sürekli yargılarda bulunduklarının, kendilerine nasıl sansür uygulayıp kontrol ettiklerinin ve dahası, arzulanan ölçütlere uymadıklarında nasıl utanç duyduklarının farkına varmaları gerekir. Bu izin vermeyişin onları doğrudan deneyimlerinden nasıl uzaklaştırdığını ve böylece kopukluk algısını sürdürdüğünü, dahası nasıl kendilerini bıraktıklarını görmeleri gerekir. Aynı zamanda bu örüntünün kendilerine dair nasıl bir ümitsizliğe yol açtığını anlamaları ve ideal olanı yakalama umudundan vazgeçip kendilerini oldukları gibi kabul etmeleri gerekir. Bu da kendilerine karşı bu dirençte saklı olan saldırganlık ve kendinden nefret etmeyle bağlantı kurmalarının yanı sıra bu şekilde kendilerine acı çektirdiklerini gerçekten görüp anlamaları demektir.

Dörtlerin sadece kendilerine karşı sürdürdükleri negatif duygulanımlara ve durumlara olan dirençlerini görmeleri gerekir. Duygusal tepkilerimizi ve inançlarımızı etraflıca ele almanın ancak ve ancak kendimize tamamen izin verdiğimizde mümkün olduğunu, başka türlü anlayışımızın onlara sızamayacağını anlamaları gerekir. Bizi deneyimlerimizden uzaklaştırmayan gerçek kimliksizleşme sadece ve sadece deneyimlerimize bütünüyle dalmamızla mümkün olur. Çelişkili bir biçimde, en azından akla göre, kendimizi deneyimimize gömdükçe onunla daha fazla kimliksizleşiriz. Süreç bakımından, bu bir dördün yaşadığı her neyse onu dramatize etmeye

ihtiyaç duymadığı gibi, utançtan dolayı ondan uzaklaşmaya da gerek görmediği anlamına gelir. Manevi tecrübeyi sakinlik ve soğukkanlılıkla karşılama henüz utanç tarafından silip süpürülmeden onu kabul etmeyi, yani onu tam anlamıyla yaşayarak tecrübe etmeyi de içerir.

Bir dört, ruhsal içeriklerini bütünüyle hissettiği ölçüde, bilinci onları iyice kavrayabilir ve içeriklerin dışında sırayla derinliklerini gözler önüne seren, destekleyici unsurlarını açığa çıkarabilir. Bu süreç bir dördün gittikçe daha içe dönükleşip daha az dışa odaklanmasına yol açar. Ayrıcalıklı, heyecan verici ve en uç noktadakinin peşinden koşma yavaş yavaş yerini sakinliğin ve basitliğin takdir edilmesine bırakır. Kişinin insanlığının farkında oluşu –başkalarına nasıl da benziyor olduğunu kabul etmesi– özel olma ihtiyacının yerini alır, öyle ki zamanla insan bu kabul edişin içinde kendisinin olağanüstülüğünü görür.

Bir dört, üst benliğinin altından kalkıp kimliğinin kıskançlık tutumu ve tepkiselliğiyle tanımlanmasından kurtulmaya başlarken, bu iki tutumun üstünü örttüğü kaybolmuşluk ve eksiklikten kaynaklanan yetersizlik ve yoksunluk hali su yüzüne çıkmaya başlayacaktır. Bu boşluğu doldurmaya çalışmak yerine, başka her şey gibi onun da tamamıyla yaşanıp tecrübe edilmesi gerekir. Kişi kendisini anlamsız ve bomboş hissettiği uzayın derin boşluğunda kaybolmuş gibi hissedebilir; bununla birlikte kendisini boşluğa açtıkça, onun ferah, geniş, özgür ve huzurlu hissettiği bir yapıya dönüşmeye başladığını görecektir. Daha da fazlasına izin verdikçe, kendisini bulmaya ve tanımaya başlayacaktır; daha doğmadan önceki ilk yüzünü görmeye ve Zen Budizminde *koan* denilen mantıklı düşünceyle cevaplanması mümkün olmayan, sadece sezgilerle anlaşılabilen, öz ve derin bilgilerin ya da hakikatlerin öğrenilmesine aracılık eden soruları açımlamaya başlayacaktır.

Her şey soyulup çıkarıldığında bir bağlantı hissi, bir kendini tanıma duygusu oluşur. Kişi kendisini gökyüzünde parlayan bir yıldız gibi deneyimlemeye başlar; bir zamanlar olmaya çalıştığı gibi sahte bir yıldız değil, adeta gerçek bir yıldız gibi hisseder. İçinde bir denge algılar, merkez hisseder ve artık ayrılmış olduğunu hissettiği kaynağa özlem duymasına gerek kalmaz: Kaynak kendisidir ve en sonunda kaynağın kendisi olduğunu öğrenir. Kişiliğiyle özdeşleşmesi yanlış kişilikten onun gerçek/doğru kişiliğine, varoluş noktasına kayıncaya değin, bu tecrübe çok küçük farklarla tekrar tekrar ortaya çıkacaktır.[12]

7. BÖLÜM

ENNEA TİP İKİ: DALKAVUK BENLİK

İkiler de, tıpkı kız kardeşleri dörtler gibi duygusal ve dramatiktirler; bunun yanında kafaları başkalarıyla olan ilişkilerine takılıdır. Sevgi ve onaylanma ihtiyaçları hat safhadadır –adeta buna bağlıdırlar– ve bunu sağlamak için, ilgi ve sevgi nesnelerini memnun ederek gözüne girmeye çalışırlar; dalkavukluk etmeye ve onları övgülere boğmaya çalışırlar. Bu yüzden bu tipe "dalkavuk benlik" denilmiştir. Hayranlık duydukları veya sevilmek istedikleri kişilere atfettikleri orantısız değer dalkavukluklarının en büyük göstergesidir. Bir görünüş tipi olan ikiler sevecen, cömert, nazik, göze çarpan, önemli, vurgulu ve hepsinden önemlisi başkaları için "orada" olan, yardıma hazır kişiler olarak görülmek isterler. Demek ki görüntüleriyle sevgi uyandıran kişilerdir, üstelik insanları gerçekten öyle olduklarına inandırmak için her yola başvururlar. Bu yüzden başkalarının isteklerine hayır demekte zorlanırlar, hatta başkalarını hayal kırıklığına uğratmamak için kendi duygularını ve pragmatik sınırlamaları önemsemezler. Aşırı örneklerde, ne kadar harika insanlar oldukları konusunda başkalarını etkileme çabasına giren ikiler, aslında sevgiye değer olmadıkları hislerini saklarlar.

Göze girmeye çalışarak ve insanlara yardımcı olarak, kendilerini başkalarının gözünde vazgeçilmez kılmaya çalışırlar.

Başkalarından istedikleri şeyleri –özellikle de sevgi ve ilgiyi– doğrudan söylemek yerine, başkalarının da karşılık vereceği umuduyla kendileri verirler. Böylece gizli koşullar bir ikinin verdiği her şeye yüklenmiştir, ayrıca ikiler zamanları, kaynakları ve hatta kendi vücutlarıyla ilgili son derece cömert olabilirler. Eğer başkaları üstlerine düşeni yapmaz, verdikleri sözde durmazlarsa, ikiler suçluluk hissettirmenin ustası kesilebilirler. Kendilerini sahte bir alçakgönüllülük kisvesi altında tanıtırlarken görüntülerinin altında kibir dolu bir benlik şişkinliği yaşarlar; kendilerini çok özel hissederler ve tıpkı dörtler gibi olağandışı muameleyi hak ettiklerini düşünürler. Bir ikinin davranışlarının çoğu gurur ve kibirle dolu olmasına karşın, yine de bu gurur düşük özsaygıyı telafi edicidir.

İki numaralı enneagram tipine özgü kutsal düşüncenin iki tane adı vardır: biri "kutsal irade", diğeri ise "kutsal özgürlük"tür. 4. Bölüm'de üç numaralı ennea tipine özgü kutsal düşünceyi açıklarken, nasıl olup da evrenin sürekli hareket, değişim ve farkındalık halinde yaşayan bilinçli bir yapı olduğunu keşfetmiştik. Aynı zamanda evrenin işleyişinin rasgele olmadığını, kendine has dinamizminin doğa yasa ve kurallarını izlediğini görmüştük. Meydana gelen her şey, tıpkı sonsuz genişlikte bir kumaşın değişen desenleri gibi, bu devamlı farkındalığın bir parçasıdır. Her birimizin bu muazzam büyüklükteki kumaşın bir parçası olduğunu, ayrı ayrı yaşamlarımızın bu kumaşın değişen desenlerini oluşturduğunu da görmüştük. Ya da kutsal yasayı ele aldığımızda kullandığımız benzetmeyi kullanacak olursak; her birimiz büyük bir okyanustaki tek bir su damlası gibiyizdir, bireysel hareketlerimiz o devasa ve sonsuz su kütlesinin dalgalanışından ayrılamaz. Kutsal irade, bu evrenin dinamizm anlayışını bir adım daha ileri taşıyarak onun momentumunda gizli bir yönlendiricilik

ve zekâya sahip hareketlerinin arkasındaki güce odaklanır. Bir başka deyişle, evrenin işleyişinde birleşik bir irade vardır.

Olan her şey kutsal iradenin bir dışavurumudur; Samanyolu'nun en uzak köşesinde bir yıldızın oluşumundan tutun da parmaklarınızın şu anda bu kitabın sayfalarını çevirişine kadar her şey. Tanrı inanışına göre, her şeyin oluşumunda Tanrı iradesi vardır. Tanrı iradesi esrarengiz ya da bizden alınıp çıkarılmış bir şey değildir; evrenin her yerinde şu anda olan ya da gelecekte olacak olan her şeyde ifadesini bulur. İnsan davranışları varlıkla senkronize olamasa da, düalistik olmayan bir bakış açısından bakıldığında bile, olaylar Tanrı iradesinin bir parçasıdır. O halde meydana gelen her şey Tanrı'nın olmasını istediği şeylerdir.

Söylediklerime karşılık aklınızdan ne çeşit düşünceler geçerse geçsin, ne tür duygular hissederseniz hissedin, ister bir bardak su almak için isterse pencereden bakmak için sizi yerinizden kaldıran güç olsun, hepsi de o anda sizin vasıtanızla açığa çıkan Tanrı iradesidir. Mademki her şey varlığın bir parçasıdır, o halde her yerde –buna kendi içimiz de dahil– ortaya çıkan her şey Tanrı iradesinin gözler önüne serilişinin parçası olmalıdır ve bu yüzden de onun hareket gücünden ve aklından esinlenmelidir. Kendimizi varlığın ayrılabilir bir parçası olarak göremeyebiliriz ve dahası, hem hayatımızda hem de ruhumuzda olup biten her şeyin varlığın iradesinin parçası olduğunu algılamayabiliriz; ama bu temel gerçeği değiştirmez. Bunların hepsi de, algımızın kişiliğin ayrılıkçı merceğinden süzüldüğü anlamına gelir, bu yüzden görüşümüz bulanıktır ve gerçeği açıkça görmeyiz.

Savaşlar, cinayetler ve diğer bütün yıkıcı şeylerin büyük olasılıkla Tanrı'nın iradesi olmayabileceğini ileri sürebilirsiniz; fakat gerçeği gerçekliğin en temel düzeyinden algılarsanız, zaten görüntü başka türlü olamaz: Evrendeki herkesin

ve her şeyin en temel yapısı, doğası varlıktır, her şey ondan oluşmuştur ve dolayısıyla ondan ayrılamaz. Bu durumda meydana gelen herhangi bir şeyin varlığın itici gücünün parçası –yahut da Tanrı iradesinin tecellisinin parçası– olmaktan başka bir şey olması imkânsızdır. Felaketler ve doğal afetler, sadece onlara karşı öznel bir tavır alıp iyi şeyler olmadıklarına karar verirsek Tanrı iradesinin parçası değilmiş gibi gelir. Yaralayıcı, duyarsız ve olumsuz insan davranışları bize kötü gelebilir fakat bu davranışlar her ne kadar varlıkla uyum içinde işlemeseler de temel yapısı varlık olan ruhlardan çıkmaktadır. O zaman o ruhların hareketleri de Tanrı iradesinin sadece bir parçası olabilir. Bunlara ek olarak, bir olayın kötü olduğuna ve meydana gelmemesi gerektiğine karar vermek çok büyük bir varsayımdır; çünkü geleceği de içine alan daha büyük resmi görebildiğimizde, meydana gelen olayın uzun vadede gerçekten işe yarar bir işlevinin olduğunu –belki o uzun zaman zarfının da hayat süremizin hayli ötesinde olabileceğini– anlayabiliriz. Bu varsayım kişiliğin kibrinden kaynaklanır, daha sonra göreceğimiz üzere bu ennea tipinin kilit niteliğinde, en temel özelliğidir.

Bir noktasına ait kutsal düşünce olan kutsal mükemmellik bahsinde olduğu gibi, insanlığın kendi cinsine karşı yaralayıcı, incitici ve kasıtlı kötü davranış şekillerinin tümünü hoş görmediğimi ya da bağışlamadığımı, ne de böyle davranışların hafifletilmemesi ve cezalandırılmaması gerektiğini söylediğimi açıklığa kavuşturmak isterim. Görüşümüz kişilik örtüsü olmadan yaşamı görmemizle aydınlandığında –bir başka deyişle her şeye nesnel baktığımızda– insanlığın büyük bir kısmının kendi yüzeylerinde, yani dış görünüşlerinde yaşadıklarını ve içdünyalarının derinliklerinde ne olup bittiğinden habersiz olduklarından, bu tür davranışların kaçınılmaz olduğunu ve ayrıca kısıtlanıp kontrol altına alınmaları gerektiğini

fark ederiz. Her ne kadar bu tür şeylerin olmaması gerektiğini söylemek bir anlam ifade etmese de, bunlar insanlığın kendi özüne yabancılaşmasının doğal bir sonucudur. Öte yandan bizim çok kötü diye düşündüğümüz bir davranış, gerçekleri bilmezden gelmeye dayanan basit bir davranıştır. İlahi varlıktan uzaklaşmamızın yıkıcılığından ziyade, bu durum varoluşun o boyutunun temelini oluşturan yapıyla hiçbir ilgisi olmayan kendimize yabancılaşmamızın bir ifadesidir. İnsanın yıkıcılığına karşı çözüm onu düzenlemeye ya da kökünü kazımaya çalışmakta değil, aksine içinde kendimizin de olduğu, bu tür yıkıcı davranışların hiçbir anlam ifade etmediği bir boyutla bağlantı kurmamızda yatar.

Nasıl ki dışarıda olup bitenin olmaması gerektiği varsayımında bulunmak çok büyük bir tahminse, deneyimlediğimiz, yaşadığımız şeyin de aslında yaşayıp deneyimlememiz gereken şey olmadığını farz etmek de büyük bir tahmindir. Örneğin, eşimize kızgın olmamamız ya da en iyi arkadaşımıza soğuk ve anlayışsız davranmamamız gerektiği ya da daha açık ve aydın olmamız gerektiği, hatta bazı duygusal durumlara veya başka şeylere kapılmamamız gerektiği varsayımları gibi. Yaşadığımız deneyimi bu tip değerlendirmenin dışında, sonrasında deneyimimizin başka türlü olması için kendimizi yönlendirmeye başlarız. Kendimizde olanları sürekli düzeltmeye çalışma eğilimi, kişiliğin özelliklerinden biridir. Kutsal irade bakış açısından, hayatımızda meydana gelen ve yaşadığımız her şey olması gereken şeydir. Almaas'ın söylediği gibi:

> *Rahatlamaya, zihninizi sakinleştirmeye çalışırsınız, kendinizi daha iyi ya da daha kötü hissettirmeye çabalarsınız. Bir şeyleri gerçekte olduğundan başka türlü oldurtmaya çalışarak daima müdahale eder, araya girersiniz. Bunu sadece kendinize özgü ayrı bir dünyanız olduğuna inanıyorsanız yapabilirsiniz; ayrıca bu ayrı dünyanızda bir şeylerin sizin olmasını istediğiniz şekilde olmasını sağlarsınız, oysa gerçekte bu,*

hiç de sizin tercihinize kalmış bir şey değildir. Bugün hayatta olmanız, siz olmak istediğiniz için değil, evren öyle olmasını istediği içindir. Bugün kızgınsanız, evren öyle uygun gördüğü içindir. Bugün sevgiyi yaşıyorsanız, yine evren ona karar verdiği içindir.

Bu evren tarafından "seçilme", kader ya da alınyazısı dediğimiz şeyle aynı değildir. Kader olacak olan her şeyin çok önceden kararlaştırıldığı bir yerde ayrıntılarıyla açıklanmış bir plan olduğunu ima eder. Burada akıllı ve yaratıcı bir evrenden söz ediyoruz; hemen bir sonraki anda nerede ne olacağı planlanamaz çünkü nerede ne olacağı yaratılış anında yazılmış bir plandan ziyade, içinde bulunulan o anda ortaya çıkacaktır. O halde bu bakış açısından kader diye bir şey yoktur, ama aynı zamanda özgür irade diye bir şey de yoktur.[1]

Gerçekliği bu bakış açısından algıladığımızda, evrenin kutsal iradesinin bir paydaşı olduğumuzu fark ederiz. Yaşamlarımızın Tanrı'nın iradesinin bir tezahürü olduğunu görürüz. Bu gerçekle aynı düzeye geldiğimizde, hareket eden değil hareket ettirilen olduğumuzu anlarız. Hem içimizdeki hem dışımızdaki akıntıyla birlikte hareket etme kutsal düşüncenin diğer adıdır, kutsal özgürlük demektir. Kutsal özgürlük ise sadece ve sadece hayatımızdaki bu akışa karşı durmadığımızda, bir başka deyişle Tanrı'nın iradesine direnmediğimizde özgür olduğumuzu söyleyen anlayıştır. Özgür irade olarak adlandırdığımız şey, ya olanın yanında yer almayı ya da ona karşı koymayı seçmektir, ayrıca zamanla yalnızca mevcut olana teslim olarak gerçekten özgür oluruz.

Bu durumda kutsal özgürlük, insan olarak deneyimimiz dahilinde algılanan "kutsal irade"dir. Kutsal özgürlük, kişisel iradenizle evrenin iradesinin birbirinden ayrılamaz olduğunu görmek demektir. Kişiliğin iradesi ve ennea tip ikinin en önemli özelliği olan, istediğiniz şeyi ortaya koyma ihtiyacını duymaktansa ya da gerçeği olması gerektiğini düşündüğünüz şekle uydurmak için yönlendirmektense, kutsal özgürlük penceresinden baktığınızda, gerçek özgürlüğün, ister ruhu-

nuzda isterse görüşünüzde, ister içe isterse dışa doğru olsun, olanların akışına teslim olabilmek olduğunu anlarsınız. Sonuçta gerçeği nesnel bir biçimde algıladıkça, kendi kişisel irade kavramınızın bile kişiliğin bir yanılsaması olduğunu daha açık ve net görürsünüz. Her birimiz evren denen vücutta bir hücreysek ve bu vücut organik olarak hareket edip değişiyorsa, bu da sadece vücudun gerisinde her birimizin o gelişimin ve hareket gücünün –yani iradenin– parçası olması gerektiği anlamını taşır. Kişisel hareket gücümüz ve doğrultumuz, aynı zamanda bir parçası olduğumuz daha büyük vücudun momentumu ve doğrultusu ayrılamaz, başka türlüsü olamaz. Özgürlük, bir hücrenin kendi işini yapmaya çalışması ve işlerin istediği şekilde gitmesi için zorlaması değil, bilakis her hücrenin bütünün hareket gücüne katkı sağlayan bir parça olduğunu ve o hareketle birlikte gittiğini bilmesidir.

Kutsal özgürlüğü tamamen kavramamız gerekirse, "teslim olmak" ve "beraber gitmek" kavramları bile yanlıştır, çünkü bu kavramlar kendi iradesinden vazgeçen ve evrenin akışını kabullenen ayrı birini ifade eder. Kişilik maskelerinin altından bu şekilde hissedilirken, işler gerçekte hiç de böyle değildir. Hiçbirimiz varlığın tekliğinden ve dolayısıyla da onun ortaya çıktığı yönün birliğinden doğal olarak ayrı olmadığımızdan, ayrı bir irade kavramı bir yanılsamadır. Almaas kutsal özgürlük konusunda şunları söylemektedir:

Birinin kendi bildiğini okuması, istediğini yaptırması kişilik açısından büyük bir sorundur; diğer yandan Tanrı iradesine teslim olma düşüncesi, sizin kendi iradenizden vazgeçmenizi de kapsıyormuş gibi gelebilir. Ancak kendinize karşı içten ve samimiyseniz, ne şekilde olursa olsun yaşadığınız deneyimi değiştirmeye kalkmaksızın onunla olmaya devam ederseniz, kendi bildiğinizi okumanın aslında ruhunuzun derinliklerindeki doğruya teslim olma meselesi olduğunu öğrenirsiniz. Yolunuz deneyim silsilenizi takip eder. Mesele onu seçip seçmemek değildir;

yolunuz önünüze konulmuş bir şeydir. Bu üzerinde yürüdüğünüz bir yol, bir uçtan diğer uca seyahat ettiğiniz bir manzaradır. Geçtiğiniz bölgenin tam da sizin için olduğu halinden farklı olması gerektiğini hissetmemenin büyük bir rahatlama olduğunu fark edersiniz.[2]

Kişisel bakış açımız ve yaklaşımımız çerçevesinde, kutsal irade, eğer engellenmezse, ruhumuzun kendi derinliğiyle, yani özümüzle bağlantı kurma yönünde doğuştan bir çekim gücüne sahip olduğu gerçeğine işaret eder. Bu da insan ruhunun gerçeğin en derin seviyeleriyle yeniden bağlantı kurup anlamak arzusunda olduğunu varsaymaktır. Bilme ihtiyacı, doğa yasalarından vücudumuzun işleyişine ve en içerideki ruhumuza kadar her şeyi bilinçli yapmak ihtiyacı içimizde bastırılmaz bir dürtüdür. İnsanlık başlangıçtan beri kendimize ve yaşama dair olanları anlamaya çalışarak mücadele etmesinin yanı sıra, Tanrı dediğimiz ilahi, insan bilincinin sınırlarını aşan bir kavrama da her zaman sahip olmuştur. Demek ki hepimizin içinde gerçekte kim olduğumuzu öğrenme dürtüsü vardır. Ruhumuzsa varlığımızın en içteki özüyle bağlantı kurmak, bilmek ve yaşamak dürtüsüne sahiptir. Bizler doğuştan gelen bir kendimizi gerçekleştirme dürtüsüne; izin verildiğinde bizi öznel olanın, kişiliğin ve ayrı bir benliğin ötesinde gerçekliğin çok daha derinlerine götüren insan potansiyelimizi tam kapasite yaşama dürtüsüne sahibizdir.

Ennea tip ikiye giren biri için, daha çocukluğun başında varlıkla bağlarını yitirmek, bütün evrenin süregelen akışının parçası olduğu farkındalığını da kaybetmek anlamına gelir. Gerçekliğin ortaya çıkışından bir kopma hissi ve kişinin başlangıçta annesi, sonra ailesi, daha sonra da dünyaya karşı hissedebileceği bu gerçekliğin ayrılmaz bir parçası olmadığı hissi gelişir. Kendisini, işleyişi bütünün işleyişi bakımından içsel ve önemli olan, evrenin daha büyük bünyesinin bir hücresi olarak algılamak yerine, onun dışında, küçük ve önemsiz hisse-

der. Kaybedilen, hayatta kendi başına bir yeri ve bir amacı olduğunu algılamaktır, dolayısıyla da içsel hareket gücü ve yön duygusudur. Kişinin özünde var olan insan potansiyeli ve itici gücü evren tarafından dışlanmışlık algısıyla yer değiştirirken, kişisel gelişim ve tezahür bilinmez bir yerde yönünü kaybetmiş olarak kalır. Bu kişinin saplantısıdır, bir şeylerin oluş şekline dair sabit bilişsel inancıdır. (Şema 2'de, Ichazo'nun iki numaralı enneagram tipi için kullandığı "dalkavukluk" deyimini görebilirsiniz. Bu deyim, Tanrı iradesiyle bağlantısının koptuğu algısına karşı bir ikinin bulduğu çözümü kasteder, o çözüm de başkalarına oynamaktır.)

Kaybedilen, olanların arkasındaki aklı ve yönelme yeteneğini kavramadır ve böylece kişi işlerin yolunda gitmesine güvenemeyeceğini hisseder; dahası işlerin, olayların, yaşananların kendisinin olması gerektiğini düşündüğü şekilde olmasını sağlamaya çalışır. Yalnızca kişisel amacını ve yönünü kaybetmez, aynı zamanda evrenin kendisi için doğal destekleyici olduğu duygusunu da kaybeder. Varlık tarafından sevilmeyen ve reddedilen ayrı biri olduğu kanısını geliştirir, diğer yandan da özündeki manevi amacından ve kozmik iradeyle olan bağından da yoksun kalır; duruma el koyması ve işleri yoluna sokması gerekir. Tanrı iradesinin bir parçası olma algısından yoksun olduğundan, o görevi üstlenip bildiğini okuyarak onu taklit eder. Kendi bireysel iradesini gerçeğe dayatır ve hatta gerçeği manipüle ederek nasıl olması gerektiğini düşünüyorsa o şekle uydurmaya çalışır. Esasında bir yön duygusu, bir ivme, amaç ve özüyle bağlantısının koptuğu süreçte kaybettiği destek algısını oluşturma peşindedir. Kendisine ait temel irade anlayışı ve güveni; ruhunun devinirliği kaybolmuştur, bu yüzden de hayatta kalmak için gerçeği ve kendisini yönlendirmesi gerektiği hissine kapılır.

İçinde hissettiği ise tekdüzelik, boyutsuzluk ve derinlikten yoksunluktur. Bu nedenle bu ennea tipinin takma adı "düz benlik"tir. Sanki içlerinde camdan bir tavan, özleriyle bağlantı kurabilecekleri derinliklerin bir sınırı vardır. Varlığın destek algısı olmadan, kendisinin yabancılaştığı bu alana doğru ruhunun kendiliğinden bir yerçekimsel ivmeye sahip olmadığına inandığından, kurtuluşu başkalarında aramak zorunda kalır. Bir temel, alttan destekleme veya dayanak hissi olmadığından bakışlarını başkalarına çevirir. Ruhunun derinliklerine açılan kapı, başkalarıyla samimi ilişkiler kurmanın önünde duruyormuş gibi gelir; bu çok önemli varsayımda anneyle ilk ilişkisinin üst katmanını görebiliriz, buna kısaca göz gezdireceğiz. Ruhsal yönelimi dışarı doğru, hoşnut etmeye çalıştığı başkalarına odaklanmıştır. Çünkü kendisiyle bağlantı kurmanın yolunun onlardan geçtiğini düşünür, hatta ruh hali onlarla olan ilişkisinin kalitesine bağlı olarak yükselip düşer. Bu bağlılık ikilerin en belli başlı psikolojik yönelimidir.

Bu bağımlı yönlendirme ikilerin hem ruhsal süreçle olan bağlantılarını hem de ona verdikleri değeri kaybetmelerine dayanır. Bilinçaltında yer eden evren tarafından reddedilmiş olma duygusunu taklit ederek içdünyasını ve bizzat kendi tecrübesini reddeder. Kişinin başından geçen, olması gereken şey değildir; hatta başkalarının değer verdiği bir şeyi yaşıyor olmaktan çok daha önemsiz, daha geçersiz ve daha az ilginç görünür. Kendisindeki herhangi bir şey tarafından, önem arz eden herhangi bir yere –ya da aslında hiçbir yere– itiliyor olmasının hiçbir anlamı yoktur, bu nedenle kendisini başka birinin devinirliğine iliştirmesi gerekir. Var olan potansiyelini ortaya koymak için harekete geçirilmektense, özel başka birileriyle bağlantı kurmaya yönlendirilir.

Annesiyle ilk etkileşimlerindeki değişkenlikler, kutsal iradeye olan duyarlılığından süzülüp gelir ve sonuçta ortaya

çıkan, kendisinin gerçekte kim olduğunun ciddiye alınmadığı ve gerçek ihtiyaçlarının karşılanmamış olduğu kanısıdır. Kişinin ihtiyaçları ve istekleri, kendi zaman çizelgesine göre ona besinini veren ve kesen annesinin iradesinden daha az önemliymiş ve ona tabiymiş gibi gelir. Üstelik kaçınılmaz olarak tam uyumun sağlanamaması, ruhun önyargılı dilinde, annenin onu sevmediği ve onun benliğini reddettiği şeklinde tercüme edilir. İkilerin uyum aksaklıklarına keskin bir duyarlılıkları vardır; ruhlarında, annelerinin ihtiyaçlarının onlarınkinden daha önemli olduğu izlenimi kalır. Kişi olarak merkezi bir öneme sahip olmadığı; annesinin ve daha sonra hayatına giren diğer bütün önemli insanların ihtiyaçlarının yanında onunkilerin önemsiz kaldığı algısı gelişir. Onun görevi hayatına giren insanların ihtiyaçlarını karşılamak haline gelir; ayrıca birey olarak kendini gerçekleştirme ve gözler önüne serme potansiyeliyle bağlantısını da kaybeder.

Bir ikinin annesi, gerçekten de başka tiplerin annelerinden çok daha benmerkezci olsun ya da olmasın, onun ruhunda, annesinin bencil olduğu ve bu yüzden de dört dörtlük onun yanında olup onunla ilgilenmediği ve tam olarak onu sevmediği yolunda bir iz bırakmıştır. Böylece iki, annesinin sevgisini ve dikkatini yakalayamadığı için, doğal olarak sevgiye layık olamayacağına ve bu yüzden de sevgiyi elde edebilmek için yönlendirmesi gerektiğine, ruhunun da bu arayışa yönelmiş olduğuna inanmaya başlar. Bir açıdan, ikinin sonraki kişilik özelliklerinin hepsi, annenin dikkatini çekme ve ruhundaki bu yarayı iyileştirmek için sevgisini kazanma çabaları olarak görülebilir. Kendisini sevimli ve sevilen biri kılmak odak noktası haline gelir.

Genellikle bir ikinin geçmişinde, ona kendi iradesini zorla kabul ettiren idealize edilmiş bir ebeveynin gölgesinde büyüme söz konusudur; iki kendisini, dikkatinin odak noktasında

bulunan bu ebeveynin emri altına koymak ve onu memnun etmek zorunda kalmıştır. Bu anne olmuş olabilir fakat çoğunlukla babadır; diğer yandan bu örüntü yaşamının sonraki yıllarında da, saygın ve önemli bir eşe bağlanmaya kalktığında tekrar eder. İkilerin kişisel tarihinde genellikle anne tarafından reddedilmişlik ve baba tarafından kayırılmışlık söz konusudur. Fakat çoğu durumda her iki ebeveynin de en çok sevdiği çocuğu olma düşüncesi vardır. Bunun da altında ikilerin bir çelişkisi yatar: Genellikle ebeveynlerden birinin ya da her ikisinin tercih edilen çocuğu olunmasına rağmen, ikiler kendilerini yine de reddedilmiş hissederler. Bu da büyük olasılıkla ikilerin ruhunda ailedeki değerlerinin sırf gerçek benliklerinden değil de oynadıkları rolden, sundukları imajdan, başardıkları işlerden kaynaklanıyormuş gibi gelmesindendir.

Geçmişindeki detaylar ne olursa olsun, ikinin en çok arzu ettiği şey sevilmektir. Evrenin akışıyla yeniden bağlantıya geçmenin yolunun bir başkasıyla birleşmeden geçtiği düşünülür. Burada da bu noktanın idealize edilmiş yönü olan, Elmas Yaklaşımı'nda "altın birleşme" diye adlandırılan sevginin niteliğini görürüz. Bu, birisine âşık olduğumuzda hissettiğimiz sevgi türüdür; sevgilimizle mutluluk veren coşkulu birleşmede eriyen bir orgazm duygusudur, mutluluktan kendinden geçmiş bir teklik kozasında sarılıp sarmalanma duygusudur. Duygusallık romantik söylencelere özgü bir özelliktir: İnsanı kendinden geçiren bir yekvücut olmanın verdiği mutluluk, bütün ayrılığın yok olduğu tam bir tatmin söz konusudur ve kendimizi altından yapılmış bir mutluluk havuzunda erimiş hissederiz. Sevgilimizle aramızda hiçbir sınır kalmaz, bizim nerede başladığımızın, onun nerede bittiğinin hiçbir anlamı yoktur. Kendimizi tamamıyla bu esrik sevgiye kaptırırız, onun tarafından harekete geçirilir ve heyecanlandırılırız; bu

son derece samimi bağlantı duygusuyla büyüleniriz. Bu temel bakış açısı, mutluluk veren bütünleşmede ilahi olanla, yani Tanrı'yla birleşerek ayrı benlik algısından kurtulma amacının olduğu samimi dindarlıkta ve spiritüel yollarda esastır.[3]

Yaklaşık bir aylıktan altı ya da sekiz aylık olduğumuz zamana kadar, Margaret Mahler'in ortak yaşam evresi (simbiyotik evre) diye adlandırdığı, benlik algımızın annemizinkiyle iç içe geçtiği gelişim safhasında, âşık olma durumu ruh halimizi uyandırıp harekete geçirir. Çocuğun bu dönemde baskın deneyimi, anneyle birlikte olan birinin deneyimiymiş gibi görünür, diğer tarafta duygusal hali sevimli, sevgi dolu, çok mutlu, adeta âşıklık boyutunda bir sevgi deneyimidir. Bu süreçte anneler genellikle çocuklarından ayrılamaz gibidirler ve çocukları için akılları başlarından gider haldedirler. Her ikisinin de hissettiği birbirlerine son derece samimi, sanki mutluluktan uçuran bir bağla bağlanmış olduklarıdır. İlk aylarda varlık ile anne ayırt edilemez, hatta öyle ki bu bir başkasıyla yaşanan ilk ilişki, bir ikinin içdünyasının derinlikleriyle birleşmesi için ayrılmaz biçimde ruhuyla bağlantılı hissedilir. O zamanki ortak yaşam ilişkisinin izi ikinin üzerinde, varlıkla birleşmenin ancak bir başkasıyla birleşme yoluyla olduğu inancını bırakacaktır.

Muhtemelen kendisi de enneagram tip iki olan psikanalizci Karen Horney farklı noktalarına sahip olduğu üç kişilik tipini kolay anlaşılır ve ikna edici bir dille anlatmıştır. Bu üç tip de başkalarına yönelen, karşı olan ve uzaklaşanlar ya da bir başka anlatımla kendini geri planda tutan/alçakgönüllüler, samimiler ve uysal/kabulleniciler diye adlandırdığı, enneagramın iki, sekiz ve beş numaralı tiplerine karşılık gelen kişilik tipleridir. Başkalarına yönelen ve enneagramın iki numaralı tipine karşılık gelen tip için şöyle demektedir:

Erotik aşk en üst tatmin noktası olarak bu tipi cezbeder. Aşk bütün acı ve üzüntülerin dindiği yer olan cennete giden yolun bileti olmalıdır ve öyledir de. Artık yalnızlık yoktur; kaybolmuşluk, suçluluk ve değersizlik duygusu yoktur; kendine karşı sorumluluk yoktur; çaresiz bir şekilde kendisini donanımsız hissettiği acımasız dünyayla mücadele yoktur. Onun yerine aşk koruma, destek, ilgi, cesaretlendirme, sempati ve anlayış vaat ediyor görünür. Aşk kişiye bir değer duygusu, yaşamınaysa anlam katacaktır. Hem kurtuluş hem de kefaret olacaktır. O halde onun gözünde insanların çoğu kez sahip olanlar ve olmayanlar diye ikiye ayrılması şaşılacak bir şey değildir. Bu sahip olma ya da olmama, para veya sosyal statü anlamında değil, bilakis evli olma (ya da olmama) ya da evliliğe eşdeğer bir ilişkisi olmadır... Ona göre âşık olmak kendini kaybetmek, az ya da çok esrik duygulara kapılmak, bir başka varlıkla birleşmek, tek yürek ve tek vücut olmak, kendi içinde bulamayacağı bir birliği bu birliktelikte bulmak demektir. Aşka duyduğu özlem böylece derin ve güçlü kaynaklardan beslenir. O kaynaklar da kendini bırakıp teslim olmaya ve birliğe duyulan özlemdir.[4]

İkiler transandantal romantik aşk aracılığıyla benlik uykusundan uyanmaya çalışırlar. Tıpkı uyuyan güzel gibi, ikinin hayatı da özel birinin sevgisiyle kurtarılıncaya kadar durmuştur. Zenginlik, güç ve başarının hepsi iyi hoş olsa da, asıl istediği ve onsuz hayatta kalamayacağını düşündüğü şey tutkulu bir aşktır. İkinin masalı eğer sevilerek yeterince desteklenirse, tam anlamıyla kendisi olabileceği düşüncesinden oluşur. Aşk ruhunu özgürleştirecektir, işte burada kutsal özgürlüğün kişilik bozukluğunun bir yönünü görürüz. İradesi, sevgi desteği ve böylece özgürlüğü ona verebilecek ya da ondan esirgeyebilecek başkalarına yansıtılır. Gerçek özgürlük kendiniz olmanızdır, kişiliğinizin ve tarihsel benliğinizin dışında olduğunuz kimsedir, tamamıyla gerçek benliğinizdir. İki için özgürlük, kendi içinde farkına varmasından ziyade, iradesinin ve desteğinin başkalarına yansıtılmasında kaybolur. Kendi merkezli olmaktan çıkan iki, başkalarına odaklı ve böylece onlara ba-

ğımlı hale gelir, bu durumsa gerçek özgürleşmeden bambaşka bir şeydir. Başkasıyla olan ilişkisinin niteliğine bağlı olan özgürlük hiçbir şekilde özgürlük değildir çünkü tamamen koşulludur. İki ruhunun derinliklerinde bir yerde bunu bilir ve bu, büyük ihtimalle ikinin kendisini bağımlı hissettiği ve özgürlüğünü sınırladıklarını düşündüğü kimselere karşı duyduğu kaçınılmaz kızgınlığın arkasındaki şeydir. Bağlı olduğunu düşündüğü başkaları tarafından sınırlanmışlık duygusu ve bağımlı olmaktansa özgürleşmeye çalışma kişinin özgürlük tuzağını tanımlar, Şema 9'da bunu görebiliriz.

İkiler bağımlılıkları konusunda evrensel değildirler. Horney'nin tanımladığı gibi, diğer insanları ilişkilerinin durumundan yola çıkarak değerlendirmenin yanı sıra, ikiler de aynı dörtler gibi insanları aşağıdakiler-yukarıdakiler, seçkinler-vasıfsız işçiler, özel olanlar-ayaktakımından olanlar diye ayırırlar. Şema 12'de göreceğimiz üzere bu ikinin uydurmasıdır, yanlış değerlendirmesidir. Özel olanlar, ikinin kültürünün, alt kültürünün ya da içinde bulunduğu sosyal grubun en üst seviyesinde olanlardır; ona göre çok önemli olanlar bunlardır. Özel kişileri, kendi içlerindeki Geiger sayacıyla saptarlar ve tıpkı güvenin ateşe kapılması gibi onlara kapılırlar. Prototipik hayran ve sempatizan, önemli gördüğü kişilere kendisini önemsesinler diye rol yaparak ayartmaya çalışır. Özel diye nitelediği kişileri idealleştirmesi dalkavukluğunun en üst halidir ve bu yüzden bu tipin adı bölümün başında da belirttiğimiz gibi "dalkavuk benliktir". Önemsiz addettiği insanlarsa onun açısından gözden çıkarılabilir kişilerdir.

Bazı ikiler bağımlı görünmezler; aslında başkalarının duygu ve düşüncelerine ne kadar az önem verdiklerini ve ne kadar özerk olduklarını gösterme zahmetine girerler. Gerçekten bağımsız olmaktan çok, bağımlılık karşıtıdırlar. Dikkate değer, önemli olan bazılarına rol yapmak yerine, onları saygı ve

bağlılıklarını göstererek elde etmeye çalışırlar. Davranışlarında kibir ve ihtişam olan böyle ikiler, başkalarını daha aşağı görme ve kendilerinin hizmetçisiymiş gibi davranma eğilimindendirler. Bununla birlikte, bağımlılık karşıtı bir ikinin hayatında, bilinçli olarak kabul etsin ya da etmesin kendisini bağımlı hissettiği birileri olacaktır. Üstelik ister açıkça bağlı isterse bağlılık karşıtı olsun, her şeye rağmen ima edilen başkalarıdır.

Bu durumda zihninin ana uğraşı –aslında takıntısı– romantik bir aşk arayışıdır, buradaki vurgu açıkça *arayış* sözcüğü üzerindedir. İtiraf edilen dileği, aşkına karşılık veren arzu nesnesine sahip olmakken, gerçekte ikinin hayatında olan şey bunun tam tersidir: İşler hiç de öyle kafasında canlandırdığı gibi gitmez ve her zaman az ya da çok reddedilmiş hisseder. Günlük ilişkide olduğunuz birini idealleştirip kafaya takmak imkânsız değilse de güçtür. İşte bu, ikilerin bilinçsizce, hep bir parça ulaşılmaz olanı arayışlarının nedenlerinden biridir. Horney ikilerin hastalıklı şekilde bağımlılığa yatkın oldukları takıntılı ilişki türlerindeki arzu nesnesini tanımlayıp şöyle bir açıklamada bulunur:

Hastalık derecesinde bağımlı ilişkiler kötü ve talihsiz bir eş seçimiyle başlar. Daha doğrusunu söylemek gerekirse, seçimden bahsetmemeliyiz. Kendini geri planda tutan, mütevazı kişi aslında seçim yapmaz ama belli tiplerden büyülenmiş biçimde etkilenir. İster karşı cinsten isterse hemcinsi olsun, daha güçlü ve daha üstün oluşuyla onu etkileyen bir kişinin doğal olarak çekimine kapılır. Sağlıklı eşi burada değerlendirme dışı bırakarak zenginlik, mevki, şöhret ya da özel hediyelerle göz kamaştırması kaydıyla apayrı birine kolayca âşık olabilir. Bu biri, kendisi gibi yüksek özgüvene sahip, dışa dönük narsistik bir tip olabildiği gibi, açıktan taleplerde bulunmaya cüret eden, kibirli ve saldırgan olmayı umursamayan, kendini beğenmiş ve kindar bir tip de olabilir. Bu tip kişiliklere kolayca tutulmalarının çeşitli nedenleri vardır. Bu kişileri gözünde büyütme eğilimindedir çünkü bunların hepsinin de kendisinin

buruk bir şekilde özlemini duyduğu fakat eskiliklerinden dolayı da kendisini aşağıladığı özelliklere sahip olduğunu düşünür. Bu bir bağımsızlık, kendi kendine yeterlik, aşılmaz bir üstünlük güvencesi, küstahça bir kibir ve saldırganlıkla gösterişi yapılan bir cesaret sorunu olabilir. Sadece bu güçlü, üstün kişiler –ikinin gördüğü gibi– onun bütün ihtiyaçlarını karşılayabilir ve üzerinde hâkimiyet kurabilirler.[5]

Böylesi hastalıklı derecede bağımlı ilişkilerin grafik betimlemeleri Somerset Maugham'ın Türkçede *İnsanın Esareti* adıyla yayımlanan (*Of Human Bondage*, İş Bankası Kültür Yay., 2017) eserinde ve sinemada Victor Hugo'nun kızının hayatını anlatan, yine Türkiye'de *Adel H.'nin Öyküsü* (*The Story of Adele H.*, 1975) adıyla gösterime giren filmde görülür. *Adel H.'nin Öyküsü* filminde Adel Hugo, kendisiyle iki laf edememiş bir adamı saplantı haline getirir ve adama hiç fark ettirmeden, onu gittiği her limanda yorulmak nedir bilmeden takip eder. Bu tür ilişkiler sadece engelleyici, can sıkıcı olmanın yanı sıra bir de tersine protestolar olabilirler; ikilerin bilinçsizce aradığı tatmin ve hazdan ziyade düş kırıklığı ve engellemedir. Yine dörtlere benzer şekilde, istenilen elde edilir edilmez, sanki "Beni seven biriyle ilişkide bulunmaya değmez" dercesine arzu nesnesi hızlıca değerini kaybeder. Bu aynı zamanda Groucho Marx'ın kendi adıyla anılan "kaçan kovalanır" diye bildiğimiz Groucho Marx sendromudur: "Beni üye olarak kabul eden kulübe, ben üye olmak istemem." sözünde açıklamasını bulur. Bu engelleyici örüntünün ardındaki şeyin bir parçası da başkasıyla gerçekten çok yakın ilişkide olmanın aynı zamanda sevilmeme ve reddedilme riskine maruz kalmayı da beraberinde getirmesidir. Diğer bir parçası olan gerçekten sevilme ve aşka izin verme, bulunmaz bir aşk uğruna benlik algısından vazgeçmek zorunda kalma anlamına gelecektir ve böylece bitmek tükenmek bilmeyen başkalarını kandırma ve baştan çıkarma bir ikinin kimliğinde temel olacaktır.

Bu iki açıklamanın yanı sıra, ruhsal açlık ve ihtiyaç hali asla bir başkası tarafından giderilemez; çünkü özlemi duyulan ve eksikliği hissedilen şey kişinin varlıkla olan temasıdır. Bu nedenle ihtiyacı, ilişki yoluyla karşılamaya çalışma başarısızlığa uğramaya mahkûmdur.

Bu söylenenlerden ikiler asla evlenmez ya da kendilerini adadıkları ciddi ilişkiler kuramazlarmış gibi gelebilir, ama konu bu değildir. Meg Ryan ve Alan Alda gibi bazı ünlü ikiler dışarıdan bakıldığında iyi evliliklere sahipmiş gibi görünürken; Shirley Maclaine, Melanie Griffith, Barbara Walters ve Liz Taylor gibi diğer ünlü ikilerse evlilik konusunda zor dönemler geçirmişlerdir. Söz konusu olan, bir ikinin ilişkisinin gerçekten sadece birine delicesine âşık olmak mı yoksa uzun süreli bir evlilik mi olduğuna bakılmaksızın, çoğunlukla ikinin bir parça hayal kırıklığı yaşayıp yaşamadığıdır. Hatta Horney'nin yukarıda aktarılan sözünde "değerlendirme dışı bırakılan", "sağlıklı eş"ten de her zaman biraz uzaklık hissedecektir. Bir kadın ikinin kocası soğuk, ilgisiz, uzak olabilir; işiyle ya da bir başka kadınla meşgul olabilir ya da karısının ihtiyaçlarına azıcık duyarsız kalabilir. Görünüşe bakılırsa bir iki, ilişkisinde ilgi uyandırıcılığını ve zorlayıcılığını korumak için biraz düş kırıklığına ihtiyaç duyar.

Bir ikinin öncelikli hedefi, gördüğümüz üzere aşkı yakalamaktır; kendisini sevimli ve sevilmeyi hak eden biri gibi göstererek aşkı elde etmeye çalışır. Altın birleşmenin niteliklerini taklit eder şekillerde davranmaya ve kendisini tanıtmaya kalkıştığı, görünüş tipi ve özelliklerini Horney'nin farkında olmadan tarif edişi aşağıdaki açıklamasında yer almaktadır:

Aşka olan şiddetli dürtüsünü tatmin etme gereksinimi öylesine zorlayıcıdır ki, yaptığı her şey onu gerçekleştirmeye yöneliktir. Süreç içerisinde karakterini şekillendiren belli özellikler, tutum ve davranışlar geliştirir. Bunlardan bazılarına sevimli denilebilir. Başkalarının gereksinimleri-

ne duyarlı hale gelir, elbette duygusal olarak onun açısından anlaşılabilir olanlar çerçevesinde. Örneğin kendisinden bağımsız bir kimsenin uzak olma arzusunun büyük olasılıkla hiç farkında olmasa bile, bir başkasının duygularına ortak arama, yardım, onaylanma vs. ihtiyaçlarına dikkat kesilecektir. Çoğu kez bizzat kendi duygularını gözden kaçırdığı ölçüde, başkalarının beklentilerine ya da onların beklentisi diye düşündüğü şeylere, kendiliğinden karşılık vermeye çalışacaktır. "Bencil olmayan", özverili, sevgiye olan sınırsız arzusu dışında iddiasız biri haline gelir. Uyumlu, yumuşak başlı, aşırı anlayışlı –kendisi için mümkün olan sınırlar çerçevesinde– aşırı değerbilir, iyilikbilir, cömert birine dönüşür. Bütün kalbiyle başkalarını o kadar da önemsemediği, dahası onları riyakâr ve çıkarcı bulduğu gerçeğini görmezden gelir.[6]

Son cümlede aktarılan, çoğu normal nevrozlu iki için bir parça aşırı kaçarken, bu durumda ikinin görüntüsü kendini düşünmeyen, sınırsız veren, başkaları için kendisini feda eden, geri planda tutan, uysal, empatik, duyarlı ve başkalarının ihtiyaçlarına uyum sağlayan birine evrilir. Kendisini kendisi olmaya zorlar ya da en azından kendisini tamamen merhametli, sevecen, düşünceli, anlayışlı, başkalarının acılarından haberdar olan ve onun için bir şeyler yapan, tıpkı Bodhisattva gibi evrendeki herkesi kurtarmak için kendi mutluluğunu ve tatminini ikinci plana iten biri olarak tanıtır. Üstüne üstlük her şeyden önemlisi alçakgönüllü olmak zorundadır. Naranjo, ikinin niteliklerini betimlemek için "baştan çıkaran sahte tevazu paketi" deyimini kullanmıştır.

Yalnızca bu sevimli özelliklere ikinin üst benliği izin verir, çünkü bu özellikler sürekli aziz benzeri görüntüye kavuşulmasını gerektirir. Ceza suçluluk duygusudur; ikiler hem kendilerine hem de başkalarına vicdan azabı çektirme konusunda uzmandırlar. Çizmiş oldukları bu görüntünün gerektirdiği gibi yaşamıyor olmanın suçluluğu ikinin duygusal atmosferini, bilinçli ya da bilinçsiz olarak şekillendirir. Bu görüntüyü içten gelen taleple gerçekleştirmek imkânsızdır, zira bu bir

görüntüdür ve ikilerin gerçek hali değildir. Bir yandan bu meleklere özgü görüntünün içini dolduramadıkları için suçluluk hissederlerken diğer yandan da, öyle olduklarına başkalarını inandırmakta başarılı olduklarında, bunun doğru olmadığını bildikleri için de suçluluk duyarlar.

İkilerin üst benliği kişiye hem bir aziz olmayı hem de sevilen biri olmayı dayatır; ayrıca bir ilişki yürümezse, bu kesinlikle onun hatasıdır. Eğer kişi daha sevecen ve daha arzulanan biri olmak için daha fazla çabalamış olsaydı, içinden ettiği dua işe yarar, işler yoluna girerdi. Kıskançlık ve çekememezlik şiddetle yasaklanmıştır, fakat bir iki için en kötü hakaret ya da suç bencil olmadır. Eşinden, ailesinden, içinde bulunduğu etnik gruptan vs. çok, öncelikle kendini düşünme baş suçtur ve bu yüzden çok büyük acı çekme derecesinde kendini feda etme, üst benliğinin taleplerinin bir parçasıdır. Bu nedenle, bir sürü ruhsal hazırlık yapmadan sadece sınırlar koymak ya da birilerine hayır demek, iki için neredeyse imkânsızdır. İçinde sevilesi özelliklerine ve ne kadar iyi bir insan olduğuna dair gizli bir gurur ve benzersizlik hissi barındırır; ancak ulaşmaya çalıştığı alçakgönüllü görüntüye gurur duyma yakışmadığından, bilincin gizli yerlerine itilir. Bu tipin tutkusu olan gurur meselesine yine döneceğiz.

Sevgi dolu bütün görüntülere uygun hale gelmek için kendisini ustalıkla yönlendirir. Durmadan kendisinin ruhsal tecrübelerini kurcalar, bu deneyimlerini olması gerektiğini düşündüğü haliyle karşılaştırır ve idealindeki o şekle yaklaşmak için kendisini zorlar. İkilerle ilişkilendirilen vücut parçaları eller ve kollardır; bunlar bir şeyleri dolandıran, torpil yapan/yaptıran ve kutsal iradeyi taklit ederek olmasını istediği şeyleri oldurmaya çalışan birine uygun olan organlardır. Bunu öncelikle kendi içinde, kafasındaki görüntüye uymayan her şeyi basitçe bilinçaltına iten bu tipe özgü savunma mekaniz-

maları olan baskılama ve engelleme yoluyla yapar. Saygı duyulan başkalarına karşı kritik algılamalar ve olumsuz duygular, bencilce düşünceler ve dürtüler olduğu kadar muhtaçlık ve gizli benzersizlik hissi bilinçten uzaklaştırılırlar. Her ne kadar iki öyle olmasını çok istese de, bu içeriklerin bilinçten itilmesi kaybolması anlamına gelmez. Bilinçte ortaya çıkmazlarsa, rüyalarda, psikosomatik durumlarda ve kaygı, uykusuzluk ve benzeri nörotik belirtilerde kendilerini gösterirler. Yasaklanmış içerikleri bilincin dışında tutmak muazzam bir psişik enerji gerektirse de, alternatifi çok daha kötüdür: Bir ikiyi, kafasındaki sevilen ve sevgi dolu bir insan olma idealine uymayan, hem kendisinin hem de başkalarının duygu ve düşünceleriyle karşı karşıya bırakacak akut endişeyi gündeme getirir.

Naranjo, ikileri başlarda Freud'un tanımladığı histerikler olarak görmüştür fakat bu psikolojik kavram günümüzde gözden düşmüş ve yerini *histriyonik* (*histrionic*) kavramı almıştır. Histeriklere dair Freud'un gözlemi, cinselliklerinin ödipal karmaşa nedeniyle son derece bastırılmış olduğudur ve sonuçta ortaya çıkan Freud'un füj (fugue) durumlar ya da diğer çözülmeli psikolojik durumlar (dissociative mental state) diye adlandırdığı psikosomatik belirtilerdir. Sonradan gelen psikologlar histerik karakteri, "oyuncu bir şekilde aşırı duygusal, tahrik edici, teşhirci davranışlar sergileyen, değişken, kararsız duygu durumunda olan ve ödipal fantezileri dışa vurmaya meyilli ama cinsellikten korkan ve eylemlerinde çekingen olan kimse"[7] olarak, iki olan birinin tam da doğru tanımı olacak şekilde tanımlamışlardır.

İkiler hissettikleri şeyi baskılayıp kendilerini dürtülerine karşı, özellikle de cinsel dürtülerine karşı uyuştururlar ve sonuçta ortaya çıkan bir çeşit psikolojik düdüklü tencere olurlar: Duyguları dramatiktir, yani sanki bir tiyatro sahnesinde gibi

aşırı göstererek yaşarlar ve cinsellikleri kışkırtıcı davranış ve görüntülerinden dışarı sızar. Kadın ikiler, her ne kadar çoğunlukla farkında olmasalar da tahrik edici giyinmeye meyillidirler. Sözlü olmayan davetkârlıklarına rağmen ikiler cinsel ilişki söz konusu olunca rahatsız, kaygılı ve sinirli olurlar. Kolayca ve bol miktarda ağlarlar –dörtlerden farklı olarak kendi kendilerine oldukları zamanlardan çok başkalarıylayken– sinir krizi geçirirler, darılma damarları tutar ve işler istedikleri gibi gitmediğinde sabırsız ve hoşgörüsüz olurlar. Bir sürü duygu boşalması ve etkileme görüntüsüne rağmen, ikiler duyguları bütün yönleriyle yaşamaktansa boşaltma konusunda histeriktirler; duygularını ifade eden, serbestçe açığa vuran, duygusal olarak taşkın olmaya eğilimlidirler, bunun yanında ne hissettiklerinden de öyle çok haberdar değildirler.

Naranjo'nun söylediği gibi, ikilerin çoğu histerik kişiler olarak entelektüel olmamalarına rağmen, son derece gelişmiş zekâya sahip ve Wilhelm Reich'ın "büyük beyinli" histerik tanımına uyan birçok iki vardır. Bu tip histerikler aklını savunmaya yarayacak şekilde kullanır; bir psikiyatr ve Reichçı terapist olan Elsworth Baker'ın da dediği gibi, "Bütün erkeklere karşı kendini savunmak için aklını ve zekâsını uzun bir penis gibi kullanır"[8] Reich bu tarz histeriklerin sadece kadınlar olduğunu düşünse de, ben akıllarını bu şekilde savunmacı amaçlı kullanan erkekler tanıyorum, zekâlarıyla baştan çıkarırken aynı zamanda gerçek ilişki kurmaktan kaçınan erkekler.

Daha önce değindiğimiz muhtaçlık, bir ikinin izin verilmeyen duygusal deneyimlerinde özel bir yeri hak eder. Başkalarının ihtiyaçlarını sezip onları karşılamayla meşgul olunurken, iki işlev birden görülür: Birincisinde, iki bir çeşit insan "bolluk tanrıçası" olma imgesini başkalarına yardıma koşarak, bütün olanakları, kaynakları seferber ederek gerçek-

leştirir; fakat bundan daha da önemlisi bizzat kendisinin içini kemiren muhtaçlık ve çaresizlik algısını bilincinden uzak tutma noktasına gelir. Başkalarına olan bağımlılığını hoş görüp katlanması oldukça zordur; zayıf ve muhtaç hissettiği için kendisini topa tutar. İhtiyaçlarını, özellikle de sevgi ve ilgiye duyduğu ihtiyacı gördükçe, hayatta kalması için gerekli olduğunu düşündüğü sevgi ve ilgiyi elde etmek için güvendiği cömert görüntüsü kaybolup gider ve dahası, uyum sağlamadaki dayanılmaz ilk eksiklik anıları yeniden depreşir. Bu en çok kaçındığı deneyimlerden biridir; ihtiyaç halini Şema 10'da Kaçınmalar Enneagramı'nda iki noktasında buluruz.

Mahrum kalmışlık hissi ikiyi içindeki muhtaçlık algısıyla tehlikeli bir yakınlığa getireceğinden, onun açısından katlanılması mümkün olmayan bir duygudur. Bu nedenle ikiler genellikle çok zayıf dürtü kontrolüne sahiptirler, ayrıca aşırı yemek yeme, alkolizm, alışveriş bağımlılığı ve takıntılı aşk ilişkileri gibi birtakım bağımlılık şekilleri geliştirmeye yatkındırlar. Kutsal özgürlüğün kişilik taklidinde, ikiler her türlü sınırlamaya, her türlü kısıtlamaya, diyete vs. karşı çok az hoşgörüye sahiptirler; göz kamaştırıcı ve heyecan verici bir hayat sürme arayışında bütün pratiklik, sağduyu ve tedbirden vazgeçmeyi tercih ederler. Naranjo'nun da belirttiği gibi, bir iki çoğunlukla yanlış bir şekilde zengin ve bolluk içindeymiş gibi görünür; oysa kredi kartlarından diz boyu borcu olabilir, üstelik müsrif bir yaşam onun için tek kabul edilebilir yaşam standardı gibidir. Şu durumda izin verip yetkilendirme bir ikinin yaşamında gerçek özgürlüğün yerini alır ve temelde yatan muhtaçlığı örtbas eder. Bu özgürlük tuzağının bir başka görünümüdür. Naranjo'nun söylediği gibi, "Sevgi dolu, duyarlı ve müşfik tip iki olan biri, istekleri yerine getirilmediğinde ve şımartılarak sevildiği hissettirilmediğinde çılgına dönüp öfkelenebilir, şımarık bir çocuk gibi davranabilir."[9]

Geciktirilmiş doyum ve hoşnutluğa tolerans göstermekte güçlük çekerler; mesela o beğendikleri elbiseyi ya da çok şık duran ayakkabıyı almaya gerçekten yetecek paraları olduğunda, gelecek ay almayı bekleyemezler; bir başka örnekte olduğu gibi birkaç kilo vermeye çalıştıkları için her gece bir parça yemeye alışık oldukları çikolatadan vazgeçmeye katlanamazlar. Açıkçası nefislerine düşkün mizaçlarından dolayı vücutlarıyla olan ilişkileri bozulur. İkilerin çoğunlukla kilo sorunları vardır. Keyif ve haz için can atarlar, yemekle sevgiyi aynı kefeye koyarlar, her durumda son derece duyarlı oldukları gıda alımları sınırlandığında hissettikleri yoksunluğa karşı çok az dayanıklılık gösterirler. Bazı ikiler az ya da çok fazla kiloluyken bazıları –yine Liz Taylor örneğinde olduğu gibi– sarkaç misali iki uç arasında gidip gelirler. Çoğu için, ölçü ne olursa olsun, her şekilde yemek yeme bir sorundur.

Başkalarının kişiyi nasıl gördüğü ve nasıl bulduğu –özellikle de kişinin idealleştirdiği ve hayranlık duyduğu kişiler tarafından nasıl görüldüğü– başka her şeyden çok daha önemlidir. Onların görüşlerinin kendi görüşlerinden daha önemli olduğunu söylemek konuyu gözden kaçırmak olacaktır; çünkü genellikle kendilik algısı başkalarının onu nasıl bulduğuna bağlı olduğundan kendi görüşü yoktur. Benlik saygısı kırılgandır; büyük ölçüde önem ifade eden, özel kişinin ilgilenip ilgilenmemesine dayanır. Horney'den bir alıntı yapacak olursak:

Üçüncü tipik özellik kişinin başkalarına genel anlamda bağımlılığının bir parçasıdır. Bu özellik, farkında olmadan başkalarının kendisi hakkında düşündüklerinden yola çıkarak kendisine değer biçme eğilimidir. Onların onaylaması ya da onaylamamasına, sevgi ve ilgi gösterip göstermemesine bağlı olarak özgüveni düşer veya yükselir. Bundan dolayı herhangi bir reddedilme, kişi için çok yıkıcı olur. Birisi davetine karşılık veremediğinde, bu konuda bilinçli olarak makul olabilir fakat yaşadığı

kendine özgü içdünyasının mantığına göre özsaygı barometresi sıfıra düşer. Bir başka deyişle, herhangi bir eleştiri, reddetme ya da terk etme durumu korkunç bir tehlikedir; bunlarla onu tehdit eden kişinin saygısını tekrar kazanmak için dünyanın en rezil, en küçük düşürücü çabasını sarf eder. Diğer yanağını dönmesi kimi gizemli mazoşist dürtülerden kaynaklanan bir şey değil, tersine ruhsal öncülleri çerçevesinde yapabileceği yegâne mantıksal şeydir.[10]

Bu hoşlanılma, arzulanma ve reddedilmeme ihtiyacı, bir ikinin başkalarının üzgün olmasını ya da ona öfkelenmesini hoş görmeyi çok güçleştirir; diğer yandan da başkalarına karşı negatif duygularını baskılatır. Anlaşmazlıklar aşkın kaybı anlamına gelir ve bu hoş görülemez. Böyle bir kaybı göze almaktansa, anlayışlı ve uyumlu olur; içten içe kırgınlığı unutmayıp sürdürürken, en azından görünürde karşısındakinin bakış açısından bakmayı bilir ve onu affeder. İki size diğer yanağını dönebilir, ancak sonuçta ödenecek bir bedel olacaktır.

Başkalarının kendisi hakkında ne hissettiğiyle kendisinin sevimli ve sempatik olmadığı inancına bağlı olan özsaygısıyla, gerçekten sevilip sevilmediğine dair endişe ve şüphelerini devamlı giderme ihtiyacı duyar. Sürekli yetersizlik hissine karşı durmadan övgü beklerler. Bu tiple ilişkilendirilen hayvan, kedi gibi sırtlarının sıvazlanmasını isterler, çokça okşanma ve müthiş ilgi beklerler. İkiler dikkat çekicidirler, genellikle şıngırtılı takılar takıp ses çıkartan ayakkabılar giyerler; toplum içerisinde kendilerine dikkat çekmek için yüksek sesle iç geçirirler ya da ağlarlar. Çoğunlukla dikkat çekmek için ne gerekirse onu yaparlar; kendilerine yönelen ilgi olumsuz veya kötü şöhret getiren bir ilgi olsa bile onlar için fark etmez. Büyük olasılıkla iki tipinde biri olan Monica Lewinsky bu konuda güncel bir vakadır.

İki tipinde birine kendini baz alan davranışlarını kabul ettirmekte sıkıntı yaşamanıza rağmen, tıpkı bir kedi gibi, istedi-

ği ilgiyi yakalamak için tepenize çıkacaktır. Doğrudan ilgi görmek ve sırtının sıvazlanmasını istemek yerine, ikiler bu ilgiyi kendilerine geri dönmesi için gösterirler. İkinin inanç temeli basitçe Hz. İsa'nın öğretisi olacaktır: "Başkalarına sana davranılmasını istediğin gibi davran." İkiler sevilmek istedikleri kişilere, verilenin aynen geri döneceği ümidiyle bol bol ilgi, sevgi ve övgü saçarlar. İkinin kendini düşünmeden verdiği hiçbir şey yoktur. Gizli pazarlığınızın sonunu getirmezseniz bu durum belirginleşir: Kendinizi suçlu hissetmenizi sağlamak için çalışacak ve sizi cömertliğini istismar etmekle, sömürmekle ve kendisini kullanmakla suçlayacak, dahası size kin ve nefretle düşman kesilecektir.

Yahudi annenin ünlü sözünde dediği gibi, ikiler sizi ister aç ister tok olun, bolca sevgi dolu duygusallıkla yüklü tavuk çorbasıyla beslerler. Ancak bu çorbayı sunuş beraberinde, "Senin için yaptığım her şeye bir bak, beni hiç aramasan da düşünmesen de işte buradayım, tamamen iyi niyetimden senin için fedakârlıkta bulunuyorum. Beni dert etme, ben başımın çaresine bakacağım" şeklinde söylenenlere sesli bir iç çekiş ve alnının terini silme hareketinin eşlik ettiği tavırla ortaya konulan yükümlülük ve sorumluluk koşullarıyla gelir. Ya da "Bir ampulü değiştirmek için kaç tane Yahudi büyükanne (burada büyükanne yerine ikileri koyabilirsiniz) gerekir?" şakası yapılırken, "Hiç gerekmez... Ben burada karanlıkta oturacağım" denmesi gibi. Almak amacıyla vermek ya da kendini feda eden kurban gibi hissetmek için elbette Yahudi olmanız gerekmez. Bütün etnik yapılarda ve dini gruplarda aynı oyunun değişik uyarlamaları ve örnekleri vardır.

O zaman ikiler istediklerini verme yoluyla elde etmek için yönlendirmeler yaparlar. Sizi beslerler, övgüler yağdırıp gururunuzu okşarlar, size yaranmaya çalışırlar, tatlı sözlerle sizi tavlarlar ve Naranjo'nun söylediği gibi, çanak yalayıcısı altı-

lardan farklı olarak İkiler –çok kaba olmakla bir birlikte çok uygun bir tabirle– kış yalarlar. Ne şekilde olursa olsun kendi çıkarlarına en büyük yönlendirmeleri ise yardımsever olmalarıdır. Neye ihtiyacınız olursa olsun, ihtiyacınızın farkında olun ya da olmayın, ister maddi yardım olsun isterse sizin için bir şey yapmak, sorunlarınızı dinlemek, size çöpçatanlık, yol göstericilik, danışmanlık yapmak, sizi ikna etmek, desteklemek vb. şekillerde yardımınıza koşarlar. Kurnazca yakınlaşıp göze girmeye çalışırlar ve aslında kendilerinin ihtiyaç duydukları kimselere, vazgeçilmez olmaya çalışırlar.

Cinsellik, ikilerin sıklıkla takasta başvurdukları değerdir; sevgi karşılığında cinsel iltifatları ya da cinsel yakınlığı değiştokuş ederler. Çoğunlukla sevilirlik ve arzu edilirliklerini, kazandıkları cinsel zaferlerin sayısıyla eş tutarlar, hatta altmışların bir ifadesiyle kadın ikiler sıklıkla "ünlü penislerin koleksiyonunu" yaparlar. İkiler cinsiyeti, bir sevgi ifadesi olarak hoşlandıklarından değil, ilgi gereksinimlerini karşılamak için kullanırlar. Daha önce değindiğimiz gibi, ikiler genellikle çok seksi bir görüntü yansıtırlarken, göründüklerinin tersine nadiren rahat ve cinsel olarak açıktırlar.

Bir ikinin gerçek ihtiyaçları içeride onaylanmamış ve dışarıda da açıklanmamış ve tatmin edilmemiş olduğundan almak amacıyla verme doğal olarak sinir bozucu bir idare etme yöntemidir. İkiler görüntülerini kullanıp sevgi, hayranlık ve takdir uyandırarak nadiren sevildiklerini hissederler. İlişki kurma ve kabul görmenin bir yolu olarak cinselliği kullanma kaçınılmaz olarak tatmin edici değildir. Bir ikinin aşk arayışında gizli olan hayal kırıklığını ele almıştık; kendini engelleme ve ilelebet arzuları karşılanmamış kalma bariz bir şekilde bir ikinin hayatının ve psikolojisinin altından girip üstünden çıkan en zorlu konulardır. Altta yatan asıl neden kendisiyle ilgilenmeyi bırakıp bağlantı için başkalarına bel bağlamasıdır;

bu durum kişisel açılımının özünde var olan bir hayal kırıklığıdır. Bu yüzden, Şema 11'de, her bir tipin ruhuyla olan ilişkisini tanımlayan Kişinin Kendi Karşıtı Eylemler Enneagramı'nda, kendini engelleme iki noktasında yer alır.

İkiler sadece kendilerini engellemek ve hayal kırıklığına uğratmakla kalmazlar, aynı zamanda başkaları için de ciddi manada engelleyici olabilirler. Size ne kadar berbat, hayal kırıklığına uğramış, üzgün, sinirli olduklarına dair dert yanarlarken, sizin tarafınızdan yapılacak herhangi bir çözüm önerisi girişimi çoğu zaman, önerinizin neden işe yaramayacağı gerekçesiyle karşılaşır. Etkileşimsel analizin kurucusu Eric Berne, bu tür karşılıklı ilişkiyi "Neden şöyle yapmıyorsun---/Evet ama."[11] oyunu diye adlandırır. Berne bir oyunu, sonucu öngörülebilir olan ve açıkça tartışılıp konuşuluyor olandan başka bir dürtüye hizmet eden, tekrarlayan sosyal bir etkileşim olarak tarif eder. Buradaki amaç hiçbir önerinin işe yaramayacağını kanıtlamaktır, tıpkı uysal yansıtmalı bir kişilik gibi, bu oyun karşıdaki kişiyi, ikinin içdünyasında hissettiği gibi çaresiz, umutsuz ve hayal kırıklığına uğramış, engellenmiş hissettirir. Daha derin bir düzeyde, eğer iki bir şeylerde tartışmaya girmiyorsa, örneğin kendi iradesini başka bir şeyle yarıştırmıyorsa, kim olduğuna dair algısını kaybedecektir. Bu nedenle bir dereceye kadar olumsuzluk, karşıtlık ve hoşnutsuzluk ikinin kendilik algısını sürdürmesi için zorunludur.

Enneagram tipi ikinin tutkusu gurur ve kendini beğenmişliktir. Bundan daha önce de bahsetmiş ve Şema 2'de Tutkular Enneagramı'nda görebileceğimizi belirtmiştik. Bu tutku, gerçek bir özsaygı ya da kendine değer verme değildir, bilakis Horney'nin bahsettiği "nörotik gurur"dur. Gerçek başarı ve yeteneklere dayanmaktan çok şişirilmiş bir benlik algısıdır; kendi içindeki sevilemez ve değersiz bir insan olduğu duygusuna karşı dengeleyici, telafi edicidir. İkiler özel olduklarını düşü-

nürler –özellikle de üstün yetenekli, sevgi dolu, verici vs.– fakat diğer yandan karmaşık, anlaşılmaz, rahatsız, sorunlu, sömürülmüş vs. olduklarına da inanırlar. Dolayısıyla bu kibir dolu benlik şişkinliği, onlar açısından hem olumlu hem olumsuz bir özelliktir. Onlar gerçeküstüdürler, gerçek hayatta rastlanamayacak türden destansı özelliklere sahiptirler, normal insanlardan farklıdırlar. Daha fazla yeteneklidirler. Daha fazla şey yapabilirler, daha fazlasını başarabilirler, çok daha derinden hissederler, daha fazla önemserler vs.. Öte yandan da özellikle kötü bir insan olduklarına, daha büyük başarısızlıkları, hataları olan, daha fazla reddedilen, çok daha az sevilen ve başkalarından daha değersiz olduklarına inanırlar. Kendilerini yüksek görme ve önemsemeyle doludurlar ve çoğu zaman kraliyet ailesinden biriymiş gibi davranırlar, başkalarının hayranlık ve övgülerini körüklerler. Kendini beğenmişliklerinin altında, oldukları gibi kendileri değil, içsel imgeleri yatar.

Seçkin birileri için vazgeçilmez olduklarında gurur duyarlar; cinsel olarak arzulandıklarında, değer verdikleri biri tarafından özel ilgi gördüklerinde, başkalarına karşı insanüstü bir gayretle yardım ettiklerinde ve tam bir Azize Teresa gibi davrandıklarında gurur duyarlar. Fedakârlıklarının kıymeti bilinmeyip iyiliklerine teşekkür edilmediğinde, hak ettikleri davranışları görmediklerinde ya da ilgi merkezi olmadıklarında kendilerini çok derinden aşağılanmış ve yaralanmış hissederler.

İkinin kibri ve gururu her zaman gözle görülmez. Bunun da nedeni iki tür iki tipi olmasıdır: Birinde gösterişli, büyüklenmeci, teşhirci, çalımlı ve hak sahibi bir edayla kendini beğenmişlik ve gururlarını fazlasıyla açıkça gösteren ikiler; diğerindeyse kendini daha fazla geri planda tutan, çok daha alçakgönüllü tanıtan ancak kendini beğenmişlikleri ve kibirleri hemen yüzeyin altında olan ikilerdir.

İki noktasıyla ilişkilendirilen erdem, Şema 1'de Erdemler Enneagramı'nda gördüğümüz üzere alçakgönüllülüktür. Ichazo alçakgönüllüğü, "Vücudun limitlerinin, kapasitesinin kabul edilmesidir. Akıl, kendi gücüyle ilgili gerçek olmayan inanç ve görüşler barındırır. Vücutsa neyi yapıp neyi yapamayacağını kesin ve net olarak bilir. Alçakgönüllülükse en geniş anlamda kozmik ölçekte insanın gerçek yer ve durumunu bilmesidir," şeklinde tanımlar. O halde bir ikinin kendini çözümleme sürecinde anahtar, nesnel bir benlik algısına ulaşmadır.

Bir ikide alçakgönüllüğün oluşmaya başlaması, her şeyden önce kendi içinde bir şeyleri oturttuğu anlamına gelir. Dışa yönelmektense –yani başkalarını memnun etmeye çalışmak, onlara tepki ve karşılık vermektense– dikkatini kendi içine yöneltmesi gerekir. İkiler böyle çok şey isteyen ve bekleyen, aynı zamanda kendilerini referans alan insanlar gibi göründüklerinden, asıl yapmaları gereken şeyin kendilerine odaklanmak ve başkalarından bekledikleri ilgiyi kendilerine yöneltmek olması ironik gelebilir; ancak bu gerçekten arzu ettikleri ve umdukları ilişkiyi kurmalarını sağlayacak yegâne yoldur. Kendine odaklanma, içindeki saçma sapan histerik duyguların, heyecan verici olayların ve yaşamındaki krizlerin altında gerçekte olup bitenle bağlantı kurmasına yol açar. Bu nedenle hareketlerindeki çılgınlığı ve duygularındaki coşku ve heyecanı yavaşlatıp gerçekten yaşadığı şeyle bağlantı kurarak kendisini derinden hissetmek zorundadır. İkinin duyguları oldukça belirgin olmasına rağmen, aslında onları çok da derinden hissetmediği gibi özgün bir benlik algısı geliştirmesi için gerekli olan onları tam anlamıyla yaşayıp tecrübe etmeyi de başaramaz. Aynı anlayışla, ikinin vücudunu algılaması ve sınırlarının nerede olduğunu hissetmesi, kendisinin nerede sona erip şişmiş öz imgesinin nerede başladığına dair

gerçek bir algı ve anlayış geliştirmesi bakımından son derece önemlidir.

İki kendisine uyum sağladıkça, kendisini sürekli her şeyi seven ve hep veren idealize edilmiş öz imgesiyle karşılaştırdığını ve de istenen ölçütlere uygun olmadığında kendisini reddettiğini ya da beklenen düzeye ulaştığında gururla kabardığını görecektir. Kendini beğenmişliğini, sıra dışı ve önemli olduğu algısını kabullenmesi gerekecektir, bunu yapmak bir iki için hiç de kolay bir şey değildir. Üst benliğinin, gerek ruhen gerekse görünüşte nasıl olduğunu sürekli nasıl reddettiğiyle temasa geçecektir, eğer görkemli görüntüye uymuyorsa, üst benliği bu imaja uygun yaşamasını talep edecektir. Kendini değerlendirişinin, hayatındaki önemli kişi tarafından sevilme ve reddedilmeyi ne ölçüde hissettiğine bağlı olarak değiştiğini ve ayrıca temelde kendisine ne kadar az sevgi beslediğini ve benlik onayı olduğunu görmesi gerekecektir. Kendi kendini reddedişini desteklediği için başkaları tarafından reddedilmeye çok duyarlı olduğunu görecektir; bunun yanı sıra kendisini bu şekilde ilişkilendirmesinin nasıl olup da ilk çocukluk yıllarındaki koşullandırmadan kaynaklandığını psikodinamik olarak kavraması gerekir. Bu iç dinamiğin onu kendi gerçekliğiyle karşı karşıya getirdiğini ve üstelik bu inatçılığın onu değiştirmek ya da özgürleştirmek yerine sadece korkunç acı çektirdiğini fark edecektir. Üst benliği bertaraf etmeye istekli olmanın ve kendini kabul etmenin önemli bir parçası, bu dinamiğin ne kadar acı verici ve incitici bir dinamik olduğunu doğrudan tecrübe etmekten geçer.

Üst benliğinin etkisinden kurtulup içdünyasının gerçekliğine açıldıkça, bir insan olduğunu, yetenek ve sınırlarının onun değerini ya da değersizliğini belirlemediğini daha iyi anlayacaktır. Tam olarak neyi yapabilip neyi yapamadığını, gerçekte ne yaşayıp neyi deneyimlediğini, bununla birlikte

neyi yaşamak istediğini kabul edebilecektir; bir de insanca olmayan hisler beslemeyi bırakacak ve bunu insanüstü bir gayret göstererek telafi etmeye çalışacaktır. Başkaları için yapabileceklerinden dolayı değil, yalnızca var olan haliyle sevilebileceğini anlaması gerekecektir. Bu durum, herkesin yardımına koşamadığında kendisini bunu yapmaya zorunlu ya da yapmadığı için suçlu hissetmesi yerine, başkaları için gerçekten ne yapmak isteyip istemediğine dair dürüst bir algının oluşmasını sağlayacaktır. Diğer yandan nefsini tanıma gerek fiziksel gerek psikolojik açıdan, gerekse enerji olarak sınırlarını bilip kabul etmesine yol açacaktır; başkalarını yüceltirken aynı zamanda onlara hayır dediğinde kendisini rahat hissetmeyi öğretecektir.

Bu, aynı zamanda özgürlük diye adlandırdığı içsel sınırlardan yoksun olmanın, basit olarak söylemek gerekirse izin verme ve aslında kendisini hapsetme olduğunu anlamasını gerektirir. Arzularının, zevklerinin ve sevmediği şeylerin ne kadar kölesi olduğunu; kendisini fiziksel, finansal ya da duygusal tehlikeye atsa bile başkalarını memnun etmek için hayır demenin kendisi için ne kadar zor olduğunu görmesi gerekir. Ne kadar parası olduğu, ne zaman karnının gerçekten tok olduğu ya da yeni bir kıyafete ihtiyacı olup olmadığı konusunda gerçekçi olmasının yaşamı sıkıcı, tatsız ve monoton yapmadığını, fakat aslında kendisini tamamen özgürleştirip yaşamına anlam katacak şeyler yapmasını sağladığını görmesi gerekir.

Alçakgönüllülük kendisiyle ilgilenmesi ve pragmatik bir biçimde kendisine dikkat etmesi demektir; diğer yandan çoğu kez korktuğu üzere bu sonucu bencilleştiğinde görmek yerine, giderek daha fazla kendisine odaklaştıkça bulacaktır. Kendi içinde oturaklı hale geldikçe, içsel gerçekliğine daha fazla teslim olup onunla uyumlu hale gelecek ve hem tarihsel benliğinden hem de başkalarına olan bağlılığından kurtulup daha da

özgürleşecektir. Kendi içdünyasına açıldıkça başkalarını daha fazla hoş görecek, o çok özlemini çektiği sevgiye tam olarak kavuşabilecek ve kendisi de sevgisini başkalarına gösterebilecektir. Bu şekilde kendini, olan neyse ona bırakıp gerçekten teslim olacak ve özüyle bir olabilecektir. Varlıkla bir olmak, ilahi güçle kendinden geçmiş birliğin içinde eriyen bir damla bal olmak için kendisini tanıyacaktır.

8. BÖLÜM

ENNEA TİP SEKİZ: İNTİKAMCI BENLİK

Sekizler kendine güvenen, insanlar üzerinde hâkimiyet kuran, kontrol eden, mantıklı, direkt insanlardır. Bunlar enneagramın kötü çocuklarıdırlar; edepsizleşmeye, çirkefleşmeye, moral bozmaya ve ortalığı karıştırmaya heveslidirler. Sorumlu olmayı, iplerin kendilerinde olmasını ve emir almaktansa vermeyi tercih ederler. Fiziksel olmasa da enerjik olarak genellikle büyük ve kabadırlar, esip gürlerler, varlıklarını hissettirirler, üstelik istediklerini elde etmeye kararlıdırlar. Yaşamın onlara yanlış davrandığı şeklindeki temel bir yönelimle, intikamı dayatarak adaleti sağlamayı ve işleri yoluna koymayı amaçlarlar, işte bu yüzden bu enneagram tipinin adı "intikamcı benlik"tir. Yöntemleri İncil'de geçen yöntemdir: Göze göz, kendilerine nasıl davranılmışsa başkalarına öyle davranma. Zıtlaşmacı ve saldırgandırlar, sürekli bir meydan okuma ve kavga peşindedirler; kendileriyle boy ölçüşecek bir şeyleri tetikte beklerler.

Bu ruhunun derinliklerinde problemlerinin sebebi gibi görünen ihtiyaç ve zayıflıktır; o yüzden bu duyguları itip uzaklaştırırlar, çoğunlukla bilinçsizce hissetseler bile inkâr ederler. Korku, üzüntü ve özellikle güçsüzlük gibi ya da daha aşağı nitelikleri, kararsızlığı, muhtaçlığı ya da yetersizliği çağrıştıran başka duyguları "yumuşak" duygular olarak gördükleri

için bunlara karşı son derece az hoşgörüye sahiptirler. Güçlü ve sağlam olmaya; yaşamın getirdiği darbelere dayanıklı olup azimle savunmaya değer verirler. Dobra kişilerdir, söyleyecekleri şeylerin başkaları üzerindeki etkilerine ya da kendileri açısından sonuçlarına bakmaksızın dolandırmadan, doğrudan ve açıkça söylerler. Çoğunlukla dünyevi zevklerle ilgili ve tutkuludurlar, hatta bazen kabadırlar; çok şiddetli bir yaşama arzuları vardır, adeta yaşamdan açgözlü bir şekilde olabildiğince çok zevk almaya çalışır ve hırsla yaşarlar. Başkalarının duygularına karşı duyarsız ve katılaşmış olabilirler; fakat ara sıra duygusal yanları kendini gösterir ve bir bozayı izlenimi bırakmak yerine daha çok zararsız bir oyuncak ayı gibi görünürler.

Bu kişilik özellikleri, gerçeğe özgü görüntünün kaybından, bir diğer deyişle, sekiz noktasıyla ilişkilendirilen, bu noktanın kutsal düşüncesi olan kutsal gerçeğin kaybından kaynaklanır. Diğer kutsal düşünceleri ele alırken nesnel olarak algıladığımızda –kişilik filtresi olmaksızın– gerçeğin bazı özelliklerinden ve niteliklerinden söz etmiştik. Örneğin, kutsal mükemmellik gerçeğin nihai "böyle oluşluğunu" açıklığa kavuşturur; kutsal sevgi ise gerçeğin aşk ve sevgiden oluştuğunu ve sevginin bir ifadesi olduğunu belirtir; kutsal köken bize varlıktan geldiğimizi ve ondan ibaret olduğumuzu söyler; kutsal inanç, varlığın bizi ve bütün yaşamı destekleyip ayakta tutan şey olduğunu söyler; kutsal yasa ve kutsal irade ise varlığın işleyişine dair çeşitli ayrıntıları tanımlar. Kutsal gerçek direkt olarak varlığın mevcudiyetine ve onun bütün gerçeklikle birlikte ortaya çıktığına dikkat çeker. Bu durum, fiziki dünyadan tutun da mutlak olanın en derin ruhsal boyutuna kadar varlığın çok boyutluluğunun tamamında gerçeği algılamadır. İşte burada bütün bu boyutların gerçek olduğunu görürüz –her şeyin nasıl olduğuna dair gerçek olan bu boyutlardır– ayrıca

birbirlerinden ayrılmaz bir şekilde var olduklarını da anlarız. Bu algı, gerçeklik algımızı, "madde alanı var olan her şeydir" varsayımına dayandırdığımız kişilikle tam bir tezat oluşturur. Gerçekliğin daha derin bir boyutunun olabileceği fikrini aklımızda bulundursak bile, iş ciddiye bindiğinde maddi ya da somut olan insanların çoğu için esas olur. Somut bedenlerimizin her biri diğer bütün nesnelerden ayrı olduğu için, doğal olarak ayrı ayrı varlıklar olduğumuza inanış kişiliğin materyalist bakış açısında gizlidir.

Sekiz noktasının aydınlanmacı bakış açısından, maddi şeklin çok boyutlu gerçekliğin en dış katmanı olduğunu görürüz. Bu gerçeklik bir tekliktir, bölünmez bir bütünlüktür, öyle ki onun bütün boyutları bütünlüğünden oluşur ve ondan ayrılmaz. Bu, gerçekliğin tek bir şey gibi deneyimlendiği tek yönlü bir bakış açısıdır. Bu bir oluş hissini kavramak çoğu kez zordur, çünkü bizler genellikle ikinin tersine biri düşünürüz. Burada bir oluş veya birlik her şey demektir, bir başka ifadeyle, bütün boyutlarda var olan her şey bizim tek gerçekliğimizi oluşturur. Madde ve ruh birdir; fiziki dünya ve ilahi âlem aynıdır. O halde bu tek taraflı ya da birlikte ortaya çıkan bakış açısından bakıldığında, kendi benzetmemizi kullanıp gerçekliği bir okyanusa benzetirsek, ilgi odağımız dalgalar ya da okyanusun bizzat kendisi olabilir; ama yine de biri diğerinden ayrılamaz. Tıpkı dalgalarına bakarak okyanusu algılayabilmemiz gibi, madde de ruhu tecrübe etmenin bir yoludur. O zaman madde, okyanusun yüzeyini oluşturan dalgalar gibidir, her şeydir. Artan derinliğin fiziksel olandan zorunlu boyuta, sonsuz boyutlardan mutlak olana doğru çeşitli seviyeleri hepsi de aynı zamanda bulunur ve birbirinden ayrılamaz. Aynı şeyin farklı derinlik seviyeleridirler ve her biri mutlak olana yakınlığın artan dereceleridir. Bu bakış açısına "gerçekliği kendi düşeyliğinde görme" diyebiliriz ama aslında böyle uzayla ilgili ter-

minoloji de çok da doğru değildir. Yatay olarak, en yüzeysel seviyede, maddi dünya şekillerinin hiçbiri parçası oldukları o teklikten ayrı değillerdir.

Sekiz noktasının bakış açısından aydınlanma, ikilik aldatmasının ötesinde görme ve anlama meselesidir; bu ve şu, ben ve başkası, madde ve ruh, benlik ve nefsin var olduğu algısıdır, diğer yandan her şeyin tekliği gerçeğinin farkına varmadır. Kendi terminolojisini kullanarak "saf bilinçliliğimizin tekil halinde" kalmayı geliştiren Dzogchen,* Tibet Budist uygulamasında olduğu gibi birlikte doğup gelişen bütün öğretilerin temelidir.[1] Bu, Hinduizmin bir kolu olan Advaita Vedanta felsefesinde de bulunur; bu felsefede gerçeklik "bir ikincisi olmayan" (*advitiya*) benzersiz şeklinde tanımlanırken, insan halinin tanımıysa şöyledir:

> *Yaşam cevheri kendi gerçek karakteri konusunda yanılgı içindedir. Kendisini sınır olarak görür. Oysa bu yanılgı farkına varışın başlamasıyla ortadan kaybolur. Yaşam cevheri (jiva) o zaman özvarlığın (atman) bizzat kendisi olduğunu keşfeder. Bunun üzerine esaret kalkar. Doğrusunu söylemek gerekirse, her zaman özgür olana ilişkin esaret ve kurtuluş gibi kavramların kullanılması uygun değildir. Sanki bu kavramlar sadece ruhsal çıraklığın başlangıç evreleri boyunca, çırağın* hâlâ *kritik önemdeki keşfi yapmak zorunda olduğu zamanlarda anlam ifade edermiş gibi görünürler. "Özgürleşme" kavramı sadece hazırlayıcı anlamda yol gösterici bilge kişi tarafından, yalnızca kendi hayal gücünde yarattığı bir esaret halinde olan birine atfen kullanılır.*[2]

Kendi deneylerimize göre, kutsal gerçek, varlık olarak temel doğamızı, bizzat kendi yapımızı tanımadır, ayrıca varlığın

---

* Bütün Budist öğretilerin manevi özü olan, "büyük tamlık" anlamına gelen Dzogchen, Bön geleneğinde en yüksek öğretidir, kişinin yaşamı boyunca aydınlanmaya ulaşması amacını taşır. (http://tibet-bon.blogspot.com tr/p/uc.html) (çev.)

vücudumuz ve ruhumuzdan ayrılmazlığını fark etmektir. Bir başka ifadeyle, vücudunuz ve temel yaradılışınız diyebileceğimiz mizacınız parçalara ayrılamayacak bir birlik oluşturur. Tıpkı normalde vücudunuzu katı bir kütle olarak algılamanız gibi ya da atomaltı büyütmeyle bakıldığında, çoğunlukla boşluktan oluşmuş gibi algılamanızda, her iki gerçeklik bir arada bulunur ve her ikisi de aynı olguların farklı algılanışlarıdır. Birinin daha gerçek ya da daha doğru olduğunu söylemenin hiçbir anlamı yoktur. Aynı şekilde, bir açıdan biz insanlar çok gelişmiş beyinlere sahip hayvanlar olurken, bir başka açıdan evrendeki pencereler oluruz. Her ikisi de doğrudur.

Gerçeklik kutsal gerçek merceğinden görüldüğünde, kişiliğinizi gerçek mizacınızdan farklı düşünüp tasarlamanız bile bir anlam ifade etmez. Kişiliğiniz basit olarak ruhunuzun aldığı az ya da çok sabit bir şekildir, kişisel tarihinizin birikimsel sonucudur, kendiniz olarak tanımladığınız inanç, duygu ve davranışların bir örüntüsüdür. Bilinciniz ne kadar katı, eğilip bükülmez olursa olsun, ruhunuz yine de varlıktan ayrılmaz. Kendisini hareketsiz ve okyanusun geri kalanından ayrı zanneden bir dalgaya benzer, oysa elbette durum böyle olamaz. Varlıkla bağlantının en yoğun deneyimleri ve anları gerçek durumumuzda göze ilişen sadece bir anlık görüntülerdir.

Bu nedenlerle, ister daha evrensel bir perspektiften algılansın isterse bizim kişisel deneyimlerimizden süzülsün, kutsal gerçek parçası olduğumuz gerçekliğin bölünmez ve çok boyutlu bir birlik olduğunu deneysel olarak anlamadır. Bu anlayışın kaybı bir ikilik algısına yol açar ki bu da tek olan bir şeyin en nihayetinde başka bir şeyden ayrılabileceği düşüncesidir. Dolayısıyla ortaya ikilik kuramına özgü çeşitli düşünce ve kavramlar çıkar: Bizim esasen ayrı ya da farklı yapılar olan ruh ve maddeden oluştuğumuz, evrenin iyi ve kötü olmak

üzere iki zıt kuvveti içerdiği, ortaya koyma ve koymamanın farklı şeyler olduğu gibi.

İkilik algısı bütün kişilik tiplerinde bulunmasına ve benliğe özgü gerçekliğin temel taşlarından biri olmasına rağmen, bir ennea tip sekiz için baskın özelliktir ve bu tipin bütün psikolojik özelliklerine dayanak oluşturur. Bir sekiz için, erken çocukluk döneminde varlıkla olan temasını kaybetmesiyle uyumlu olarak ortaya çıkan temel ikilik, hem varlığın kendisi olduğuna inanması hem de sanki varlıktan ayrılmış ya da koparılmış biri gibi hissetmesidir. Bir başka ifadeyle varlıkla bağlantının kaybedilmesi, kişinin ondan yoksun olduğu ve bu nedenle nereden bakılırsa bakılsın varlığın kişi açısından var olmadığı algısını yaratır. Gördüğümüz üzere, kişi varlıktan yapılmış ve ondan ayrılamaz olduğundan, mesele bu olamaz; ancak sekize özgü kişiliğin yaşama yönelişi bu yanılgıya dayanır.

Kural olmamakla birlikte, kimi sekizler spiritüel bir eğilimle, varlıkla bağlantılarını hiç kaybetmiş hissetmezler, ayrıca sekizlere göre varlıktan yoksun gibi görünen başkaları ve dünyadır. Her şeye rağmen kişiliği bu gerçeği kabullenme etrafında belirginleşir, öte yandan ruhunun derinlikleriyle bağlantısı sürerken, içsel derinliğini korumak için ruhunun etrafını zırh gibi saran sert bir kabuk oluşturan ve özdeşleştiği bir kişilik geliştirir. Bir sekiz geçerli bir kişilik yapısı oluşturduğu ölçüde, bir tarafı Tanrı ya da ruha sahip diğer tarafıysa ondan yoksun olan bir benlik ve başkası algısını somutlaştırmış olur.

Halbuki sekizlerin çoğu, çok küçük bir yaşta neredeyse varlıktan tamamen mahrum bırakıldıklarını düşünür ve hissederler. Bir sekizin en özel duygusu, korkunç bir şey olduğu duygusudur; bu henüz soyut düşünmenin olmadığı kavramsal evre ve konuşma evresi öncesinde olmasına rağmen, kişi o halinde ruhuyla bağlantısını kaybetme kavramına bile sahip

değildir. Sadece doğru olmayan bir şeylerin oluştuğu, kendisine kötü bir şey yapıldığı; ruhunun bir şekilde bozulduğu ya da kirlendiği duygusu vardır. Bulanık bir ilk ve doğal halini kaybetmiş olma duygusunun yanı sıra belirsiz bir gözden düşmüş olma duygusu da vardır. Kendisine dair en gerçek, en önemli ve en derin şey bilincinden silinip temizlenmiştir. Ruhu, kendisi için en değerli şeyle olan birlik duygusunu kaybetmiş olduğunun farkındadır ve benliği bu duygu etrafında belirginleşir.

Varlıkla bir olma hissinin yok edilmesi bir ben ve öteki ikiliği yaratır; bu korkunç durumdan birinin sorumlu olması gerektiği kanısı ortaya çıkar. Suçlama sözcüğü yaygın biçimde bir sekizin psikolojisini tasvir eder; kimin hatalı olduğunu saptama ve yanlış olandan öç alma ana zihinsel meşguliyettir. Bölümün daha başında belirttiğimiz gibi bu tipe intikamcı benlik denmesinin ve Şema 2'de görüleceği üzere Ichazo'nun sekizi öç almaya saplantılı kişilik diye adlandırmasının sebebi budur. Bunu bilinçli yapmak için bir hayli ruhsal çalışma gerekse de kişi kendisini kusurlu bulur. İster bir bebek isterse çok küçük yaşta bir çocuk olsun, koşullandırma gücüne karşı koyarak varlıkla bağlantısını kaybetmeyecek kadar güçlü olması gerektiğine inanır. Bu bağlantı kaybını yaşamazsa, hem kendi içindeki hem de küçük yaşta çevresinde bulunanların içindeki varlık bilincine ulaşabilmiş olması gerektiğini düşünür. Aslında bir bebek için gerçekleştirilmesi zor bir istek, bir sekiz için akla yatkın hatta mantıklı gelebilir.

Her iki durumda da bunun olmasına izin verdiği için kötü biri olduğuna inanır. En nihayetinde varlıkla bağlantının kaybedilmesinden sorumlu ayrı bir oluşum, ayrı bir varlık olma duygusu büyük olasılıkla Hıristiyan öğretisindeki ilk günahın kaynağıdır. Âdem ile Havva gibi, o da kötülüğünden ötürü cennetten kovulmuştur. Kendisini suçlar; ancak bu katlanıl-

ması oldukça güç bir durumdur; bu nedenle kararlı bir psikolojik hamleyle suçlamayı dışarıya yansıtır: kötülüğü başkalarının suçudur. Anne babasıyla birlikte başlangıçta sahip olduğu çevresindeki diğer insanlar, kafasında bu büyük kaybın sorumlusu ilan edilmiştir ve bu yanlışın düzeltilmesi zorunludur. Kendisinin temize çıkarılması ve zararın tazmin edilmesi gerekir. Suçu çocukluğundaki çevresine atarak çocukluğuna duyduğu kızgınlığa sıkışıp kalması, sadece kendisinden nefret etmesine engel olmakla kalmaz aynı zamanda bir zamanlar kendisini değerli hissedişine dair anılarını da korur. Bu şekilde gerçek mizacının iyiliğini korumuş olur. Bu, kişinin bizzat kendisiyle olan cihadıdır,[3] ayrıca kişiye bir erdem duygusu kazandırır.

Kişi kendisine aşırı derecede yükleniyormuş ve çocukluğunda bakımını üstlenen kişileri affetmiyormuş gibi görünse de, bu duruşu onu gerçekten de çok daha kötü şeylerden korur. Çok daha kötü dediğimiz şey güçsüzlüğünü hissetmesidir. Böyle yapmak demek teslim olmak demektir; hem kendi içinde hem de dışında benliğe özgü gerçeklik güçlerine teslim oluştur. Başkalarını sorumlu tutmaya devam edip işleri yoluna koymaya, bir şeyleri düzeltmeye çalışmak kişinin gerçeklikle olan içsel mücadelesini sürdürür. Ruhunda süregiden bu savaş kişiyi gerçeği kabul etmekten alıkoyar; işte bu bir sekiz için çocukluğunun daha başlangıcında zorunlu bir psikolojik hayatta kalma stratejisi olmuştur. Çaresizliğini ve savunmasızlığını her yönüyle deneyimlemiş olması fiziksel olarak vazgeçme anlamına gelmekteydi, öte yandan böyle yapmış olsaydı, gerçekte hayatta kalamazdı. Bu özellikle, çocukluğunda ciddi travma yaşamış ya da tacize uğramışsa doğrudur. Koşullandırıcı güçlere karşı ruhsal ve duygusal zayıflığı, çaresizliği ve kırılganlığı, güçsüzlüğünün merkezi olarak gördüğü şeydir, ayrıca bu en çok kaçındığı deneyimdir. Şema 10'da Kaçınmalar

Enneagramı'nda, sekiz noktasına karşılık gelen yerde zayıflık görülecektir.

Görüldüğü gibi, benlik gerçekliğine maruz kalışından öncelikle kendisini sorumlu tutar; bir açıdan yaşamının geri kalanı, bu temel suçluluk algısı ve onun sonucunda ortaya çıkan suçluluk duygusuyla mücadele etme çabası olarak görülebilir. Bütün bu kendisini azarlama ve cezalandırmaları (ki başkalarına yüklendiğinden çok daha fazla kendisine yüklenir) kökenini varlıkla bağlantı kaybını ruhunun bu şekilde yorumlamasından alır. Bu nedenle Şema 11'de, her bir tipin ruhuyla olan ilişkisini tanımlayan Kendi Karşıtı Eylemler Enneagramı'nda, sekiz noktasındaki kavram kendini cezalandırma kavramıdır.

Kendi kendisine, keşke daha güçlü ve daha dayanıklı olsaydı, bunun olamayacak olduğunu söyler. Daha etkileyici, yeteri kadar zorlayıcı ve kendisine güvenen biri olsaydı, annesine kapasitesini hissettirir, dahası varlıkla bağlantısını sürdürebilirdi. Daha güçlü olsaydı, benlikle ilgili gerçekliğe karşı koyabilirdi. Daha dayanıklı, daha zorlu biri olsaydı, büyük ya da küçük, maruz kaldığı bütün kötü muameleleri engelleyebilirdi; öyle ki sekizlerin çoğu çocukluklarında ya cinsel ya da fiziksel tacize uğramışlardır veya uğramış gibi hissederler. Çocukluğunu kabullenmesi, kendisine ve davranışına karşı yapacak çok az şeyi olmasından dolayı aşağılanmış, istismar edilmiş ve cezalandırılmış olmayı kabullenmesidir. Birçok sekiz, annesinin sevgisini esirgediği, onu hükmedici ve zalim babasına karşı korumadığı izlenimine kapılır. Ruhunda büyük bir haksızlık ve adaletsizlik duygusu yer eder, hatta dünya neredeyse düşmanca ve kötülüklerle dolu bir yer gibi görünür.

Kafasında kendisiyle ilgili sorun diye tanımladığı şey güçsüzlüğü ve kırılganlığı, açıklığı ve anlayış gücüdür, zira bu özellikleri, kolayca etkilenen aşırı hassas çocuk ruhunun ken-

di gerçeğiyle bağlantısını kaybetmesinden sorumludur. Güç ve dayanıklılık ihtiyaç duyduğu niteliklermiş gibi gelir; bu da herhangi bir başka özellikten çok gücü taklit ettiği bir kişilik tarzı geliştirmesine yol açar. Elmas Yaklaşımı'nda "kırmızı" diye adlandırılan temel gücü taklit eder; bu güç de bu kişilik tipinin idealize edilmiş yönüdür. Başından ne geçirdiğini tanımlamak için bir sekizin kullandığı dili kullanarak aktaracak olursak; bir daha asla "dalga geçilip bulaşılamayan" biri olmak için sert, zorlu, kabadayı, inatçı ve kolay kolay etkilenmeyen birine dönüşür. Kendisini güçlendirir, dayanıklı, zapt edilemez ve içine işlenemez biri haline getirir. Ruhunun duyarlılığını korumak ve sürdürmek için adeta kösele gibi koruyucu bir katman, sert bir kılıf oluşturur.

Özün gerçek gücünden farklı olarak, sekiz numaralı kişilik tipini tanımlayan sahte güç durağan, katı ve inatçıdır. Bu tipteki biri her zaman güçlü ve serttir. Yaptığı her şeyde aynı miktarda güç kullanır, bir dilim ekmek kızartmak için sanki pürmüze ihtiyacı varmış gibi ya da birazcık ısınmak için devasa ateş yakması gerekirmiş gibi davranır. Sertlikle güç ve dayanıklılık aynı şeylermiş gibi kendisini sürekli zorlar. Aslında tamamen fiziksel bir bakış açısından, güçlü bir kas sağlıklı, rahat ve dirençli olmanın yanı sıra gerektiğinde kuvvetle karşılık verebilecek bir kastır. Gerçek güç ve sağlamlık mevcut duruma göre esnek ve uygun karşılık verebilmektir. Sekiz noktasıyla ilişkilendirilen hayvan olan ayılarda da bunu görürüz, avının peşinde ya da yavrularını savunurken muazzam bir güçle hareket edebilirler; böylesi bir güce gereksinim olmadığında iyice dinlenir, savunmasız bir şekilde yavrularını yalarlar. Biz insanlar için, gerçek dayanıklılık kaldırabileceğimiz ağırlığın kilo değeriyle ya da bir başkasına çekebileceğimiz nutkun etkileyiciliğiyle ölçülmez. Nasıl alımlan-

dığına bakmaksızın kendi gerçeğimizi konuşmak, kalbimizi bütünüyle açıp birilerine onları sevdiğimizi söylemek ya da savunma kalkanlarını indirip bir hata işlediğimizi ya da birine zarar verdiğimizi itiraf etmek çok daha fazla gerçek güç gerektirir.

Gerçek güçle olan bağlantı kaybını telafi etmek için bir sekizin geliştirdiği dayanıklılık, ruhunu örten sağlam bir zırh gibidir. Zayıflık saydığı korku, üzüntü, keder, utanma, pişmanlık, muhtaçlık, çaresizlik, korunmasızlık, özlem gibi her tür duyguyu reddederek kalbini korumaya çalışır. Maalesef kalbinizi diğer duyguların hepsine olmasa da birtakım duygulara kapatamazsınız; bu yüzden sekiz kişiliğindeki biri de masum sevinci, sevgi duyarlılığını, şefkat ve ilgiyi, değerbilirliği ve de merhamet duygusunu, kendisini soyutladığı başka duyguları hissetme yeteneğini kapatır. Kalbini o kadar katılaştırır ki âşık olmanın keyifli, mutluluk veren halini yaşayamaz; aynı zamanda farkında olmadan böylesi bir korumanın ödenen bedele değer olduğu kararına varmıştır. Horney ennea tip sekizin nevrotik karşılığından bahsederken, onu başkalarına karşı hareket eden tip olarak sınıflandırır; ayrıca farklı bir biçimde saldırgan, intikamcı ve taşkın tip olarak adlandırır. Şöyle ki:

Çocukluktan başlayan ve duygusuzlaşma süreci diye tanımlanan, yumuşak, sevecen duyguların bastırılmasını başka insanların tutum ve davranışları zorunlu hale getirmiştir. Öte yandan duygularını bastırması başkalarına karşı kendisini koruması anlamına da gelir. Acı çekmeye karşı kendisini duyarsızlaştırma ihtiyacı, büyük ölçüde gururunun incinebilirliği tarafından teşvik edilip güçlendirilir ve gururunun korunup zarar göremez hale gelişiyle de doruk noktasına ulaşır. İnsanlara karşı arzuladığı sıcaklık ve duygusal yakınlık (yani hem sevgi ve şefkat gösterme hem de görme anlamında) daha başlangıçta çevre tarafından engellenmiştir, daha sonrasında zafer kazanma uğruna feda edilmiş, en sonunda da kendisini sevilmeyen biri olarak yaftalayarak kendinden nefret etme kararıyla dondurulmuştur. Bu şekilde başkaları-

na düşman olduğunda kaybedecek değerli hiçbir şeyi yoktur... "Başkalarının beni sevmesi durumu söz konusu bile değildir; öyle ya da böyle benden nefret ederler, o halde en azından benden korksunlar." Bir de, intikamcı dürtüleri kontrol altına almadığı takdirde sağlıklı bencillik, kişisel gönenç uğruna tamamen yok sayılarak minimum düzeyde tutulur. Hatta başkalarının korkusu, bir dereceye kadar idare edilse de, kişinin sağlamlık ve ayrıcalık konusunda duyduğu gurur tarafından bastırılır.[4]

İşte tam da bu kendini korumaya çalışma davranışı kendinden kopmayla sonuçlanır; bir sekizin savunmasındaki ironi de buradadır. Daha dayanıklı ve güçlü hale gelerek "yumuşak" duygularını reddetmesi, hem ruhunun derinliklerine erişim olanağı veren hem de ruhsal yapısını saydamlaştıran gerçek duyarlılığını kaybettirir. Ruhunu koruma çabası olarak başlayan şey, onu ruhundaki gerçekten soyutlayıverir. Ruhuna canlılık ve enerji veren şeyle bağlantısını kaybeder, adeta bir cansızlık, bir duygusuzluk hissiyle kalır.

Kalbini duygusuzlaştırdığı için, başkalarına karşı çok az empati, duyarlılık, sevgi ya da merhamet gösterir, aynı şekilde kendisi için de bu duygulardan çok azına sahiptir. En uç durumda, başkalarının duygularını ya da insanların kendisi hakkında neler hissettiklerini çok az önemser, çünkü daha önce de gördüğümüz gibi, zaten kendisinin sevgiye değer olmadığı sonucuna varmıştır. Duygudaşlıktan yoksun olduğundan, genellikle başkalarının acı çektiğinden ve duygularının incindiğinden habersizdir, aynı zamanda anlayışsızdır, kaba, patavatsız ve duyarsız tutumunun diğer insanlar üzerindeki etkisinin farkında değildir. Fark ederse, pişmanlık duymak yerine, savunmasızlığını ve kırılganlığını onun görmesine izin veren kişiyi küçümser.

Ayırt edici özelliği, karmaşıklıklara ya da kurnazlıklara duyulan hoşgörüsüzlükle yakından ilişkilidir. Bir şeylerin do-

lambaçsız, dosdoğru olmasından hoşlanır. Ruhunun katılaşmasından ve içindeki boşluğu saran suçluluk duygusundan kaynaklanan cansızlığı ve donukluğu tecrübe etmekten korkarak kendi görünüşünün altına bakmak istemesinden çok olayların, nesnelerin, her şeyin görünür yüzünün altında ne olup bittiğine bakmak istemez. Ona göre fiziksel algılarıyla bağlantı kurduğu şey gerçek, kuramadığı şeyse hayal ürünü ve bir sürü saçmalıktır (bir sekizin çok sık kullandığı, önemli bir sözcük). Açıkça görüldüğü gibi bu hem duygusal hem de ruhsal âlemi içerir. Dini ve spiritüel tecrübeden çok kuşku duyar, çoğunlukla organize dinin kolayca kandırılabilen ahmakları sömürüp kullanmanın kurnaz bir yolu olduğuna inanır.

Gerçekliğe açık fikirlilikle değil, sabit fikirlilik ve bağnazlıkla yaklaşır. Gücün kişiliğinde yinelenmesi, düşüncelerinin anlayışsız, inatçı, katı ve büyük ölçüde önyargılı hale gelmesine yol açar. Orada olabilecek şeye dair olumsuz düşüncelerinden dolayı, gördüğü şey önyargılıdır, üstelik ona göre bu sadece gerçekçi olmaktır. Gerçekliği, kandırılmış, sömürülmüş, istismar edilmiş, aşağılanmış ya da başka türlü tehdit edilmiş birinin bakış açısından görür ve bu yüzden de önyargısı, her şeyin potansiyel olarak yaralayıcı, acı verici, daha güçlü, daha karanlık ve daha hayvansı yanını aramaktır. İçdünyasında aksi kanıtlanana kadar insanlar pisliğin, piç kurusunun tekidir. Bu tiple ilişkilendirilen vücut organı olan gözler her şeyi olduğu haliyle görmek yerine bir önyargı perdesinin ardından görür. Yetmişlerdeki bir televizyon dizisi olan *All in the Family*'deki Archie Bunker karakteri, sekizlerin bu bağnaz yanlarına örnek oluşturur. Onun hem gerçeklik tarzında hem de önyargıyla bakan gözleriyle gördüğünün tartışmasız doğru olduğunu savunan değişmez inancında, kutsal gerçeğin bir çarpıtmasını görürüz.

Birler her şeye olumlu bir özellik katmaya yatkınken, sekizlerse daha kötü bir özellik katmaya eğilimlidirler. Bu nedenle, Şema 12'de, her bir tipin gerçeği görmesine yarayan perdeleri tanımlayan Yalanlar Enneagramı'nda, önyargıyı/yalanı inkâr etme ifadesi sekiz noktasında bulunur. En büyük inkârı ise bir şeylerin iyimser, neşeli, umut verici yanını inkâr etmedir; bu en önemli savunma mekanizmasıdır. Onu başkalarına ve yaşamın bizzat kendisine duyduğu derin bir güvensizlik yönlendirir; dünyadan iyi olan her şeyi çekip almak için mücadele etmesi gerektiği inancındadır. Olumlu herhangi bir şeye inandığında kandırılmaktan korkuyormuş gibi bir hali vardır, bu nedenle hayal kırıklığına uğrama riskinden ve gerçekliğin beklentilerini tekrar boşa çıkarmasındansa her şeyi en kötü yanından görmek daha iyidir. Altılar gibi, sadece ortama en iyi uyum sağlayabilenlerin hayatta kaldığı Darwinci hayvansı bir dünyada yaşar, ancak altılardan farklı olarak kendisini güçlü olanla özdeşleştirir.

Pek çok sekizin en büyük inkârı bütün iyiliklerin kaynağını, varlık âlemini reddetmeleridir. İlahi güçten koparılışının yarattığı dayanılmaz acıyı hissetmektense, varlığın olmadığını söyleyerek inkâr etmeyi tercih eder. Ona göre Tanrı ölmüştür. Tanrı bir zamanlar vardı da artık yok meselesi değil, tersine, öncelikle bu düşüncenin tamamı saçmalıktır. Pragmatist birine dönüşür; resimden varlık çıkarıldığında dünyanın geride kalan dış görünüşüyle kavgacı, hırçın bir şekilde yakından ilgilenmeye başlar.

Varoluşun çok boyutluluğunu yadsıması en büyük inkârı olabilir, bununla birlikte kişiliğinde inkâr mekanizması irili ufaklı çeşitli şekillerde işlemeye devam eder. Bu mekanizma ona acı veren her şeyi bilincinden uzaklaştırır, sözgelişi içindeki güçlü ve sağlam olma idealini tehlikeye atabilecek her şeyi

savuşturur. Şu durumda yanlış, zayıf, yetersiz ya da muhtaç görünmesine sebep olabilecek her şey tamamen reddedilir. Bu reddediş ve yalanlamalar gerçek olayları inkâr etmekten tutun da kişinin kendi içindeki duygu ve düşüncelerini inkâra kadar geniş bir yelpazede uzanır.

İnkâr etme aynı zamanda kişiye problem kendisinin dışındaymış, kendisinde değilmiş izlenimi yaratır. Düşman başkasıdır, onu elde etmeye çalışır gibi görünendir, onu aşağılamak isteyen, haksız muamelede bulunandır. Hiç anlamadığı bir nedenden dolayı seçilen masum kurban olduğunu düşünür. Kendisine yapılan davranış tarzının ya da hoşuna gitmeyen durumun sorumluluğunu şiddetle reddeder; hemen bir başkasını kendisine kin beslemek ve zarar vermeye çalışmakla suçlar. Yaşadığı sıkıntıların suçunu başkalarına yüklediğinin farkında değildir, üstelik her şeyin kendi karşısında olduğuna inanması, hayatında ortaya çıkan şeyleri etkileyen gerçeği çarpıtmasıdır. Sürekli değilse de çoğunlukla duyduğu öfke ve kin, gerçeği bu şekilde engelleyip kontrol altında tutmak için verdiği kaçınılmaz bir duygusal tepkidir.

Bir sekiz, gerçekçi ve duygusuz olmasıyla övünüp aşırı duygusallığın ve idealizmin at gözlükleri olmadan yaşama doğrudan göğüs gerebilirken, kendi gerçekçiliği bütün iyilikleri dışarıda tutar ve temel gerçek olarak yalnız ve yalnız maddi dünyaya izin verir. Davranış tarzı her ne kadar abartılı dürüstlüğünde ve açık sözlülüğünde kutsal gerçeğin bir taklidi olsa da, onun gerçek yorumu tek taraflı ve önyargılıdır. Horney'nin aşağıda yer alan tanımında, sekizin kutsal gerçeği kopya etme çabasını açıkça görebiliriz:

Kendisi hakkında hissettiği şey güçlü, dürüst ve gerçekçi olduğudur; onun bakış açısından bakarsanız hepsi de doğrudur. Kendi varsayımına göre kendisini değerlendirişi kesinlikle mantıklıdır; çünkü ona göre acımasızlık, katı yüreklilik güç ve dayanıklılıktır başkaları içinse düşün-

cesizliktir; dürüstlük ve kayıtsızca kendi amaçlarını gerçekleştirmeye çalışma ise gerçekçiliktir. Dürüstlüğünden dolayı tutumu bir dereceye kadar mevcut riyakârlıkların zekice ortaya dökülmesinden kaynaklanır. Bir nedenden ötürü duyulan coşkuyu, yardımsever duyarlılıkları ve buna benzer şeyleri düpedüz yalandan numara olarak görür, bunun yanı sıra Hıristiyan erdeminin ya da toplumsal bilincin iyi niyet göstergelerini sergilemek, genellikle kendisi öyle olduğundan, onun için hiç de zor değildir. Ona özgü değerler dizisi orman felsefesi etrafında oluşturulmuştur. Güçlü olan haklıdır. İnsanlık ve merhametten kurtul. Homo homini lupus; *insan insanın kurdudur.*[5]

Latince ifade ettiği sözler, insanın aklına sekiz kişilik tipindeki oyuncu Jack Nicholson'ın *Kurt* (*Wolf*, 1994) filmindeki unutulmaz rolünü getiriyor. Filmde oyuncu itaat eden, enayi birinden saldırgan bir kurda dönüşür. Bununla bağlantılı olarak, sekizler birinin insafına kalmaktansa, başkalarını hükmetmeye, onları kontrol etmeye ve güç kullanarak etkisiz hale getirmeye çalışırlar. "En iyi savunma saldırıdır" sözünde olduğu gibi, o da en güçlü ve en dayanıklı olmak, en üste çıkmak için saldırganca mücadele ederek ilerler, böylece sömürülemez ve birinin emri altına konulamaz. Kontrol edilme korkusundan dolayı işlerin kendi sorumluluğunda ve gözetiminde olmasına ihtiyaç duyar. Patron olmayı, sözünün dinlenmesini ve emir almak yerine vermeyi, başkasının arzusuna boyun eğmek zorunda kalmamak için diğer insanlarla uğraşıp kabadayılık etmeyi ister. Yalnız kendi amaçlarına hizmet ettiği sürece emir almaya ve bir şeylerin kahrını çekmeye çok az tahammülü vardır. Hiçbir zaman kendisini zayıf hissettiği, başkasından eksik olduğu ya da başkasının kontrol ettiği bir durum içerisinde bulunmak istemez, ayrıca bunun olmadığından emin olmak için her yola başvuracaktır. Bu amaçla, insanlar ona itaat etsin, otoritesine saygı duysun diye gözdağı verecek, sindirecek ve zorbalık edecektir.

Başkalarına kötü davranır, çalıştırır, onlardan daha fazlasını yapmalarını talep eder. Ama aslında insanları zorladığı kadar kendisini de zorlar. Cezalandırıcı üst benliği onu yönlendirip kıyasıya eleştirir, daha güçlü ve daha dayanıklı olmaya teşvik eder. Ulaşmaya çalıştığı ideal –yani kendi benlik idealiboyun eğmeyen, güçlü ve sağlam biri olmaktır, buna uymadığında üst benliği onu acımasız saldırılarla cezalandırır. Üst benliği oldukça insafsız ve talepkârdır; kişi kendisini incinmiş, gücenmiş ya da yorgun ve bıkkın hissettiğinde, iradesi hemen onu zayıf ve güçsüz biri olduğu ithamıyla eleştirir. Kendisine ister duygusal, ister fiziksel isterse başka türlü olsun hiçbir sınır tanımaz. Tıpkı başkalarını pervasızca eleştirip kırıp geçiren alaycılığıyla onları yok etmeye çalıştığında olduğu gibi, üst benliği onu da en azından sertçe azarlar, eleştiri yağmuruna tutar. Diğer yandan aynı şekilde başkalarını kendisine itaat etmeye, teslim olmaya zorlarken, üst benliği de onu güçlü benlik idealine bağlı kalmaya zorlar.

Aynı bu tipi sembolize eden hayvan, ayı gibi cesur, atılgan, saldırgan, insanın gözünü korkutan, gürültücü ve yaygaracıdır. Bazı sekizlerse oyuncak ayı gibidirler, bölümün başında da değindiğimiz gibi huysuzluğundan dolayı sessizce sokulan masum bir sevimlilikleri vardır; bu sevimlilikte, bir sekizin ruhunun çok önceden sarılıp sarmalanmış, içine konulup kişiliğinin geri kalanınca mühürlenmiş bir parçası gözümüze ilişir. Bu, bir zamanların ünlü televizyon dizisi *NYPD Blue*'da, Andy Sipowitz karakterini oynayan Dennis Franz tarafından çok güzel canlandırılmıştır. Buna oyuncu Roseanne Arnold'da da şahit oluruz. Bir sekiz çok fazla yer kaplar, dikkatleri üzerine çeker ve kontrolü elinde bulundurur. Sekizler genellikle fiziksel olarak geniş yapılı, sağlam ve zinde görünüşlü, çoğu kez aşırı kiloludurlar. Silindirik şekilde, kabarık göğüslü olabilirler; kalp bölgesindeki savunulmuşluğu gösterip zorluk-

lara karşı yumuşayarak ve boyun eğerek uyum sağlama eğilimindedirler. Ona göre yumuşaklık zayıflık, boyun eğmek ise teslim olmak demektir.

Genellikle bariz bir şekilde kendini beğenmiş, dışlayıcı, ilgisiz, gösterdiği kibirde ve üstünlük iddiasında başkalarını aşağılayıcı biridir. Kendisinin ve başkalarının duygularından, alçakgönüllülük, nezaket, kibarlık ve diğer incelikler gibi toplumsal âdetlerden çekinmezler. Diğer tiplerde olduğu gibi suçluluk duygusu ya da vicdan tarafından sıkıştırılıyormuş gibi görünmezler, öte yandan başkalarının yapmayı sadece hayal ettikleri şeyleri onlar eyleme dökerler. Bu nedenle çekingen tipler çoğunlukla ona hayranlık duyar, hatta ona benzemek için can atarlar. Bununla birlikte Horney'nin bize söylediği gibi, göründükleri kadar da özgür değildirler:

> *Saldırgan tip, aşırı rahat ve serbest davranan, zapt edilemeyen biri gibi görünür. İsteklerini açıklayabilir, emirler verebilir, kızgınlığını ifade edebilir, kendisini savunabilir. Ama aslında engellemeleri, çekingenlikleri uyumlu tipten daha az değildir. Belli çekingenliklerinin bizde böyle izlenim bırakmaması uygarlığımızın kredisi değildir. Ket vurmalar, engellemeler duygusal alanda bulunur ve kişinin arkadaşlık kurma, sevgi, şefkat, ilgi, başkalarının duygularını anlama, kendi çıkarı olmadan hoşnutluk duyma kapasitesiyle ilgilidir. Bir sekiz karşılık beklemeden beğenmeyi zaman kaybı olarak görecektir.*[6]

Öfke patlamalarına ve şiddet içeren davranışlara maruz kalır, bu davranışlar onun için zorlayıcı olduğu kadar başkaları açısındansa baskılayıcıdır. Öfkeye diğer duygulardan çok daha kolay kapılır. Saldırmaya, sert tepkiler vermeye ve karşı koymaya zorlanır; kendisi üzerinde epey bir çalışma yapmamışsa, bu şekilde karşılık vermemek için çok az serbestisi vardır. Öfke ve kızgınlık bizi sınırlandıran ve kısıtlayan bir şeye karşı gösterilen bir tepkidir, ayrıca öfkenin içimizde ya-

yılmasına izin verdiğimizde, kendimizi güçlü, canlı ve zinde hissederiz. Çünkü bu duygular tam da bir sekizin hissetmek için can attığı niteliktedir, öfke onun tercih ettiği duygudur. Gücendiğinde, kalbi kırıldığında öfkelenir. Korktuğunda öfkelenir. Kendisini muhtaç hissettiğinde öfkelenir. Çoğunlukla hissetmek "zorunda bırakıldığı" bu "yumuşak" duygulardan dolayı bir başkasını suçlayışına öfke patlamaları eşlik eder.

Gerçekçi, pratik ve pervasız biridir. İstediği şeyde direnen, inatçı yapıdadır. İnsafsız ve zorba bir genel müdür, zalim bir mafya babası, avukat F. Lee Bailey tarzında kindar bir avukat olabilir. Yozlaşmış, kötü, ahlaksız bir despot olabilir; dünyanın başına İdi Amin, Saddam Hüseyin, Duvalier ve Augusto Pinochet kesilebilir. Gerçek bir siyasi hayvandır, Birleşmiş Milletler'de ayakkabısını çıkarıp masaya vuran Nikita Kruşçev, Vietnam'ı bombalayan Lyndon Johnson olabilir. Boşanıp tekrar evlenerek tahtına vâris bir erkek çocuk sahibi olabilmek ümidiyle, Katolik Kilisesi'nden ayrılıp kendi kilisesini kuran, manastırları fesheden ve bölünmeyi onaylamak için kiliselerin bütün servetlerini ilhak eden bir VIII. Henry olabilir.

Yukarıda verilen örneklerde öyle görünmemekle birlikte, adalet sekizler için önemli bir sözcüktür. Birlerin antenlerinin kusur ve eksiklikleri araması gibi, sekizlerin de adaletsizliğe duyarlı antenleri vardır. Adalet arayışı, Şema 9'da Tuzaklar Enneagramı'nda gördüğümüz üzere bir sekizin tuzağıdır. Dünya ona adaletsiz bir yer gibi görünür –özellikle de kendisine ilişkin konularda– bu yüzden adalet terazisinin dengesini düzeltmek ister. O ezilenlerin büyük şampiyonudur; çoğu zaman, kimi devasa güçlere karşı kendisinden daha güçsüz ve zayıf kişilerin sözcüsü olur. Yerleşik otoriteye başkaldıran bir asidir ve açıkça karşı durur. Bu nedenle siyasi bir eylemci ve devrimcidir, dünyanın Fidel Castro'ları ve Lech Walesa'larıdır.

Bir sekizin adalet tarzı İncil'deki gibidir: Göze göz, dişe diş. İntikam ister. Cezalandırma ister. Kendisine ne çektirildiyse, başkalarının da onu çekmesini ister. Nasıl intikam alacağına dair planlar yapıp hayalini kurmaktan zevk alır. Onun adalet anlayışı gerçekten de kişisel bir kan davasıdır, başkalarının aynı şekilde onun yaşadığı acıları çektiği feci bir intikam senaryosudur. O Sean Penn'dir; *Newsweek* dergisi fotoğrafçılarını yumruklamasını, kendisini sinirlendirenleri dövmesini, saldırı ve adam yaralamadan mahkûm edilişini, "şahitlerin söylediklerine ilişkin takdir yetkisinden yoksunluk/akılsızlık" ve "tamamen haklı davranış"[7] sergileme şeklinde aktarır.

Açıkçası onun adalet anlayışında adil yargılama ve hakkaniyetin yeri yoktur. Bir yandan dünyayı adaletsiz, tarafgir ve önyargılı bulurken, diğer yandan değiştirmekle alakası olmaz. Dünyayı daha iyi ve daha az yozlaşmış hale getirmekle ilgilenmez. Tek istediği kendi tarafının kazanmasıdır ve bir kere bunu elde edince de kaybedenleri aşağılamaya başlayacaktır.

Mafya sekizleri andıran bu eğilime örnek gösterilir. Başlangıçta ortaçağ Sicilya'sında, çeşitli istilacılara karşı savaşan özel ordular olarak ortaya çıkan mafya, 18. ve 19. yüzyılda, onları kiralayan toprak sahiplerine başkaldırarak arazilerin fiili yönetimini ele geçirmişlerdir. Göçmen olarak gelen mafya üyeleri, Amerika'da patronları ya da oradaki ev sahipleri tarafından sömürülen, istismar edilen İtalyan aileleri korumaya başlayıp daha sonrasında organize suç işleyen kötü şöhretli ailelere dönüşmüşlerdir. Öç alma ve misilleme, katı bir sadakat kuralı ve her türden yasal otoriteyle işbirliğini reddetme mafyanın işleyiş tarzı haline gelir. Marlon Brando'nun bir mafya babasını canlandırdığı film, sekiz alt kültüründe bir sekiz karakterinin, kendisi de bir sekiz olan aktör tarafından oynandığı en iyi örnektir.

Adalet ve intikam arayışının bir diğer yüzü de (ona vermek istediğiniz özelliğe bağlı olarak) kişinin kendisine özgü yetki ve hak sahipliği duygusudur. Aşağıda yer alan Horney'nin sözleri bunu gayet iyi ifade etmektedir:

> *Sekiz karakterindeki kişinin başkalarına karşı kindarlığının en önemli ifadesi, hem ortaya attığı iddiaların türünde hem de onları ileri sürüş şeklinde bulunur. Açıkça talep etmiyor olabilir, hatta herhangi bir iddiada bulunduğunun hiç farkında olmayabilir; fakat aslında hem nevrotik ihtiyaçlarına dolaylı olarak saygı gösterilmesini hem de başkalarının ihtiyaç ya da arzularını tamamen yok saymasına izin verilmesini kendinde hak görür. Sözgelişi kendisinin olumsuz gözlem ve eleştirilerini eksiksiz ifade etme hakkı olduğunu düşünürken, aynı şekilde kendisinin asla eleştirilemeyeceğini düşünür. Bir arkadaşını ne sıklıkta göreceğine ve birlikte vakit geçirmek için ne yapacaklarına karar verme hakkını kendinde görür. Buna karşılık başkalarının bu konuya dair herhangi bir beklenti ya da itirazını açıklamasına fırsat vermeme hakkını da kendisinde görür.*[8]

Görüldüğü gibi bir sekizin birincil yönelimi kendi dışınadır. Bu nedenle, diğer tiplerden nispeten daha az sekiz spiritüel çalışma içinde yer alır. Ancak az sayıda da olsa silinmez izler bırakmış spiritüel eğitmenler vardır. Onlardan biri olan Madam Helena Blavatsky, yüzyılın dönümünde spiritüalist bir topluluk olan teosofi derneğinin kurucusudur. Başından iki evlilik geçmesine ve bir çocuğu olmasına rağmen hâlâ bakire olduğunu iddia edip birçok dilde yemin etmiştir, ayrıca kimi zaman gerçek bir öğretici kimi zamansa bir sahtekâr olarak görülmüştür. Bir diğeri, giriş bölümünde de belirtmiş olduğum G. I. Gurdjieff'tir, eğitim tarzı öğrencilerinin sınırlarını zorlamayı içerir; dev gibi yemekleri, çok büyük miktarlarda Armanyak içerek yemesiyle ün yapmıştır. Daha yakın zamanların bir sekizi olan spiritüel eğitimci ise Swami Muktananda'dır; Hinduizmin bir türü olan Siddha Yoga'nın mer-

hum lideridir. Bağışlamacılığa ve tokat atana diğer yanağını çevirmeye son derece karşıdır; şiddetin insanın dışına atılabileceğine inanmaktadır; dinsel gerekçelerle evlenmeyip bekâr kalmayı öngören emrine rağmen, zaman zaman adının karıştığı seks skandallarına dair söylentiler ortaya çıkmaktadır.

Spiritüel örneklerimizin bariz ihtirasları göz önüne alınacak olursa, Şema 2'de, Tutkular Enneagramı'nda gördüğümüz bu tipin tutkusu olan ihtirasa dönme zamanı gelmiş demektir. Sekizlerin tutkusu olan ihtiras, cinsel alanı kesinlikle içermesine rağmen sadece onunla sınırlı değildir. İhtiras bir tutumdur, yaşamın her alanına duygusal bir yöneliştir. Tutku dolu bir açgözlülük, güdülenmiş bir hırs düzeyine çıkarılmış arzudur. Hayvansı, kaba ve ilkeldir; hiçbir yalana, bahaneye sığınmadan dürüsttür. Mae West, Sharon Stone ve Bette Midler gibi geçmişin ve günümüzün baştan çıkarıcı güzel film yıldızları, beyazperdede sekizlerin cinsellik konusundaki bu arsız, açık sözlü ve kötü kız yanlarını sergilerler.

İhtiras bir sekizin bütün duygularına renk verir. Onun zevklerine, cesaretine, yaşama tutkuyla bağlılığına ve en belirgin şekilde de zevk veren her şeye karşı duyduğu arzuya yansıtılır. Duyusal ve tensel doyum için coşkulu bir dürtü olmasının yanı sıra, elbette alabildiğince fiziksel haz duygusudur. Janis Joplin'in bütün kalbiyle ve içtenlikle şarkı söyleyişi, yaşama ve aşka bağlılığı, güçlü ve haşin görünümünün muhtaçlığını örtmek için olduğunu akıllara getirir. Bir sekiz meze tabağını ve ön sevişmeyi unutur; hemen et yemeğini yemeye başlamak ve midesini tıka basa doldurmak ister. Onun için kesinlikle "Yeter, bu kadarı fazla" diye bir kavram yoktur; sadece arzularının tatmin edilmesini talep etmekle kalmaz, aşırısını ister. İstediği şey, çok arzuladığı nesnelere boğulmak, onları hırsla yalayıp yutmak, gömüp saklamak, kendisini tamamen onlarla kaplamak ve hatta onların içinde yuvarlan-

maktır. Bu duruma, von Stroheim'ın müthiş sessiz filmi *Hırs*'ı (*Greed*, 1924) örnek gösterebiliriz. Filmde ZaSu Pitts'in canlandırdığı karakter bir çuval altın bozuk parayı yatağına boşaltıp üzerine yatar ve kelimenin tam anlamıyla kıvranır.

Geştalt terapisinin kurucusu ve tam bir sekiz olan Fritz Perls, *Geştalt Terapisi* (*Gestalt Therapy Verbatim*) adlı kitabına şu sözlerle başlar: "Freudcu saçmalıkların hepsini çürütmek uzun zamanımızı aldı..."[9] Perls, büyük olasılıkla onun tipini açıkladığım bir bölümde, Freudcu kavram ve düşünceleri kullanmama itiraz ederdi; fakat yine de bir sekizin hırsı, Freud'un tanımladığı gibi saf ve henüz işlenmemiş, ham biyolojik enerjisinin açığa çıkışıdır. Freud'un *Trieb* (dürtü, güdü) kavramı, insanın doğuştan, biyolojik ve içgüdüsel temelli iki tür dürtüye ya da güdüye sahip olduğunu ifade eder. Freud'un dürtü kuramı yıllar içerisinde gelişip değişirken, özünde biz insanların libidinal bir dürtüye sahip olduğumuzu, bu dürtünün bizi sevip arzu ettiğimiz şeyleri elde etmeye ve onlarla bütünleşmeye yönelttiğini, diğer yandan saldırganlık içgüdüsününse başkalarını yenip üstün olmaya yönelttiğini belirtir. Saldırganlık içgüdüsünün boyutunun yıkıma doğru gitmesi ve aynı şekilde iki güdünün gerçek karşılıklı ilişkisi psikanalitik düşünürler arasında tartışma konusu olmuştur. Her şeye rağmen, sekizin hırsında saldırganlıkla atılganlık, tahakküm ve yıkıcılığın içgüdüsel dürtüsünün bütün sonuçlarıyla kaynaşmış bir libido görürüz. Hırstaki hazzın bir parçası, bir başkasından ya da genel olarak hayatın kendisinden uzakta hırsla mücadele ediyordur. Naranjo'nun söylediği gibi, "Hırsın hedonizmden çok daha fazlası olduğunu görmemiz gerekir. Hırsın içerisinde sadece zevk almak yoktur, fakat zevk dürtülerin tatmin edilmesini tutturmada, yasaklanmış olanda ve özellikle *zevk almak için verilen mücadelede* vardır."[10]

Sekizin hırsında bir açgözlülük ve arsız bir ataklık vardır, sanki yaşamdan içten içe yoksun olduğu bütün zevki, tatmini, canlılığı ve hayat enerjisini çekip çıkaracakmış gibidir. Daha fazlasını isteyen dürtüsünde bir doyumsuzluk vardır, adeta içerdeki sonsuz ve dipsiz bir boşluğu doldurmaya çalışıyor gibidir. Gerçekliğe dair kendisindeki bütün algısal çarpıklıkla uyumlu olarak sanki birinin onu mahrum bırakmayı düşündüğü şeyleri zorla almaya çalışıyor gibidir ya da hâlâ annesinin kendisine tutulan memesini yakalayıp ondan zorla süt çıkarmaya uğraşıyor gibi bir hali vardır.

Naranjo, tutkularını tamamen kabul ve ifade etmeye karşı savunmaya geçen diğer ennea tiplerinin aksine, sekizlerin ihtirasları konusunda son derece açık ve dürüst göründüğüne dikkatleri çeker. Ancak "hırs türü tutkuyla kendi hırsından ve genel anlamda bir yaşam şekli olarak hırstan yana olmasına rağmen, sekizin bu görünümü benimsediği tam ihtiraslılık halinin –sanki kendisine ve dünyanın geri kalanına herkesin kötü dediği şeyin böyle bir şey olmadığını kanıtlama gereksinimi duyarcasına– savunmacı yaklaşımını ele verdiğini"[11] belirtir. Kendisine ait arzu nesnelerinin, fark edilen kötülüklerine karşı savunmaya geçmektense, sanırım aslında, bizzat kendisinin kötü, ruhsuz ve üstelik hayatın güzelliklerinden yoksun olduğu için arzu nesnesine kavuşup hayattan zevk almaya hak kazanmadığı yolundaki temel düşüncesine karşı savunmaya geçmektedir.

Sekizin hırsına farklı bir açıdan baktığımızda, hırsın ruh ekonomisinde yerine getirdiği görevi daha iyi anlarız. Daha önce ruhsal derinlikleriyle bağlantısını kaybetmesinin ardından, bir sekizin madde ve ruhun bir ve aynı olduğuna dair farkındalığını kaybettiğini, sonrasında ruhsal dünyasını reddederek kendi içsel gerçekliğinden uzaklaşıp dikkatini dışarıya yönelttiğini görmüştük. Sonuç olarak, aynı zamanda ka-

rakteristik yetersizlik halinin ruhunda adeta bir çeşit ölü bir boşluk hissi olduğunu da görmüştük. Bu bakış açısından, hırs tutkusunun, kendi içinde hissettiği o ölü gibiliği, duyarsızlığı hafifletmek için maddi dünyadan olabildiğince fazlasını içeri alıp bir çırpıda bitirme girişimi olduğunu görebiliriz. Ruhunu katılaştırma çabalarından ona bir can sıkıntısı, donukluk ve duygusuzluk kalmıştır; bir şeylerin onu etkilemesi için gittikçe daha fazla zevk ve duygunun içine işlemesi gerekir. Gerçekliğin tinsel boyutunu inkâr edişiyle birlikte, o artık kendisini boş bir dünyayla doldurmaya çalışan boş bir ruhtur. Maddi şeyleri mutlak kabul ettiğimizde bu kaçınılmaz bir durumdur: İçi boş bedenlere döneriz, dünya da bizim için içi boş bir kabuk haline gelir.

Sekizin kişilik yapısının ana özelliklerini keşfettikten sonra, artık onun tarzının kırmızının temel niteliğini taklit ettiği yöntemlerin çok daha fazlasını görebiliriz. Bir durum olarak, kırmızı, daha önce de belirttiğimiz gibi ruha bir güç duygusu aşılamakla kalmaz, aynı zamanda başka pek çok özelliği de katar. Canlılık, enerji ve devinim hissi verir; gerek içimizde gerekse dışımızdaki güçlüklere göğüs germe ve yaşama tutkuyla bağlanma gücü katar. Bize "yapabilirim" duygusu ve güveni verir. Göz kamaştırıcı, heyecan verici, dinamik ve enerjik hissettirir. Kendimizi göstermemiz, içimizde ve dışımızdaki yeni alanları denememiz için yüreğimizi cesaretle doldurur. Büyük olasılıkla en derin seviyesinde, ruhumuzdaki geçmişimiz tarafından tanımlanan bildik benlik algısının ötesine geçme dürtüsüdür; kişiliğin ataletini yenme ve gerçeği bütün boyutlarıyla doğrudan tecrübe etme arzusudur; maceraya atılmak ve içimizdeki uçsuz bucaksız evrenin her yerini keşfetme dürtüsüdür.

Bir sekizin yaşama ve dünyaya bağlandığı coşku, dürtü ve zevk, belli bir yere kadar kırmızının simgelediği canlılık ve

yaşam enerjisini taklit ederek bünyesinde toplar. Onun sınırlara olan saygısızlığı –kendisinde olduğu kadar başkasında olan sınırlara saygısızlığı– ruhun genişlemesiyle ilgili, benlik kavramı olarak kişiliğin sınırlamalarını aşan kırmızı niteliğini yansıtır. Sekizin bir başkasının yönetimi ve kontrolü altında olmaya duyduğu isyankârlık ve hoşgörüsüzlük, kırmızının kendi psişik yapımız içinde anne baba imgelerinden tamamen bağımsız olmamızı destekleyen ve ayrıca benlik algımızı nesne ilişkilerinden ve geçmişimizden gelen diğer yapılardan ayırmamıza yardım eden işlevini yansıtır.

Bir sekizin kişilik tarzını benzetmeye çalıştığı kırmızının gerçek nitelikleriyle temasta olması için, kendi işleyiş ve ilerleme yöntemine, sekiz noktasıyla ilgili erdem olan masumiyetle yaklaşması gerekir. Masumiyet erdemini Şema 1'de, Erdemler Enneagramı'nda bulabilirsiniz. Ichazo masumiyet erdemi ile ilgili yaptığı tanımda şöyle der: "Masum olma, her ana, hafızasında hiçbir anı, kafasında herhangi bir yargı ve beklenti olmaksızın her seferinde yeni karşılık vermedir. Masumiyette, kişi gerçekliği ve gerçekliğin akışına kendi katılışını tecrübe eder." En derin anlamda, bu söylenenlerin ima ettiği şey, her ana geçmişten gelen herhangi bir önyargı, herhangi bir katman olmadan yaklaşmadır. Bu da, algılarımıza önyargıyı taşıyan anılar olmadan anı yaşamamız anlamına gelir. Algılarımızı etkileyen kişisel geçmişimiz olmadan, ruhumuz gerçekten taptaze ve masumdur. İçinde bulunduğumuz anda yaşadığımız, deneyimlediğimiz şey, kendisiyle ilgili çağrışımlarımızdan ya da önyargılı düşüncelerimizden bağımsız olarak doğrudan ruhumuza dokunur ve etkiler.

Elbette bu, deneyimlediğimiz şeye karşı tam anlamıyla bir açıklık gerektirir, yoksa bazı hayali tehditlere karşı kendimizi koruyup savunamadığımızı gösterir. Bir sekize göre bu, onun en önemli nesne ilişkisinden vazgeçmesi anlamına gelir. O da

kendisinin saldırılabilecek ya da kafa tutulabilecek biri olduğu, başkalarının hatta tüm dünyanın onu elde etme peşinde olduğu inancı ve hissidir. Bu düşünce yapısı çözülüp dağılırken olan şey, şartların aleyhine döndüğü ve hayatta kalmak için dünyayla mücadele edip öcünü alması gerektiği yönelimidir. En sonunda, fiziksel gerçekliği esas alan ayrı bir varlık olduğu, diğer yandan da ruh ve vücut bütünlüğünü korumak için çabalaması gerektiği düşüncesi terk edilir. Ondan sonra gizli bir suçluluk duygusuna karşın masumiyetine direnmek yerine, ruhunun gerçek saflığını görür.

Peki, bir sekiz bu noktaya nasıl ulaşır? İlk yapılması gereken şey, en azından bir anlığına teslim olmaya isteklilik ve kendi içdünyasıyla ilgilenmektir. Bu da dikkatini karşılaştığı bütün adaletsizlikler ve engellerden çevirip kendisini algılamaya vermesi demektir. Kişisel süreç bakımından, bu durum vücuduyla bağlantıda olup onu doğrudan deneyimlemesini gerektirir. Aktif ve fiziksel odaklı bir tip için bu gereksiz gelebilir –tabii ki bir sekiz vücuduyla iletişim halindedir!– Gerçekte genellikle mesele bu değildir: Sekizler iç organsal (viseral) deneyimleriyle doğrudan bağlantı kurma konusunda diğer tiplerden çok değilse de en az onlar kadar zorluk yaşarlar. Vücut sekizler tarafından kullanılır, çoğu zaman da istismar edilir; fakat nadir olarak tamamen bilinçleriyle doludur. Önyargılı yönelimleri, doğrudan bedensel deneyimden kaçınma ve onun yerine bu konuda kendi fikirlerine güvenme eğilimlerinde belirgindir. Ne kadar haklı ya da evrensel olursa olsun kendisinin güncel hikâyesine/olay örgüsüne bağlanmak yerine, doğrudan doğruya deneyimiyle iletişime geçmesi, bir sekizde masumiyetin gelişiminin başlangıcıdır.

İçerik bakımından, bir sekizin yaşamın ve başkalarının kendisine olan davranış şekliyle ilgili ettiği ağır şikâyetlerin, suçlamaların ve kızgınlıkların kendisinin duygusal tepkileri

olduğunu; aslında kendi kişiliğinden kaynaklandığını ve bu yüzden de nesnel gerçekler olmadığını fark etmesi gerekir. Geçmişinde muhtemelen kötü değilse bile zorlu durumlardan geçmiş olmasına rağmen, şimdiki hayatında güçlükler yaşıyor olabilir, bu zor durumlara doğru ruhsal yönelimini sorgulamaya başlaması gerekir. Asıl problemin, başkalarının ona ne yaptığından ya da nasıl davrandığından çok yaşamında meydana gelen şeylere kendisinin verdiği tepkide olduğunu görmesi gerekir. Bir başka deyişle, dışarıdaki bir durumu çözme ya da öç alma esasında onu değiştirmeyecektir; dikkatini sıkıntılarının gerçek nedenine –yani dünya görüşüne ve sonuçta kendi sürecine yönelişine– çevirecektir.

Deneyimine hazır olması çoğu kez sekize bir kabullenme gibi (tabii eğer şartlı teslim değilse) görünür, onun için hiç de kolay bir şey değildir. Savunulan tutumundan vazgeçerek direkt ruhuna dokunulmasına izin vermesini gerektirir. Savunma mekanizması potansiyel olarak kendisine zarar verebilecek şeyleri uzak tutma eğiliminde olmasına rağmen, sekiz olumlu, iyi şeylere izin vermenin de kolay olmadığını görecektir. İyi diye algıladığı, kendi yararına iyilik ve sevginin var olduğunu düşündüğü, çocukluk deneyiminde olduğu gibi sadece onu istemiş olduğundan uzaklaştırılıp cezalandırıldığı bir şeyle iletişim kurmaya razı olmasının kendisini tuzağa düşüreceğinden çok büyük bir korku duyar. Bu düşünceyle kaldıkça da asıl korktuğunun çok uzak geçmişinden beri içinde biriken acıları yaşamak olduğunu anlayacaktır. Bu acılar, ruhunu duygusuzlaştıran, kösele gibi sert ve dayanıklı olmasına yola açan acılardır.

Bu acıyı yaşama, aynı zamanda bir çocuk olarak bu konuda hiçbir şey yapamamış olmanın çaresizliğini ve bir sekiz için gerçek bir zorluğu yaşayarak görmek anlamına gelir. Anne babasına kızmayı ve onları suçlamayı tercih eder, farklı ola-

mamalarını ve ona başka türlü davranamamalarını protesto eder, ne kadar cahil ve dengesiz oldukları konusunda şikâyet eder. Bunun da altında büyük uyum eksikliklerinden, hatta kötü muameleden dolayı zarar görmekten kaçınmaya yetecek kadar güçlü ve dayanıklı olmadığı için, kendisini suçlayıp azarlamayı tercih eder. Bir sekiz için anne babasının cahil insanlar olarak ellerinden geleni yaptıklarını ve kendisininse sadece onu saran çevresine bağımlı ve yumuşak başlı küçük bir çocuk olduğunu kabul etmesi, kendisinin yanılmış, hatalı ve kötü olduğuna inanmasından gerçekten çok daha güçtür. Bunun da sebebi çocukluktaki güçsüzlüğü, çaresizliği, bağımlılığı, muhtaçlığı ve kırılganlığıyla yüzleştiğinde ortaya çıkan gerçeğe teslim olmasıdır; tam da inandığı şeyler ona sorun olmuştur.

İhtiyatlı tutumunu ve bu tutumunun sebeplerini tecrübe ederek anlayıp hazmettikçe, bununla birlikte içinde bulunduğu anda yaşadığı deneyime açılmaya ve savunmasız kalmaya izin verdikçe, savunma mekanizmasının sarıp sarmaladığı korkunç boşluk duygusuyla karşılaşacaktır. Acı verici bu durumun nasıl da kendi ruhunun duyarlılığını korumaya çalışmasından kaynaklandığını ve ayrıca bunun bir çocuk olarak uygulayabildiği işe yarar bir hayatta kalma stratejisi olduğunu, şimdiyse acısını sürdürdüğünü fark edecektir. Kendini koruma tarzınınsa, kendi dışındaki bir şey tarafından korunması gereken bağımsız, apayrı bir varlık olduğu –köklerini vücuduyla özdeşleşmesinden alan– düşüncesine dayandığını görecektir. Bunu gördükçe, bu stratejinin ayrı oluş inancını sürdürerek varlığın birliğinden onu nasıl soyutladığını da tecrübe edecektir.

Bir yandan deneyimiyle doğrudan temasa geçmesi, diğer yandan kendi süreçlerinin deneyimi içinde gelişip ortaya çıkmasına izin vermesi onu varlık akışına bağlar ve ayrı oluşuna

dair inancını yıkar. Kendi iç işleyiş dinamizmiyle savaşmak tansa ona açılması, bazı temel benlik kavramlarını yok ederek kim ve ne olduğuna dair asıl gerçekle ilişki kurmasını sağ lar. Bu asıl gerçek de birliğin ayrılmaz ve bireysel tezahürü olan varlıktır. Savunmacı ve intikam almaya yönelik yapıla rını serbest bırakarak en kötü korkularını doğrulamak yerine, ruhunun özünün bir canlılık ve bir bireyleştirme dinamizmi olduğunu fark edecektir. Açıklığının ve savunmasızlığının kendisinin en büyük güçleri olduğunu anlayacaktır; en iyi sa vunmanın ve en büyük intikamın ayrılıkçı benlik algısından kurtulma olduğunu öğrenecektir: Eğer açık ve şeffafsanız, vü cudunuz incinse, zarar görse bile ruhunuz hiçbir şeyin zarar veremediği ilahi varlığın lekesiz tertemiz penceresi olmaya devam eder.

9. BÖLÜM

ENNEA TİP BEŞ: CİMRİ BENLİK

Bu ennea tipine girenler, yalnızlıklarına değer veren ve hayatlarına izinsiz girişlere sinirlenen çok kapalı insanlardır. Başkaları tarafından görünmez ve yalıtılmış olduklarını, çok yalnız ve ayrı olduklarını duyumsama eğilimindedirler, üstelik bundan çok fazla rahatsızlık duyuyormuş gibi de görünmezler. Yutulma korkusu yüzünden, çoğunlukla yaşamdan gizlenip kendilerini soyutlarmış gibi görünürler, sanki yaşamlarını kendilerine özel içdünyalarında sürdürürler. Çoğu zaman etraflarında olup bitenlere aktif olarak katılmak yerine gözlem yapar gibi görünmekle birlikte, her ne kadar küçük dünyalarında yaşadıkları duygusunu taşısalar da bazen oldukça konuşkan olabilirler.

Kendi kendine yeterliğe ve bizzat bağımsızlıklarına değer verdiklerinden, başkalarına karşı talep ve beklentileri yerine getirmeye kendilerini zorunlu hissetmek istemezler, insanlardan uzak kendi hallerinde olmayı tercih ederler. Bu nedenle kendileriyle ve sahip oldukları kaynaklarla ilgili şeyleri kendilerinde tutmaya ve cimriliğe yatkın kişilerdir; o yüzden de bu tipin adı "cimri benlik"tir. Bir kıtlık ve boşluk anlayışıyla hareket ettikleri için, sanki sahip oldukları azıcık şey ellerinden alınabilirmiş gibi davranır, güvende ve korunaklı olma ihtiya-

cı duyarlar. Dışarıdan hiçbir şey gelmeyeceğinden korktukla rından, hiçbir şey istemiyormuş, dahası umurlarında değilmiş gibi davranırlar; hatta bunun gerçek duyguları olduğuna kendilerini inandırarak arzularını ifade etmeyi sınırlandırırlar.

Birçok beş duygusuz, katı ve cansız görünür. Çok yoğun duygular hissetmelerine, aktif ve keskin zekâya sahip olmalarına rağmen, içdünyalarının çok azını başkalarına gösterirler. Enerjiklik açısından ufak tefek, bazen de kırılgan, narin görünebilirler, sanki tam olarak vücutlarının içinde yaşamıyormuş gibi bir halleri vardır. Birazcık dışarı çıkarılmışlar da, bir şeylerin içine tamamıyla girmekten kendilerini alıkoyuyormuş gibidirler. Son derece duyarlıdırlar, kimi zaman sanki tamamen sinir uçlarından ibarettirler, kolayca sarsılıp ürkerler; ince ve narin derileri vardır. Keşif yapmak için akıllarını kullanırlar; önlerindeki alanı güvenle girilebilir hale getirmek için ellerindeki bilgiye güvenirler. Bununla birlikte beşlerin çoğu tamamıyla zihinlerinin içinde yaşarlar, gerçek deneyimlerin yerine zihinsel formülasyonları koyarlar.

Bu kişilik özelliklerinin arkasında beş noktasıyla ilişkilendirilen kutsal düşüncenin kaybı yatar. Bunu anlamak için sekiz noktasına dair anlayışımızı tekrar özetlememiz gerekir. Önceki bölümde, sekiz noktasına ait kutsal düşünce olan kutsal gerçeğin, bütün evrenin bölünmez tek bir parça ve onun bütün boyutlarının da birlikte ortaya çıkmış ve birbirinden ayrılmaz olduğu algısını ele almıştık. Bu bütün evrenin, fiziksel görünümden mutlak olana kadar hepsinin tek birlik olduğu, bu yüzden madde ve ruhun birbirlerinin ayrılmaz parçası olduğu anlamına gelir. Bu bakış açısından bakıldığında, ilahi olanla dünyevi, iyi ile kötü, ben ile nefis, kendimizle Tanrı gibi bütün ikiliklerin yanıltıcı olduğunu görmüştük. Onlar tek bir gerçekliğin sadece farklı parçalarıdır. Beş noktasına ait kutsal düşüncenin iki tane adı vardır: Biri kutsal bilgelik, diğeri ise

kutsal şeffaflıktır. Beş noktasının kutsal düşüncesi, odak noktasını bu bütünlüğü bir toplam olarak görmekten, onu çeşitli tezahürleri içinden görmeye kaydırır. Diğer bir deyişle, gerçekliği tek bir şey olarak görmek yerine, bu bakış açısından, asıl önemli olan evrenin bütün parçalarının birbiriyle bağlantılı olduğunun ve bu iç içe geçmişliğin bazı sonuçlarının görülmesidir. Bir anlamda kutsal gerçeği, gerçeğin bütünlüğüne; kutsal bilgelikle kutsal şeffaflığı da o bütünü oluşturan parçalara odaklanma olarak düşünebiliriz.

Almaas, bu iki anlayışı ayırt etmek için *birlik* ve *teklik* kavramlarını kullanır. Vahdet ve birleşme anlamındaki birlik kavramı, gerçeğin bütünlüğünü algılamaya atıfta bulunur ve kutsal gerçeğin bakış açısıdır. Teklik ise, gerçekte tek bir şeyi oluşturan ayrı ayrı görüngülerin hepsinin algılanmasına atıfta bulunur ve kutsal bilgelik ile kutsal şeffaflığın bakış açısıdır. Almaas konuyla ilgili görüşlerini açıklığa kavuşturmak için vücut benzetmesini kullanır. Buna göre, vücuda dışarıdan bakma ve onu tek bir şey olarak görme kutsal gerçekle benzeşir; buna karşın içeriden bakınca vücudu oluşturan ayrı ayrı hücrelerin, organların ve sistemlerin tümünü görme ise kutsal bilgelik ve kutsal şeffaflıkla bir benzeşim oluşturur. Daha önce yapmış olduğumuz benzetmemize dönecek olursak, kutsal gerçeğin okyanusun tek parça bir su kütlesi gibi algılanmasına eşit olduğunu, kutsal bilgeliğinse, birlikte ele alındığında okyanusu oluşturan çeşitli dalga ve akıntıların ayrı algılanmasına eşit olduğunu söyleyebiliriz.

Beş noktasının kutsal düşüncesini daha detaylı incelerken, kavraması daha kolay olduğu için kutsal bilgelikten önce kutsal şeffaflık üzerine odaklanacağız. Kutsal şeffaflık, insanın gerçeklik bütününün bireysel bir parçası olma deneyimine gönderme yapar. Kişiliğin en temel inanışlarından biri, hangi enneagram tipinde olursak olalım, her birimizin sonuçta

diğer bir insandan farklı olduğudur. Gerçeği, kutsal şeffaflık açısından nesnel olarak gördüğümüzde, bunun bir yanılsama olduğunu ve nihai gerçek olmadığını anlarız. Fiziksel anlam da vücutlarımız ayrı olsa da, bu ayrılık bizim doğamızda esas değildir. Ayrıca her birimiz kendimize özgü görünüşümüz, mizacımız ve geçmişimizle ayrı ve farklı bir birey olmamıza; bir başkasından farklı nitelikler taşımamıza rağmen, her birimiz hâlâ insanlığın bütününü oluşturan yapının, dolayısıyla da evrenin bir parçasıyız. Tıpkı vücudun içinde, her biri özel bir yapıya ve işleve sahip, kesinlikle birbirine bağlı ve aynı organizmanın parçası olan farklı hücreler gibiyiz.

İnsanlığın üyeleri ve ayrı ayrı ruhlar olarak birbirimizle bağlantımızın ötesinde, her birimiz varlığın bir tezahürü ve ifadeleriyiz, evrenin geri kalanıyla bizzat kendi doğamız ve özümüzle bağlantı kurarız. Yine aynı şekilde vücudumuzu tek tek oluşturan hücreler gibi, bizi birbirimizden ayıran duvarlar gibi gözenekli ve şeffafız; diğer yandan doğal olarak tanımlayıcı ya da kısıtlayıcı değiliz. Kutsal şeffaflığın aydınlanmış bakış açısından, kendimizi gerçeğin birliğinin bireysel tezahürü ve farklılaşması olarak görürüz, gerçeğin birliğini oluşturan ve ondan ayrılamayan parçalar olduğumuzu anlarız. Daha büyük bir bütünün parçaları olduğumuzu algıladığımız anda insanlığın ve evrenin geri kalanından kopmanın olanaksız olduğunu da fark ederiz.

Kutsal bilgeliğe dönecek olursak, kendimize bilgelik sözcüğünün neden şu "birlik, bir oluş" algısı bağlamında kullanıldığını sorarak anlamını kavramaya başlayabiliriz, çünkü bilgelik her şeyi bilme hali ya da tam anlayış ve kavrayışa sahip olma durumu anlamına gelir. Bu kavramın kullanımını kavramanın birkaç yolu vardır. Belki en basit yolu, ruhsal (spiritüel) gelişimin ne olduğunu kavramayla ilgilidir. Ruhsal gelişim, bir insanın kendi nefsi, doğası, içdünyasıyla ilgili git-

tikçe daha fazla bilinçlenme ve onunla daha fazla temas kurma sürecidir. Gerçekten de gün geçtikçe kim ve ne olduğuna dair çok daha fazla şey bilir ve bu bilgi belli bir miktara ulaştığında varlığın bireysel bir tezahürü olarak kendisinin tam anlamıyla farkına varır. İşte bu farklı geleneklerde mutlak aydınlanma –kişinin nefsini ve kendisini tam olarak tanıması– diye atıfta bulunulan durumdur. Her birimiz bütünün ayrılmaz bir parçası, tek tek görünümü, bütün ruhların ve tüm evrenin özü niteliğindeki bireysel ruhu olduğumuz için, kişinin kendisini tamamıyla bilmesi aynı şekilde bütünü de tamamıyla bilmeye işaret eder. O halde kutsal bilgelik, aydınlanmış insan ruhunun bakış açısıdır: Kişi önce kendisini tanır ve bilir, sonra bu tanıma sayesinde parçası olduğu bütünü tanır.

Kutsal bilgeliğin belki de kavranması en zor ve en derin anlayışı, her birimizin evrensel aklın bir farklılaşması olduğumuzu söyleyen anlayışıdır. Bir önceki bölümde evrenin nasıl yaşayan bir zekâ olduğuna değinmiştik. Gerçekliğe bu şekilde baktığımızda, her birimiz bu zekâ tarafından ifade edilen bir düşünce oluruz. Ya da bir başka deyişle, evrendeki her bir varlık, Tanrı'nın aklındaki farklı bir düşünce gibidir. Her birimiz Tanrı'nın ya da mutlak iradenin bir ifadesiyiz, ayrıca evrenin dış yüzeyinde görünen içyapısıyız.

Bu durum akıllara mutlak iradenin, her biri biz olan bu düşünceleri neden dile getirdiği sorusu gelebilir; aynı şekilde niçin öncelikle tecelli gerçekleşir ve insan hayatının anlamı nedir sorularını da akla getirir. Pek çok spiritüel gelenek, varoşlumuzun amacının mutlak olanın kendini bilebilmesi için olduğunu söyler; bu cevapsa en akla yatkın cevaptır. Tek tek her bir ruh, mutlak gücün her bir ifadesi, onun gerçek doğasının, özünün farkına varır, bilinçlenirken mutlak da kendisini tanır ve bilir. Böyle olunca her birimiz mutlak gücün sadece

bir farklılaşması olmakla kalmaz, aynı zamanda onun kendisini tanıma yolu da oluruz.

Kutsal bilgelik şu durumda bize Tanrı kendisini bilebilmesi için insanın varoluş amacına dair, mutlak gücün saydam pencereleri olarak insanlığın evrendeki yerine dair ve kişinin kendi doğasını her geçen gün daha iyi kavramak için izlediği yolun mahiyetine dair bir şeyler söyler. Kutsal şeffaflık ise varlığın saydam pencereleri olarak kendimizi tecrübe ederken, evrenin kalanından ayrılmaz olduğumuzu anladığımızı söyler.

Bir beş, özüyle bağlantısını kaybetmesiyle eşzamanlı olarak gerçekliğe dair bu bakış açılarını da kaybeder. Yani sadece varlıkla bağlantı hissini kaybetmekle kalmaz, ayrıca başkalarıyla ve gerçekliğin geri kalanıyla karşılıklı bağlılık duygusunu da kaybeder. Kaçınılmaz olarak çocukluktaki vücuduyla özdeşleştiğinden, çocukluğunda olan vücudunun sınırları ona kalıcı gelir, onu sınırlandırıp bağlantısını koparır. Küçük yaşta belli belirsiz hissedilmekle birlikte daha sonraları kavramsallaşan, herkesten ve her şeyden ayrı olduğu inancına kapılır. Ayrılık, temelli karşılıklı bağlantılılığın yerini alır ve böylece toplum içinde, hatta ondan da öte evrende gerçek bir yer ve amaç duygusu olmadan büyür.

Esasında bu ayrı olma algısı, hangi tip olursa olsun bütün benlik yapılarında ortaktır. Kişiliğin en köklü inançlarından biridir, dolayısıyla insanlığın çoğunluğuna ve çoğumuza bir şeylerin gerçekte nasıl olduğuna dair kesin bir algı gibi hissedilir. Bu sadece kendimizi varoluşla bir ve onun parçası olarak algıladığımız, bizi benlik bilincimizin sınırlarından geçirecek deneyimler yaşadığımızda olur.

Başkalarından soyutlanıp vücudunun sınırları içerisinde kaldığından, beş derin ve büyük bir yalnızlık hissi duyar. Başkalarından uzaklaştığını hissederek büyür, kendi küçük dün-

yasında yaşar ve kendisini nadiren ailesinin veya toplumun bir parçası olarak görür. Kutsal bilgelik ve kutsal şeffaflık tarafından gösterilen bağlılık duygusunun kaybolmasından süzüldüğü için, bir başkasıyla –annesiyle– olan birinci derecede, en temel ilişki deneyimi kendisiyle tam olarak bağlantı kurulmamış bir ilişki deneyimidir. Bir beşin küçük yaşlardaki ilişki hafızasına çoğunlukla tamamen ilgisizlik, yürekten sevilmeme, istenilmeme ya da kupkuru sütü kesilmiş bir memeyi emip tam beslenememiş olma hisleri azar azar yer etmiştir. Ruhunda bir mahrumiyet, bağlantı ya da beslenmesinin kesilmiş olduğu hissi silinmez bir biçimde kalır. Görünüşe bakılırsa çelişkili bir biçimde çoğu kez annesinin, istilacı, müdahaleci, manipülatif, girdap gibi yutucu ve yiyip bitirici olduğu, çocuğu olarak onun sınırlarına ya da alanına saygı duymadığı algısına ve anlayışına sahiptir. Her ne kadar bu esirgeyen bir annenin tam tersi gibi gelse de ortak nokta anne tecrübesinin kişinin gerçeğine ilişkin, onunla bağlantılı ve uyumlu olmadığıdır. Daha doğrusu anne kendine dalmış olduğundan, beşi algılamıyor ve onun ihtiyaçlarını karşılamıyor gibi görünür.

Beş fark edilmeyen, değer verilmeyen ve anlaşılmayan biri olduğu hissine kapılır, dahası bu devam eden benlik algısının parçası haline gelir. Öyle ki kendisini ihtiyaçları belli, kutsal şeffaflıkta olduğu gibi, ruhsal sürecine bir başkasının anlayışından kolaylıkla ulaşılabilir biri olarak görmektense, kendisini görünmez hisseder. İhtiyaç ve arzularının başkaları tarafından fark edilmemiş olduğu hissine kapılmakla kalmaz aynı zamanda içdünyasının da yine başkalarınca anlaşılamadığını düşünür. Kendi içinde yaptığı ruhsal çalışmaları ona göre, başkalarının anlayabileceği, empati kurabileceği ya da merhamet duyabileceği şeylermiş gibi gelmez. Kendisini başkalarından farklı, onlara benzemeyen ve ortak insani nitelik-

lerden yoksun görür. Başkalarıyla arasındaki uçurum aşılmaz; sınırlarından içeri girilemezmiş gibi gelir.

Görünmezlik ve yalnızlık duygusu bir yandan beşin acı çekmesiyken diğer yandan da bu duyguya karşı savunmaya geçme girişimidir. Annesinin kendisinden uzak oluşuna ve onun alışılmadık haksız müdahalelerine karşılık olarak, yıkıcı ihmal edilmişlik duygusunu yaşamamak için annesinden geri çekilir. Bu aynı zamanda kendisini anlaşılmaz, fark edilmez biri olarak görmesinin karşısında bir kendini koruma, soyutlama ve benlik algısına tutunma çabasıdır. Bu benliğini kaybetme korkusu, tam anlamıyla farklılaşmamış bilincinin annesiyle kendisini açıkça ayırt edememesinden kaynaklanır, bu nedenle annesi onu görmezse, kendisine özgü gerçek değer ve önem duygusunu kaybetmeye başlar. Bu durumda hayatta kalmak için ruhunun ulaştığı çözümse kendisini ayırmak ve soyutlamak olur.

İhtiyaçları karşılanmadığında gözyaşları ve öfkenin dışında ruhu çocukluk halinde donup kalır; tamamen teslimiyet, çekilme ve duyarsızlık hâkim olur. Uzaklaşmasında, annesinin kendisinden uzaklaşması ve buna bağlı olarak da varlıktan uzaklaşması deneyimini taklit eder; bu geri çekiliş yaşamında başat strateji haline gelir. Anne başka herkese ve yaşamın kendisine dönüşür; kişi fiziksel, duygusal ve enerji bakımından annesinin kendi ruhunda almış olduğu bütün şekillerden geri çekilir.

Kısacası beş yaşamdan saklanır ve bu yüzden Şema 11'deki Kendi Karşıtı Eylemler Enneagramı'nda, beş noktasında kendini saklama özelliğini görürüz. Bu özellik kişinin kendisini hem başkalarından hem de en sonunda kendisinden sakladığını gösterir. İçe dönükleşir ve bir şeylerin kıyısında/kenarında kalmayı tercih eder; bu ister toplumsal birliktelikler, ister samimi ilişkiler ya da başkalarıyla herhangi bir tür bağlantı

olsun. Geri çekilip bütün düzeylerde ulaşılması güç biri olma eğilimine girer; en basitinden nerede olduğunu kimseye söylemez, telefonlarına cevap vermez, içdünyasında olup bitenler tam bir muammadır. Sahip olduğu etkileşim miktarını ve niteliğini kontrol altına almak ister, diğer yandan kendi mahremiyetini dikkatle korur. Bob Dylan ve Georgia O'Keeffe gibi ünlü beşlerin özel hayatlarına dair çok az şey biliyor olmamız buna örnek oluşturur. Dylan'ın içe dönüklük duygusu, konserleri esnasında seyircileriyle göz kontağı kurmaktan kaçınmasından bellidir. O'Keeffe ise New Mexico çölünde herkesten soyutlanmış bir yaşam sürmüştür.

Bir beşin kendini saklamasının bir parçası öncelikle düşüncelerinin, duygularının ve farklılık kisvesi altında istek ve arzularının örtbas edilmesidir. Bu sebeple gerçeği gizleyip rol yapma –yani olduğu gibi görünmeme– Şema 12'de Yalanlar Enneagramı'nda beş noktasında yer alır. Örneğin bir beş ihtilaflı bir soruya cevap vermenin tehlikeli olacağını sezerse, dürüst bir cevap vermesi zor olacaktır. Görüşlerini ve duygularını açıklamak yerine, kendisini hazırlıksız hissettiği ya da birini kızdırma ihtimali olan bir karşı çıkışı göze almak yerine, içinde olup bitenleri kendisine saklamayı tercih eder. Tartışmalarda kolaylıkla karşısındaki kişiyle aynı fikirde olduğunu söyleyecektir ama daha sonrasında hâlâ tamamen farklı bir görüşte olduğu ortaya çıkacaktır. Başkasıyla aynı görüşteymiş, onun istediği şeyi kabul etmiş gibi görünerek uyumlu davranırken, diğer yandan çaktırmadan kendi yapmak istediği şeyi yapmaya koyulur. Diğer zamanlarda, yönünü yitirdiği ölçüde yeni koşullara uyum sağlayabilir. Bir yandan fark edilmek, değer verilmek, önemsenmek ve sevilmek için can atarken, diğer yandan inisiyatif almaktan korkar, buna karşılık aldırmazlık numarası yaparak pasif bir şekilde fark edilmeyi bekler.

Bir beşin gerçek duygu ve düşüncelerini gizleyerek bir anlamda rol yapması onu sorun çıkarmaktan alıkoyar ve çatışmalardan kaçınmasına yardım eder; fakat aynı zamanda başkalarıyla bağlarını koparmaya da teşvik eder. Başkalarıyla bağlantıda olduğu algısını kaybettikçe, aslında bizzat yaşamla olan hem içeriden hem de dışarıdan bağlantı duygusunu da kaybeder. Gerçekliğin geri kalanından kendini soyutlanmış hissetmesinin yanı sıra gerçeğin dinamizminin parçası olmadığını düşünür. Canlılığı ve hayat enerjisi geçici ve çok zayıfmış gibi gelir; yaşama gücü ve coşkusunu sınırlı hisseder; hatta öyle ki kendisini gerçekdışı, hayalet gibi algılar. Kendisini küçük, büzülmüş ve çekmiş hisseder, görünüşüyle ufacık, hassas, zayıf ve güçsüz bulur; öte yandan coşkunluk ve canlandırma ifadelerini ise anlık ve çabucak uçup giden şeyler olarak görür.

Freudcu bir anlatımla, dürtüsel enerjisi düşmüştür. Libidosu ve dürtüleri, başkalarına sevgi ve değer verme yatırımına ve nesnelere yönelmişken, tüm bunların önü tıkanıp gizlenmiştir. İstediği şeylerin peşinden gitmek yerine, onlardan vazgeçmeye çalışıp içten içe uzaklaşır. Annesinin gerçekten ona uyum sağlamış ve ihtiyaçlarını karşılıyor olmasının ruhunda bıraktığı anlamsızlık izlenimiyle başlangıçta geri çekilir; istediği şeyleri elde edemeyeceğine, bunun gelecekte de gerçekleşmeyeceğine, kendisine verilen her ne olursa olsun bunun zaten istediği şey olmadığına kanaat getirir. Böylece arzuladığı şeyi elde edemeyişinden ve çok küçük yaşlardaki yaralanmışlığının yeniden canlanmasından kaynaklanan acıyla baş etmek için, içinde çok derin bir özlem duysa da duygularını ve düşüncelerini dışa vurmaktan kaçınır, başkalarına soğuk ve kayıtsız görünür ya da en uç durumda istemekten ve özlem duymaktan vazgeçer. İstek ve arzularını kı-

sıtlar, görünüşte böyle olmasa da gerçekte herhangi bir şeyle ilgilenmeyi bırakır. Horney, ilişkisi koparılmış/ayrık tip olarak bahsettiği nevrotik kişiliği ayrıntılı bir şekilde inceleyerek şöyle der:

Çekinik kimse, bilinçli ya da bilinçsiz, herhangi bir şey beklememenin ya da istememenin daha iyi olduğu inancındadır. Bazen bu inancına bilinçli, kötümser bir hayata bakış açısı, her şeye rağmen bir boşluk, anlamsızlık hissi, bir şey için çaba harcamaya yeterince istekli olmama eşlik eder. Çoğunlukla pek çok şey belli belirsiz, boş bir şekilde arzulanabilirmiş gibi gelse de somut ve canlı bir arzu uyandırmaz. Bir arzu ya da ilgi "umursamama" tutumunu delip geçmeye yetecek bir enerjiye sahipse, bu tutum bir süre sonra yavaş yavaş gözden kaybolur ve "hiç sorun değil" ya da "hiçbir sorun olmamalı" düşüncesinin sakin, problemsiz görünüşü yeniden tesis edilir. Böylesi isteksizlik hem iş hem de özel yaşamını ilgilendirir; farklı bir işi olmasını ya da işinde terfi etmeyi istiyor olmasının yanı sıra bir evliliği, bir evi, arabası ya da başka bir malı mülkü olsun arzusu da olabilir. Bu isteklerinin gerçekleşmesi her şeyden önce bir zorunluluk gibi görünebilir, öte yandan aslında tek arzusu olan "rahatsız edilmemek" isteğini de baltalar.[1]

Bazı beşler derin bir özlem ve önemsenme isteği duyarlar; ancak istedikleri şeyin gelecekte de olmayacağına kendilerini inandırmışlardır, duygu ve düşüncelerini gizlerler, önemsemiyormuş gibi görünürler. Diğer bir kısım beşse, bağlılığın boş olduğuna adamakıllı inandığından her şeye karşı ilgisini tamamen kaybeder. Her iki durumda da bir şeylere doğru çok az içsel yönlendirmeyle eyleme geçmekte zorluk yaşar; bunun yerine hiçbir şeye karışmadan kenarda görmek istediği ilginin ayağına gelmesini ihtiyaçlarının karşılanmasını ve başkalarıyla bağlantı kurmayı bekler. Geri durur, herhangi bir kaybetme, terslenme ya da başarısızlık korkusundan dolayı ileri doğru hareket etmesi kendi gönülsüzlüğünce baskılanır, bu yüzden hareket ve davranışları yapmacık ve hantal-

dır; bireysel farkındalık aşılanmıştır. Genellikle kendisini felç olmuş gibi, herhangi bir yöne hareket edemez halde hisseder; korktuğu için bu olmuştur. Aynı anlayışla ihtiyaçlarını anlatma konusunda sıkıntı çeker, en kötüsü de kaskatı kesilir, konuşamaz.

Yaşama bağlanmak ve onun getirdiği zorluklarla mücadele etmek yerine, beşler ondan kaçıp kabuklarına çekilirler. Horney'nin söylediği gibi, böyle birisi geri çekilir ve şöyle görür:

> *Kendisini içindeki savaş alanından çekip çıkarmış nevrotik birinin doğrudan ifadesi, onun kendisine ve yaşamına dışarıdan bakan biri olmasıdır. Bu tutumu, iç tansiyonu azaltmak için alınan genel önlemlerden biri olarak tanımlamaktayım. Kopma ve ayrılma onun her zaman her yerde kolayca görünen bir tutumu olduğu için; aynı zamanda başkalarını da izleyen biridir. Hayatı sanki bir orkestranın içinde oturup sahnede oynanan bir oyunu, öyle ki çoğu zaman hiç de heyecanlı olmayan bir oyunu izlermiş gibi yaşar. İyi bir gözlemci olmamakla birlikte, çok zeki olabilir. Daha ilk danışmasında bile birtakım yerinde sorularla, içten gözlem zenginliğiyle dolu kendi resmini çıkarabilir. Ancak genellikle tüm bilgisinin hiçbir şeyi değiştirmediğini ekleyecektir. Elbette değiştirmemiştir; zira bulgularından hiçbiri onun için bir tecrübe olmamıştır. Kişinin kendi izleyicisi olması demek, tam da yaşama aktif olarak katılmaması ve bilinçsizce katılmayı reddetmesi demektir.*[2]

Bu durumda beş, yaşama aktif katılan biri olmaktan çok bir yaşam gözlemcisi haline gelir; bu da onun Şema 9'da gördüğümüz tuzağıdır. Onun yaşama katılım eksikliğinin altında yatan sebep, çok fazla bağlanmak ve ilişkide olmaktan korkmasıdır. Gördüğümüz üzere, iç dinamiklerinin çoğu korku tabanlıdır; ennea tip beş bir korku tipidir, iki komşu noktasından biri, en önemli odak noktası bizzat varoluşsal korku olan altı noktasıdır. Tıpkı bir altı gibi, hayatta kalma mücadelesi olarak hissettiği şeyde en uygun olanla özdeşleşmekten

kendisini zayıf ve güçsüz insanlardan biri gibi görür, bu nedenle de sürekli korkar. Genellikle ektomorfik vücut tipinde –ince ve sırım gibi– olan birçok beş, başkalarına kıyasla kendilerini cılız ve çelimsiz hissederler, üstelik fiziksel bir kavgada kaybedeceklerinden de emindirler. Hepsi olmasa da çoğu beş kendisini zavallı, çekingen ya da budala gibi hisseder; hani şu sahilde yüzüne kum tekmeleten tip gibi ya da daha güncel bir kavram kullanacak olursak inek diye yaftalanan, zeki ama antisosyal bir tip gibi hisseder. Pek çoğu kendisini fiziksel olarak savunamayacağını düşünür, bu düşünce kendilerini savunmaktan korkmalarının temelini oluşturur. Diğer beşlerse fiziksel olarak kendilerini güçlü ve sağlam hissetseler bile duygusal ve düşünsel olarak zayıf, savunamaz durumda hissederler.

Görüldüğü gibi bir beşin yaşamdan elini eteğini çekerek ruhunun bütünlüğünü ve içdünyasını koruma girişimi ne gariptir ki kendisinden de uzaklaşmasıyla sonuçlanır. Doğrudan deneyimde bulunmaktan çekinir, öyle bedensel duyularının ve duygularının canlılığını tecrübe etmek yerine sanki dışarıda bir şeyler yapıyormuş gibi uzaktan gözlemlemeyi tercih eder. Sonuç olarak çoğunlukla kendisini boşlukta, dünyadan habersiz bir halde herkesle ve her şeyle iletişimi kopmuş ve engellenmiş hisseder; çok fazla hayal dünyasında ve kafasının içinde yaşar.

Ennea tip beşle ilişkilendirilen vücut parçası bacaklardır. Bacaklarımız bir şeye doğru hareket etmemizi ya da uzaklaşmamızı sağlar, diğer yandan bir beşin güvenliği bakımından son derece önemli olan kaçma ve duygularını saklama kapasitesine işaret eder. Horney'nin tanımladığı gibi, beşin uzaklaşmasının ne denli korkuya dayalı ve hayatta kalma odaklı olduğunu kolayca görebiliriz.

İlişkisi kopmuş insan araya mesafe koyduğu sürece nispeten kendisini güvende hisseder; herhangi bir nedenle büyülü halka delinip içine girilirse, güvenliği tehdit edilmiş olur. Bu değerlendirme bizi, kopuk kişinin başkalarına hissettiği duygusal soğukluğu ve mesafeyi artık korunamayacak olursa neden paniklediğini anlamaya daha da yaklaştırır. Buna ayrıca şunu da eklemekte fayda vardır: Panikleme nedeni o kadar büyüktür ki, yaşamın üstesinden gelebileceği hiçbir tekniğe sahip değildir. Sadece, olduğu gibi yaşamdan uzak durur ve kaçınır. İşte burada diğer nevrotik eğilimlerden farklı olarak, duruma özel bir görünüş katan kopmanın olumsuz niteliğini görürüz. Daha doğrusunu söylemek gerekirse, zor bir durumda hayattan ve çevresinden kopmuş kişi ne gerginliğini azaltabilir ne de mücadele edebilir, ne işbirliği yapabilir ne de şartlarını zorla kabul ettirebilir, ne sevebilir ne de gaddar olabilir. Tehlikeyle baş etmek için tek bir çaresi olan bir hayvan kadar savunmasızdır, o çare de kaçmak ve saklanmaktır.[3]

Ruhen ve kendi içdünyasından uzaklaşmasının temel yollarından biri, kendisini soyutlama savunma mekanizmasını çalıştırmasıdır; bu da kendi düşünce ve anılarından duygusal bakış açısını ayırması anlamına gelir. Bundan sonra acı verici ve travmatik durumları gerçekten öyle deneyimlemeden hatırlayabilir, dahası mevcut durum hakkında geçmişle herhangi bir duygusal bağlantı kurmaksızın düşünebilir. Böylece örneğin kavgalı olduğu bir arkadaşını ya da sevgilisini düşünüp o kişiye karşı zerre kadar duygusal bir şey hissetmez. O kişiyi hiç de önemsemediği ve önemsemiyor olduğu sonucuna varabilir, bu sayede mevcut zorlukla ilgili herhangi bir duygusal altüst olma yaşamaktan da kendisini korur. Ya da size, bu kendisini soyutlamasıyla alakalı çok az etkisi olan ya da hiç etkisi olmayan ciddi bir çocukluk travmasından bahsedebilir, tıpkı bir habercinin tanık olduğu bir şeyleri aktarması gibi, kendi bakış açısından nesnel bir ruh haliyle anlatabilir.

Uzaklaşma ve soyutlamaya dair savunma mekanizmasının kendini kapamayla çok yakından ilişkili dönüştüğü bir

başka şekil ilgili düşünceleri birbirinden ayırmadır –yani kategorilere ayırmadır– sanki aralarında rasgele ilişkiler yokmuş gibi. Yukarıda verdiğimiz örneği kullanacak olursak, bir yandan arkadaşı ya da sevgilisinin onun duygularını inciten bir şeyler söylediği düşüncesindeyken, diğer yandan onu herhangi bir şekilde önemseyip önemsemediğinden emin olmadığını düşünüyor olabilir; bu iki düşünce arasında sıradan bir bağlantı ya da ilişki görmeksizin bu iki düşünceye de sahip olabilir. Bu nedenle duygu ve düşünceleri adeta bir kapsülün içine sıkıştırılmış, kendisini dışarı kapatmış ve başkalarıyla ilişki kurmaktan uzaklaşmış bir insan haline gelir; bu şekilde başkalarıyla ve dış dünyayla olan dış ilişkilerinden küçük bir iç evren oluşur.

Kendisiyle ve yaşamın geri kalanıyla bağlantısını, dikkatli ve gergin bir şekilde izleyerek sürdürür. Tıpkı bir tilki gibi içdünyasındaki sığınağını koruduğundan dışarı bakar, tehlike var mı yok mu anlamak için havayı koklar ve uzaktan gözlem yapar. Enerjisinin büyük bir kısmı gözlerinde toplanmıştır; etrafta olup bitenleri hevesle izleyerek anlamaya ve kendisini korumaya çalışırken bir beşin gözleri genellikle çakmak çakmak bakar. Hem içeride hem de dışarıda meydana gelen şeylerin açık kavramsal haritasını çıkarma odak noktalarıdır. Bizzat bilgi ve etrafta olup bitenleri bilme, ona kendi güvenliği açısından bir çözüm yolu gibi gelir, hem de tanınmasını sağlayacak bir anahtar olarak görünür. Deneyime dayalı ve somutlaşmış anlayışın yerine kavramsal bilgi ve istihbaratı koymuştur. Bu noktada, onun kişiliğinde hem kayıp kutsal bilgeliğin kopyasını –zira her şeyi bilen biri olmaya kalkışmıştır– hem de şimdi ele alacağımız idealize edilmiş yönünü görürüz.

Bir beşin eksikliğini duyduğu ve ihtiyacı olduğuna inandığı şey daha fazla bilgi ve kavrayıştır. Hayatta kendinizi bir

gözlemci statüsünde görüp seyirci tutumu alırsanız, yukarıda söylenen bir anlam ifade eder; çünkü her şeyi bilme tam da hayatta kalma duygunuzun merkezi haline gelir. Bilgi onun için güvenlik demektir, dolayısıyla kendisini daha fazla güvende hissetmek için neyle karşılaşacağını, sonuçta ortaya ne çıkacağını ve kendisinden ne beklendiğini önceden bilmek ister. Bir beş, çoğu kez çocukluğunun başlarında ve daha sonrasında çevresinde olup bitenleri ve bir şekilde hayat döngüsünün dışına atılmış olma duygusunu anlamadığını hisseder, bu yüzden gördüklerinden anlam çıkarmaya çalışır.

Bir beşin ruhunun derinliklerinde, bilgi sadece hayatta kalma anahtarı değil, aynı zamanda varlığın kayıp âlemiyle tekrar bağlantı kurabilme yoludur. Annesinin ne istediğini bilmiş olsaydı, kendisinin anlaşılmış ve ikisinin de tekrar bağlantı kurmuş olacağına inanır. Ruhunun bir yerlerinde, kopukluğa neden olan şeyin bu bilgi eksikliği olduğu sonucuna varmıştır. Çocukluğunda anne ve varlık aynı anlama geldiğinden, yeterince bilmiş olsaydı, varlıkla bağlantısını kaybetmemiş olma ihtimalinin olduğuna, bunun yanı sıra bilginin tekrar bağlantı kurmanın kilidi olduğuna inanır. Varlığın doğrudan bilgiyle ilgili özelliğini kendisine ideal edinir. Varlığın bu özelliği, Elmas Yaklaşımı'nın dilinde elmas bilinci ya da elmas rehberliği diye adlandırılır. Almaas'a göre:

Özün bu yönü, gerçek içgörü, sezgi, bilgi, kavrayış ve anlayış kaynağıdır. Eşzamanlı bir analiz ve sentez yeteneği aracılığıyla işler. Varlığın diğer bütün yönlerinden farklı olarak, hafızadaki bilgiyi kullanma ve onu derhal o andaki bilgiyle sentezleme kapasitesine sahiptir, böylece hem akıl hem de varlıktan yararlanmasıdır...

Elmas bilinci, varlık ve kavrama yetisi düzeyinde bir modeldir. Kavrama ve anlama yetisinin sıradan kapasitesi, sözü edilen bu kapasitenin sadece bir yansımasıdır. Bir kimse, ister kadın ister erkek olsun, anlayış ve kavrayışında alışılmadık ya da parlak bir analiz ve sentez

yeteneği ortaya koyduğunda, bu genellikle elmas bilincinin bir nebze de olsa gerçekleşmesinin bir göstergesi sayılır. Bu yeteneğin işleyişini, insanlığın ilk büyük sentezcileri olan Guatama Buda ya da Sigmund Freud'un çalışmasında görebiliriz.[4]

Buda ve Freud demişken, her ikisinin de beş olma ihtimali çok yüksektir, tıpkı Almaas'ın kendisi gibi. Her üçü de önceki kavramsal formülleştirmeleri terk edip doğrudan kendi deneyim ve gözlemlerinden kaynaklanan ve idealize edilen yönü somutlaştıran bilgi yığınları geliştirmişlerdir. Buda "bilge biri" olarak bilinir, bu bilgide kutsal düşünce ve idealize edilmiş yönün birbirine geçişini görürüz. Bu yönün, Jung psikolojisinde yaşlı bilge adam tarafından, Yahudilikte Tanrı'nın haberci elçisi sayılan melek Cebrail tarafından ve İslamiyette ise vahiy meleği Cebrail tarafından simgelendiği görünür.

Bu örneklerin tersine, çoğu beş bedenden ayrılmış ve bu yüzden kuru ruhsal bilgiyle sadece elmas rehberliğini taklit eder. Bir beşin her bakımdan kendisini yaşamadığı durumda, bu kopya tek olasılıktır. Bu zihinsel yönelim konusunda Naranjo şunları söyler:

Birey ağırlıklı olarak bilişsel yönelim boyunca alternatif tatminler arayabilir, yaşamın okumayla yer değiştirmesinde olduğu gibi. Gerçi yaşamın yerine sembolik olarak başka bir şey koyma, yoğun düşünme faaliyetinin yegâne ifade şekli değildir: Bir diğer yön ise yaşama hazırlıktır; bireyin kendisini asla yeteri kadar hazır hissetmediği ölçüde yoğun bir hazırlıktır. Kısıtlanmış bir eyleme hazırlık olarak algıları genişletmede, soyutlama işlemi özellikle dikkat çekicidir. Beş tipindeki bireyler sınıflandırma ve organizasyon yapma faaliyetine yatkındırlar; ayrıca yalnızca deneyim sıralama sürecine karşı güçlü bir eğilim göstermekle kalmazlar, aynı zamanda bir yandan somutluktan kaçınırken diğer yandan da soyutlamalar içinde yaşama eğiliminde olurlar. Bu somutluktan kaçınma da tipin gizliliğiyle alakalıdır, zira yalnızca kişinin algılarının sonuçları dünyaya gösterilir, yoksa hammaddesi değil.[5]

İçdünyası yaşamın özünden yoksun, boş gelir. Bu, kişiliğinin merkezinde özel bir yetersizlik ve boşluk durumudur, içine düşmemek için elinden gelen her şeyi yapacağı şahsi cehennem alanıdır. Kurak, tükenmiş, kıraç ve boş bir his vardır; ruhunu bir yoksunluk ve içsel yoksulluk duygusuyla doldurur. Sanki görünürde hiçbir vahası olmayan uçsuz bucaksız bir iç çöl gibi çorak, susamış ve kurumuş hisseder. Daha sulu –yani daha duygusal– tiplerin tersine acı ve üzüntüde boğulma tehlikesi yoktur ama hayat veren, canlandıran bir şeylerin eksikliğinden dolayı yok olma tehlikesi içerisindedir. Kendisini korkunç yalnız ve bu noktada ulaşılamaz hisseder; dünyanın geri kalanından ayrık ve soyutlanmış hissetmesinin yanı sıra, içindeki kıtlık algısından son derece utanç duyar. Bu utanca maruz kalma, onunla ilgili ne yapılacağını bilmiş olması gerektiğini düşündüğünden, hem kendi farkındalığı hem de başkaları bakımından tamamıyla aşağılayıcı gibi gelir. Bu, Şema 10'da, Kaçınmalar Enneagramı'nda, beş noktasına atıfta bulunan boşluk kavramıdır.

Daha önce yaşamdan uzaklaşıp inzivaya çekilmesinin beşin hem savunması hem de acı çekmesi olduğunu söylemiştim, ayrıca kendisini korumak için bunu nasıl kullandığını da görmüştük. Kendini kapaması, ruhunda bu ıpıssız ve kimsesiz görüntüyü yaratır; kupkuru yetersizlik duygusunu kalıcılaştırır, dahası acı çekmesinin özünü ve temelini oluşturur. Bu durum beşin temel yanılgısı olan saplanmanın kaçınılmaz sonucudur. Beş saplantısı nedeniyle ne olursa olsun diğer varlıkların her birinden farklı olduğu düşüncesindedir, ayrıca saplantısı kutsal düşüncenin kaybedilmesinden kaynaklanan gerçekliğe dair bilişsel hata içerir. Bilincinizde, var olan her şeyle aranıza suni bir sınır koyarsanız, ruhunuzu adeta bir kapsülün içine sıkıştırmış ve yaşam kaynağından –varlıktan tecrit etmiş olursunuz, o zaman da ruhsal boşluk kaçınılmaz

sonuç olarak karşınıza çıkar. Bu durum Ichazo tarafından cimrilik diye adlandırılmıştır. Büyük olasılıkla aşağıda yer alan gerekçelerden dolayı Şema 2'de Saplantılar Enneagramı'nda yer alır.

Beş tam da özündeki bu kupkuru, sıkıcı boşlukla, ruhunun herhangi bir seviyesinde hiçbir saklama haznesi olmadığını fark eder, bu yüzden de sahip olduğu küçücük hazneye tutunmak zorunda kalır. Enerjisi, duyguları, ilgisi ve iletişiminde cimriliğe varacak derecede tutumludur, daha önce de belirttiğimiz gibi bu nedenle, beş numaralı tip cimri benlik olarak adlandırılmıştır. Uygun gördüğünde kendisinden azar azar verir, farkında olmadan kalanın elinden alınacağı korkusuyla yaşar. Sahip olduğu azıcık şeyi kaybetme korkusu, hem bir beşin içindeki korku ve endişenin merkezidir hem de çoğu kez verici olmayışının ve cimriliğinin sebebidir. Bilinçli olarak kendinde tutuyor olmaktan çok, bizzat ağzı sıkılığını arzu ettiği şeylere yansıtıyor ve başkalarının da, tıpkı kendisi gibi, hiçbir şey istemediğine inanıyor olabilir.

Başkalarından olduğu kadar kendisinden de esirger, genellikle bağlanacağı çok az maddi eşyaya sahiptir, böylece kaybolduğunda ya da çalındığında da kaybedecek çok az şeyi olacaktır. İhtiyaç sayısı azdır, hatta fiziksel ihtiyaçları bile. Sınırlı miktardaki yiyecek ve içeceğini kendisi için eşit şekilde taksim eder, dolu bir midedense boş bir mideyi tercih eder. Tanıdığım bir beş, kendisinin bu eğilimine, "yeryüzünde hafif yaşama" diyerek çevreci hareketten ödünç alınan bu ifadeyle atıfta bulunur. Beşler hiç kimseye bağlı olmadan, ihtiyaçlarını kendi kaynaklarını kullanarak karşılamayı tercih ederler. Bu konuyla ilgili olarak Horney şunları söylemektedir:

Özellikle hiçbir şeye, gerçekten ihtiyaç duyduğu ölçüde bağlanamamanın kaygısını taşır. Onsuz yapamayacağı hiçbir şey, beş açısından o ka-

dar da önemli olamaz. Bir kadından hoşlanmak, memleketin bir yerini ya da belli içkilerini beğenmek iyidir hoştur, fakat kişinin onlara bağlanmaması gerekir. Kaybı büyük acı yaratacak bir kişinin, bir yerin ya da bir grup insanın kendisi için çok fazla anlam ifade ettiğinin farkına varır varmaz, duygularından kurtulmaya çalışır. Başka hiç kimse asla onda bir gereklilik hissi uyandırmamalı ya da ilişkiyi kendisine bahşedilmiş bir hak gibi görmemelidir. Her iki tutumdan birinin varlığından şüphelendiğinde, uzaklaşıp kabuğuna çekilme eğilimine girer.[6]

Beşlerin hepsi de maddi açıdan kendileriyle ilgili cimri olmasalar da çoğu öyledir. Eğer bir beş kendisini bu şekilde alıkoyuyorsa, bu herhangi bir bağlanma duygusu hissetmek istemediğindendir, dahası bağlanacağı şeyi kaybetmekten korktuğu içindir. Çoğu tutumlu, başkalarına karşı pintidir; hem verdikleri hem de borçlu oldukları şeyleri yakından takip ederler. Birçok beş için aldıkları hediyelerde israfa kaçma nadirdir, çünkü aşırı savurgan ve abartılı hediyeler almayı anlamsız, israfçı ve kesinlikle mantıksız bulurlar.

Bu istifleme ve elde tutma, bizi bu tipin tutkusu olan cimriliğe, servet tutkusuna götürür; Şema 2'de, Tutkular Enneagramı'nda beş noktasında yer alır. Tamahkârlık ya da cimrilik, açgözlülük ve çok güçlü bir sahip olma, kazanma arzusudur. O halde bir beş için bu dürtü, toplamak, biriktirmek, gelir ve kaynaklarını korumak, tasarruf etmektir; içindeki boşluk hissinden kaynaklanır. Bu dürtünün *tüketmekten* ziyade *sahip olmak* esaslı bir dürtü olduğunu kavramak önemlidir. Naranjo'nun söylediği gibi, "Bu korkunç bir tamahkârlık, sımsıkı tutuştur, elinden bırakmanın felaket bir fakirleşmeyle sonuçlanacağına dair derin bir kuruntuyu gösterir."[7] Bu, ruhun bir şeylerin geçip gitmesine izin vermek yerine, onlara tutunup kaldığı anal tutucu duruştur.[8] İç mantık, yeterince para biriktirirse kendisini artık boş hissetmeyeceğini söylese de, ruhun da varlıktan kopmasından dolayı oluşan boşlukları doldur-

mak için gösterdiği tüm çabalara rağmen, hiçbir rezerv miktarı içindeki kıtlık algısının önüne geçemez.

Sözü geçmişken sincap, ennea tip beşle ilişkilendirilen hayvanlardan biridir. Diğeri ise hızına ve çevikliğine güvenen, avının peşinden ok gibi atılan, küçük bir hayvan olan firavun faresidir. Bazı beşler çok paragözdür, tasarruflarını artırmak amacıyla paralarını pintice harcar; böylece kendilerini bir parça güvende hissetmek için borsadaki portföylerini ve emeklilik fonlarını sıkı sıkı takip edip incelerler. Beşlerin hepsi de cimrilik ve para tutkularını bu şekilde göstermezler. İster maddi anlamda tamahkârlık olsun ister olmasın, beşlerin büyük bir kısmı bilgi konusunda cimridirler; kendi yaptıkları gibi bilginin onları kurtaracağına ve bir dereceye kadar yaşama daha aktif katılıma alternatif olarak hizmet edeceğine inanırlar. Bir beşe göre cimrilik, gerçekten de kendisinin sahip olduğu şey düşüncesine bağlanmadır, öyle ki nihayetinde bu düşünce, gerçek manada istiflediği herhangi bir maldan çok bilgidir, yani neye sahip olduğunu bilmesidir.

Sahip oldukları herhangi bir şeyin kendilerinden alınmasından korkanlar için, varlığın kaybından duydukları asıl ve köklü acılarını onlara hatırlatacak olan cimriliklerini, sahip oldukları azıcık canlılık ve duyarlılığa sarılıp koruyarak çok daha güçlü dışa vururlar. Naranjo'dan bir alıntı daha yapacak olursak: "Sevgi ve insanlardan aşırı uzak durması yüzünden, kesinlikle bunu telafi edici, kendi kendine sıkıca bir tutunuşu vardır. Bu tutunuş malını mülkünü sımsıkı kavradığını ortaya koyabilir de koymayabilir de, ancak bundan daha çok, hem kaynakları ve çabaları bakımından tutumluluğunu hem de içdünyasına genel tutunuşunu kapsar."[9]

Beşler belirgin bir şekilde, başkası tarafından yutulmaktan, bastırılmaktan, hatta başkalarının istek ve beklentilerinin kendileri üzerine yıkılmasından korkarlar; bu yüzden kişisel

ilişkilerinde canı gönülden bağlanmaktan kaçınırlar. Çoğu beş için, yalnız olmak tercih edilebilir bir durum gibi görünür. Zira bir eş ya da sevgili tarafından adeta yutulup bastırılarak kimlik algısını kaybetme tehlikesine ve kendilerinden istenilen, veremeyecekleri ya da vermeye gönülsüz oldukları şeyleri kaybetme riskine karşı yalnızlık daha iyi bir seçenek gibi gelir. Kendilerinde var olduğunu hissettikleri bir parçaya tutunmak isterler. Bu nedenle, pek çok beş samimi ilişkiler kurmakta zorluk çeker, öte yandan diğerleri bunu genellikle, kendilerine geniş özgürlük ve serbestlik tanıyan hayat arkadaşlarıyla kolayca başarırlar. Son verilen örnekte, beşler ilişki manasında kendilerinden gerek duygusal gerekse maddi olarak çok az beklentisi olan eş ya da sevgililer seçerler. Böyle durumlarda, evin market alışverişlerini yapmak ya da çöpü dışarı çıkarmak gibi yaşamın günlük ayrıntılarıyla ilgilenen birinin hayatınızda olması çoğu kez bir eş ya da sevgili tarafından bunaltılma riskini göze almaya değer.

Ruhsal çalışmanın başında, bir beş cimriliğinin tam olarak farkında değildir. Gördüğümüz gibi, bu durum ennea tiplerinin çoğunun tutkuları bakımından doğrudur. Açgözlülüğünü, sahip olma arzusunu, tamahkârlığını ve sınırlar koyup uzaklaşmasını bilinçli olarak anlaması üst benliğine ve iç eleştirisine ters düşer. Aşırı cimriliğinin farkına varması, ruhsal çoraklığını ve içindeki kurumuş boşluğu hissetmesine yol açacaktır; diğer yandan üst benliği bunun olmadığından emin olmaya çalışacaktır. Üst benliği alaycı ve kibirli, gururlu ve üstünlük taslayan bir havadadır; beşi içindeki yoksullaşma, duygusuzluk ve yaşam korkusu nedeniyle kıyasıya eleştirir. Ennea tip beş, ennea tip birde olduğu gibi üst benliğiyle özdeşleşmek yerine onun insafına kalmıştır, hatta üst benliğinin saldırıları ruhunda sadece ve sadece berbat duygular yaratmakla kalmaz, aynı zamanda bu duyguları daha da kötüleştirir.

Dışarından gelen taleplere olduğu kadar üst benliğinin taleplerine de verdiği karşılık çoğunlukla sadece direnmektir. Genellikle onun boyun eğmemesi ve bu şekilde bağımsızlık algı ve anlayışını koruması, kendi iyiliğine olduğunu bildiği şeyleri yapmasından çok daha önemlidir. Naranjo'nun dediği gibi aslına bakılırsa beşler, ister içeriden isterse dışarıdan olsun algılanan talepleri yok etmeye çalışırlar, aslında durum belki de bundan ibarettir. Bir beş ne zaman yapması gereken ya da yapması beklenen bir şey olduğunu algılasa, hemen dirençle karşı koyma eğilimine girer. Örneğin hediyeler beklenen şeyler oldukları için hediye vermeyi reddedecektir; sırf kocası istedi diye bulaşıkları yıkamayacak ya da vergilerini yatırmakta ayak sürüyüp geciktirecek, ta ki bütün uzatma süreleri kullanıp bittikten sonra ödeyecektir. Kendisinden beklenen şeyleri yapmaya niyeti olduğunu söylese de nedense bunlar bir türlü yapılmaz.

Bir beşin düşmanlığıysa, dolaylı olarak pasif saldırgan davranışlar şeklinde ifade edilir. Kendisini yumuşak başlı, uysal ve uyumlu göstermesinin yanı sıra, sırf başkalarını memnun etmek için bir şeyler yapmayı ve vaatlerde bulunmayı kabul eder ama aslında işin sonunu getirme niyeti yoktur. Bir şeyleri ertelemeye, geciktirmeye, unutmaya ve oyalanmaya yatkındır; yükümlülüklerini neden daha sonra yerine getirmesi gerektiğine dair çeşit çeşit gerekçeler ileri sürer. Belli belirsiz bir şekilde ifade ettiği düşmanlıkla nadiren temas halindedir, öte yandan genellikle bu tür davranışların başkalarında öfke ve hayal kırıklığı yaratmasına oldukça şaşırır. Bu insanlar düşmanca tutumunu doğrudan ifade etmiyor olmasından ve hatta muhtemelen hiç de durumun farkında olmamasından dolayı ona öfke duyarlar. İçinde hayır deme cesaretini ve gücünü bulamadığı için, kendisini direkt olarak hayır diyebilecekmiş gibi hissetmez. İçi boş bir dal gibi kırılmaktan korkar.

Bu yüzden bocalar, saldırganlığını sessizce dışa vurur ve kimseyle çatışmayı göze alamaz. Nadiren kendisini gösterir, başkalarının suyuna gidiyormuş, onlarla aynı fikirdeymiş gibi görünür, oysa sessizce kendi bildiğini okuyordur.

Düşmanlığını bir de yaşamdan uzaklaşmayla ifade eder. Bu çok yüksek sesle söylenmemiş bir "hayır", sessiz bir reddediştir. Onun mesafe koyuşu, kendini beğenmişlik, kibir, üstünlük ve hor görüp küçümseme doludur, böyle yaparak hiçbir şekilde ilişki kurmak istemediğini iddia eder. Dünya öylesine kusurlu ve hiç de mükemmel olmayan bir yerken, neden ona katılsın ki? İnsanlar adeta hayvan gibidirler, neden onlarla ilişki kursun? Güçlü duygular bu kadar pisken, neden onları hissederek kendisini kirletmek istesin ki?

Kendisini doğrudan doğruya cimri bulmasının çok güç olmasının bir diğer nedeni de, bunun çok derin bir bağlanma ifadesi olmasıdır. Görmüş olduğumuz üzere açgözlülük, bir sahip olma, sımsıkı elinde tutma, biriktirip saklama dürtüsüdür ve kendi kimliğiyle, yani kim olduğuyla alakalı olağanüstü bir endişeyi ifade eder. Onun her şeyle ilişkisini kesmiş görünme ve bağlantısız olma çabasına taban tabana ters düşer. Başkalarını ve nesneleri önemsemesi, kaybettiği takdirde kendisini zarara uğramış ve korkunç boş hissetmesi anlamına geleceğinden bağımsızlığını, özerkliğini ve bağlantısızlığını idealleştirir. Hiçbir şeye çok fazla bağlanmak istemez, işte bu, dışa dönük, herhangi bir şeye yönelik dürtüsünü bastırmasının ardındaki gerekçedir. Böylece libidinal enerjisi kuruyarak manevi çoraklığını pekiştirir. Yaşam enerjisinden, coşkusundan, arzularından ve duygularından kopar. Giderek kayıtsız, soğuk ve kopuk, mesafeli ve ilgisiz, duygusuz ve umursamaz birine dönüşür. Diğer insanlarsa sadece arzularının kölesiymiş gibi gelir, onlara karşı çok az anlayış gösterir ve onların duygularına ortak olmaz, sadece aynı derdi yaşamıyor olma-

ın büyük rahatlığını taşır. Herhangi bir şey tarafından etrafı-
ın sarılmasını, sınırlandırılmayı ya da hapsedilmeyi isteme-
iği gibi kaçıp kurtulamayacağı hiçbir taahhütte bulunmayı
a da sıkıştırılmayı da istemez. Bazen kendisini robot gibi ve
uygusuz hissetmesine rağmen, bu çok fazla bağlanmamış
lmasının getirdiği güvenlik hissi için ödenecek çok az bir be-
el gibi gelir.

Bir beşin kopuk ve mesafeli olması, öyle kendisinin inan-
ıak istediği gibi hiç de özgürlük değildir. Zorunlu bir sonuç-
ır, zira uzaklaşarak karşılık vermeme dışında çok az seçene-
i vardır. O da bağlanma korkusuna dayanır. Korktuğunuz
ir şeylerden uzaklaşmanız hiç de özgürlük değildir; bilakis
orkmuş olduğunuz şeyle çok fazla ilişki içerisinde olmanızı
ağlayan bir tepkidir.

Ichazo, beş noktasının erdemi olan değerli özelliğini ta-
ımlamak için *bağlanmama* sözcüğünü kullansa da tanımladı-
ı şeye en uygun olabilecek sözcük *bağlantısızlık* sözcüğüdür.
unu Şema 1'de, Erdemler Enneagramı'nda görürüz. Bu er-
eme dair Ichazo şöyle der: "Vücudun ihtiyaçlarını tam doğ-
ı anlamadır; ilişkisi kopuk, ayrılmış bir varlık neye ihtiyacı
lduğunu tam anlamıyla kavrayarak başka her şeye boş verir.
ağlanmama, yaşam enerjisinin vücutta kolayca dolaşımına
:in veren bir durumdur." Ichazo, vücutla ilgili olarak bağlan-
ıama konusundan bahsederken biz de rahatlıkla, hatta belki
e daha açıklayıcı olabilecek *ruh* sözcüğünü alternatif olarak
ullanabiliriz. Bu durumda kastedilen şey, özün olgunluğu-
un beşin ruhuna dolarak, gerçek doğasıyla tekrar bağlantı
urmasına izin veren bir geçirgenlik hissidir. Bu gerçekleşti-
inde açgözlülüğe gerek kalmaz çünkü beş bütünün ayrılmaz
ir parçası olduğunun, onun bolluğundan ve zenginliğinden
ay aldığının farkındadır.

Her tipe özgü erdem, hem kişinin kendi üzerinde çalışması boyunca gelişen hem de kişinin içdünyasında bir uçtan diğerine geçmesi için gerekli olan üstün bir nitelik olduğu için, bir beşin yolu bağlantısız bir tutuma sahip olmayı gerektirir ve böyle bir tutumu teşvik edip geliştirir. Bunun da anlamı herhangi bir şeye tutunmak için ihtiyaçları boş vermektir. Bu bir beş için her şeyden önce kendisinden uzak durmayı bırakması demektir. Başı çekmek yerine doğrudan deneyimlerini takip eden aklıyla ve tecrübeye dayanan bir şekilde de kendisiyle bağlantı kurmaya razı olmak zorunda kalacaktır. Bunu yapmak için, aslında direkt bedensel ve duygusal deneyimleriyle bağlantı kurabilmesinden önce, bilmeye olan bağlılığına karşı koyması gerekir. Gördüğümüz gibi beşler önlerindeki alanı keşfe çıkarlar, bu alanda bilfiil yolculuk etmek yerine, onu geçme yollarını düşünmeye çalışırlar. İçdünyalarının diliyle bunu tercüme edecek olursak; neyi tecrübe ediyor olduklarını ve gerçekten deneyimleyerek temasta bulunmadan önce onun kendilerini nereye götürebileceğini düşünerek bulmaya çalışırlar.

Bazı beşler bunu yapmaya kalkışsa da tamamen somutlaşmış ve yaşanmış bir içsel dönüşüm yalnızca akıl ve zihin aracılığıyla başarılamaz. İnsan ruhu bakımından olası çeşitli bilinç durumları hakkında hiçbir bilgi miktarı doğrudan tecrübe etmenin ve onunla bütünleşmenin yerini alamaz. Ne, bir beşin bilinç içeriklerine ya da genel olarak bilincine ve benlik yapısının mahiyetine ne de varlığın bütün boyutlarının niteliğine dair bilgi –ne kadar doğru olursa olsun– ruhun onlarla temasının yerini tutabilir. Böyle bir bilgi, içinde bulunulan yeri ve durumu bilinçle kavrayarak aydınlığa kavuşturmanın bir yolu olarak belki çok yararlı ve yardımcı olabilir, ancak tek başına bir içsel dönüşümü gerçekleştirmeye yetmeyecektir. İşte ruhlarımız doğrudan temas ettiği şeylerden etkilendiği

için, tıpkı ilk çocukluk yıllarındaki olayların kişilik yapılarının içindeki ruhlarımızı şekillendirmesi gibi, varlığın da ruhlarımızın kendisinden haberdar olabilmesi için bize dokunması gerekir.

Çoğu insan gibi bir beş de kendi içinde durularak bilinç haliyle ve bilincinin içeriğiyle deneyimsel olarak ilişki kurmaya başladıkça, üst benliğiyle karşı karşıya gelecektir. Her şeyden önce, yaşamda böylesine zayıf, böylesine boş ve etkisiz olduğuna dair kendi içinden gelen saldırılara karşı savunmaya geçmek zorunda kalacaktır. Gördüğümüz üzere, üst benliği bir yandan içinde boşluk duygusu yaşamasın diye onu korumaya çalışırken, diğer yandan ona oldukça zor anlar yaşatır. Üst benliğinin bu yaptığı, onu bu boşluğu doğrudan deneyimleme şansından yoksun bırakmakla birlikte, onu sindirebilmesine ve aşarak ilerlemesine de engel olur. Eğer bir beş, psikolojik ya da ruhsal çalışma yapmışsa ya da yapıyorsa, üst benliği büyük olasılıkla bu sistemlerde kullanılan modellerle onu karşılaştıracaktır. Dolayısıyla o da, kendisini olduğu gibi deneyimleyebilmek için bu yöntemlerden öğrenmiş olduğu, bir bilişsel çerçevelerden vazgeçme süreci yaşamak zorunda kalacaktır.

Beşlerin çoğu meditasyon yöntemlerinden etkilenir, özellikle de başkalarıyla ve dünyayla en az bağlantıda olunanlarla ilgilenirler. Bu tür dış bağlantı eksikliği, hatta yokluğu dış uyaranı azaltarak kişinin kendisiyle esaslı bir ruhsal karşılaşma ve yüzleşme yaşamasına olanak sağladığı halde, böyle uygulamalar yanlış ve sahte bir kopmanın hizmetinde kötüye kullanılabilir. Bir beş açısından bu durum, tecrübe etmesi gerektiğini düşündüğü şeyle ilgili, spiritüel üst benlik fikrine uymayan tinsel içerikler üzerinde kafa yormak yerine, onları bir kenara itmesinden dolayı ortaya çıkabilir. Dikkatini herhangi bir zorluktan direkt deneyime çevirerek o zorluğu

aşabilir; ayrıca gerçekten o zorluğun içinden geçmek yerine, ayrılmada ustalaşabilir. En az girdi ve bağlantının olduğu durumlarda, oldukça dingin bir halde kalabilir. Kendi durumunu sürdürmek ve güçlendirmek için dış koşullara duyulan bu bağımlılık gerçek bir ayrılma değil, bilakis onun açısından ruhsal bir tuzak olabilir.

İçsel süreci hakkında ön bilgilere ihtiyaç duymaktan ve bu süreçten koparak onu aşma eğiliminden kurtulmak için, beş bu ihtiyacı tetikleyen korkuyla, yani kendisini tam anlamıyla olduğu gibi tecrübe etme korkusuyla yüzleşmek zorundadır. Gerçekte, temel yetersizlik halini ve kişiliğinin merkezindeki kupkuru boşluğu hissetmekten korktuğunu görecektir. Hissettiği takdirde bu yetersizliğin ve boşluğun kendisini yutup geriye de bir şey bırakmamasından korkar; en nihayetinde yutulma korkusunun kaynağı budur. Bu içsel yoksulluk hissini kamufle edip ortaya çıkarmayarak başkalarından ve kendisinden gizleyebileceğini zanneder, fakat er ya da geç bu hisle doğrudan doğruya yüzleşmek zorunda kalacaktır.

Bu kupkuru boşluktan uzaklaşma gerekliliğinden kurtuldukça, bir bağlantısızlık fikri ve tutumu, ruhtaki bu dev gibi boşluğa doğru hareket etmesine yardım edecektir. Boşluğu ne kadar çok doğrudan tecrübe edebilirse ona o kadar az bağlanacaktır. Bu mantığa aykırı gibi gelse de daha önce değindiğimiz gibi, deneyimlemekten ve yaşamaktan korktuğumuz şeye tutunuruz. Bilincimizin içindekileri reddederek onlara olan bağlılığımızı ebedileştiririz, çünkü onlarla olumsuz da olsa ancak bu şekilde yakın ilişkide kalırız. Anlayış ve farkındalığımız ruhumuzun böyle yerlerine nüfuz edemez, bu nedenle bilincimizin içinde etrafı sarılmış ve hazmedilmemiş bir halde durur.

Bir beş, içindeki boşluğu kabul edip onu bütün yönleriyle yaşadıkça, kaybettiği tek şeyin aslında korkusu ve kendisine

uyduğu soğukluğu olduğunu daha iyi anlayacaktır. Bu içsel üzleşmeyi yaptıkça kendisiyle giderek daha fazla bağlantıda lduğunu görecek, üstelik kendisini daha canlı ve daha güçlü issedecektir. Daha az tutundukça, daha fazlasına sahip olduğunu keşfedecektir çünkü bıraktıklarının hepsi zihinsel yalar, iç benlik imgeleri ve diğer şeylerdir. İçindeki kurak çöl ttikçe bir ferahlığa ve olgunluğa dönüşerek varlık âleminin ütün iç hazinelerini gözler önüne serecektir.

Elbette kendi sürecine dair daha pek çok ince ayrıntı vardır ıazmetmesi ve çözmesi gereken daha başka içerikler olacakr; ayrıca ruhu nefsin farklı yönlerinden etkilenecektir, nefis- ilgili aşması gereken meseleler olacaktır– fakat kapanmaış boşluğunu deneyimlemesi ve içinden geçip gitmesi esas ıemli olandır. Büyük olasılıkla o boşluğa yaklaşarak defarca içinden geçmesi gerekecektir, ta ki ruhu temel özdeşleşesini kendi kişiliğinden varlığa kaydırıncaya kadar. Bütün ıa meseleler gibi boşluk da onun açısından sonuçta giderek ffaflaşacaktır.

Zamanla içsel yolculuğunun sonuna kadar sabır ve azimle derse, yaşamı dönüşüme uğrayacaktır. Kavramsallaştırmar ve soyutlamalar içinde uzaktan bir yaşam sürmektense, ttikçe azar azar gerçekle temas eden ve bağlantıya geçen ri haline gelecektir. Gerçek doğayla ilgili alanlar, toplanacak lgi kırıntıları olmaktan çıkıp onları doğrudan deneyimleyeği, ruhunun nüfuz edilebilir ve açık olduğunu göreceği yer r olacaktır. Bilgi arayışı, yavaş yavaş kendi bilinci içerisinde killenen ve bütünleşilen doğrudan anlamayla yer değiştirektir ve dahası, belki de sadece belli belirsiz farkında olduğu hundaki susuzluk en sonunda giderilecektir.

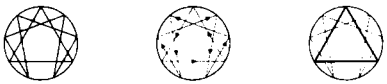

10. BÖLÜM

ENNEA TİP YEDİ: PLANLAMACI BENLİK

Yediler neşeli, canlı, havai, çok hareketli, iyimser, meraklı, her şeye ilgi duyan, genç ruhlu, gelecekçi düşüncede olan ve her zaman kendilerinin bile bir adım önünde görünen tiplerdir. Görünüşe bakılırsa, diğer tiplerden daha kaygısız, vurdumduymaz ve daha olumludurlar, tam da bu özelliklerini en büyük savunmaları olarak kullanırlar. Yeni fikirler, deneyimler, eğlenceler ve diğer arayışların uyarımına gereksinim duyarlar; çok kolay sıkılırlar ve bir şeylerin tekrara düşmesinden hiç memnun olmazlar. Bir şeylerin doğal olarak ortaya çıkışında bir güven eksikliği hissettiklerinden, bir şeylerin nasıl işlediğini düşünüp bulmak, nereye gideceğine kafa yorup planlamak ve dahası, olayları bu plana uydurmak zorunda olduklarını sanırlar. Bu haritalandırma ve planlama bu kişilik tipi için o kadar önemli ve temeldir ki bu yüzden planlama benliği diye adlandırılır. Olayların genel örgüsünü, bütünü kavramanın değerini ve önemini bilirler; bir kez onu kavradıklarında da ayrıntıları çok az önemserler. Bilgileri birleştirmekten, bir şeyin diğeriyle nasıl bir bağlantı oluşturduğunu ve her şeyin nasıl birbirine geçtiğini bulmaktan hoşlanırlar. Bir şeylerin nasıl çalıştığına dair şemalar çizme eğiliminde olduklarından, çoğunlukla kendilerini sunuma öyle kaptırırlar ki asıl görüş alanını kaybederler. İşlerin nereye gittiğini

görebildiklerindeyse, asıl işi olması gereken yere getirmeye çok az sabırları vardır. Sonuç olarak yediler hevesli olmasına heveslidirler ama gidişat zorlaşıp sabır ve azim gerektirdiğinde bırakma eğilimindedirler. Ayrıca hedefi zihinlerinde canlandırdıkları için ve gerçek diye göz önüne getirdikleri şey kafalarını karıştırdığından, halen o noktada olmamalarından dolayı kendilerini kıyasıya eleştirirler.

Hepsinden önemlisi, yediler her konuda kendilerini iyi hissetmek için çabalarlar ve işte bu da deneyimlerinin tamamıyla sonuna kadar gitmekte güçlük çekme nedenlerinin bir parçasıdır. Sonsuz idealisttirler, iyi ve olumlu şeylerin hemen bir sonraki köşede onları beklediğinden emin olduklarından olumluya odaklanmışlardır. Hoşgörülü ve açık fikirlidirler, ayrıca başkalarının da bu şekilde olmaları gerektiği konusundaki taleplerinde oldukça katı olabilirler.

Bu kişilik özellikleri, bir yedinin gerçeğe dair özgün bakış açısını, yani kutsal düşüncesini kaybetmesinden kaynaklanır. Yedi noktasıyla ilişkili aydınlanmış bakış açısının üç tane adı vardır. Bunlar kutsal çalışma, kutsal plan ve kutsal bilgeliktir. İki ve üç noktalarının kutsal düşünceleri olan sırasıyla, kutsal irade ve kutsal yasada olduğu gibi, odak noktası burada varlığın dinamik yönüdür, yani varlığın bütün görünenlerden sorumlu olan boyutudur. Kutsal yasa, işte bu aralıksız bir şeylerin gözler önüne serilişi, insanın tinsel güçlerinin farkına varışı ve uyanışı olgusuna odaklanır; evrenin yekvücut bir organizma gibi hareket ettiği ve değiştiği gerçeğiyle birlikte bireysel değişimlerimizin her birinin evrenin sürekli gelişme ve değişiminin bir parçası olduğu gerçeği üzerinde durur. Kutsal irade ise evrenin dinamizminin arkasındaki güce ve yön belirleme yeteneğine yoğunlaşmıştır. Yedi noktasına ait kutsal düşüncenin kapsayıcı odak noktası, bu dinamizmin doğası hakkındadır. Bu dinamizmle bağlantılı olarak zama-

nın ne anlama geldiğine, hayatı nasıl yaşamak gerektiğine ve varlığın hareketinin karakteristik özellikleriyle uyumlu bir şekilde kişisel gelişimi nasıl sürdürmek gerektiğine yoğunlaşır. Almaas bize kutsal bilgeliğin, bencil olmadan yaşama bilgeliği olduğunu söyler; böyle bir yaşam ancak kutsal çalışma ve kutsal plan tarafından gösterilen gerçeklik algılarının doğrudan deneyimlenmesiyle gelişebilir.

Kutsal çalışma, bütün tezahürlerin, en ince ruhsal boyutlardan fiziksel dünyaya kadar hepsinin varlığın eseri olduğu, yani Tanrı'nın kutsal çalışması olduğu algısıdır. Bunu açıklamanın daha az insan benzerci (antropomorfik) ve ikilikçi (düalist) bir yolu da bütün yaratılmışların varlığın bir dışa taşması –onun dışavurumu ve somutlaşması– olduğunu söyleyen yaklaşımdır. Sekiz noktasının kutsal düşüncesi olan kutsal gerçek keşfedildiğinde, oradaki aydınlanmış algının bütün gerçekliğin, en temel özelliği varoluş olan salt varlıktan ibaret olduğunu görmüştür. Bu varoluşun büyüklüğü ve gerçekliği yalnızca tam olarak anda mevcut olmasıyla, bilincimizde yerini almasıyla ve kendimizi şimdide, mevcut anın içinde görmemizle algılanabilir. Bilincimiz geçmiş ve geleceğe ait düşünceler tarafından örtüldüğünde ya da kendimizi ve etrafımızdaki dünyayı zihinsel yapıların süzgecinden algıladığımızda, içinde bulunduğumuz zamanda var olan kendimizi algılayamayız. Bu yapılardan bağımsız olarak ruhumuz, gerçek doğamızın yani nefsimizin varlığıyla temas eder ve ondan etkilenir; dahası onun ayırt edici özelliklerinden birinin şimdiki anda varoluş olduğunu anlarız. Varlığın özü yakınlıktır. Bütün yönleriyle var olduğunda, biz bu varlığın durağan değil değişken olduğunu, ayrıca bu devinimin kendi zaman tasarımımızı ortaya çıkardığını görürüz. Zaman, değişimi ölçme şeklimizdir ve yalnızca tamamıyla içine gömüldüğümüz andan biraz olsun çıktığımızda anlam ifade eden

bir kavramdır. Tümüyle burada, şimdiki zamanda bulunduğumuzda zaman durmuş gibidir. Zamanın dışına çıktığımız algısına kapılırız. Kendimizi değişikliklerin ve devinimin olduğu, sonsuz bir şimdinin içinde yaşıyor görürüz. Çoğumuz, muhtemelen bir başkasıyla yakın ilişki kurduğumuzda, araba kazası ya da yangın gibi bir felaket içinde, fiziksel bir travma yaşadığımızda ya da derin spiritüel deneyimlerin doruğunda bu duyguyu hissederiz. Zamanla bize tanıdık gelen yönelimimiz sona erer; o kavramla alakasız bir dünyada yaşıyor olduğumuzu hissederiz.

Böylece şimdide, içinde bulunulan zamanda varlık ortaya çıkar; işte bu evrenimizin gözler önüne serilişidir. Bütün değişiklik şimdiki zamanda gerçekleşir, ayrıca bu değişiklik, her şeye rağmen varlığın esas olarak kaldığı şekillerin sürekli ortaya çıkmasıdır. Almaas'ın dediği gibi, "Bütün evren bir pınar gibidir, her zaman yeryüzüne çıkan, daima farklı şekillerde dökülen, fakat hep su olmaya devam eden, yani aynen varlık olarak kalan bir pınara benzer."[1] Bu anlayışın bir ileri aşaması, evrenin devamlı bir doğuş, aralıksız bir yaratım eyleminin olduğu işte bu varlık akışıdır. O halde evrenin yaratılışı uzak geçmişteki bir vakitte vuku bulmamıştır, çünkü zaman olayların bu düzeyiyle bağıntılı değildir. Yaratma, oluşum sürekli bir eylemdir; evren durmaksızın şimdinin yakınlığında yaratılır. Bir an öncesinde var olan artık yoktur. Dünya sonsuz bir şekilde yeniden oluşur. "Bir an için kaynaktan dökülen su, bir sonraki anda akan suyla aynı değildir."[2] Bu çok derin bir algıdır, ilk bakışta herhangi bir anlam ifade etmeyebilir, ancak belli bir noktada kişinin spiritüel güçlerinin farkındalığıyla ilgili olabileceği için ifade etme gereği duyuyorum.

Hareket ve değişim bu sonsuz şimdiki zamanda, varoluşun bu sonsuzluğunda meydana gelir; işte bu varlığın tecellisidir. Varlığın akışına uymak demek gerçek zamanın akışı-

na uymaktır ve bu uyum bizi kutsal çalışma anlayışının en önemli çıkarımına götürür. Gerçek çalışma varlık olarak gerçek mahiyetimizin, özümüzün farkına varma çabasıdır. Bu bir insanın uğraşabileceği en kutsal iştir. Büyük olasılıkla da bu nedenle Gurdjieff spiritüel gelişmeyi "çalışma, iş" olarak adlandırmıştır. İşte bu gerçek dönüşüm çalışması sadece gerçek zamanın içinde yaşadığımızda olur; hazır olduğumuzda, şimdiki zamanın içinde tam anlamıyla var olduğumuzu söylemenin bir başka yoludur. Gurdjieff kitaplarından birine *Life is Real Only Then, When "I Am"* (*Yaşam Ancak "Ben Olduğum" Zaman Gerçek*) adını vermiştir; diğer yandan Almaas ise bir kişinin gerçek yaşının, gerçek zamanda ne kadar vakit geçirdiğiyle ölçüldüğünü söyler, çünkü bu ruhunun olgunluğunu gösterir.

Kutsal plan, gerçeğin gözler önüne serilişinin gelişigüzel ya da karmakarışık değil, bilakis bir çeşit kozmik tasarım, bir plan izlediğini algılamadır. Evren bir temel akla sahiptir, zaten hareketleri de onu yansıtır. Doğa yasaları ve düzeni iş başındadır, meydana gelen ne varsa hepsi de bu aklın çalışmasının bir sonucudur. Buradaki *plan* sözcüğü, bir şeylerin planlanması, önceden kaderde yazılmış veya önceden belirlenmiş olduğu anlamında kullanılmaktan ziyade, bir şeylerin nasıl ortaya çıkıp geliştiği konusunda anlamlı bir tasarım ve örüntünün olduğu manasında kullanılır. Sözgelimi genetik kodumuz ya da planımız DNA'mızın içinde saklıdır, böylece bir insan spermiyle yumurtası birleşince, zamanla bir ağaç ya da örümcek yerine bir insan yavrusunu oluşturacak olan embriyo gelişir. Aynı şekilde insanın fiziksel, algısal ve psikolojik gelişim evrelerini de doğuştan var olan gelişme planı ya da düzen sayesinde planlamak mümkündür. Ayrıca ruhsal gelişimin genel haritasını çıkarıp, belli birtakım uygulamaların belli sonuçlar doğuracağını beklemek de mümkündür. Bunu

bir örnekle açıklayacak olursak, bir noktaya ya da nefesimize odaklanarak meditasyon yaptığımızda, bilincimiz daha fazla konsantrasyon geliştirecektir. Kendimizi sürekli vücudumuzun içinde hissedersek daha fazla bir bütünün içinde düzenlenmiş, somutlaşmış ve daha fazla anda var hissederiz.

Başkalarına zarar verici ve nefret dolu davranırsak, onların da bizden hoşlanmayıp uzaklaşmaya çalıştıklarına şahit olduğumuzda bu doğal düzenin farkına varırız. Ya da kalbimiz bir başkasına açık olunca, bilincimizde sevgi ve şefkatin varlığıyla birlikte, o kişiyle ilişkimizi uyumlu hissettiğimizde anlarız. Açıkçası, bunların ve bütün gerçekliğin ortaya çıkış şekli tesadüfi değildir. Doğrusal olmayan bir zekâ ve mantığı izleyerek açığa çıkarır.

Ruhlarımız ve gerçeğin geri kalanının çalışma şekli, bu zekânın doğası onların içinde işlediğinden, asla tamamıyla planlanamaz ve öngörülemez. Evrenin zekâsı canlıdır ve değişen koşullarına karşılık verir. Evrenin içindeki küçük evrenler gibi, bütün canlılar da özü itibarıyla bu yaşamsal önemdeki zekâ ve aklı paylaşırlar. Türler, ille de doğrusal anlam ifade etmesi gerekmeyen yollarla uyum sağlarlar, ancak onlara göre bu uyumlarının türlerinin hayatta kalmasına yardımcı olan bir çeşit organik mantığı vardır. Dünyamızın birçok gizemi büyük olasılıkla bilim tarafından asla tam olarak çözülemeyecektir. Madde fiziğini daha iyi kavradıkça belirgin paradokslar kendini gösterir, tıpkı ışığın hem dalga hem de tanecik olduğunu anladığımızdaki gibi. Ya da insan eylemleri düzeyinde baktığımızda, ölümcül bir hastalık ya da ölüm gibi olaylar olduğunda, bunları başlangıçta kötü olarak değerlendiririz, ancak yıllar sonra bu olumsuz gibi görünen şeyler olmasaydı olumlu sonuçlanan durumların mümkün olmadığını anlarız. Bütün gerçekliğin kaynağı ve hiçbir zaman akıl tarafından kavranamadığı için diğer adı "sır" olan mutlak güç

gibi, bir şeylerin işleyişleri de muhtemelen her zaman kesin formüllerden kaçınacaktır.

Gördüğümüz üzere, evrendeki bir şeylerin ortaya çıkış şeklinde doğal bir düzen vardır ve bu düzen kesin ve tam olarak anlaşılamaz, önceden bilinemez ya da planlanamaz. Ayrıca tüm değişimin varlığın tecellisi olduğunu da görmüştük; çünkü varlık bir oluştur, şimdiki zamanın birbirini izleyen anlar silsilesi olarak vuku bulur, bizler içinde yaşadığımız dünyayla birlikte her an ortaya çıkan sürekli bir yaratım faaliyetinin parçalarıyızdır. Bu anlayış bizi kutsal bilgeliğe ve onun yaşam için ne anlam ifade ettiği sorusuna getirir.

Bir kutsal çalışma ve kutsal plan anlayışının içinde yaşamlarımızı nasıl tasarlayıp yönlendirebileceğimizle ilgili birçok çıkarım vardır. Bunlardan ilki, temel özelliği varoluş, o anda bulunma olan varlığın yalnızca bu özelliğine uyum sağlanarak deneyimlenebileceği anlayışından kaynaklanır. Bu nedenle eğer gerçek özümüzle, ruhumuzun derinlikleriyle bağlantı kuracaksak, bunu ancak yaşamımızın her bir anında tam anlamıyla bulunarak başarabiliriz. İkinci çıkarım, varlıkta, yani gerçek zamanda, geçirdiğimiz zaman miktarının ruhlarımızın olgunlaşmasına katkı sağladığı sonucudur. *Varlık* sürekli bir doğuş, sürekli bir oluşum olduğundan, sonuç olarak bu olgunlaşmanın gerçekleşmesi için önceki bilgilerin, hatta geçmişteki önemli tecrübelere ait anıların geride bırakılması gerekir. Ruhlarımız organik bir açılım izlediklerinden ne gelişimimizi planlayabiliriz ne de nereye gittiğimizi tahmin edebiliriz. Ruhlarımızın açılması, kendi koşulları çerçevesinde, durmadan kendisini açığa çıkarmaya hazır bir sır gibi karşılanmalıdır. Varlığın çeşitli durumları ve boyutları hakkında sahip olduğumuz bilgilere göre, ruhumuzun açılıp gözler önüne serilişini haritalandırıp grafiğini çizerek arasından geçip yolumuzu bulmaya çalışırsak bu açılma engellenecektir.

Nereye doğru gittiğimizi ve oraya varmamızın ne kadar süreceğini bildiğimizi düşünüyorsak, gerçek anlamda ruhsal güçlerimizin açığa çıkması gerçekleşmeyecektir. Sürecimizi ayrıntılı bir ruhsal gelişim planına uydurmaya çalışırsak, sürecimiz canlılığını ve yakınlığını kaybeder; dahası ruhlarımızın zekâsı bizi derinliklerimize ulaştırmaya yetmez. Ruhlarımızın her bir kutsal planı, ancak sürekli hazır bulunma ve ruhun ifşaatlarına açık olma yoluyla kendini gösterir ve gerçekleştirir. Bunlar kutsal bilgeliğin ince ayrıntılarından bazılarıdır.

Ennea tip yedi, ilk tutunduğu, onu saran çevresindeki değişikliklerden dolayı özüyle bağlantısını kaybederken, aynı zamanda bu kutsal düşünce aracılığıyla gerçeği algılama olanağını da kaybeder. Bir yedi olgunlaştıkça kaybedilen şeyin varlıkla kurulan bağlantı ve varlığın tecellisinde doğa yasalarına duyulan güven olduğu açıkça görülecektir. Varlıkla olan bağlantının kaybolmasının ardında bir yedinin ruhunda kalan derin bir yönünü kaybetme duygusu vardır. Almaas bu duyguyu şöyle tanımlamaktadır:

> *Benliğin koşulu olan çevreye uyumun kaybı, varlığın devamlılığını kesintiye uğratan çocuklukta yeterli tutunmanın olmayışından kaynaklanır. Bir çocuk olarak, kişi sadece bir varoluş, basit bir varlıktır ve bizim varoluşluğumuz bir açılmadır. Çevreye tutunma ortamı yoksa ya da yetersizse, kişi kendisini bir destekten yoksun hisseder; daha sonra Varlık devam eder, fakat bu devam ediş kendi açılımından kopuk ve sekteye uğramış bir devam ediştir. Bir çocuk olarak varlıksallığınız sürekliliği kesintiye uğradığında, eğer kutsal düşüncenin duyarlılığı sayesinde bu kesintiyi algılıyorsanız, bu yaşadığınızı bir kayıp duygusu olarak hissedersiniz. Bu noktada tutunma kaybı kutsal çalışmayı bilmemeyle eşdeğerdir, gerçek sizin varlığınızı ve gelişiminizi koruyan bir şekilde ortaya çıkar.*[3]

Bir yedi, evrende ortaya çıkışın muazzam örüntüsünde kendi yerini kaybetmiş gibi hisseder; diğer yandan olgunlaştıkça,

ruhunun doğal olarak ortaya çıkma kapasitesine olan güvenini daha fazla kaybeder. Bu kör noktayla birlikte, sanki gerçeklik potansiyelini doğal olarak geliştirmesine ve kendisini gerçekleştirmesine destek olmuyormuş gibi gelir. Bulduğu çözüm ise meseleye el koyarak işlerin nasıl işlediğini, planın ne olduğunu anlamaya çalışmak ve kendi sürecini ona uydurmaya gayret etmektir. Gelecek için ayrıntılı plan yapması, kişiliğinin kutsal planı taklit etmesine dönüşür ve şimdiki ana tam olarak bağlanmasının bir alternatifi haline gelir. Bu nedenle, daha önce de belirtildiği gibi, Ichazo'nun bu tipe verdiği isim planlama benliğidir. Bu yönelim kişiliğe özgü takıntıyı, kendisine ve yaşama dair sabit bilişsel bakış açısını oluşturur; Şema 2'de Saplantılar Enneagramı'nda görülür.

Elbette bu geleceğe yönelme ve plan yapma eğilimi ancak erken çocukluk döneminden çok daha sonra kendisini gösterir, bunu sonra tekrar ele alacağız. Yedinin duyarlılığından süzülerek kutsal düşüncesine gelen, erken çocukluk dönemine odaklanacak olursak, deneyimi kayıp bir cennete dönüşür. Belki annesiyle ilk aylarında asla gerçekten çok büyük bir mutluluk yaşamamıştı ya da belki doyurucu ve destekleyici bir dönem vardı ancak şu veya bu nedenle kesilmişti. Başlangıçta bir yakınlık dönemi olduysa bile, annenin işe tekrar başlaması, hastalık, bir başka kardeşin doğumu ya da ailenin zenginliğinde meydana gelen ani bir değişiklik gibi durumlar belki de onu koparmış olacaktı. Eğer böyle bir dönem olmadıysa muhtemelen ruhu bilinçsizce ne olmuş olabileceğini ve dahası neyin kayıp olduğunu sezmiştir. Her iki durumda da bir yedinin ruhunda kalan şey ister gerçek isterse mecazi anlamda olsun memeyi kaybetmenin, dolayısıyla da besin kaynağını, sevgiyi, sıcaklığı ve güvenliği kaybetmenin izidir, sanki bizzat yaşamın özünü kaybetmiş gibidir.

Yaşamın kaynağının kendisinde kuruyup yok olması hissi ruhunda dayanılması zor, ıssız çorak bir alan yaratır. Beşlerde olduğu gibi, bu çekirdek yetersizlik, eksiklik hali kuru, hatta kavrulmuş ve bomboş, yaşamın olmadığı bir çöl gibi hissedilir. Boşluk, kısırlık ve cansızlık hangi şekli alırsa alsın, ister fiziksel, ister duygusal isterse zihinsel olsun, bir yedinin kaçındığı başlıca şeyler haline gelir; çünkü bunlar ona annesini ilk kaybedişini, onun aracılığıyla da varlığı kaybedişini hatırlatır. Bütün kişiliği bu acıdan kurtulmaya yönelir. Acıyı Şema 10'da Kaçınmalar Enneagramı'nda, yedi noktasında görürüz; acı gerçekten de bu temel çoraklık, kısırlık hissi ve yaşamın enerjisinden, coşkusundan kopukluktur; bu kopukluk yedinin en büyük acısını oluşturur, ayrıca kişiliği bu acıyı yaşamamaya yönelik gelişir.

Bu ruhsal çölden kurtulmak için, zihninde canlandırır, düşüncelerinde gerçekleştirir ve oralarda bir yerde olduğunu bildiği vahaya doğru giden yolunu planlar; öyle ki bu vahada sıcaklık ve duygusal zenginliğin kendisini beklediğini hayal eder. Ana uğraşları olan haritalandırma ve planlama bu bakış açısından, bilinçsizce olsa da, gerçek tatmin kaynağı varlıkla yeniden bağlantı kuruşunu planlama çabaları olarak görülebilir. O halde yedinin yönelimi öncelikle hayalinde yer alan bir geleceğe, bütün arzularının gerçekleştiği bir ütopyaya doğrudur. Mümkün olanı düşünüp hayal etmek, yüzleşmenin ve şu anda bulunmanın yerini alır. Bir yedinin yalanı, bu durumda gerçekle yüzleşmemesinin bir yolu, Şema 12'de, Yalanlar Enneagramı'ndaki yalancı hayal gücüdür. Gerçek hiçbir zaman onun planına ya da tatmin gibi görünen duygusuna uymaz, bu nedenle daima hayal kırıklığı yaşar.

Bu insanın içini yakan berbat acıdan kaçınma çabalarında yediler her şeyin iyi olmasına çok önem verirler. Her şeye pozitif bir hava katarlar, olaylara iyi tarafından bakar, kötü tara-

fından bakmaktan kaçınırlar. Olayları kendi bütünlüğü için de görme, sakınılan terk edilmişlik ve telafi edilemez biçimde yaşam akışından kopmuş olma hissiyle karşı karşıya gelme tehdidini taşıdığından, iç bakışları olayları kesinlikle ve ısrarla iyimser yönden görmeye odaklıdır. Bazı durumlarda, yaşamın ilk yıllarında bu olumluya odaklanma eğilimi, mutlu ve pozitif olmaya karşı onay almayla desteklenirken, acı ve korkularını dışa vurmaysa onaylanmama, hatta bu duygularına çok az duygudaşlık besleyen anne baba figürleri tarafından terk edilmeyle karşılık bulmuştur.

Benlik sunumlarında, bu yönelim çoğunlukla acıyı ya da düşmanlığı örten zoraki bir gülümseme olarak açığa çıkar. Yediler neşeli ve tasasız, iyimser ve kendinden emin, gamsız ve beklentiyle dolu görünürler. Genellikle sağlıklı görünüşlü yuvarlak yüzlü, gözlerinde parlak bir ışıltı ve yürüyüşlerinde canlılık ve neşe olan insanlardır. Yüksek enerjili, coşkulu ve hevesli görünürler, geleceğe olumlu bakarlar ve gelecekle yakından ilgilenmeye isteklidirler.

Bir yedi için, hayata tamamen pozitif bir bakış açısından bakmak, hem kendi ayakları üzerinde durma hem de eksikliğini duyduğu güvenlik hissini kazanma çabasıdır. Bu idealizmde, yedinin korkusuyla baş etme stratejisini görürüz. Ennea tip beş ve altı gibi, ilk bakışta kendine güvenen ve sorunsuz gibi görünür. Ancak böylesi iyimser ve neşeli olmak için savunmacı ve zorlayıcı bir ihtiyaç olduğunu fark etmeye başladığımızda, yedinin kaygısızlığının aslında korkusunu saklamanın bir yolu olduğu anlaşılır bir hal alır. Diğer korku türlerinde olduğu gibi, dünya onun açısından korkunç ve tehditkâr bir yerdir, bu korkulardan birinde evren tarafından sevilmiş ve desteklenmiş olduğunu hissetmez. Yaşamın acı ve üzüntü veren gerçeklerinden kaçış yolu olarak Noel Baba'ya ya da peri masallarına inanmak zorunda kalan bir çocuk gibi,

o da korkusunun kaynağını yeni bir çerçeveye oturtma ve böylece onu güçsüz kılma girişiminde olumlu tarafa sıkıca tutunur. İşte bu nedenle idealizm bu tipin tuzağıdır.

Açıkçası her şeye olumlu bir özellik katmak için çok fazla rasyonelleştirme ve meşrulaştırma gerekir; yediler de her şey çok iyi ve yolunda gidiyormuş izlenimini yaratacak açıklamalar yapmada ustadırlar. İyi ya da uygun olmayan herhangi bir şeyi denemek, ruhlarında gömülü acılarıyla karşı karşıya gelme riski taşıdığından onlara tehlikeli gelir ve bu yüzden acı verici ya da korkutucu olabilecek her şey akla uygun hale getirilir. Yani aklı bir savunma aracına dönüşür. Kendisini yaralı kalbinden çıkarıp büyük ölçüde kendi düşünceleri ve hayalleri vasıtasıyla yaşanan bir dünyaya oturtur. Tam anlamıyla vücuduna demir atarak yalnızca olumlu duyguları değil, her çeşidinden bütün duygularını hissetmesi korkutucu bir önermedir, dolayısıyla o da kendisine mutlu, heyecan ve umut verici, büyük ölçüde zihinsel bir yapı olan bir dünya yaratır ve orada yaşar. İçindeki hayal dünyasını desteklemek için parçalar gerçeklikten soyutlanır ve geri kalanı atılır. Bütünüyle ruhunda yaşamaktansa, onu aklıyla ilişkilendirmeyi tercih eder ve böylece bu kendisi açısından bir soyutlama, gerçekten ziyade sembolik değer haline gelir. Bu nedenle kendini sembolleştirme, Şema 11'de, Kişinin Kendisi Karşıtı Eylemler Enneagramı'nda yedi noktasına karşılık gelir. Kendisiyle ilgi zihninde oluşan resmin yerini bizzat ruhuyla ilgili kendi deneyimi alır.

Yedi açısından tıpkı boşluk, acı ve korku gibi öfke ve saldırganlık duygularını hissetmek ya da dile getirmek de hiç hoş değildir. Bu tür olumsuz duygular olumlu ve güzel duyguları bastırmakla tehdit eder, mesela kişi öfke duyarsa, sevgi ve yakınlık duygularından uzaklaşabilir, hatta başkalarına yabancılaşabilir. Bu da sırasıyla geçmişte annesinden ve hali-

hazırda varlıktan hissettiği uzaklığı, soğukluğu çağrıştırmakla tehdit eder; o halde korkunç ve kaçınılması gereken bir şeydir. Kendisi bakımından olumsuz duygular taşıyan potansiyel riski dağıtmak için makul açıklamalar yaparak endişeleri giderir, dahası konuşarak kendisini tüketir. Negatif bir duygu ya da özellik, pozitif bir duygu ya da özelliği karşılar. Aynı şekilde cazibesini bir başkasının saldırganlığını dağıtmak için kullanır ve bir kez daha tatlı dille diğerlerini kendisini iyi hissettiğine ikna eder. Aynı zamanda bir başkasının çaresizliğini, depresyon, üzüntü ve kederini tecrübe etmek de onun açısından tahammül edilmesi güç bir durumdur. Bunlara karşı da kendini olumlu bir hava yaratmak zorunda hissedip, gerçekten de her işte bir hayır olduğuna başkalarını inandırmaya girişir. O yüzden özel ilişkilerinde her şeyi güzel ve aydınlık tutmaktan hoşlanır; derin ilişki kurmaktan kaçınır.

Olumsuz duygularının geçmesine bu yetmez. Dikkatini sürekli onlardan başka yöne çekmek zorundadır. Kızgınlığı ve öfkesi, erdemli ve iyi olan, öğüt veren ve yardımcı olan, yapıcı eleştiriler yönelten, her şeyi onun ve başkalarının iyiliği için yapan, daha çok bir bire benzeyen üst benliğine akıtılır. Bir yedinin saldırganlığı bu şekilde kendi aklında olumlu bir şeye dönüşür, çünkü bu kötü duyguyu üst benliğine yönlendirerek yaptığının iyi olduğu ve böylece kendisini iyi hissedeceği duygusunu hem korur hem destekler.

Yedinin ana iç dinamiklerinden biri, kişisel benlik ideali her ne olursa olsun üst benliğinin ondan bu ideale uymasını ve zaten onu somutlaştırmış olmasını talep etmesidir. Benlik ideali, baskın ruhsal haritasının amacıyla uyuşacaktır. Örneğin bu içsel harita, belli bir düşünce ekolüne göre psikolojik sağlığa giden yolu gösteriyor olabilir ya da hedefi özel bir bilinç durumuna erişmek olan belli bir spiritüel yol haritası çıkarıyor olabilir. Yedinin benlik ideali, kendisinin çalıştığı özel

bir endüstri dalının zihninde canlandırılmış bir başarısı olabilir ya da büyük arzu duyduğu bir hayat tarzı olabilir. Amacını hayal edebilirse, üst benliği onun orada olmasını bekler, dahası çok makul bir şekilde hâlâ başaramamış olduğu için onu azarlar.

Bu durum umutsuzluğun yanı sıra amacına ulaşmak için çalışmanın anlamsız olduğu duygusuna yol açar, o da bu yüzden haz arayışına kaçar. Sürekli bir ergen misali, zaman ve çaba gerektiren süreçlere karşı çok az sabrı vardır; hemen yarın sonuca ulaşmak ister, uzun vadeli taahhütlerde bulunmak, yükümlülük almak ve heyecansız işler yapmak ona zor gelir. Ebedi genç biridir, Jung psikolojisi ekolünden olanların bu yönelimi adlandırdığı gibi bir *puer aeternus*'tur,* yarının ne getireceğine dair muhteşem hayaller içinde yaşar ve büyümeyi reddeder. Bu yaklaşımın ardında hayal kırıklığına uğrama korkusu vardır, özellikle de kendisiyle ilgili. Ayaklarını yerden kesmek ve ayrıca kendisini korku ve acıya karşı korumak için çalıştırdığı savunma mekanizmaları çok çeşitlidir. Naranjo başlarda, yedinin savunma mekanizması olarak sadece yüceltmeyi vermiştir, fakat sonraki yazılarında savunma mekanizmasına ussallaştırma ya da daha bilinen ifadesiyle rasyonelleştirmeyi ve idealleştirmeyi dahil etmiştir. Eklemediği bir diğer savunma mekanizması olan düşünselleştirmenin (intellectualization) diğer savunma türlerinden çok daha önemli olduğunu düşünüyorum. Aşağıda yer alan düşünselleştirmenin tanımında onun neden tip yediyle böylesine ilişkilendirildiğini görebiliriz:

> *İçgüdüsel dürtülerin, özellikle kaygı üzerinde kontrolü sağlamak ve gerilimi azaltmak için entelektüel faaliyetlere psikolojik olarak bağlanmasıdır. Bu mekanizma tipik olarak ergenlikte ortaya çıkar; somut*

* Ebedi ergenlik. (çev.)

bedensel duyumlar ve ihtilaflı düşünce ya da duygulardan kaçınmaya elverişli, felsefi ve dini konulardaki soyut tartışma ve dayanaksız görüşler örnek oluşturur.[4]

Yukarıda bahsettiğim ussallaştırma, "bir bireyin, belli eylem ya da tutumları haklı göstermek için öznel olarak mantıklı, bilinçli açıklamalar getirmesinin yanı sıra, diğer kabul edilemez motivasyonları bilinçsizce gizleme işlemi"[5] olarak tarif edilir.

Yüceltme, içgüdüsel dürtü enerjisinin toplumsal olarak onaylanabilir formlara yönelip değişiklik geçirdiği bir savunma türüdür. Örneğin kaba ve ham cinselliğin sanatsal dışavurumlara ya da saldırganlığın nüktedan bir hazırcevaplığa dönüşmesi gibi. Naranjo'nun söylediği gibi, yüceltme bir yedinin "sadece özgecil ve cömert güdüsünü bilinçli olarak sürdürürken muhtaçlık ve içgüdüselliğini görmezden geldiği bir zihinsel işlemdir."[6] Ayrıca bir yedinin gerçek dürtüsel hedeflerinin bu dönüşüm yoluyla kaybolmasına rağmen, yüceltme mekanizmasının onun hayal kurma ve planlama yatkınlığını açıkladığını söyler.

Naranjo'nun da belirttiği gibi, narsisizmin işlevi kadar büyük bir işlev görmese de idealleştirmenin de yedinin davranış tarzında kesinlikle bir yeri vardır. İdealleştirmede kişinin kendisi ya da başkası abartılmış bir saygı görür. Gördüğüm kadarıyla ne narsisizm özellikle bu tipin merkezidir, ne de klinik olarak kullanıldığı şekilde tam anlamıyla idealleştirme. Herhangi bir ennea tipinin narsisizm eğilimi olabilir, tıpkı herhangi bir tipin, benliği ne kadar güçlü olursa olsun yapısında ağırlıklı olarak şizofren ya da sınırda kişilik bozukluğu eğilimine sahip olabilmesi gibi. Şizofren eğilimli olanlar utangaç ve çekingendirler; yakın ilişki kurmaktan uzak dururlar, kendilerini soyutlama ve mesafeli olma eğilimindedirler. Bor-

derline ya da sınırda kişilik bozukluğu eğilimi olanlar kendilerini biçimsiz ve farklılaşmamış hissederler, sınır koymakta zorlanırlar ve baskı altında dağılmaya yatkındırlar. Söylenenlerden ilki beşi, sonraki dokuzu andırsa da, herhangi bir ennea tipi bu yapısal yönelimlere sahip olabilir. Yedilerdeki idealleştirme daha küresel olarak, olaylara olumlu tarafından bakmak ve genel anlamda yaşama ve dünyaya dair iyimser ve idealist olma eğilimi olarak görülebilir.

Bir yedi ana savunma olarak zekâsını kullanma eğilimiyle uyumlu olarak, duygularından ya da doğrudan doğruya deneyimlerinden ziyade, öncelikle aklından gelen yönlendirmelerle yaşar. Zihni aralıksız çalışır; Budistlerin "maymun beyin" diye adlandırdığı kavram örnek gösterilir. Buna göre beyin sürekli faaliyet halindedir, daldan dala atlar. Maymun, yeterince uygun olarak, yedi noktasıyla ilişkilendirilen hayvandır.

Bilişsellik büyük ölçüde yedide eylemin yerini alır; sürekli fikirler üretir ve planlar yapar. Bu fikirler ve planlar somut herhangi bir göstergeden, eylemle ortaya koyuştan üstün gelir. Gerçekten yaptığı her şey için, aklında devam eden çok sayıda başka plan ve fikir vardır. Gerçeklik korkusu nedeniyle, kendi düşünsel dünyasını çok daha güvenli bulur. Eğer bir plan işe yaramazsa, her zaman başka acil durum planları vardır, üstelik de övgüye değer başarıyla sonuçlanmayan bir şeyi göze almaktansa, onlar hakkında düşünmek ve konuşmak çok daha iyidir.

Planlama yapmanın, her şeyi ölçüp biçmenin, yol haritası çıkarmanın nasıl da bir yedinin evrenin doğal ortaya çıkışıyla ilgili duygusunu kaybetmesinden kaynaklandığını görmüş olduk. Yedi bu kayıp duygunun, yani kutsal çalışma algısının kaybının bir parçasıdır; bu kaybından kaynaklanan ne yapılması gerektiğine dair yönelim bozukluğuna karşılık olarak,

hem kendi yaşamını hem de evrenin açılımını planlayıp yönetebileceğine, bunu yapmak zorunda olduğuna inanır. Çoğumuz için bu bir anlam ifade eder. Yaşamlarımızı yönlendirmeye çalışmak yerine kutsal çalışmanın doğal ortaya çıkışına kendimizi uydurmayı düşünmek çok büyük bir mesafe kat etmektir, bu yüzden yedinin yönelim hatasını kavramak da güç olabilir. Bir yedinin karakteristik olarak kişisel açılımı bakımından kafasının nasıl işlediğini ele alırsak konu daha anlaşılır hale gelecektir.

Her şeyden önce çalıştığı psikolojik planı ya da spiritüel modeli anlamaya çalışır, sonra bu modele göre nereye doğru yöneldiğini anlamaya çabalar. Daha sonra hangi meseleleri ele alması gerektiğini, hangi bilinç durumlarının, ne zaman ve hangi sırayla oluşması gerektiğini düşünerek bulur ve bunu kendi bilinci çerçevesinde gerçekleştirmeye çalışır. Açıkçası, böylesi bir "ortaya çıkış" zihinsel bir yapıdan doğduğu için ve dahası ruhun kendisini gözler önüne seriş şekliyle de uyumlu olmadığından gerçek bir değişim dönüşüm mümkün değildir. Zira gerçek bir dönüşümün her ruhun kendisine özgü ve doğuştan var olan örüntüsünü izlemesi gerekir. Bu örüntü önceden tahmin edilemeyebilir ya da örüntünün nasıl olması gerektiği, değişikliklerin ne zaman meydana geleceğine dair bizim düşünce ve tasarımlarımıza uymaya zorlanamayabilir. Gerçek değişim dönüşüm ancak varlık yasalarına uymayla mümkündür, kişiliğe ait olanlarla değil.

Düşünce dünyası yedilere o kadar gerçek gelir ki, savaşlar orada kazanılır ve kaybedilir; her şey sadece hayallerinde olup biter. Kuram oluşturmayı ve genelleme yapmayı severler; sözcükler, semboller ve benzetmelerle çok yakından ilgilenirler; bir şeyleri her yönüyle tecrübe etmektense onlar hakkında konuşmayı tercih ederler. Sık sık kendilerini ülke haritasından kafaları karışmış durumda bulurlar, öte yandan

harita sembollerinin ince uçları çoğunlukla onların temsil ettiği şeylerin yerini almaya başlar. Örneğin enneagram çalışmasında, bir yedi muhtemel kuram ve iç bağlantılara öylesine dalar ki her bir tipin gerçek yaşanan deneyimini gözden kaçırır. Ya da bir yedi spiritüel bir yorumcu olabilir, başkalarının çalışmalarını eleştirip bu çalışmaları bilinç durumlarıyla ve spiritüel gelişmeyle ilgili kendi zihin haritasıyla karşılaştırabilir. Böyle yapınca da gerçekte olayların deneyimsel olarak nasıl ortaya çıktığını gözden kaçırabilir, aynı zamanda saldırganlığı ve düşmanlığı için bir çıkış yolu bulabilir.

Onun kafasında yaşadığı dünya, örneğin İncil'e ait sözcük ve cümlelerin olası çeşitli yorumları ve küçük farkları üzerine Talmud'daki konuşmalara benzer şekilde, konuşmanın bizzat kendisinin etkinlik haline geldiği bir düşünsel tartışma âlemidir. Onun için sözcükler eylem kadar gerçektir, bu yüzden de çoğu kez onun açısından eylemin yerini tutar. Bu bakımdan yediler genellikle geveze olarak tanımlanırlar, bütün konuşmaları gösteriden ibaret bir yere varmayan kuru gürültü mahiyetinde saçma sapan konuşmalardır.

Gramercilere benzetilebilecek olan birlerden farklı olarak, yediler adeta daimi bilim insanlarıdır, sürekli daha fazla bilgi toplamayı severler. Kavramları birbirine uydurmaktan, verileri birleştirip işlerin sistemli büyük planını oluşturmaktan, taslağını çıkarmaktan hoşlanırlar. Bu bağlamda akla tıpkı Carl Jung'un çalışması gibi Joseph Campbell'ın yaptığı çalışma gelir; önemli psikologlardan biri olan Campbell'ın çalışması da örnek bir dünya ve onu simgeleyen sembollere odaklanmıştır.

Uydurmak istediği olay örgüsünde, hikâyesine gerçekliği katıp dokuma becerisiyle müthiş bir hikâyecidir, çoğunlukla da hayli eğlenceli ve komiktir. Konuşmayı çok sever, dikkatlerin üzerinde olmasından ve dahası bir grup insanın enerji-

sinin de katkısıyla hikâyelerini canlandırmaktan büyük zevk alır. Komedyen Robin Williams işte bu nerdeyse her şeyden konuşma ve onları eğlenceli, gülünç hale getirme kapasitesinin en güzel örneğidir. Öte yandan yediler dolandırıcı ya da çekici kimseler olabilirler; çok mutlu olmak için ihtiyaç duyduğunuz şeyin oldukça basit ve sıradan bir şey olduğuna sizi inandırabilirler. Bu nedenle ve dahası hakkında çok az şey bildikleri konularda bile bir anda uzman kesilme eğilimlerinden dolayı, Ichazo'nun bu tipe ilk verdiği isim "şarlatan benlik"ti.

Yediler bir tane atölye çalışmasına katılıp ardından konuyla ilgili bütün kursu öğretmeye kalkışabilirler, ya da bir parça veriyi alıp bütün bir konuşmanın içine yayabilirler. Daha önce de belirttiğimiz gibi bazı yediler heveslidirler, pek çok konu hakkında çok az şey bilirler ve nadiren herhangi bir konuyla onu gerçekten bütün yönleriyle öğrenip usta olacak kadar ilgilenirler. Bu tip yedi için zorluğun bir parçası da, işler heyecanlı olmaktan çıktığında ve herhangi bir alanda ustalık kazanması için gereken meşakkatli çalışma şevkini kırdığında, sıkılıp bunalması ve ilgisini kaybetmesidir. Yaptıkları işlerde yüzeysel kalma eğilimlerinin bir diğer sebebiyse onlarda çok daha derinlere inme, kişisel sınırlarını ve zorlukları ortaya dökme tehdidini taşımasıdır; bu da dolayısıyla her zamanki düzeyde olma anlayışlarını tehdit eder. Diğer yedilerse bir işle ya da konuyla derinlemesine ilgilenirler, bir müzik aletinde ustalaşırlar ya da usta bir programlamacı olurlar, ama çok sayıda başka ilgi alanları da olmaya devam eder. Olayların ortaya çıkış şekline dair inançsızlıkları yüzünden, bir şeyler ters gidebileceği ve mahsur kalabilecekleri düşüncesiyle, böyle tek bir şeye sıkışıp kalmak, onunla tanımlanıp sınırlandırılmak istemezler.

Spiritüel çalışmada, böyle yüzeyde dolanma ya da akılda bir seçeneğin olması eğilimi, işler zorlaştığında ciddi bir so-

runsaldır; ayrıca yedilerin çoğu çektikleri acı ve yetersizlik hisleri yüzeye çıkmaya başlayınca çalışmadan hemen vazgeçerler. Bu noktada aydınlanmaya giden en son ve en hızlı yoldan ilerlemeyi düşünürler, özellikle de değişim dönüşümden ziyade aşkınlığı vurgulayan ve çok az çalışmayla hızlı başarı vaat eden yolun cazibesine kapılırlar. Az çalışmayla hızlıca ulaşma vaadi derken, bir guru tarafından doğrudan aktarım yoluyla aydınlanmaya ulaşma, olumlamaları ezbere söyleme, yaşamınızın nasıl olmasını istiyorsanız o halini hayalinizde canlandırma, bu ve benzeri şeylerle aydınlanmayı vaat eden hafta sonu kursları kastedilir.

Yediler bilgi, haber ve tecrübe kaynağı olmayı severler; onların bu halinde kutsal bilgeliğin kişilik benzeşimini görürüz. Birçok yedi düşünsel bir üstünlük duygusu hisseder ve ne kadar çok bildiğini göstermekten keyif alır. Öyle ki daimi bilim insanı olma özelliğinin yanı sıra, başkalarını eğitmekten ve onlara bir şeyler öğretmekten çok hoşlanırlar, böylece kendilerindeki bilgi zenginliğini gösterirler. Bu konuda bir anneye ya da babaya yakışır şekilde cömertçe ve yüce gönüllülükle öğütler verip destek olabilirler; ancak onların bu sıcak ve sevgi dolu yardımsever görünüşlerinin altında dikkatleri üzerine çekme arayışıyla duygusal kuraklık ve soğukluk hissi yatar.

Ayrıca duygusal kuraklık ve soğukluk karışımı, eleştirellik ve tutumlulukla yan yana hoşgörü, serbestlik, yüce gönüllülük, sağlam bireycilik, kimsenin işine ve tercihlerine karışmama tutumuyla garip yediye Hollanda kültürü örnek gösterilebilir. Hollanda'nın başkenti Amsterdam rahat, gevşek havasıyla, uyuşturucu ve fahişeliği yasallaştırmasıyla hedonistlerin ve gerçeklerden kaçan hayalperestlerin kutsal mekânı haline gelmiştir, oysa eğlence ve hazların yerine getirilişini sıkı standartlar gerçek anlamda denetler.

Yediler etkileyici olmaya bayılırlar ve kendi görüşleri konusunda son derece ikna edicidirler. Bununla birlikte kendilerini de yaşamın gerçekte o kadar da korkunç olmadığına ve aslında acı çekmediklerine inandırmışlardır. Eğer başkalarını etkileyip kendi bilgileri ve uzmanlıkları konusunda ikna edebilirlerse, bu yaptıkları iyi olma ve korkularını engelleme çabalarını destekler. İkna yeteneklerinde çok daha çıkarcı ve kendine hizmet eden yan, Naranjo'nun aşağıda aktarılan sözleriyle daha anlaşılır olur:

> *Bir şarlatan elbette ki başkalarını sattığı şeyin yararlılığına ikna edebilen kişidir. Bununla birlikte, tip yedide narsistik bozukluğa dönüşebilecek, açıklamanın düşünsel etkinliğinin ötesinde, ikna etme yeteneği kişinin bizzat kendi bilgeliğine olan inancında, üstünlük duygusunda, kendisinin saygıya değer olduğu düşüncesinde ve niyetlerinin iyiliğinde yatar.*
>
> *İkna edicilik ve bilgi kaynağı olma özellikleri tip yedide,* kimi zaman profesyonel yeterlikte *öğüt veren biri olma durumunda genellikle yerini bulur. Şarlatanlar başkalarını öğüt ve öneri yoluyla etkilemekten hoşlanırlar. Bizler bu durumda, sadece şarlatanlıktaki narsistik doyumu ve yardımseverlik ifadesini görmekle kalmayız, aynı zamanda sözcüklerle manipülasyon yapmaya duyulan ilgiyi, yani insanları "ağır bir şekilde eleştirip" ikna edicinin projelerini uygulatmasını da görürüz.*[7]

Diğer yandan, herhangi bir konuda bilgili ve uzman olduklarına dair başkalarını inandırmada ne kadar ikna edici olurlarsa olsunlar, bu ikna edicilikleri somutlaşmış bilgiden ziyade öncelikle zihne dayandığından, kendilerini asla tam anlamıyla güvende hissetmezler. Tanımı gereği, yedinin kutsal bilgeliği taklit etme girişimi işe yaramaz, üstelik ruhunun derinliklerinde güvensizlik hissi ve sahtekârlık maskesinin düşürülüp gerçek kişiliğinin ortaya çıkması korkusu yedilerin çoğunun peşini bırakmaz.

Benzer şekilde bir yedinin iyimserliğinin ve kendisini, başkalarını ve genelde hayatı idealleştirmesinin altında, ufukta belli belirsiz görünüyormuş gibi duran büyük bir felaket ya da mahvolma korkusu yatar. Birçok yedinin felaketi andıran beklentileri vardır, erken davranıp engellenmesi gerektiğini düşündükleri bir yaklaşan kıyamet senaryoları vardır, tıpkı 2000 yılında bilgisayarların zamansal yönden yapacağı umulan arıza ("millennium bug") gibi, aşırı çalışan beyinleri çok büyük küresel afetler olacağını öngörürler. Bu eğilim bir yedinin yaşamdan korkup gelecekte bir vakitte gerçekleşecek olan idealleştirilmiş bir içsel dünyada yaşamasına bağlı olarak ortaya çıkar. Acı veren ve ürkütücü korkusu dış dünyaya yansıtılmış olur, bu yaptığı da kafasındaki ütopyasını sürdürme kararlılığını destekler. Onun açısından en acı verici ve korkutucu şey, telafi edilemez bir şekilde yaşamın akışından kopmuş olduğu ve ruhunun derinliklerinde bir yerde felaket tam önündeymiş gibi algılamasına yol açan büyük ölçüde bilinçdışı inancı ya da düşüncesidir, yani sabitleşmiş fikridir.

Bir yedinin ruhsal dünyası öncelikle akıl olduğu için, burada yaşama özgü çok az şey vardır. Canlılık ve hayat algısının sürekli enerjiyle doldurulması gerekir, bu yüzden kendisini durmaksızın yeni fikirler, yeni duyusal izlenimler ve yeni deneyimlerle uyarıp canlandırır. Bu da bizi Şema 2'de, Tutkular Enneagramı'nda bu tipin tutkusu olan oburluğa götürür. Oburluk ağızla ve onun açgözlülüğü, doyumsuzluğuyla ilgili bir niteliktir. Genel kullanımdaki anlamı yeme içmeye aşırı düşkünlük göstermedir, ancak yedinin durumunda söz konusu olan aşırı düşkünlük sadece yedikleriyle sınırlı değildir. Onun doymak bilmez iştahı fikirlere, hikâyelere, kitaplara, ilaçlara, yiyecek ve içeceklere ya da ilgisini uyandırıp heyecanlandıracak başka herhangi bir şeye karşı olabilir. Bazıları açısından özel bir çeşit tahrik, heyecan olduğu için dikkat

çekmeye düşkünlük de olabilir. Spiritüel çalışmayla ilgilenecek olursa, gerçek doğasıyla ilgili daha fazla ve farklı tatlara, güzel deneyimlere ve yüksek ruh hallerine duyulan oburluk olarak kendisini gösterebilir.

Bu midesini tek bir şeyden, özellikle de sıradan ve kolayca erişilebilir bir şeyden fazlasıyla tıka basa doldurma isteği değildir. Onun istediği, çok daha alışılmadık, özgün, sıra dışı, olağanüstü ve çok daha iyi olan her çeşit şeyin tadıdır. Bu tıpkı dondurmacıya gidip farklı lezzetteki pek çok dondurmanın her birinden bir tat almak istemek gibi bir şeydir. Onun derdi heyecandır, farklı şeylerle gelen yenilik duygusudur. Tıpkı hiperaktif "maymun beyinleri" gibi, yediler yeni ve farklı uyaran arayışıyla dolu yaşamı aceleyle yaşarlar, ayrıca kendilerinin idealist ve aşırı iyimser hayalleri ve planlarıyla doldurulmuş yüksek beklentilerine bağlıdırlar. Enerji bakımından yediler çoğunlukla uyaranlardan dolayı "kafaları iyi" haldedirler, yaşama dair heyecan ve adrenalin yüklüdürler, hayat hakkındaki görüşleri daha kesindir; vücudun onlarla ilişkilendirilen bölümü böbreküstü bezleridir. Onlar adeta geleceğe doğru fırlatılan roketlerdir; bu gelecek çok daha ilginç şeyler için ümit vaat eden bir gelecektir.

Oburluk gerçekten bir tüketim bağlılığıdır. Daha bir şeyleri tam olarak sindirmeden sürekli bir şeyler alma, çiğneme ve tatma ihtiyacıdır. Uyaranlarda boşluklar olması yedide kaygıya yol açar, kaygı ise bilincinde ortaya çıkmakla tehdit eden ruhsal açlığın işaretlerini verir. Açlığın arkasında acı ve ruhunun kupkuru çorak kalma endişesiyle, kişiliğinin tam merkezinde kof yetersizlik duygusu vardır. Bu yüzden güzel deneyimlere, özellikle de üst, aşkın ve aşırı mutluluk veren deneyimlere açlık duyar. Yedideki oburluk kökeninde, içindeki kayıp cenneti bilinçsizce yeniden kazanma girişimidir, yani annesiyle bağlantı kurması ve annesinin o kayıp cenne-

tin kişileşmiş simgesi olması, bizzat varlığın kendisiyle bağlantı kurmasıdır.

Onun idealleştirilmiş yönünü en belirgin şekilde çocukluğunun kayıp mutluluğunun peşinde açığa vurduğunu görürüz. Taklit etmeye çalıştığı bilinç durumu, Elmas Yaklaşımı dilinde sarı ya da ruhun eğlence, haz yönüdür. Sarı, sevdiğimiz şeylerle ilişki içinde olduğumuzda ruhumuzda oluşan haz durumudur. Şen şakrak, neşeli bir coşku şeklinde dışa vurulabildiği gibi gayet sessiz, sakin ve derinde bir haz olarak da yaşanabilir. Sarı öğretisi bizim gerçekten ne istediğimizi keşfetmemiz ve bizi aslında mutlu edecek şeyin ne olduğunu arayıp bulmamız konusunda bir öğretidir. Yüreklerimizin sesine yakından kulak vererek bize neşe ve mutluluk getirecek şeyin ne olduğunu araştırdıkça, mutluluk ve hazzın daha gerçek olduğumuzda ve daha fazla gerçekle yüzleştiğimizde ortaya çıktığını görürüz, çünkü bu bizi ruhumuzun derinliklerine bir adım daha yaklaştırır. Aynı zamanda, varlığın tecellisini, evrende almış olduğu bütün şekilleri –kutsal çalışmayı– algıladıkça, neşe ve mutluluğun oluştuğunu da anlarız. Sarıyı anlama, insanları ve nesneleri sevdiğimizi bize gösterir, kalbimizin ve özümüzün en derin sevgisinin göstergesi oldukları için ve bize o sevgiyi hatırlattıkları için onları sevdiğimizi açığa çıkarır. Sevinç ve mutluluk hem varlığın hem de onun ortaya çıkışına ortak oluşun bir kutlamasıdır. Kalplerimiz daha açık, daha kendiliğinden ve korkudan azat oldukça sevinç ve mutluluk meydana gelecektir. Yedinin tahrik ve bağlantı arayışı gerçekten mutluluğu bulma çabasıdır; ancak ve ancak kalbimizin, özümüzün gerçek sevgilisiyle birleştiğimizde çıkar.

Spiritüel öğretilerin çoğu, bize bütün acıların kökeninin arzu olduğunu söyler. Sarı öğretisi de bu anlayışa incelik kazandırır ve bize bir şeylere duyduğumuz sevgiden dolayı on-

ları arzularsak mutluluğu kalbimizde hissedeceğimizi ve onlara sahip olmak için her bağlılığı gerçekten kaybedeceğimizi gösterir. O halde arzumuz tamamıyla hissedilip izin verilecek olursa bencillikten uzak bir sevgiye dönüşür. Bunu birine âşık olduğumuzda ya da çok derin bir sevgiyle bağlandığımızda ve o kişi için en iyisini isteyişimizde bütün öz referanslarımızı kaybettiğimiz zaman deneyimleriz. Eğer arzumuz yetersizliklerimizden ve eksikliklerimizden kaynaklanıyorsa ve biz bu boşluklarımızı doldurmak istiyorsak, o zaman sadece çaresizlik hissederiz. Bu nedenle, arzumuzun kökeninde acımız varsa, sadece daha fazla acıyla sonuçlanacağını söylemek daha doğru olabilir.

Yedi kişilik tarzı sarı anlayışının bir taklididir. Bunu yedinin serbest, kontrolsüz ve kendiliğinden olma vurgusunda, zorlantılı neşeli olma ve her tür acıdan kaçınmaya duyduğu gereksiniminde, ama en açık seçik de sevgiliyle birleşmeye duyulan tinsel özlemin gerçekten bir kopyası olan oburluğunda görürüz. Yedinin taşkınlığa varan canlılığı ruhunun, gerçek sevinç ve mutluluğun coşkunluğuyla, yani sarıyla bağlantı kurmaya çalışmasıdır.

Arzusu, daha doğrusu şehveti en ilkel ve kirli olana yönelmiş sekizlerden farklı olarak, yediler bir kaçış; dikkatini başka yöne çekecek bir eğlence, iyi vakit geçirme, korkularından, gerçeklerden, acıdan ve içlerindeki yetersizlik hissinden bir kaçış peşindedirler. İnsanın kafasının ister uyuşturucu, ister alkol isterse sırf adrenalinden kaynaklansın, iyi olmasındaki problem, eninde sonunda aşağı inmek zorunda olmanızdır; yedi için bir mutluluk beklentisi değildir. Yetmişli yılların başında Ram Dass'ın ufuk açıcı *Şimdi Burada Ol* (*Be Here Now*) adlı kitabından aşağıda yer verilen bir bölümünde bu ikilemin gayet güzel dile getirildiği görülecektir. Kitapta, LSD'nin et-

kisi altında tüm kavrayışlarının bilincinin basit, olağan haline dönmesine engel olamamasının hayal kırıklığını tarif etmiştir.

Bu birkaç yıl içerisinde, bir deneyimin sizi sonsuza dek aydınlatacak olduğu duygusuna kapılmıştık. Bunun hiç de o kadar kolay olmayacağını görmüştük... Sonra beş yıl "aşağı inme" meselesiyle uğraştım... Çünkü altı(ncı) yıl sonra, deneysel tasarımlarım ne kadar ustaca ne kadar zeki olursa olsun ve ne kadar yükseğe çıkarsam çıkayım, aşağı ineceğimi anladım. Bu korkunç moral bozucu bir deneyimdi, sanki cennet krallığına gelmişsiniz, her şeyin nasıl olduğunu görmüşsünüz, dahası bu yeni farkındalık durumlarını hissetmişsiniz ve sonra da uzaklaştırılmışsınız gibi; üstelik bunun 200 veya 300 defasından sonra, içinize çöken olağandışı bir depresyon türünü hissetmeye başlarsınız; her nasılsa hâlâ yeterince bilmediğim çok yumuşak bir depresyon![8]

Ram Dass'ın ikilemi altmışlı yılların sonu ve yetmişlerin başlarında, o döneme özgü yetmişler olgusunun bütün izlerini taşıyan hippi hareketinin canlı bir örneğidir. Hayal gördüren kimyasal uyuşturucuların yardımıyla kişilik baypas edildiğinden, *baby boom* neslinin pek çok üyesi ruhsal derinliklerinde gözlerini açmıştır. Gördükleri şey çoğu spiritüel geleneğin binlerce yıldır öğretiyor olduğu şeydir. O da temel doğamızın, yani özümüzün sevgiden ibaret olduğu ve bir bütünün parçaları olduğumuzdur. Onlardaki sorun, hippilerin kafaları iyi olduğunda temasta oldukları gerçeklerle, aşağı indiklerinde hâlâ temasta olmayıp birleşememiş olmalarıdır. Askerlere çiçekler vermek ya da yiyeceğini, evini ve vücudunu paylaşmak yeterli olmamıştır. Kişiliğin savunma mekanizmaları etraflıca ele alınacağına atlanılmıştır, dolayısıyla da kişiliğin açgözlülük, bencillik, maddiyatçılık gibi hazmedilmemiş karanlık yanlarının bilinçsizce orta çıkması kaçınılmaz sonuç olmuştur. Beatles "İhtiyacın olan tek şey sevgi"; "Barışa bir şans vermelisin"; "Aldığın sevgi, yarattığın sevgiye

eşittir" diye şarkılar söylemiştir. Grubun başında olan John Lennon büyük olasılıkla yedi kişilik tipinde bir insandı; grup kendi kuşağının görüşlerini en güzel şekilde dile getirmiştir. Sevgi ve barış, hareketin parolaları haline gelmiştir, fakat bu aksiyoma uymayan herhangi bir davranış reddedilmiştir. Asıl vurgulanan bir yandan bireysel özgürlük olurken diğer yandan bütün kültürel kurallara ve sınırlamalara karşı isyan olmuştur; ne var ki barışçıl, sevgi dolu ve yüce gönüllü olma baskısı, gerek cinsel gerekse başka açılardan sınırlar koyma ya olanak bırakmamıştır, bir çeşit iyilik ve hippilik tiranlığı hüküm sürmüştür. Aydınlanmış bir şekilde yaşama, kişinin gerçekten dönüşüm geçirmiş ruhunun yerini alamamıştır. Ruhun kendisini hep iyi hissetmesi, en üstte kalması içinse daha fazla ve daha güçlü uyuşturuculara ihtiyaç duymuşlardır; eroin bağımlılığı aşırı boyutlara ulaşmıştır. Dönemin en yetenekli, içinde bulundukları neslin sesi olmuş müzisyenlerin çoğu, aşırı dozda uyuşturucudan çok genç yaşta ölmüştür. Birçok hippi, renkli batik kıyafetlerini ve boncuk kolyelerini bir kenara bırakıp ayakkabılarını giyip sutyenlerini takarak hippi değerlerini terk ederken, diğer bir grupsa ciddi olarak spiritüel çalışmanın peşinden gitmeyi sürdürmüşler ve ruhlarının derinliklerini bir vakitler uyuşturucunun açmış olduğu kapıdan geçerek fark etmişlerdir.

"Endişelenme, mutlu ol" sloganını söylemesi yapmasından kolaydır. Dönemin çıkardığı ders anlaşılan o ki, en nihayetinde kutsal bilgeliğin aldatılamaz olduğudur. Bir yedi için varlıkla uyum içinde bir yaşam sürmek, kılavuz gücün onun oburluğuna son verip yerine itidal erdemini getirdiği uzun ve çetin bir yolu izlemesini gerektirir. Bunu Şema 1'de, Erdemler Enneagramı'nda görebiliriz. Ichazo ılımlılık, itidal dediğimiz şeyden şöyle bahsediyor: "Vücuda orantı hissini verir. İtidalli bir varlık, bulunduğu anın içinde gerçekten aklı başındadır,

ihtiyacı olandan ne daha fazlasını ne de daha azını alır, kesinlikle gerektiği kadar enerji sarf eder."

"İtidal" sözcüğünde birkaç ince ayrıntı vardır. Her şeyden önce, kendinden geçmiş olmama, sarhoş olmama anlamına gelir. Bunun yanı sıra ölçülülük, ılımlılık, kendine hâkim olma, ciddiyet, ağırbaşlılık, akıl ve muhakeme sağlamlığı anlamlarına gelir. Telaşsız ve sakin olmak, sabırsızlık ve acelecilikten eser olmaması, gerçekle yüzleşme, gösterişçi olmamak kadar hayalperest de olmamak demektir. Eğer erdem spiritüel gelişim yolunda her bir tipin geliştirdiği tutumu göstermesinin yanı sıra, sonuç ortaya koymak için içsel süreçlerine ilişkin geliştirilmesi gereken tutumu da işaret ederse, işte o zaman bir yedinin kendi ruhsal sürecine itidalle yaklaşması ne anlama gelir?

Her şeyden önce, Ichazo'nun tanımında gördüğümüz gibi, itidal tamamen anda bulunmayı, içinde bulunulan anda var olmayı gerektirir. Tüm ennea tiplerinde olduğu gibi, bir yedi için de tamamıyla anı yaşıyor olmak, anda olmak demek her bakımdan kendi vücudunun içinde olmak demektir. Yedi bunu yapmak için, zihinsel yönelimiyle olduğu kadar gelecek yönelimiyle yüzleşmek ve bunlar üzerinde kafa yormak zorundadır. Öyle ki ne kadar zihninin içinde yaşadığını, zihinsel faaliyetinin ne kadarını işleri ayrıntılarıyla planlamaya ve kendi şemasına göre amaç diye belirlediği şeye giden yolu çizmeye ayırmış olduğunu görmesi, görmekle kalmayıp yüzleşmesi gerekir. Sembollerin neyi temsil ettiklerine ve gerçeklik kavramının neyi kastettiğine dair kafa karışıklığının görülmesi gerekecektir, aynı zamanda içdünyasındaki alan hakkında sadece bilgi sahibi olmak yerine onu deneyimleyerek içinden geçmek zorunda olduğunu anlaması gerekecektir. Bunu anlamak için, bütün bilgisinin ona kendisi ve belki genel olarak bilinci hakkında çok ayrıntılı bir haritadan başka

hiçbir şey kazandırmadığını, dahası gerçek bir kişisel dönüşüm getirmemiş olduğunu da görmesi gerekecektir. Yedilerin çoğu için bu, çok sayıda anlık aydınlanma olasılığını tüketip uç noktada tecrübelerin kendileri üzerinde kalıcı bir etkisi olmadığı gerçeğiyle aklı başında yüzleşinceye kadar gerçekleşmeyecektir.

Aşırı basitleştirme pahasına, bir yedi spiritüel dönüşüm çalışmasına kendini adadığından –bu sırayla olması şart değil– sonraki ruhsal bölgeden geçmek zorunda kalacaktır. Geleceğe ve hedefe yönelik düşünce yapısını bırakmayı düşünme büyük olasılıkla, o an içinde olup bitenleri doğrudan deneyimleme korkusunu gündeme getirecektir. İçindeki boşluk ve çoraklık korkusuyla yüzleşmek ve sonra da kendi gerçeğini olmasını istediği gibi değil olduğu gibi görüp yaşamaya razı olmak zorunda kalacaktır. Bunu yapmak, içsel çalışmanın kendisi hakkındaki gerçeği görme meselesi olduğunu, sadece harika deneyimler yaşamak demek olmadığını anlamasını gerektirir. Tasavvuf hikâyelerinden birinde, bir maymun şişenin içinde duran lezzetli görünen bir kiraz tanesini almak için elini şişeye daldırır ve kirazı alır; fakat elini şişeden çıkarmak istediğinde kirazı bırakmadan çıkaramadığını görür. (bu gerçekte de maymunların tuzağa düşürülüş şeklidir.) Aynı bunun gibi, maymunumuz yedi, kendisinin dışında duran nefsine çekici gelen bir şeyleri bırakmadan özgür olamaz. Bu nedenle bir yedinin, heyecan ile can sıkıntısının, uyarım ile saçmalığın, olumlu ile olumsuzun eşit derecede hoş karşılandığı bir kavramsal anlayışa sahip olması gerekir.

İçindeki her şeyin yolunda gittiği, kendisini iyi hissettiği tabloya uymayan bir şeyleri tecrübe etmeye katlanabilmek için, akla mantığa uygun olmakla birlikte son derece eleştirici ve mahcup edici üst benlikle yüzleşmek zorunda kalacaktır. Üstelik gerçeğe olan ilgisi, kendisiyle alakalı olumlu bir tec-

rübe edinme arzusundan çok daha güçlüdür. Büyük olasılıkla, her zaman neşeli olması gerektiği inanışının içine işlediği bir sürü çocukluk anısını, o döneme ait malzemeyi işlemek ve onlarla barışık olmayı öğrenmek zorunda kalacak, ayrıca acısını ve korkusunu dışına vuracak olursa terk edileceği ve sevilmeyeceğine dair korkusunun kökenlerini anlaması gerekecektir. İç sürecine dair gerçeğe dayalı itidallilik ona, bunun çok gerilerde kalmış geçmişteki bir durumken şimdi öyle olması gerekmediğini gösterecektir. Asıl mesele, halihazırda başka herkesten çok onun, kendini olumlu ve iyi hissetmediği zaman bırakıp reddetmesidir.

Acı ve korku verici her ruhsal içerikten kaçınmasının, göstermeye çalıştığı serbest bırakma yanlısı açık tutumdan başka bir şey olmadığını anlayacaktır. Onun pozitif olana karşı tartışmasız tarafgirliği, tıpkı şişenin içine eli sıkışan maymunun durumunda olduğu gibi, hapsolma şeklinde kendisini gösterir çünkü o da başka herhangi bir şey denemek için özgür değildir. Zamanla bu yönelimin, karşılaşabileceği herhangi bir ruhsal acı ya da korkudan çok daha büyük acı yarattığını görecektir. O halde ruhsal gerçekliğini itidalle karşılama hem olumluyu hem de olumsuzu bütün yönleriyle yaşamak anlamına gelecektir.

Ayrıca bu, kendisine karşı sabırlı olmak ve zaten ulaşmayı hayal edebileceği bir yerde olması gerektiğini ummamak anlamına gelir. Üst benliğinin hedefi gördüğünde onu çoktan elde etmiş olması gerektiği konusunda yediyi nasıl da zorladığını ve dahası içsel yolculuğunun kalitesinin aslında bizzat gerçek amaç olduğunu anlayacak boşluğa sahip olmak için bu tarz benlik saldırısına karşı savunmaya geçmesi gerektiğini görmüştük. Bir başka ifadeyle, hem kendisiyle hem de ruhsal içerikleriyle anbean ilişki kurma şekli, tamamıyla dönüşümün ne olduğu meselesiyle ilgilidir. Kişi bütün dene-

yimlerine daha açık oldukça, koşulları çerçevesinde kendisini ortaya koyabilmek için kendisine daha fazla zaman ve mekân tanır, zorlanmadan, acele etmeden, tanımlanmadan ve beklentiye girmeden, daha fazla gerçek tatmini yaşadığı ve deneyimlediği şeylerde bulacaktır. Gerçek mutluluk ve sevincin, kendi gerçeğini ayırt etmeksizin yaşamasından doğduğunu fark edecektir.

Kişinin kendisiyle deneyimsel irtibatı derinleştikçe, iç süreçlerinin ve onların ortaya çıkışının benzemesini umduğu resimler ve modelleri terk etmeye istekli olması gerekecektir. Bu durum, ruhunun esas kapasitesini, aklın yönlendirmesi olmadan doğal olarak ortaya çıkarmak için duyduğu güvensizliği gün yüzüne çıkaracaktır. Kutsal planın dışında olduğu inancı gün yüzüne çıkacaktır, ayrıca kimsesizlik ve terk edilmişlik duygusunun yanı sıra kendiliğinden ortaya çıkan ivme eksikliğine maruz kalınacaktır. Bu da muhtemelen onun en derin acısı ve yaşamaktan en çok korktuğu şeydir.

Varlıktan, dolayısıyla onun dinamizminden ve daimi tecellisinden kopmuş olma duygusu, yedide geriye boşlukla birlikte doğal iç hareketten yoksunluk hissi bırakmıştır; bilincindeki bu devasa boşluğun azar azar hissedilmesi gerekecektir. Varlıkla arasındaki bu bağlantı boşluğunu keşfetmek ve içinden geçip ilerlemek için kendisine daha fazla izin verdikçe, varlığın olağanüstü bütün renklerini ve tatlarını kendi bünyesinde ifşa ettiği şekliyle daha fazla doğrudan deneyimleyecektir. Varlığın bu nitelikleriyle kendisinin kim olduğu anlayışını birleştirdikçe, ruhunun özlemini çektiği vahanın çok uzun zamandır kendi içinde olduğunu keşfedecektir. Zamanla aradığı sevinç ve mutluluğun, ruhunda kendisini gösterdiği şekliyle kesinlikle gerçeğin parıltısı olduğunu anlayacaktır.

11. BÖLÜM

İÇ AKIŞ VE İÇERİDEKİ ÇOCUK

Enneagrama özgü kişilik tiplerini sunduğum sıra, enneagramın iç akışı diye adlandırılan harekete göre yapılmıştır. Bu Şema 5'te oklarla gösterildiği şekilde bir noktadan diğer bir noktaya olan harekettir. Oklar yönünde hareket ederek bir diğerini takip eden nokta, orijinal olan noktaya ilave bir ayrıntı, sonuç ve tepkidir. İç akış, belki de en iyi ruhun mantığı olarak tanımlanabilecek şeyi takip eder, bu mantığın içinde, eğer tipleri verilen sırayla okursanız çeşitli benlik tiplerinin evrimi ve bir mantık belirgin hale gelir. Aşağıda iç akışı takiben tiplerin açılımının kısa bir özeti bulunur. Dokuz noktasında özle bağlantının kaybedilmesiyle başladığımızda, kişinin kendi derinliklerine yabancılaşmasında her bir noktanın, ruhun içinde bulunduğu kötü durumu ya da açmazı çözmek için bir girişim olduğunu ve dahası her bir noktanın gizeminin, kendinden bir önceki tip tarafından varılan çözümün doğal bir sonucu olduğunu görürüz. Her bir ennea tipinin ulaştığı çözüm doğası gereği tatmin edici değildir; çünkü bu açmaz kişilik düzeyinde çözümlenemez, bu nedenle de çözüm arayışı kişilik enneagramı etrafında bir çeşit kısır döngü içinde devam eder.

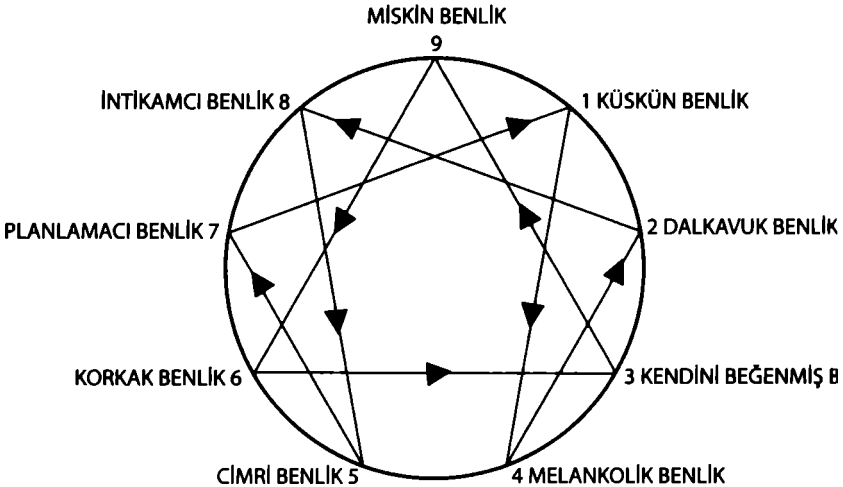

ŞEMA 5
İÇ AKIŞ

İçerideki üçgeni anlatırken dokuz noktasının temsil ettiği, özle bağlantı kaybının nasıl altı noktasının varoluşsal korkusuna sebep olduğunu görmüştük. Varlığın içeride temel dayanağı hissedilmezse ruh kendisini güvensizlik ve korku içinde bulur; bu durumda ruh hayatta kalabilmek ve işlevini görebilmek için, yanlış ve sahte bir kişilik gelişimine kaçar, bu hal üç noktası tarafından temsil edilir. Bizim için sadece hayvani içgüdülerimiz ve dürtülerimizle, dünya altı noktasında en güçlü olanın hayatta kaldığı yerdir ve üç noktasına hareket edilmesiyle birlikte, bir benlik ve yaşam algısı inşa ederek, aslında adeta yarı tanrılaşarak kendi çabalarınızla bir şeyleri başarmak zorunda olduğunuzu hissedersiniz. İç akışın hareketi bizi tekrar dokuz noktasına getirirken, ne kadar çok bu dış görünüşü almaya çalışır ve kendinizin dış yüzeyinde yaşarsanız, o kadar çok yaptığınızla ve başardığınızla özdeşleşir, o kadar çok özünüzü unutmayı desteklersiniz. Geriye kalan tek şey, mekanik ve uyurgezer bir şekilde, alakasızlıklara ve

önemsiz olana odaklanarak kendinizi rahatlatmanız ve dikkatinizi dağıtmanızdır.

İç üçgen boyunca bir noktadan hemen yanındaki noktaya geçişte, kişilik yapısının ruhsal gelişim aşamalarını ya da yapıtaşlarını görürüz. Gördüğümüz gibi üçgeni çevreleyen enneagram kişilik tipleri örnek teşkil eden bu sürecin ayrıntıları ve çeşitlemeleri olarak görülebilir. Bir noktasıyla başlayacak olursak (başlama noktası rasgele seçilmiştir, dış çember üzerindeki herhangi bir noktadan başlayabiliriz), kusurlu, bozuk, eksik ya da hasarlı olma duygusuna karşılık doğal yönelimin dört noktası tarafından simgelenen mükemmel bir kaynak özemine doğru olduğunu görebiliriz. Bir başka açıdan bir noktasının sizi ve başkalarını mükemmelleştirme girişimi –yanlış olan şey ruhun doğal olarak kendinde var olan mükemmeliğini görmezden gelmek olduğundan başarısızlığa mahkûm olan bu girişim– dört noktasının trajik umutsuzca arzulama hissine yol açar. Ya da hâlâ bir başka açıdan, bir noktasının, varlık tarafından terk edilmiş ve dışlanmış olduğu düşüncesinin yol açtığı günahkârlık algısına götürür.

Ruh, dört noktasında ruhsal bir kaynakla bağlantı kuramadığından, doğal olarak dışa doğru, başkalarıyla o bağlantıyı sürmek için iki noktasına yönelir. Ruhunuza yabancılaşmanızın çözülemez olduğuna karar verdiğinizde, başarma, tatmin duygusu için başkalarının sevgisine bağımlı olma açık özümmüş gibi görünür. Arzu ettiğiniz ne varsa onu temsil eden, özlem duyduğunuz özellikleri kendisinde toplayan birine bağlanmanız iki noktasında bir biletmiş gibi gelir, diğer yandan romantik aşksa tatmin vaadini tutar gibi görünür. Ancak başkalarına oynamanın ve iki noktasında dalkavuklaşmanın ardından, ruh bu tarz küçük düşmekten, alçalmaktan kaçınır, ayrıca ilişki yoluyla tatmin elde etme içerideki boşluğu zaten doldurmaz.

Böyle olunca iç akış içerisindeki bir sonraki adım sekiz noktasına doğrudur; iki noktasında acısını çektiğiniz bütün aşağılamalar için intikam ve hükmetmeyi seçmedir. Odak noktası intikam alma ve zayıf olmaktansa güçlü olmaya kayar. İki noktasında olduğu gibi, bir başkasının iradesine teslim olmak ve güçsüzleşmek yerine, sorumluluğu ele almak cevap gibi görünür. Yeterince kurban olma, ne kadar masum olursa olsun ve yeterince sevgi nihayetinde her şeyi çözmeyecektir. İstediğiniz şeyleri elde etmek için başkalarını yönlendirmek ve karşılık vermeleri için etraflarında beklemek yerine ki bunu da zaten asla doğru düzgün yapmazlar, kontrolü ele almanın ve başkasıyla ilgilenmeksizin istediğinizi elde etmenin zamanıdır.

Bu çözüm arzulanan tatmini sağlamada başarısız olduğunda, ruhun bir sonraki hareketi beş noktasına giderek çekilme yönündedir. Misketleri alıp eve gitme her şeye rağmen en iyi cezalandırma yolu olabilir; sonra misketler her halükârda çok değerli görülebilir ve bu yüzden odak noktası burada onları her türlü zorla alınma ve talepten uzak güvenli bir yerde saklamaya kayar. Yaşama tutkuyla bağlanma geriye sadece boşluk bırakmıştır, bu nedenle güvenli bir mesafeden gözetleme beş noktasında en iyi çözümmüş gibi görünür. Bilgi sanki arzulanan tatmini, kendini gerçekleştirmeyi sağlarmış gibi görünse de yedi noktasının soyutlamalarına ve şemalarına kaçmaya yol açar. Zihinsel bağlantıları harekete geçirme arayışı, beş noktasında odak noktası haline gelen kurumuş boşluktan daha iyi görünür. Yedi noktasına hareket ederek kendinizi gerçekleştirme ve tatmin elde etme için izleyeceğiniz rotayı çizmek, beş noktasında yapayalnız kalmaktan çok daha umut vericidir.

Yedi noktasının harita çıkarıp plan yapması da işlerin nasıl yapılabileceği, hatta nasıl olması gerektiği konusunda bir

fikir edinilmesini sağlar, iç döngü bizi tekrar bir noktasına getirir. Yedi noktasında pozitif olma ihtiyacı, bir noktasında savunmacı bir doğruluk inancının desteklediği bir tür militan iyi niyetlilik eğilimine götürür. Yedi noktasında oluşturulan idealleştirilmiş planın dışında, bu plana sadık kalmayan başkalarının eleştirisi bir noktasında devam eder. Bir kimsenin kendi iç akışında önde gelen nokta, her bir tipin ana noktası, özü diye adlandırılır. Bunun da nedeni, psikodinamik olarak ruhta daha kalın bir katman oluşturması anlamında sonra gelen enneagram tipinin özü olmasıdır. Her bir tip, ruhun içinde ruhun özüne bir karşılık ve bir tepki olarak görülebilir. Bu fikri biraz sonra daha detaylı ele alacağız.

Bir kişinin kendi noktasından sonra gelen nokta, bazı enneagram yazarları tarafından stres noktası olarak adlandırılmıştır. Düşünce şudur: Stresli durumlarda bu noktanın bakış açısına kayarız, onun zihniyetini, duygusal tonunu alır, davranış tarzını benimseriz. Bu kavram Naranjo'nun orijinal öğretisinin bir parçası değildir, tecrübelerime göre tam olarak doğru da değildir. Kişinin kendi noktasını takip eden noktaya oklarla gidilmesi, kişilikte en az direncin olduğu hat izlenerek daha doğru düşünülebilir. Bu daha savunmaya yönelik bir pozisyondur ve bu yüzden bizi ruhumuzun daha da derinlerine götürür. Egoyla ilgili durumumuz burada daha da sağlamlaştırılır, böylece ruhumuzdan süzülüp gelen daha güçlü bir gerçeğe karşı daha dayanıklı hale geliriz. Dolayısıyla, bu noktanın simgelediği düşünce yapısına hareket ettiğimizde, durumumuzu sorgulamaktansa daha sağlam bir hal alırız.

Stres altında daha savunmacı bir yapıya bürünürüz fakat durum her zaman böyle değildir. Son derece güç koşullar savunmalarımızı yarmak yerine bizi kendimizden uzaklaştırmayıp tersine daha fazla yakınlaştırabilir. Çoğumuz için sevdiğimiz birinin ölümü, bir araba kazası ya da ciddi bir hasta-

lık gibi olaylar yaşamlarımızda gerçekten bir dönüm noktası olabilir; bu tür olaylarda özümüze daha açık ve şeffaf olduğumuzdan, ruhumuzun derinliklerinde bir şeyleri kabullenir, kendi özümüzle daha yakınlaşırız. Kişisel tecrübem ve başkalarına dair gözlemim, gerginlik ve sıkıntı anlarında kendi kişilik tipimizin esas noktasına kayma kadar hemen sonraki noktanın esasına kayma olasılığımızın olduğudur. Savunmacılığa karşı içsel keşfe açıklık bizzat stres noktası ya da hatta stresin derecesi olmaktan ziyade değişkeni gibi görünür. Bu nedenlerle bu noktalardan esas nokta ve savunma noktası olarak söz etmek daha doğrudur.

Esas noktasına odaklanırsak, bu nokta ne anlama gelir ve enneagram kişilik tipimizin temelinde yatan bir katmanı oluşturan bu noktanın olası sonuçları nelerdir? Almaas tarafından Elmas Yaklaşımı'nda geliştirilen anlayış, esas noktamızın özelliklerinin ruhumuzun en sorunlu yapılarından biriyle ilişkili olduğudur; bu yapıya çocuk ruh adını vermiştir. Çocuk ruhumuz bilincimizin bir parçasıdır; çok küçükken gelişiminin içine hapsolmuş, geri kalan yanlarımızla birlikte olgunlaşamamıştır, bu nedenle bir yanımız deneyimsel olarak sanki bir çocukmuş gibi hissedilir. Bu basitçe, şu andaki halimizin daha genç bir modeli değildir; kabul görmemiş, tam olarak izin verilmemiş ve bir çocuk olarak desteklenmemiş yanımızdır. Onun nitelikleri –göreceğimiz üzere esas noktamızın özellikleridir– şu ya da bu gerekçeyle çocukluk çevremizde kabul edilemez bulunmuştur, dolayısıyla biz de kendimizin bu yönlerini baskılamayı öğrenmişizdir. Kişiliğimiz bu mühürlenmiş parçamızın etrafında, büyük ölçüde ona tepki olarak gelişmiştir. Özellikleri kabul görmediği için, enneagram tipimiz olan başka özellikler geliştirmişizdir, bunlar sonraki noktanın özellikleri olup enneagramın iç döngüsü boyunca hareket ederler. Anne babalarımızın onayladığı ve çevrenin

desteklediği bu parçalarımız olgunlaşmıştır; çocuk ruh geride kalırken yavaş yavaş bilinçaltımızda gizlenmiştir.

Yetişkin yanımız bir şeyler yapması gerektiğini anladığı zaman, çocuk ruhun varlığının farkına varırız, diğer yandan kendimizi onu bütünüyle ötelerken ya da unutmaya çalışırken buluruz. Onu biraz kilo vermemiz ya da daha fazla egzersiz yapmamız gerektiğinde fark ederiz, fakat bunlar olacağına kendimizi bonbon şeker yerken ya da uykuda buluruz. Vergi beyannamesini doldurmamız gerektiğinde, tüm iyi niyetimize rağmen kendimizi mümkün olan en son ana kadar bekler halde buluruz. Kısacası, eylemlerimiz ile ihtiyaç duyulan şeye özgü nesnel algımız uyuşmadığında çocuk ruh dikkatimizi çeker, bu nedenle kendimizi bölünmüş hissederiz dahası kendimizle çelişiriz. Çocuk ruhumuza rağmen hayatta kendimizi zorlayıcı, tehlikeli şeyler yaparken buluruz, ayrıca enerjimizin büyük bir kısmı yetişkin arzularımıza ayak bağı olmasından kurtulmak için harcanır.

Bütün çocuklar gibi, çocuk ruh da haz ilkesince güdülenir; sadece bir çocuğa zevk veren, eğlenceli gelen şeyleri yapmak ister. Bu nedenle, yetişkinlere özgü problem çözme, işte azim ve çabamızı sınayacak bir sorumluluk üstlenme, zor şeyler söylemeyi gerektiren bir arkadaşla ilgili bir şeyleri toparlama, düzene sokma gibi şeyler, çocuk ruhumuza çok ilginç gelecek şeyler değildir. Böyle olunca içeride ya bir öfke nöbeti geçirir ya da basitçe kımıldanmayı reddeder; yetişkin yanımız öfkeden çılgına döner ve yapmamız gerekenin sorumluluğunu almak konusunda ne yapacağını bilmez.

Çünkü ruhumuzun çocuk yanı, kişilik yapımızın daha derin bir katmanıdır, daha çok gerçekte olduğumuz gibi hisseder. Onunla, etrafında oluşan diğer katmanlardan daha köklü özdeşleşmişizdir. Bu bize çocuk ruhumuzun, bir şeyi başardığımızda ya da bazı beceri veya yeteneklerimizden do-

layı takdir edildiğimizde farkına vardığımız bir başka yönü nü açıklar. Çoğunlukla yapmış olduğumuz şeylerden gurur duymayız ve takdir edilmekten etkilenmeyiz, sanki gerçekte o işleri yapan biz değilmişiz gibidir. Böyle oluyorsa, çok derinden özdeşleştiğimiz çocuk ruhumuz işe karışmadığı içindir. Öyle ki, çocuk ruhumuz bilinç tarafından mühürlendikten sonra gelişen beceriler çoğunlukla gerçekten bize aitmiş gibi hissedilmezler ve üstelik onlardan çok az gerçek tatmin elde ederiz.

Çocuk ruhumuz özümüze erişim imkânını hâlâ elinde tuttuğu için, kişiliğimizin geri kalanından çok daha canlı ve yaşamsal önemde hissedilir. Bütün çocuklar gibi, içerideki bu çocuk da ilkel ve hayvansı eğilimlerin, oluşmaya başlayan benlik yapılarının olduğu kadar varlığın saf özelliklerinin bir karışımıdır. Onu iç çekirdeği öz olan, üstü daha olgun kişilik yapılarıyla katman katman örtülmüş, ruhun içinde biçimlendirilmiş bir yapı olarak betimlemek belki de en doğrusudur. O halde bilincimizle çocuk ruhumuza sızdıkça, çocukken elimizin altında olan, o zaman hissetmiş olduğumuz neşe, canlılık, merak, güç ve yaşam sevgisi gibi bütün temel özelliklerle kaçınılmaz olarak bağlantı kurarız. Varlığa özgü bir nitelik –esas noktamızın idealize edilmiş yönü– en güçlü şekilde ortaya çıkar, biz de çok kısa bir süre içerisinde o yöne döneriz.

Her ne kadar ilk önce çocuk ruhumuzla bağlantıya geçtiğimizde esas noktamızı, yani özümüzü oluşturan ennea tipinin en çocuksu ve en olumsuz nitelikleriyle bağlantı kursak da, çocuk ruhumuz eğer devam eden bilinçli yaşamımızın bir parçası değilse bu parçamızı eksik hissederiz. Çocuk ruhumuz gerçekte olduğumuz gibi hissettiği için, onunla bağlantıda olmadığımız zaman yaşamın gerektirdiği ne kadar yetişkin işi şey varsa hepsini yapabiliriz belki fakat onların içinde kalbimizi hissetmeyiz. Kalbimiz bağlantısı kopmuş hisseder,

uhumuzsa sanki önünde bir engel ya da bariyer varmış gibi
üsseder. Yaşamlarımız donuk ve sıkıcı, mekanik, gerçek tat
'e coşkudan yoksun hissedilir. Eğer kendimiz üzerinde yap-
ığımız çalışma çocuk ruhumuzu bilinçlendirmeyi ve onunla
ütünleşmeyi kapsamıyorsa, o zaman o da donuklaşır ve tat-
ninsiz bir hal alır. Çocuk ruhumuz, bu durumda kendimizi
;eliştirme çabalarımızdan uzaklaşır, dahası büyümemize en
üyük engeli oluşturur. Bildiğim kadarıyla çocuk ruh spiritüel
öğretilerde ele alınmamasına rağmen, bu yapı bilincimizle bü-
ünleştirilmedikçe gerçek anlamda bir değişim ve dönüşüm-
len bahsedemeyiz. Bilincimize taşınıp sindirilmedikçe, bu ço-
ukla özdeşleşmiş olarak kalır, asla tam olgunlaşamayız.

Diğer yandan, çocuk ruhumuzu deneyimleme çoğunlukla
'etişkin yanımıza bir tehdit ve tehlike oluşturur. Ruhumuzun
neraklı çocuksu büyülü düşünme şeklinde, sıklıkla çocuk
uhumuzun bilinçlenmesine izin verirsek, onun gerçekliği-
in birden gerçekleşeceğini sanırız. Sanki onu gizli kapaklı
utmanın, bilinçle bağlantısını kesmenin, aynı zamanda onun
;erçekliğinden yaşamlarımızın haberdar olmasını da engel-
ediğini sanırız. Aslında tam aksine, mesele: Çocuk ruhumu-
un ne kadar az bilincinde olursak ipler o kadar çok elimizde
lur; her çeşit davranış ve gizli güdüleri açığa çıkarma yaşamı
yle ya da böyle bizim için sorunlu hale getirir. Bunun yerine
ir kenara itildiğinde ya da kurtulmaya çalışıldığında, çocuk
uh, bütün çocuklar gibi kendini gösterebilmek ve gelişebil-
ıek için korunmaya ve onaylanmaya, ilgi gösterilmesine ve
evgiyle kılavuzluk edilmesine gereksinim duyar. Çocuklukta
öremediği sahip çıkılmaya ihtiyaç duyar, bunu ancak bizzat
endimiz ruhumuzda bir fark yaratarak sağlayabiliriz. Bu ona
ıüsamaha gösterme ya da onu maddeleştirme anlamına gel-
ıez, fakat bunun yerine onda var olma ve böylece yetişkin
ilincimizle bütünleşme anlamına gelir. Çocuk ruhumuz ger-

çekten büyümez, tersine izin verilir ve kabul görür; fakat öte yandan ona göre davranılmazsa bu içyapı zamanla incelir ve bilincimize nüfuz eder, bize çekirdeğindeki temel niteliklere erişme olanağı sağlar. Ruhun içerisindeki en nihayetinde hepsi de düşünsel yapılar olan bütün yapılar için, bu bir yapı değiştirme meselesi değildir, bilakis yapının çok daha geçirgen ve gözenekli bir hal alması, böylece bizim onun saklamış olduğu gerçeklikle daha fazla temas içinde olmamız meselesidir.

Çocuk ruhumuz, ennea tipimizin merkezinde bulunan özelliklere ve niteliklere sahiptir, tam çekirdeğinde o noktanın idealize edilmiş yönü vardır. Bir başka deyişle, her tipe özgü merkez noktasının idealize edilmiş yönünün özellikleri çocukken sahip olduğumuz, dahası desteklenmemiş özelliklerdir. Bu özellikler izin verilmedikleri ya da teşvik edilip desteklenmedikleri için onları baskılarız ve karşı noktasında ennea tipimizi geliştiririz. Ennea tipimizi geliştirirken bilinçsizce de olsa, kendi merkez noktamızın idealleştirilen yönünün özellikleri bizim özümüze daha yakın olmasına rağmen ennea tipimizin idealize edilen yönünün karakteristik özelliklerini bünyemizde toplamaya çalışırız. Tipimiz bu durumda, merkez noktamızı baskılayacak şekilde çalışır. Merkez noktamızın karakteristikleri gerçekten de bilinçlenmemiz için hayati önemde özelliklerdir, zira bizi daha derinlerdeki gerçeğimize daha fazla yakınlaştırır. Bunlar aynı zamanda ruhumuzda en eksik olan özelliklerdir. Bu nedenle her bir tip için, dokuz tiple ilgili her bölümün sonunda tanımlanan detaylı incelemenin çocuk ruh ve merkez nokta üzerindeki çalışmayı da içermesi gerekir. Aşağıda yer alan kısımda, her bir tipe özgü çocuk ruhu ve esas noktamızın idealize edilen yönünü bir istasyon olarak –yani bilinçte sürekli mevcut olabilecek bir durum olarak– kurma sürecini ve bunun da ruhumuzu nasıl dönüşüme uğratacağını kısaca tanımlayacağım.

Çocuk ruhumuzla ilk kez bağlantı kurduğumuzda, bu bağlantı genellikle esas noktanın olumsuz özelliklerini, çoğunlukla da onun en bebeksi ve en abartılı halindeki tutkuyu tecrübe etmeyle olur. Bilinçaltının karanlık köşelerinde gizlenen çocuk ruh, bizim bir parçamız olduğu için, tıpkı uzun zaman kapalı tutulmuş her canlı gibi biraz bükülmüştür. Bu yüzden, genellikle kendimizle ilgili olup bitenleri çok daha doğru bir şekilde, hatta daha kesin ve değişmez olarak deneyimlediğimiz çocuk ruhumuzun olumsuzluğuyla çoğu kez karşılaşmaktan korktuğumuz için kendi içimizde daha derinlere dalmak istemeyiz. Bu yanımıza kapıları kapattıkça, bizde onun değişmez ve değiştirilemez olduğu algısı uyanır ve böylece gerçekten de değişmez, dolayısıyla hiçbir zaman değişmeyeceği sonucuna varırız. Bu parçamız bilincimizde ne kadar çok gün yüzüne çıkarsa, o kadar çok tuhaf düşünce düzeltilir ve bu yanımızın olumsuzluğu değişime uğrar. Üstelik çocuk ruhun dış kısmının, onun en karanlık ve en zor özelliklerinin tümü olduğunu düşünüyor olabiliriz; hatta bilincimizle onun derinliklerine nüfuz ettikçe, özellikleri çok daha önemli olmaya başlar. Sonuçta onun çekirdeğinde, ennea tipimizin merkez noktasıyla ilişkili esas durumu tecrübe ederiz.

Aşağıda yer alan araştırmada, önceki bölümlerde verilen tip sıralamasından geriye doğru ilerleyecek, her birinin merkez noktasına giden okların tersine hareket edeceğiz. Daha önce yaptığımız gibi iç üçgenin üzerindeki ennea tipleriyle başlayacağız.

Ennea Tip Dokuzun Çocuk Ruhu

Ennea tip dokuzun merkez noktası, üç noktasındadır, o yüzden bir dokuzun çocuk ruhu ilk önce başkasının onayını alacak olan şeyi ortaya koymak için yalan söyleme ve aldatma eğiliminde görünür. Annesi kurabiyeden almamasını söyle-

mişken bir tane alan ya da hasta numarası yaparak okuldan kaçan küçük bir çocuk gibi, bir dokuzun ruhu bunu kendisinin yapmadığını, gerçekten midesinin bozulduğunu iddia eder. Yalan söyleme sevdasının ötesinde, her dokuzun kalbinde görülmek, parıldamak, fark edilmek ve dikkatlerin odağı olmak isteyen genç bir yer vardır. Öyle ki, onun dans etmesini ve alkışlanmasını arzulayan bir parça gösteriş vardır. Bir dokuzun fedakâr eğiliminin arkasında başarılı olmaya dair şartlanmışlık ve çoğunlukla da bir acımasızlık yatar, genellikle çok iyi gizlenmiş ve bilinçaltına itilmiştir. Dokuzlar genelde çok fazla ısrarcı görünmekten ve çok fazla yer kaplamaktan çekinirler, bu onların bilinçleri üzerine düşen çocuk ruhlarının gölgesidir. Yapmaya odaklanma bir dokuzun eylemsizliğinin, ataletinin temelini oluşturur, hatta çoğu zaman dokuzlar bir faaliyete giriştiklerinde kendilerini kaptırıp duramayacaklarından korkarlar.

Bir dokuz kendisine içindeki bu yapıyla ve onun özellikleriyle bağlantı kurma fırsatı tanıdıkça, gittikçe kendisini eksiklikleri daha tamamlanmış bir insan gibi görüp öyle tam hissedecektir. Gösterişçi eğilimler kendi bireyliğini içten bir tanımaya dönüşecektir. Kendi başına bağımsız biri olmasının çocukluğunda desteklenmediğini görecektir ve dolayısıyla onaylanmak, kabul görmek için kendisini yok sayar ve uyumlu bir hale gelir. Kişisel olarak değerli ve sevilir biri olduğu düşüncesine dönmesi kendisini, varlığın özel bir vücut buluşu, paha biçilmez bir inci, koşullanmasının sınırlarından bağımsız göz alıcı ve parlak bir varoluş olarak gerçekleştirmesini sağlar. Giderek kendisini tanımlayan her benlik imgesinden ya da düşünsel yapıdan bağımsız hale gelmekle birlikte, kişiliğin uykudan uyandırıldığı bir dünyayla bağlantı kurabilecek ve etkileşime geçebilecektir.

ENNEA TİP ÜÇÜN ÇOCUK RUHU

Ennea tip üçün merkez noktası altıdır, bu da bir üçün etkili ve sakin kisvesinin altında çok korkmuş bir çocuk bulunuyor demektir. Utangaç, ürkek, çekingen ve kendine güveni olmayan bu çocuk ruh, dünyayı düşmanca ve kötücül bir yer olarak algılar. Diğerleri tehdit edici görünür, bazen tam da bu konuda, başkalarının kendisini elde etme peşinde oldukları paranoyasını geliştirir. Öte yandan bir üç, ne kadar çok başarı elde ederse etsin ve ne kadar dışarıda başarı kazanmış olursa olsun, kendisini yüreğinin derinliklerinde hâlâ, hayatta kalma mücadelesinde zayıf karakterli biri olarak görür. Aslında bir üçün kazanma çabalarının hepsi de dehşet verici çocuk ruhuna karşı bir tepki –bu yanını alt etme ve karşı koyma çabası– olarak görülebilir. Bu da neden hiçbir başarının onun için yeterli olmadığını bize açıklar. Çocuk ruhuyla birleşip onu hazmetmeksizin, içindeki korku ve güvensizliği hiçbir statü ya da güçle aşması mümkün değildir. Çocuk ruhun bakış açısından bir üçün görüntüsü, bu korkmuş ve olgunlaşmamış yanını saklama çabasından ibarettir.

Ayaklarını bastığı zemini doğası gereği sarsıntılı ve desteksiz hisseden bu çocuğa dört elle sarılmak, bir üçün gelişimi için şarttır. Korkusunun daha çok farkına varıp onu kabullendikçe ve ruhunda ne kadar büyük bir itici güce sahip olduğunu gördükçe, içindeki kaygılı çocuk kendisini korunmuş ve böylece daha fazla güvende hissedecektir. Kendini kabullenme zamanla korkusunu bir içsel güvene, desteğe, huzur ve rahatlığa dönüştürecektir, ayrıca bir üç çok küçük bir çocukken sahip olduğu tam da bu özelliklerinin, ilk çevresi tarafından nasıl da hoş görülmediğini ve desteklenmediğini anlayacaktır. Belki de aile koşulları esas iradesinin ilk somutlaşmış haline karşı çıkmış ve sonuçta onu aşındırmış olabilir; ya da işleri kolaylıkla yapabilmesi onu anne babası ya da kardeşle-

ri nezdinde kıskançlık ve nefretin bir hedefi haline getirmiş, kendisine olan güvenini sarsmış olabilir. Psikodinamikleri ne olursa olsun, bir üçün çocuk ruhu, bilinciyle bütünleştikçe, içdünyasında kendisini daha fazla güvende ve sağlam hissedecektir. Kendisinin gerçek temel yapısı olarak özü vasıtasıyla, ruhu varlığın desteğiyle rahatlayacaktır. Kaygılı ve huzursuz çocuk ruhu tarafından kamçılanan azimliliği zamanla iç huzuruna ve gerçek iradenin gayretsizliğine dönüşecektir.

ENNEA TİP ALTININ ÇOCUK RUHU

Her altının ruhunda dokuzu çok andıran, gizli kalmak isteyen, dışarı çıkıp dünyayla yüzleşmek istemeyen, sadece rahat/huzurlu olmak ve eğlendirilmek isteyen küçük tembel biri vardır. Bu nedenle altılar çoğunlukla dinlenirlerse hareketsiz ve uyuşuk bir hal alacaklarından, bir daha asla hareket edemeyeceklerinden ya da tekrar canlı olamayacaklarından korkarlar; diğer yandan da yaşamlarında ihtiyaç duydukları şeyleri ihmal edeceklerinden korkarlar. Elbette ki bunun da nedeni bilinçten gizlenmiş, eğlence ve keyfin tadını çıkarmaktan başka hiçbir şey yapmak istemeyen genç yanıdır. Bu içsel uyuşukluk gerçekten de bir altının korkusunun merkezidir, büyük ihtimalle içindeki her şeyden çok daha fazla bu eğiliminden korkar; eğer yanlış iradesiyle kendisini zorlamayı bırakırsa bütün istek ve iradesi kaybolacak, kendisi de bir tembellik bataklığına saplanacaktır. Eğer çaba göstermezse hiçbir şey olmayacağından ve yaşamının boşa gideceğinden korkar.

Bir altı kendisinin çabalamayı bırakmasına cesaretle fırsat verip kendisi olmasına izin verdiğinde öncelikle herhangi bir şey yapmaya karşı isteksizlik ve hareketsizlik hissedebilir. Zamanla çocuk ruhunun tembelliği ve uyuşukluğu benzemeye çalıştığı şeye dönüşür, o da varlığın sevgi dolu tutumu, ilahi varlıkla kucaklaşma duygusu, kendisinin sevgiden oluş-

tuğunu ve var olan her şeyle bir olduğunu bilmedir. Evrenin sevimliliği ve iyiliği –yaşayan günışığı boyutu– benlik algısının parçası haline gelecek ve varlığa gün geçtikçe son derece girift bir şekilde bağlandığını fark etmesiyle ruhundaki korku yavaş yavaş azalacaktır. Sonuç olarak var olan her şeyle kendi doğasının aynı olduğunu ve bütün benlik algıları ve diğer şeylerin aldatıcı olduğunu kabullendikçe, başkalarının korktuğu düşünce yapısının tamamı ortadan kalkar. Varlıkla birlikte, kendi içdünyası ve varlığın bütün dışarıdaki şekillerde devamlılığını algılaması olarak, gerçekten güvenle dayanabileceği dayanağı bulmuş olur.

ENNEA TİP BİRİN ÇOCUK RUHU

Bir birin ahlaklı, dürüst, dik ve namuslu duruşunun içinde, iyi olmak ve doğru şeyi yapmak dışında başka kaygısı olmayan küçük bir çocuk vardır. Sadece oyun oynamak, güzel vakit geçirmek ve yaşamın ona sunduğu bütün harika şeyleri kucaklamak ister, küçük bir yedi gibi. Bir birin çocuk ruhu çikolatanın her bir parçasını tatmak ve diğer bütün çocukların kurabiyelerinden bir ısırık almak ister. Eline geçirdiği her şeyin en iyi kısmını hemen yemek isteyen küçük bir oburdur; aynı zamanda biri monotonlaştığında diğerine atlayabilmek için üç farklı etkinliği bir arada yapmak ister. Açgözlülüğü, sarı ya da haz prensibinin baskılanmış temel niteliğinin keyif düşkünü olarak hedonizmin çarpık görüntüsünü oluşturduğu hedonistik bir seviyeye ulaşabilir. Çok bilindik Moral Majority adlı sivil toplum kuruluşunun elleri para kasasında ya da pantolonu aşağıda, rezil bir durumda yakalanan sözcüsü ya da Protestan bir Hıristiyan bu tensel zevklere düşkün ve hedonist çocuk ruhtan bir sızıştır.

Bir, yargılarının ve özeleştirisinin ötesine geçtikçe ve ayrıca kendisinin bu zevk peşinde koşan çocuk yanına izin ver-

dikçe, çarpık görünümleri zamanla değişime uğrayacaktır. Günahkârlık suçlamalarının ve başkalarının kusurlarının arkasında bizzat çocuk ruhuna karşı bir savunma girişimi olduğunu anlayacaktır. İyi olmak için çok çaba harcar, çünkü eğlenme ve oyun oynama arzusunun kabul edilemez olduğu mesajını daha çok küçük yaşta almıştır. Hazzın bizzat kendisi tabu gibi görülen bir şeydir, bu yüzden yaşam zor bir iş ve ağır bir sorumluluk yüklenme meselesi haline gelmiştir. Çocuk ruhunun arzularına sızıp onları iyice kavradıkça, bu arzuların altında yatan bizzat yaşamın içindeki sevgi ve hazla bağlantı kuracaktır. Yaratma keyfi, varlığın eseri ve tecellisi kalbini dolduracaktır; dikkatini her şeyin kusurlu ve yanlış oluşundan, hepsinin ne kadar mükemmel olduğuna çevirecektir.

Ennea Tip Yedinin Çocuk Ruhu

Görünüşte her yüce gönüllü ve vurdumduymaz yedinin içinde çok pinti, elinde tuttuğunu kimseye vermeyen ve içine kapanık bir çocuk ruh vardır, bu bir küçük beştir. Sahip olduğu şeyleri inatla ve ısrarla elinde tutar, bırakmaz, başka çocuklar şekerlerine ve oyuncaklarına ulaşamasın ve onun elinden alamasınlar diye hepsini saklar. Kaybetme korkusu ve bir kıtlık algısıyla hareket ettiğinden, ruhunda boşluk hisseder ve artık onu ayakta tutan bir desteğin önüne çıkmayacağı korkusunu taşır. Bir yedinin görünürdeki sosyallik, iyimserlik ve yaşama olan ilgisine karşın, içindeki bu genç kısım yaşamdan saklanmak ve onunla uzaktan bağlantı kurmak ister. Dahası, bu çocuk ruh öncelikle kendi aklına ve zekâsına güvenen, modası geçmiş küçük bir ukala da olabilir. Büyük olasılıkla, bir yedinin çocukluğunda onun toplumdan uzaklaşma, yalnız başına olma ve içine kapanma eğilimlerine izin verilmemiştir; ayrıca çok daha dışadönük, canlı ve hareketli olması gerektiği

mesajını almıştır. Zihinsel becerilerinin, daha fazla doğuştan ve sezgisel bir anlayış kazanma pahasına desteklenip geliştirilmiş olma ihtimali vardır; bu beceriler onu kendisini diğer çocuklardan kopuk hisseden bilgiç birine döndürmüş olabilir. Bir yedinin aydınlık ve neşeli görünüşü, onun ruhundaki kıtlık ve ait olamama, ailesinin ya da bir grubun parçası olmama, uygun olmama duygularına karşı bir savunma ve maskeleme biçimi olmuştur.

Bir yedi için, işler konusunda neşeli, iyimser ve coşkulu olma gereksinimiyle bu çekingen, korkmuş ve toplumdan uzaklaşmış genç yanını kabullenmek çok zordur. En zor hissedilen şeyse çocuk ruhunu –kavrulmuş bir ruhsal boşluk ve kuraklık içindeki çocuk ruhunu– yönlendiren kıtlık algısıdır; başlangıçta bağlantı kurmak bir yedi açısından hayati bir tehdit gibi algılanır. Bu parçasını yargılamayı ve reddetmeyi bıraktıkça, tamahkârlık ve yalnızlaşma eğilimleri de o kadar çok dönüşüm geçirecektir, özellikle sonuçta ayrı bir varlık olma –ki böylece geri kalan varlıklardan kopmuş biri olma– anlayışı sorgulanırken. İnek, ürkek ve kitap kurdu olma özellikleri gerçek ve somutlaşmış bilmeye, elmas bilincinin bilgiliğine dönüştürülecektir. Varlıktan ve başkalarından nihai ayrılma söz konusu olurken ve diğer yandan içindeki çölde özün bütün çiçekleri açacak, ruhu gerçekten doğrudan doğruya fark edecektir. Bütünün bir parçası olduğunu hissedecek, ayrılmanın mümkün olmadığını deneyimsel olarak anlayacak ve kendi iyiliğinin tepkisel değil gerçek olduğunu görecektir.

Ennea Tip Beşin Çocuk Ruhu

Her içe dönük, çekingen, sessiz ve sakin beşin içinde bir parça sekizi andıran bir çocuk ruh yaşar; bu ruh bir yandan ödeşmenin, diğer yandansa kilolarca dondurmayı bir çırpıda mideye indirmenin hayalini kurar. Dışarı çıkıp üstünü başını kirlet-

mekten, başka çocuklarla kozlarını paylaşmaktan ve yaşama tutkuyla sarılmaktan zevk alır. Çocuk ruhu, bazen arabasının içinde tek başına giderken başka sürücülere küfrederken, bazen televizyonda futbol maçı izlerken hakeme bağırdığında ya da bazen akşam haberlerini dinlerken politikacıları sahtekârlar diye lanetlerken ortaya çıkabilir. Bir beşin çocuk ruhu biraz zorba ve dar görüşlü bağnaz olabilir; kendisinin haklı olduğuna inanan ve başka olasılıklara kapalı biri olabilir. Savunmacı olup algılanan herhangi bir zayıflığı inkâr edebilir, herhangi bir meydan okuyuşta saldırıyla karşılık verebilir. Kendisine haksızlık ettiğini düşündüğü kişilerden öcünü almak isteyerek cezalandırıcı ve intikamcı olabilir.

Bir beş açısından, çocuk ruhunun bu eğilimleri son derece tehditkâr görünen hevesli ve atılgan bir yaşama bağlılığın göstergesi olduğundan, onları kabul edip izin vermek zorlayıcı olabilir. Bir çocuk olarak yaşama candan ve tutkuyla bağlılığı, o ya da bu sebeple desteklenmemiştir. Canlılığı ve yaşam coşkusu, gücü ve cesareti –kırmızının temel yönünün kendisinde somutlaşması– körelmiştir. Kırmızının temel yönü ilk göründüğünde çocuk ruhunun intikamcı ve kendi kendine hak arama, öç alma eğilimleri, anlaşılan ruhunun bu boğuculuğa karşı verdiği tepkiler olabilir. Kendi içindeki kırmızıya izin verilmemiş olmasına tepki olarak, bir beş geri çekilip hayat enerjisi ve canlılığından kendisini koparır. Dinamik ve canlı çocuk ruhunun görünmesine izin verdikçe, bir beş canlılığıyla tekrar yavaş yavaş bağlantı kuracak ve gün geçtikçe kendisini daha fazla yaşamın bir parçası olarak görecektir. Çocuk ruhuyla bütünleştikçe, işin içine kalbi ve karnı da karışacağından, bilmişliği daha kapsayıcı ve somut bir hal alacaktır. Bilinmeyenle yüzleşme cesareti gösterdikçe, hayatı gittikçe heyecan verici ve merak uyandıran, kendisini cesaretle ve tamamen kaptırdığı bir maceraya dönüşecektir.

ENNEA TİP SEKİZİN ÇOCUK RUHU

Hem kendisinin hem da başkalarının dayanıklılığını test etmekten, yaşama hükmederek onu kontrol altında tutmaktan, zorlukların üstesinden gelmekten hoşlanan sert, güçlü ve anlayışsız sekizin içinde muhtaç, ilgi meraklısı, yalnız kalmış, biraz ikiye benzeyen, sevilmek ve kabul görmek için can atan bir çocuk ruh yatar. Bir sekizin çocuk ruhu başkalarına mümkün olduğunca yakınlaşmak, onlara sokulmak ister; üstelik de bu konuda oldukça talepkâr ve ısrarcı olabilir. Bir sekizin güç gösterisinin altında başkalarına muhtaç olma, reddedilmekten korkma, güvensizlik, derin bir yalnızlık ve üzüntü gibi zayıflık olarak değerlendirdiği ne kadar duygu varsa, hepsiyle dolu olan bu çocuk ruhu bulunur. İrtibatlı olduğu ve sevgi dolu özelliklerinin bir çocuk olarak istenmediği kanısıyla, bir sekiz bağlı olduğu herkese aslında "Canın cehenneme!" diyerek tepki vermiş ve hiç kimseye, hiçbir şeye ihtiyaç duymadığını kanıtlamaya koyulmuştur. Tıpkı savunmasız karnını bir duyarsızlık maskesi altında saklaması ve süreç içerisinde açıklığını ve kavrama gücünü kapatması gibi hissettiklerini saklamıştır.

Bir sekiz kibirliliğinin, reddedilme algısının ve muhtaçlık duygusunun arkasındaki savunmacılığıyla temasa geçtikçe, sanki bütün dünyası çökecekmiş gibi hissedilebilir. Ruhundaki bu "zayıf" yerleri hissetmemek için yapabileceği her şeyi yapmıştır ve onları ortaya çıkartacak olursa, genellikle kendisinin hayatta kalamayacağı algısına kapılmıştır. İhtiyaç haliyle ve acılarıyla bağlantı kurdukça, kalbi tekrar açılabilir ve ruhu da nüfuz edilebilir bir hale gelebilir. Kendisiyle bir kez daha bağlantı kurulabilir, gittikçe daha ince ve savunmasız bir ciltle gerçeklerle temas ettiğinden, gün geçtikçe yaşamla bağlantısının daha da arttığını fark edecektir. İhtiyaç duydu-

ğu şeyleri elde etmek için, yaşamla mücadele etmek yerine, gerçek doğasıyla ruhunu rahatlatmayı, yumuşatmayı ve birleştirmeyi keşfedecektir; onun balı andıran nektarı, birleştiren altın şeklinde ruhunu dolduracaktır. Gerçekle savaşmak yerine onunla birleşecek ve giderek daha fazla kendi varlığına tam anlamıyla teslim olurken korktuğu şartlı teslimi değil, aradığı tatmini ve sevgi dolu kavuşmayı bulacaktır.

ENNEA TİP İKİNİN ÇOCUK RUHU

Bir ikinin sevecen, verici ve yardımsever dış görünüşünün arkasında rekabetçi, kıskanç ve kindar, birazcık dördü çağrıştıran bir çocuk ruh bulunur. İkiler kendilerini sevimli ve nazik, fedakâr ve alçakgönüllü göstermeye çalışırlar; bunların hepsi de çocuk ruhlarının daha karanlık eğilimlerine çok fazla bir tepki olarak görülebilir. Bu, annesinin ya da öğretmeninin dikkatini çeken bir başka çocuğa, "Senden nefret ediyorum!" diye haykırmak isteyen, o çocuğun saçını çekip ne kadar berbat ve aptal olduğunu söyleyen içerideki küçük bir çocuktur. Kimin kaç tane pasta, kurabiye aldığına acayip dikkat eden, en çok ve en iyisini almaya gayret eden, istediğini elde edemezse kin ve garezle karşılık veren biridir. Kıskançlıkla doludur, başka çocukların kendisinde eksik olan şeye sahip olduklarını ve kendisinden daha iyi, daha sevimli ve sempatik olduklarını düşünür. Huysuz, başkalarını çekiştiren, kindar ve alıngan biri olabilir.

Bir iki için, çocuk ruhunun olumsuzluğunu ve değersizliğini başlangıçta kabullenmek ve hoş görmek oldukça zordur. Açık kalpli ve zararsız biri olduğuna dair oynadığı rolü tehlikeye atar; fakat her şeyden önemlisi ona öncelik tanır. İşte bu, bir ikinin ruhsal güçlerinin farkına varıp kendisini gerçekleştirmesi için tam da gerekli olan şeydir. Bir iki çocuk ruhuyla bağlantı kurdukça ve onu reddetmek, yargılamak, ötelemek

yerine kalbini ona açtıkça, öncelikle kendi bilincini kazanacaktır. Bu durum, benmerkezci olmanın kendisini anne babasının onaylamayacağı bir konuma soktuğunu öğrenmiş olan bir iki için tam bir tabudur. İhtiyaçlarına kulak verip onları karşılayarak, dürtülerine tepki verip inisiyatif kullanarak, limitlerini tanıyıp başkalarınınkine göre ayarlayarak daha fazla kendisine odaklandıkça, gerçekten de kendisini daha çok merkezine aldığını keşfedecektir. Bu, korktuğu olumsuz bir şey değildir, sevgi kaybının ifadesi ve kendisine daha bencil olma demek değildir, bilakis varlıkla kişisel bağlantısı için bir geçiş alanıdır. Başkalarındansa kendisine daha çok dikkat ettikçe, bir başka ifadeyle içinde ilahi varlığın kıvılcımıyla daha fazla bağlantı kurdukça, kendisinin nokta olarak farkına varacaktır. Yörüngesinde döndüğü başkalarını kendi varoluş noktası olarak almak yerine, kendisinin varlıkla yekvücut olduğunu, kendi evreninde bir yıldız olduğunu keşfeder.

Ennea Tip Dördün Çocuk Ruhu

Bir dördün dramatik, ciddi ve duygusal dış görünüşünün içinde patronluk taslayan, zorlayıcı ve ısrarcı, biraz biri anımsatan bir çocuk ruh vardır. Bu çocuk ruh, diğer bütün çocukların uygun davranıp davranmadığına kafayı takar; hiçbirinin sıranın önüne geçmeye çalışmadığından, elbiselerinin temiz ve düzgün olduğundan, davranışlarının iyi olduğundan emin olmak ister. Ayrıca dikkatli ve kuralcı, kurallara uymayan herkesi eleştiren, kendisinin hep iyi olduğunu, mükemmel davrandığını sanan bir iyilik timsalidir. Doğruluk ve dürüstlük açısından titiz biridir, diğer çocuklar kötü oldukları zaman epey sinirlenir. Onlar düzeltilmeleri gereken sorunlu çocuklardır; işte burada onlara dair bir kusura işaret edildiğinde, dördün onları savunmacılıkları kadar problemleri nedeniyle suçlama eğilimini görürüz.

Bir dördün bu kendini beğenmiş ve alıngan küçük çocuk ruhu kabullenmesi zordur, çünkü onu en büyük eksiklik ve kusuruymuş gibi hisseder, çok büyük bir kendine saldırıya ve kendinden nefrete yol açar. Saldırganlığını içine çekip kendisine yönelmektense, kendi çocuk ruhunu bilinçlendirmesi gerçekten içindeki acının büyük bir parçasıdır. Onu ne kadar çok görürse, o kadar çok onun savunmacılığını ve doğru olma gereksinimini kabul edecektir; böyle yaparak ruhu yavaş yavaş onun kontrolünü bırakabilecektir. İçinde duyduğu başkalarını kontrol etme ve onlara istediğini yaptırma ihtiyacını anlaması, yaratılmışların mükemmelliğini, daha da önemlisi bizzat kendi mükemmelliğini algılama eksikliğini ortaya koyacaktır. Çocuk ruhuyla daha çok bütünleştikçe, ruhunun saflığına, parlaklığına ve doğal ışıltısına çocukluğunda nasıl izin verilmediğini ya da yansıtılmadığını görecektir. En çok içselleştirdiği parlaklık yönüyle bağlantıyı kaybettiğinden kendisini zedelenmiş hisseder, sonra da tepkiyle yabancılaşma, kopma ve kendisi dışında bağlantı özlemine dayanan bir kişilik geliştirdiğini fark eder. Çocuk ruhuyla bütünleştikçe, içindeki küçük iyi niyetli yanı o kadar olağanüstü bir içsel bütünlük, mükemmellik ve zarafet duygusuna dönüşecektir. Kıskançlık ya da kuramadığı bağlantı için yas tutup özlem duyarak yaşamaktansa, aradığı tamlığı, noksansızlığı içinde bulacaktır, üstelik oradaki çimenlerin gerçekten son derece parlak olduğunu keşfedecektir.

Bu kısa açıklamaların içsel keşfimiz ve ruhumuza dair anlayışımızın genişletilmesine yönelik işaretçiler olarak görülmesi amaçlanmıştır. Merkez noktasının niteliklerinin, bizim en fazla savunmaya geçtiğimiz ve genellikle en çok yargıda bulunduğumuz özellikler olduğunu hatırlamakta yarar vardır. Bu nedenle, çocuk ruhumuz bizim pek de görmek ve kabullenmek istemediğimiz bir parçamız olabilir. Bu, önceki

malzemeyi kavramayı ve kabul etmeyi, kendi tipimize dair bilgileri kavramaktan çok daha güç bir hale sokabilir. Kendi deneyimlerime göre, çocuk ruhumuzu gerçekten algılamaya kendimizi açmamız çok uzun yıllar azimle çabalamayı gerektirir. Önümüzdeki en büyük engel, bu parçamızla ilgili yaptığımız değerlendirmeler, vardığımız yargılar ve özeleştirimizdir, bunların yanı sıra üst benliğimizle olan bağlantımızı koparmak içsel keşfimiz için şarttır. Kendimizle ilgili çalışmamızın bu kısmı zor bir kişisel yüzleşme olmasına rağmen, son derece ileriye dönük ve faydalı bir çalışmadır, ayrıca gerçek yetişkinler olarak gelişimimiz buna bağlıdır.

12. BÖLÜM

ALT TİPLER

Hem Ichazo hem de Naranjo tarafından öğretildiği gibi enneagram kuramına göre, her birimizin bir tane içgüdüsü vardır; bu içgüdümüz alt tipler diye bilinen diğer güdülerimizden çok daha merkezi bir zihinsel meşguliyeti ifade eder. Ichazo'nun koruma içgüdüsü, sosyal içgüdü ve çevreye uyum içgüdüsü olarak; diğer yandan Naranjo'nun ise kendini koruma, sosyal ve cinsel içgüdü olarak adlandırdığı üç tane içgüdü vardır. Bunları Şema 2'de görebiliriz. Her ne kadar Ichazo koruma ya da kendini koruma içgüdüsünü, duygusal tatmin ve düşünsel ihtiyaçların karşılanmasını da içine alacak şekilde genişletmiş görünse de, bu içgüdüsü öncelikle fiziksel olarak hayatta kalma ve yaşamı sürdürmeye odaklanmıştır. Sosyal içgüdü başkalarıyla bir bütün olarak toplumla ya da bir grupla olan ilişkimize odaklanır. Cinsel ya da uyum içgüdüsü ise çok yakın ilişkilerimizle ve çevreye ya da başkalarına uyumlu olma ihtiyacımızla ilgilidir. Teori, bu alanlardan bir tanesinin her birimiz için daha merkezi bir kaygı ya da ilgi alanı olduğuyla devam eder. Tıpkı ennea tipimiz gibi, alt tipimiz de değişmez. Bu yaşam alanı her birimiz için bir odak noktasıdır, her şeyden önce onun tatmin edilmesine yöneliriz. Neredeyse kutsal düşüncemize duyarlılığımızla aynı şekilde,

yaşamın bu alanına duyarlı olduğumuz söylenebilir; bu alan kendimizi kırılgan ve korunmasız hissettiğimiz, bu yüzden de enerjimizin çoğunun aktığı bir alandır.

Canlanıp hemen harekete geçmemizi sağlayan özel içgüdü, bizim tipimizle ilişkilendirilen tutkunun en fazla telaffuz edildiği içgüdüdür. Bir başka deyişle, örneğin sosyal bir ikiyseniz, sosyal duruşunuz ya da statünüzü içeren durumlar çerçevesinde en fazla gurur ve kibriniz telaffuz edilecektir. İçgüdüsel tipinizin ne olduğuna karar vermenin, yani ennea tipinize özgü tutkunun yaşamınızın en çok neresinde göze çarptığına dikkat ederek içgüdüsel tipinizi belirlemenin bir yolu budur.

Aşağıda yer alan içgüdüsel tiplerin her birinin tanımlarında ve beraberindeki şemalarda göreceğimiz üzere, her bir alt tipin tarzını ve temel ilgi/kaygısını tanımlayan bir sözcük ya da ifade vardır. Bu açıklayıcı sözcüklerden çoğunu Naranjo'dan öğrenmiş olmama rağmen, bazı durumlarda, hangisinin daha doğru ve kesin göründüğüne bağlı olarak Ichazo'nun tanımlayıcılarını kullanıyorum.

Naranjo tarafından ortaya konulan kuramın bir diğer katmanı da, bizim baskın yanımız olmayan iki içgüdü için açıklayıcı sözcüklerin değiştokuş edildiği katmandır. Sözgelişi açıklayıcı sözcüğü, görev olan sosyal bir altıysanız eğer, kendini koruma alanındaki çalışma ve işleyişiniz cinsiyete bağlı olarak ya güç ya da güzellik tarafından, buna karşılık ilişki sahasındaki çalışmanızsa içtenliğiniz ve sıcaklığınız tarafından belirlenecektir. O halde eğer erkekseniz, samimi ilişkilerde tavrınızın sıcak ve dostça olmasına karşı, kendini korumayla ilgili durumlara maçolukla yaklaşabilirsiniz. Her bir tip için, bu değişim ve dönüşümün sonuçlarının neye benzediğini tanımlamaktansa, ben burada bu bilgileri, sadece daha fazla keşif için destek olarak veriyorum.

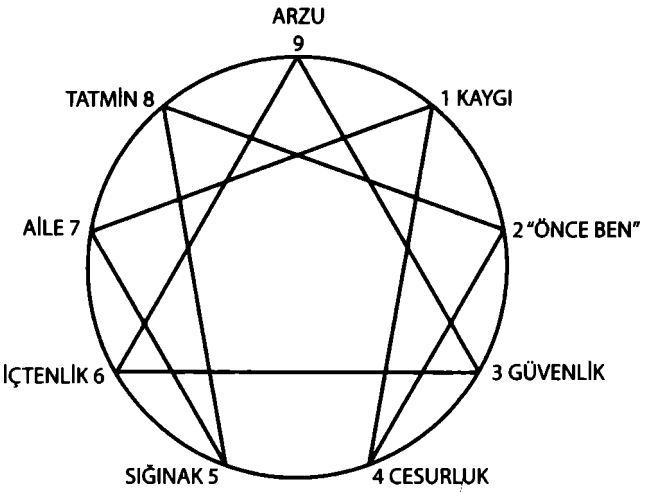

ŞEMA 6
KENDİNİ KORUMA ALT TİPLERİ

Hepsi de temel bir ennea tipinin –tip dokuzun– farklılaşması olarak görülebilecek olan, ennea tiplerinin bizzat kendileri gibi alt tiplerin her biri de içgüdüsel enneagramların her biri üzerinde, dokuz noktasının farklılaşmaları olarak görülebilir. Kendini koruma alt tiplerinin tümü, dokuz noktasındaki tanımlayıcı arzunun gösterdiği gibi hayatta kalma ihtiyaçlarının çeşitlemeleri, açlıklar, özlemler ve arzular olarak görülebilir.

O zaman yirmi yedi içgüdüsel alt tipe dönelim ve kendini koruma tipleriyle başlayalım.

9 · ARZU

Bir dokuz açısından kendini korumanın odak noktası iştahının ve açlığının doyurulması, yani arzularının tatmin edilmesidir. Daha önce tutkusu olarak tanımladığımız tembelliği, burada zaruri olmayan tatminlerin yerine gerçekten ihtiyaç duyduğu şeyler için kendisini gösterir. En derin seviyede bu,

ıaddi doyum ve hazların yerini gerçekte manevi doyumlar dığında ortaya çıkar. Bu gereksiz olanın ikamesine çok daha ızeysel düzeyde bir örnek, gerçekten besleyici bir öğün ye- ek yemeye ihtiyacı varken bir kutu çikolata yemesi olacak- :. Ayrıca iştah/arzu sözcüğü, kendini korumacı dokuzların, da alımı konusunda hissettikleri güvensizlikten dolayı, as- ıda ihtiyaçları olandan çok daha fazlasına aşırı düşkünlük, ıha çoğuna sahip olma ve yeme eğilimlerini belirtir.

1 · KAYGI

ɜmel ihtiyaçlarının karşılanması kendini koruyan birler için ıdişeyle doludur. Temelde, ihtiyaçlarının karşılanmasını hak lecek kadar iyi olmadıkları düşüncesine sahiptirler, dahası ı yüzden bir şeylerin ters gideceği ve yaşamlarının tehlike- ɜ gireceği korkusuyla endişelenip üzülürler. Bu kendini ger- kleştiren bir kehanet haline gelebilir, onların öncelikli olarak 'leme geçmesine ya da endişelerinden dolayı işleri yüzlerine ɔzlerine bulaştırmalarına neden olabilir. Birisi yaşamlarına ve ırlıklarını sürdürmelerine tehdit oluşturacak olursa öfke tut- ıları tetiklenir, mükemmel olmadıkları ve dolayısıyla kendile- ıi yaşamaya değer bulmadıkları için ruhlarının çok daha de- ılerinde kendilerine duydukları öfkelerinin bir yansımasıdır.

2 · "ÖNCE BEN"

ɜndini korumacı İkiler ihmal edilmekten ve gereksinimleri- n karşılanmamasından korkarlar, böylece hayatta kalma en- şelerinin dışında, başkaları onlara özen gösterip ilgilensin ye, onlar da başkalarına ilgi gösterirler. Fedakâr bir duruş- ı vardır, bu meşhur Yahudi anne sendromudur, buna göre ıne her şeyden önce başkalarını düşünüyor ve kendisini her- sten sonraya bırakıyormuş gibi görünür; ama aslında kendi

adına onları bu şekilde yönlendirmektedir. Gururlanma, kibir tutkusu burada gizli bir hak ve imtiyaz duygusu olarak ortaya çıkar; hatta öyle ki çektikleri acıların telafisi olarak diğer insanların onlara ilgi ve özen göstermeleri gerektiği inancı ve mutfakta yemeklerin en iyi kısmını kendilerinin hak ettikleri düşüncesi şeklinde görülür.

3 • GÜVENLİK

Kendini korumacı üçler, iç huzuru ve güvenliği, yeterince para ve dünyada sağlam bir yere sahip olmayla aynı kefeye koyarlar. Bu düşünceyle, daima tehlikede hissettikleri varlıklarını sürdürme ve hayatta kalmalarını güvenceye almak için bıkıp usanmadan çabalarlar. Bu hiç ara vermeden çalışan, kendi başına bir yerlere gelmiş ve servet edinmiş, yaşamını hâlâ tehlikede hisseden bir işkoliğin alt tipidir. Yalan tutkusu burada, büyük miktarda servet ve para biriktirmenin, ruhun eksikliğini duyduğu güveni vereceğine dair kendini aldatma şeklinde ortaya çıkar. Yalan söyleme aynı zamanda özlemini çektikleri güvenliği sağlayacağını düşündükleri şeyi elde etmek için kullanılır.

4 • CESURLUK

Ichazo tarafından kendini korumacı dörtler için kullanılan *savunma amaçlı eylem* kavramının karşıtı olarak, Naranjo tarafından bu alt tiple ilişkilendirilen *cesurluk* kavramı kullanılır. Ichazo, John Lilly ve Joseph Hart'tan alıntı yaparak savunma amaçlı eylemi "birinin gelecek hayalini korumak"[1] olarak tanımlar. Kendi koşullarıyla sınırlanmaktansa, istedikleri ve hayatta kalmak için sahip olmaları gerektiğini hissettikleri şeylerin peşinden aceleyle giderler. Kendilerini korumak için harekete geçerler ancak sonuçları göz ardı ederler, aslında ya-

şamlarını tehlikeye atarlar. Kendini korumacı bir dört, sözgelişi olmazsa yaşayamayacağını düşündüğü her önüne gelen güzel bulduğu şeyi satın alır, sonra da kendisini borç batağına saplanmış bulur. Ya da bir başka örnekte, sıkıcı bir işin zorlama ve kısıtlamalarına dayanamayacağını hissederek, tedbiri elden bırakıp hemen kendisini egzotik bir adaya atmak için bilet satın alabilir. Kıskançlık tutkusu burada başkalarının sahip olduğu düşünülen hem güvenlik hem de maddi tatminleri istemeyle birlikte umursamazca onları elde etmeye kalkışmada kendini gösterir.

5 · SIĞINAK

Bu başlıkta, kendini korumacı beş alt tipi için Ichazo'nun kullandığı sığınak kavramını, Naranjo'nun kullandığı yuva, ev kavramına tercih ettim çünkü bu ifadenin kendini korumacı bir beşin aradığı duyguyu daha çok aktardığını düşünüyorum. Kendini korumacı beşler, yeri geldiğinde kendilerini dış dünyadan soyutlayıp inzivaya çekilebilecekleri ve sığınabilecekleri güvenli bir yer bularak hayatta kalmalarını garanti altına almak isterler. Bu nedenle zihinleri kişisel bir sığınak yaratma ve tetikte olmayla meşguldür. Kişisel alanlarını ve özel yaşamlarını korurlar, bir kendilerini gözetme ve kollama yolu olarak başkalarından ve dünyadan ellerini eteklerini çekerler. Para ve servet tutkusu bu alt tipte, toplumdan uzaklaşıp münzevi bir yaşam sürmenin yanı sıra sahip olduğu kaynakları, özellikle de parayı istifleme şeklinde açığa çıkar.

6 · İÇTENLİK

İçtenlik ve sıcaklık, kendini korumacı altıların tarzını anlatır. İçten, cana yakın ve dost canlısı insanlardır; varlıklarını sürdürmeyi güvence altına almanın bir yolu olarak kendilerini

başkalarına sevdirmesini bilirler. Bu alt tip için Ichazo'nun kullandığı kavram olan *etkileme*, kendilerini koruma anahtarı olarak gördükleri şeyin bu olduğuna işaret eder. Başkalarını varlıklarını sürdürmelerine bir tehdit olarak algıladıklarından, kendini korumacı altılar arkadaş olmak için sevimliliklerini kullanırlar ve diğerlerinin kendileri aleyhine dönme olasılıklarını bertaraf etmek amacıyla onlarla işbirliği yaparak uyumlu olmaya çalışırlar. Korku tutkusu, onların kendini koruma konusundaki bu endişeliliklerinde görünür.

7 · AİLE

Aile kavramı ilk olarak Naranjo tarafından kendini korumacı yediler için kullanılmıştır. Ichazo'nun kullandığı koruyucular kavramı aynı tarzın farklı bir ince ayrıntısını yansıtır: Kendini korumacı yediler, bir yakınlık, sevgi ya da bağlılık hissettikleri kimselerle birleşerek ve onları önemseyerek varlıklarını sürdürmeyi güvence altına almaya gayret ederler. Aile reisine dönüşürler, genişlemiş ailelerine ilgi ve özen gösterirler. Korumacı yediler, komşuları altının dostluğunu paylaşırlar; yüce gönüllü, destekleyici ve babacan görünürler. Açgözlülük tutkusu burada, hayatta kalma umudu aşılıyormuş gibi duran, ister düşünceler, teoriler, besin destekleri, isterse çabucak zengin olma planları olsun her şeyin tadına bakma açlığı olarak ortaya çıkar.

8 · TATMİN

Kendini korumacı sekizler ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayacak şeylere odaklanmışlardır, ayrıca ihtiyaçları olduğunu düşündükleri şeyi, çoğunlukla gerçek ihtiyaçlarının giderilmesi uğruna silip süpürürler. Bu yüzden tatmin dürtüsü, gerçekten ihtiyaç duydukları şeyin ne olduğunu bulup çıkarma-

ya çok az yer bırakır. Kendini koruma konusundaki güvensizlikleri, hem kendi çöplükleri olarak gördükleri çevrede hem de yardım ve destek etrafındaki davranışlara hâkim olma ve onları kontrol etme durumunda açığa çıkar; örneğin buzdolabındaki hangi yiyecekten ne kadar yendiğine ya da kocasının parasını tam olarak nerelere harcadığına göz kulak olma gibi durumlarda kendini belli eder. Arzu ve şehvet tutkusu, tatmin dürtülerinin doymak bilmez açgözlülüğünde açığa çıkar.

9 · KATILIM

Sosyal dokuzlar bir ait olma dürtüsüne sahiptirler, aslında eksikliğini çektikleri kesinliğe gereksinim duyarlar. Sosyal ortamlarda gerçekten hoş karşılanıp karşılanmadıklarına dair duyarlılıkları nedeniyle rahatlamaya ihtiyaç duyarlar. Genellikle bir gruba nasıl dahil olacaklarını bilmediklerini düşünürler; sonra kendileri olmak yerine, toplumsal olarak kabul edilebilir davranış ve iletişim şekillerini taklit etmeye çalışırlar. Bu, kaçınılmaz olarak onlarda gerçekten iletişim kurmadıkları hissini bırakır ve dolayısıyla dışlanmışlık algılarını pekiştirir. Bu, toplumsal teamüller aracılığıyla katılma girişimi, tembellik tutkusunun burada ve sonuçta dokuzların başkalarıyla yüzeysel ilişki kurma eğilimlerinde nasıl ortaya çıktığını gösterir.

1 · UYUMSUZLUK

Sosyal birler, kendilerinin sosyal beceriksizlik, uyumsuzluk ve güvensizliklerini sertlikle ifade ederler. Hem kendilerinin hem de başkalarının sosyal açıdan nasıl davranmaları gerektiği konusunda katı ve değişmez fikirleri vardır, diğer yandan bu fikirlerine uyulmadığında öfke tutkuları ortaya çıkar. Bir toplantıda olanların akışına uymaktansa, olması gerektiğini düşün-

dükleri şeyi zorla kabul ettirmeye çalışırlar. Kendiliğindenlikten rahatsızlık duyarlar, gerek kendileri gerekse başkalarının bir şeyleri yanlış ya da uygunsuz yapacağına dair temelde yatan korkularını yansıtırlar. Sosyal standartlarına uymadıkları için başkalarına karşı eleştirel bir tutum takınırlar, onları hatalı ve yanlış bulurlar; ait olmak için yeteri kadar iyi olmadıklarına dair temel algılarına karşı bir reaksiyon oluştururlar.

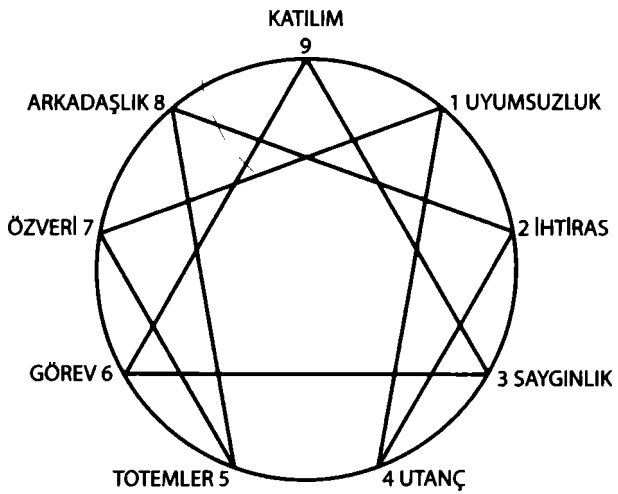

ŞEMA 7
SOSYAL ALT TİPLER

2 · Hırs

Sosyal ikiler sosyal tırmanıcılardır, toplumsal hiyerarşinin son derece farkındadırlar; dahası uyumlu olmama, ait olmama duygularını gidermenin bir yolu olarak kabul görmeyi ve en üsttekilerle uyumlu olmayı kafalarına koyarlar. Kimlerle arkadaşlık ettikleri, kimlerle ilişkide bulundukları ve bu insanların ne kadar önemli oldukları onlara sosyal statü hissini verir. Gurur ve kendini beğenmişlik tutkusu bu noktada,

kendini doğrulamada ve peşinde koştukları bir pozisyona ve statüye kavuştukları zaman oluşan değerli olma duygusunda ortaya çıkar. Aynı zamanda üyesi oldukları ya da bağlantı kurmayı arzuladıkları grup her neyse onda önemli ya da yıldız gibi görülmek yerine, sıradan ve önemsiz görünmeyi reddedişlerinde görülür.

3 · SAYGINLIK

Sosyal üçlerin kendilerini başkalarıyla ilişkilendirebilir hissetmelerinin yolu, saygın bir görüntüye sahip olmalarından geçer. Ichazo tarafından (Lilly ve Hart vasıtasıyla) verilen bu alt tipin tanımında "iyi bir toplumsal imaja ihtiyaç duyma"[2] vardır. O halde sosyal üçler için odak noktası nasıl göründükleridir; olumlu görünmek, iyi görünmek amacıyla belli bir sosyal grubun değerlerine uymak için görüntülerini değiştireceklerdir. Tıpkı sosyal ikiler gibi, onlar da toplumsal açıdan önemli olmayı arzularlar; fakat ikilerden farklı olarak önemli olmayı ilişkide oldukları kişilerden dolayı değil, bizzat kendileri için isterler. Yalan söyleme tutkusu burada saygın bir imaj yaratmak için ne yapmaları gerekiyorsa onu yapmaları durumunda açığa çıkar. En büyük yalanları ise yarattıkları bu imajın tam da kendileri olduğunu söylemeleridir.

4 · UTANÇ

Sosyal dörtler, var olmanın doğru bir yolu olduğu düşüncesine sahiptirler; bu şekilde olmadıkları için de sürekli utanç duyarlar. Çok temel bir uygun olmadıkları algısının yanı sıra uygun olmak için gerekenleri de düzgün yapamayacakları duygusunu taşırlar. Sosyal dörtler resmi ve biraz da sert olma eğilimindedirler; tutum ve davranışlarına çok dikkat ederler. Uygun davranış sergileme, yoğun sosyal yetersizlik algılarını

örtme girişimi olduğundan onlar için çok önemlidir. Sosyal dörtlerin gözünde diğer insanlar sahip oldukları standartlara kendilerini uydurmuş gibi görünürler, bu nedenle onlara karşı kıskançlık tutkuları harekete geçer, kendilerine olan nefretleri utanç duyma şeklinde yine kendilerine döner.

5 · TOTEMLER

Sosyal beşlerin, Lilly ve Hart'ın Ichazo'nun tanımıyla ilişkilendirdiği gibi, "istediği hayat standardına ulaşmak için kahramanları"[3] vardır. Toplumsal hiyerarşinin oldukça bilincindedirler; *totem* sözcüğünün de belirttiği gibi, totem direğindeki yüzlerden bir tanesi olmayı isterler. Totem, sosyal bir grubu ya da aileyi temsil eden bir sembol ya da bir işarettir; bir sosyal beşin gölgesinde yaşadığı ve aynı zamanda olmayı arzuladığı şeydir. Toplumsal arketiplerin son derece farkındadır ve onları bünyesinde barındırmak ister; bir örnek haline gelmek ya da bir bilgi kaynağı olmak ister. Silsile içerisinde bir sonraki sırada olmayı arzuladığı özel bir alanda uzmanlaşabilir ve öyle görünmeyi ister. Açgözlülük ve hırs tutkusu bir tutunma noktası olarak, kendisine sosyal statü sağladığını düşündüğü ne varsa orada kendini gösterir.

6 · GÖREV

Bir sosyal altı için, toplumsal rolü olarak gördüğü şeyi görev aşkıyla yerine getirmek var olmanın tek yoludur. Sosyal güvensizlik hissini bir inanışa, bir gruba ya da kendisinden daha güçlü olduğunu düşündüğü bir lidere dayanarak, dahası vefalı, saygılı, uyumlu ve yumuşak başlı birine dönüşerek aşmaya çalışır. Sadık ve fedakârdır, hatta düşündüğü şey her ne olursa olsun yetkili kişi adına görevini yerine getirirken ya-

laka ve dalkavuktur. Korku tutkusu burada, otorite figürüne karşı çıkma ve toplumsal kuralları çiğneme korkusu şeklinde görünür.

7 · FEDAKÂRLIK

Sosyal yediler, kişisel özgürlüklerinden ve arzularından toplumsal idealler uğruna vazgeçmeleriyle karakterize edilirler. Başkalarına karşı yoğun bir yükümlülük duygusu taşırlar, öte yandan sorumluluk olarak gördükleri şeyleri yerine getirmek için kendilerini feda etmeleri gerektiğini sanırlar. Fedakârlıkları, hayalini kurdukları ve gerçekleştirmek için planlar yaptıkları bir geleceğin emrindedir; bahsi geçen gelecek onlara aidiyet hissi, sosyal kabul ve eksikliğini duydukları sosyal statüyü vermeyi vaat eden bir gelecektir. Açgözlülük ve oburluk tutkusu, bu sosyal rahatlık algısına ve kendilerine verileceğine inandıkları bütün her şeye duydukları açlıkta kendisini gösterir. Ichazo (Lilly ve Hart aracılığıyla) *sosyal sınırlamalar* tanımlayıcısını kullanarak bu alt tipi "toplumsal faaliyetlerini önceden belirleyen"[4] bir tip olarak tanımlar. Tanım, bu tipin ince bir ayrıntısını vurgulayarak sosyal yedilerin, toplumsal güvensizlik hissinden kurtulmak için sosyal katılımlarını haritalandırma ve planlama eğilimlerine işaret eder.

8 · ARKADAŞLIK

Sosyal sekizler, çok yakın dostane sosyal ilişkiler sürdürerek ait olmama duygularını aşmaya çalışırlar. Biriyle çok yakın ahbap olmak, sosyal sekizlerin sosyal güvensizliklerinden kurtulmak için çözüm olarak gördükleri bir şeydir. Arkadaşlık sonsuz güven ve bağlılığı ifade eden çok derin bir bağdır, bir kardeşlik hissi ve aynı arkadaş tayfasının bir üyesi olmaktır. Bir sekizin eğilimlerini baskılama ve kontrol altına alması

sosyal sekizler bakımından, toplumsal ilişkiler alanında ortaya çıkar. Güveni ya da dostluğu sarsan davranışlar bir kan davasıyla sonuçlanabilir, dahası suiistimaller bir sosyal sekiz için bağışlanması hiç de kolay olmayan şeylerdir. Arzu ve şehvet tutkusu başkalarıyla kurulan bağların tutkulu ve sahiplenici doğasında kendisini belli eder.

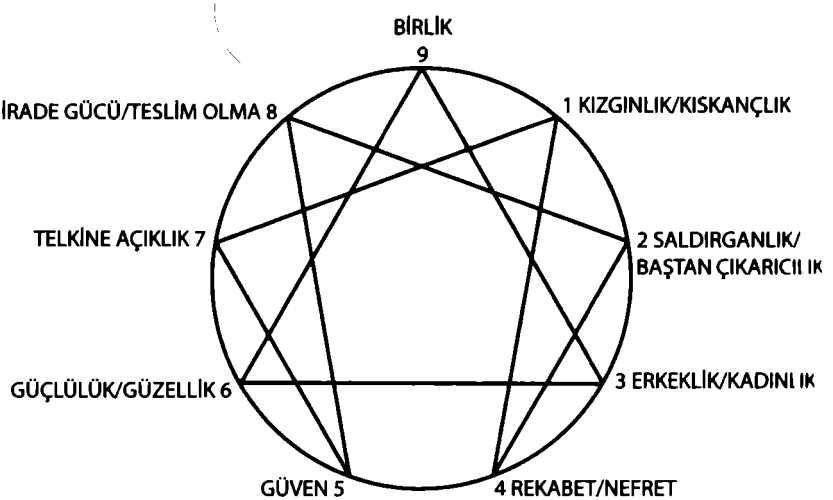

ŞEMA 8
CİNSEL ALTTİPLER

9 · BİRLİK

Cinsel dokuzlar, mutluluklarının anahtarıymış gibi görünen, hem bir başkasının hem de toplam birliğin sevgi arzusuyla yönlendirilirler. Bir başkasıyla tamamen birleşme, cinsel dokuzlar tarafından eksikliklerinin giderilip tam olmak için ihtiyaç duydukları şeymiş gibi gelir. Başkalarıyla kolayca birleşme eğilimindeyken, süreç içerisinde kendileriyle olan bağlantılarını kaybederler. Birleşmeye gerçekten ihtiyaç duydukları şeyin –gerçek doğalarının, kendi özlerinin– yerine bu bir başkasını

:oyma, cinsel bir dokuzun tembellik tutkusunun kalbidir. Bu ıütün cinsel tiplerin ilk örneği olduğundan, varlıkla bağlantının :opmasından kalan bu boşluğu bir başkasının sevgisiyle dol- lurma girişimi aşağıda yer alan alt tiplerin hepsinde ortaktır.

1 · KIZGINLIK/KISKANÇLIK

:insel birler hayat dolu, neşeli, hareketli, geveze ve coşkulu ir davranış tarzına sahiptirler. Bu sürekli coşkun olma hissi, insel "kızgınlıklarının" kişilik tarzlarına sızmasıdır. Daima laha mükemmel birinin çıkagelip sevgililerini çalmasından orkarlar; eğer hayatlarında biri varsa, sevgililerinin başka irini arzulama belirtileri yüzünden sürekli tetikte olurlar. ğer bir eşleri yoksa daha iyi başka birinin kendilerinden çok, evgi gayeleri için arzu edilebileceğine ikna olmuşlardır. Icha- o'nun söylediği gibi, "Başkasıyla birleşme her zaman daha ıükemmel bir başkası tarafından tehdit edilir."[5]

2 · SALDIRGANLIK/BAŞTAN ÇIKARICILIK

:hazo bu alt tipin anahtar sözcüğü olarak yalnızca saldırgan- ğı vermişken,[6] Naranjo bir ikinin kadın baştan çıkarıcılık tar- ı ile erkek ikinin saldırganlık tarzını ayırmıştır. Arzu edilir lmaları konusundaki güvensizlikleri nedeniyle cinsel ikiler, insiyetlerine bağlı olarak diğer kişiyi ya baştan çıkarırlar ya a ilişkiye zorlarlar. Cinsel ikiler bir kere, yine cinsiyetleri- e bağlı olarak sevgililerini kendi istedikleri şeyi yapmaya a zorlarlar ya da kandırırlar. Her iki cinsiyetin cinsel ikileri enellikle elde etmesi zor eşlere karşı güçlü bir cazibeye sa- iptir. Kadın ikiler arzu edilmeyi saplantı haline getirmiştir, :kek ikilerse birleşmek için bütün engelleri aşmayı takıntı apmıştır. Kibir tutkusu burada arzu edilmek ya da edilme-

mek konusunda aşırı duyarlılıkta kendisini dışa vurur; hatta bazen birinin gerçekleştirdiği cinsel zafer sayısından duyulan bir gurur olarak görülür.

3 · ERKEKLİK/KADINLIK

Cinsel üçlere göre, fiziksel ve cinsel çekicilik arzu edilmenin anahtarıymış gibi gelir; öyle olunca kendi cinsiyetlerinin özelliklerini vurgularlar. Genel bir tarz olarak, erkekler cinsel güçlerini ve erkekliklerini abartırken, kadınlar da kadınlıklarına yoğunlaşırlar. Birini cezbettiklerinde, o kişinin ruhsal eril ya da dişil ideal özelliklerini de edinirler; yani psikiyatr Carl Jung'un terminolojisiyle ifade edecek olursak, bir başkasının *"anima"* ya da *"animus"*unda kendilerini şekillendirirler. En çekici görünme konusunda başkalarıyla rekabet edebilirler, öte yandan başarılı olmak arzu edilir olmakla ölçülür. Yalan söyleme tutkusu bu noktada sevginin cevap olduğu, sevilmek için kendilerini sevgili ideallerinde yaratmaları gerektiği ve sonuçta bu görüntü oldukları konusunda kendilerini aldatmalarında ortaya çıkar. Bu tutku aynı zamanda rakiplerine üstünlük sağlamak ve arzuladıkları gayeye ulaşmak için iki yüzlülüğü kullanmalarında görünür.

4 · REKABET/NEFRET

Cinsel dörtler kendi cinsiyetlerinden olan başkalarıyla, sevgiyi bulma çabası içinde yarışırlar. Rekabetçilikleri, onların sevginin zor bulunan bir şey olduğu ve bu nedenle de elde etmek için savaşılması gerektiği konusundaki algılarına dayanır. Rakiplerini ve sevgi nesnelerini, kendilerinin rekabetten daha iyi olduğuna ikna etmeye çalışırlar; diğer yandan kendilerine meydan okuyan rakiplerinin "yok olması" dilekleri nefretin

bir göstergesidir. Arzu nesnesinin seçimine onu başka kaç kişinin istediğine göre karar verilir, böylece tercih rekabetten doğar. Cinsel dörtler sadece ilişki alanında rekabetçi olmakla kalmazlar, zira rekabet onların baskın davranışsal özelliğidir fakat ilişki konusu yarışmacı yanlarının en fazla telaffuz edildiği alandır. Kıskançlık tutkuları, hem başkasının olan ya da başkasının arzuladığı birini istemelerinde hem de rakiplerine duydukları nefretlerinde kendisini gösterir.

5 · GÜVEN

Cinsel beşler, çekiciliklerinde güvenden, ilişki kapasitesinden ve cinsel performanstan yoksundurlar. Bu da, onların yetersiz ve istenmez olduklarına dair hislerine bir telafi olarak gösterdikleri sahte güvene rağmen cazibelerinin sonunu getirmelerini güçleştirir. Ichazo'nun söylediği gibi cinsel bir beş, çekingenliklerinin ve engellemelerinin üstesinden gelmek için "kendisini güvende hissedebileceği, ona adeta sığınak olabilecek birine ihtiyaç duyar."[7] Cimrilik tutkusu burada, reddedilme korkusuyla sevgisini saklayışında ve sevgi nesnesine bir kere gözünü diktikten sonra ona sıkıca tutunuşunda görülür.

6 · GÜÇLÜLÜK/GÜZELLİK

Cinsel altılar, cinsel çekicilikleri ve arzu edilirlikleri konusunda temel bir kendinden şüphe eden tutuma sahiptirler. Esasında sevilmeme endişesini taşırlar, bu nokta korku tutkularının en fazla yüzeye çıktığı yerdir. Başkalarıyla yakın ilişki kurmaktan korkarlar ve korkularını, abarttıkları güçlülüklerinin (erkeklerde) ya da güzelliklerinin (kadınlarda) arkasına saklamaya çalışırlar. Erkek cinsel altılar maçoluklarını vurgu-

larlar; erkeksi, cinsel yönden güçlü ve çetin görünme çabasındadırlar. Duygusal bakımdan katı yürekli, küstah ve kibirli görünebilirler. Kadın cinsel altılarsa cazibelerini ön plana çıkarırlar; gerçek anlamda başka birine bağlanmayla ilgili korkularını yatıştırmanın bir yolu olarak cezbetme yeteneklerini kullanırlar.

7 · Telkine Açıklık

Cinsel yediler, bağlantı kurdukları her neyse, ister fikirler ve planlar isterse insanlar olsun onunla birleşme eğilimindedirler. Bu nedenle kolayca etki altında kalırlar, özellikle de cazibesine kapıldıkları kişiden ya da sevgililerinden çok etkilenirler. Bir ilişkilerinin olması beklentisi yol haritası çıkarıp planlar yapmalarına yol açar; ilişkileri gelecek içinde düşünülüp hemen ufukta görünen sonsuz olasılıklarla gayet güzel projelendirilir. Bu nedenle bu alt tipteki yediler, hem kolayca etkilenip yönlendirilmeleri hem de bir ilişki hakkında çabucak sayısız hayale kapılmaları bakımından telkine açıktırlar. Açgözlülük tutkusu burada, cinsel yedilerin sahip olabilecekleri çok sayıda çekicilik özelliklerinde ve biriyle uzun süreli, derin ve yoğun bir ilişki kurma konusunda yaşadıkları güçlükte kendini gösterir.

8 · İrade Gücü/Teslim Olma

Erkek ve kadın cinsel sekizlerin her ikisi de eşlerine sahip olmaya ve onları kontrol etmeye çalışırlar. Cinsel sekizler açıkça zorbalık edip hâkimiyet kurabilirken, bu yaptıkları aslında sevilme ve istenilme konusunda duydukları güvensizliği örtme çabasıdır. Hem kadın hem erkek cinsel sekizler ilişkiyi bir zafer olarak görürler; dahası savunmasız, incinebilir ve bağımlı

olmamak için ilişkide gücü ellerinde tutmak isterler. Kadın cinsel sekizler, kontrollerini layık olduğunu düşündükleri sevgililerine ya da eşlerine bırakmayı isterler, hatta çok fazla kontrol altındayken bile tutkulu bir teslimiyet görüntüsü sergileyebilirler. Arzu ve şehvet tutkusu bu alt tipte, bir sekizin sevgilisinin vücuduna ve ruhuna sahip olma arzusunda ortaya çıkar.

13. BÖLÜM

KANATLAR

Enneagram dilinde kanatlar, bir enneagram tipinin her iki tarafındaki noktaları ifade eder. Orijinalinde Naranjo'nun sunduğu teoriye göre, her bir ennea tipi kanatların orta noktasıdır. O halde ennea tiplerini anlamanın diğer yollarına ilaveten, her bir ennea tipi kendisine komşu iki noktanın karışımı olarak görülebilir. Enneagram yazarları arasında özellikle Don Riso, kapsamlı şekilde kanatlar hakkında yazmıştır. Birinin enneagram tipini kanatların bir karışımı olarak görmek yerine, Riso kanatlardan birinin en güçlü olduğunu belirterek bu baskın kanada dayanan bir alt tipler şeması geliştirmiştir. Buna göre onun kanat yaklaşımında üç değil iki nokta kullanılır. Bu, ennea tiplerine bakmanın ilginç ve merak uyandırıcı bir yoludur, ayrıca bir kez daha enneagramın nasıl çok boyutlu bir sembol olduğunu, birçok yorum düzeyine izin verdiğini bize gösterir. Benim sunduğum şeyin farklı bir bakış açısı vardır, kanatların farklı şekillerde anlaşılıp tarif edilmesini okuyucunun karıştırmaması için Riso'nun yaklaşımından bahsettim.

Her ennea tipine kanatlarının bir etkileşimi gözüyle bakmak, bazı içsel dinamiklerimizi –güçlerin hareketini ruhumuzda ennea tipimizle bağlantılı inançlara, duygulara, tutum ve davranışlara yol açan itme ve çekmeleri– anlamamızın ay-

ınlatıcı bir yoludur. Naranjo'nun kanatlar tanıtımında ince ir ayrıntı vardır, o da bir ennea tipinin "arkasındaki" noktaın "önündeki" noktaya denk gelmesidir; enneagramın çevesinde saat yönünde hareket edildiğinde, sözgelişi bir yediyeniz, altı noktası sekiz noktasına denk gelir ve sonuç ennea p yedi olacaktır. Kanatlarla ilgili çok fazla şey olduğu için, u konuyu ayrıntılara inerek daha da karmaşıklaştırmak veya eliştirmek niyetinde değilim, bununla birlikte denenebilecek ir düşünce olarak bırakacağım.

Kanatları anlamak aynı zamanda bize, psikodinamiklerimiz içinde –kişiliğimizin oluşum yıllarında, özel bir biçimde ıhumuzu şekillendiren her birimizin içinde işleyen güçlere– faydalı bir içgörü sağlayabilir. Çocukluk ve gençlik yılarınıza dönüp baktığınızda, bazen tipinizin kanatlarından ir tanesinin, bazen de diğerinin daha baskın olduğunu fark lersiniz. Tipiniz sanki bu farklı bağlantı noktalarındaki kaatlardan her biriymiş gibi gelebilir. Bazı insanlar büyürken, imlikleri kendi ennea tiplerinde oturup sağlamlaşıncaya adar sarkaç misali bu iki kanat arasında gidip geldiklerini crübe etmişlerdir. Çoğu insan, yetişkin olarak hâlâ daha ıhunda kimi zaman bir kanadın, sonra diğerinin çekişlerini sseder.

Aşağıda yer alan her tipin kanatlarının karşılıklı etkileşimrinin kısa tanımları bilerek kabataslak verilmiştir çünkü bir yleri çok fazla somutlaştırmak niyetinde değilim. Bunun erine sizlere, kendi kanatlarınıza bakıp onları keşfetmenizin r yolunu göstermeyi umuyorum. Her bir tipi, zihinsel sapntıların, temel eksiklik hallerinin ve tutkuların karşılaştığı r merkez noktası olarak görmek özellikle verimlidir. Aşada kanatların farklı görünüş ve seviyelerinin kesişimleriyle rlikte, her bir ennea tipinin belli karakteristiklerinde nasıl

ortaya çıktıklarına göz atacağız. Daire etrafında hareket ederken enneagram tiplerini gösteren Şema 3'e başvurmamız kolaylık sağlayabilir.

Ennea Tip Dokuzun Kanatları

Bir kanadında intikamcı benlik (sekiz) diğer kanadındaysa güçenik benlikle (bir) bir dokuz, bir yanda enneagramın kötü çocuğu diğer yandaysa iyi çocuğunun arasına sıkışmıştır. Güçlü içgüdüsel dürtüler sekiz noktasında ortaya çıkar ve bir noktasında da güçlü üst benliğin yasaklamalarıyla karşılaşır. İster istemez sonuç dürtüleri köreltmek ve hareketi durdurmak olur. Bunlar iki farklı yönde –çoğu zaman ümitsiz bir mücadele gibi hissedilen– son derece güçlü çekişlerdir, bu yüzden ennea tip dokuzlar içdünyalarına karşı duygusuzlaşıp içten ziyade dışa dönükleşirler. Yoğun ve çoğunlukla bilinçdışı uyumsuzluklar ve anlaşmazlıklar nedeniyle dokuzlar, çatışmalardan mümkün olduğunca kaçınarak bir şeyleri uyumlu hale getirip bu uyum ve düzeni, korumaya çalışırlar.

Ennea Tip Birin Kanatları

Miskin benlikle (dokuz) dalkavuk benliğin (iki) ortasında yer alan bir, bir yanda kendi özüne karşı uykuda diğer yanda gurur duyan bir kanada sahiptir. Dokuz tarafında, kendisine dair hissettiği büyük ve derin bir değersizlik ve kendini bırakış varken, iki tarafındaysa kendini şişirme ve büyüklük taslama vardır. Şu durumda bir elde değersizlik, diğerinde kendini aşırı değerli görme bulunur. Sonuç birin kendisini esasında eksik ve kusurlu hissetmesidir, fakat nefsin öldürülmesiyle dokuzun dışa dönüklüğüne ek olarak, ikinin kibriyle kötülük dışa doğru yansıtılır, böyle olunca başkaları kötüdür ve düzeltilmeleri gerekir.

Aynı zamanda dokuzun herkes tarafından sevilme ve kucaklanma talebiyle, ikinin kendisini herkesi sevmeye ve herkes tarafından da sevilen biri olmaya zorlaması arasına sıkışmış birler çaresizce üst benlikleriyle özdeşleşir ve mükemmel olmaya çalışırlar. Ayrıca kaçınılmaz olarak, bu aşırı sevgi taleplerini karşılama konusunda kendilerini aslında yeterince iyi hissetmemek durumunda kalırlar. Mükemmel olmama duygusu, dokuzun yetersizlik ve değersizlik duygularının kesişiminden ve ikinin temel reddetme duygusunu karşılamaktan gelir.

Ennea Tip İkinin Kanatları

Bir tarafta gücenik benlik (bir), diğer tarafta kendini beğenmiş, kibirli benlikle (üç) ikiler bir yandan kendilerini kusurlu/eksik hissedip diğer yandan mükemmel bir görüntü sunma arzusu taşırken, mükemmel biri olma konusunda içsel bir zorlamaya sahiptirler. İçeride ve dışarıda mükemmel olmak için bu gereksinimlerin karşılanması olanaksızdır; bu nedenle bir iki kendisini umutsuz hissederek kurtuluşu başkalarında arar ve böylece onlara bağımlı hale gelir. Bir bakış açısından birin yüksek ahlaklılığı, üçün ikiyüzlülüğü ve ahlaksızlığıyla karşılaşır, sonuçsa ikilerin kendilerini sürekli suçlu hissetmeleridir. Bir başka açıdan, biri andıran iyi bir insan olma dürtüsüne ilaveten üçü çağrıştıran başkalarını etkileme dürtüsü, bizi ikinin diğer insanların kendisini sevilen biri olarak tanıması ve onaylaması için onlara bakış biçimine götürür. Üstelik üçün kendisini bir birey olarak yaratma güdüsüne birin iyi olma gereksinimi eklendiğinde, ikinin gerçekten iyi ve sevilen bir insan imajında kendisini gösterme ve şekillendirme güdüsü ortaya çıkar.

ENNEA TİP ÜÇÜN KANATLARI

Bir yanında dalkavuk benlik (iki), diğer yanında melankolik/hüzünlü benlikle (dört) üçler doğal bir yön ve devinirlik duygusunun eksikliğini çekerler; aynı zamanda kendilerini varlıktan kopmuş ve terk edilmiş hissederler. Sonuç, kendilerini doğal her ruhsal derinlik ve dinamizm duygusundan uzaklaşmış hissetmeleridir; bu nedenle yaşamlarını kendilerinin dış görünüşlerinde, yaratmış oldukları imajlarında sürdürmeleri gerektiğini düşünürler. Ayrıca kendilerini ve yaşamlarını yaratıp koruyan, küçük tanrılar haline gelmek zorunda olduklarını hissetmeye başlarlar. Bundan başka, ikinin başkalarına bağımlılığıyla dördün terk edilmişlik duygusu arasına sıkışmış olan üçler başkalarına güvenmekten ya da onlara yönelmekten vazgeçerek kendilerini tamamıyla kendine güvenen, bağımsız ve kendi kararlarını kendisi veren biri olarak tecrübe ederler. Duygusal açıdan bakıldığında, her ikisi de depresyon ve umutsuzluk eğiliminde olan en duygusal iki ennea tipi arasına sıkışmış olan üçler harekete geçip kendilerini yapmakta oldukları eyleme bırakırlar, başarıya odaklandıklarında hissettikleri şeyle bağlantılarını kaybederler.

ENNEA TİP DÖRDÜN KANATLARI

Kendini beğenmiş, kibirli benlikle (üç) cimri benliğin (beş) orta noktası olarak dört, kendi yasalarını koyan ve evreni oluşturan bağımsız bir işletimci olma duygusuyla, en nihayetinde ayrı bir varlık olma duygusunun karşılaştığı noktadır. Sonuçta, yoğun bir hayatın dinamizminden ve başkalarından uzaklaşma duygusu ortaya çıkar. O halde dörtlerin ana dürtüsü bağlanmak ve ilişki kurmaktır; hem kendilerinde hem de başkalarında özgün olanla bağlantı kurmaktır. Öte yandan, beşin kuru boşluğuyla etkileşimden ve üçün içsel anlamsızlık ve hiçlik hissinden kaynaklanan duygusal durum, dörtte

yapayalnız çaresizlik ve umutsuzluk olarak görülür. Üçün ruhunda hissettiği hiçlik, hem beşi hem de üçü tanımlayan bir duygudur.

Bir başka açıdan, üçün başarı ve hedefe yönelme özelliğiyle birlikte beşin bağlantı kopukluğu ve yalnızlık hissi, dördün gerçek bir ruhsal kaynağa yeniden bağlanma arayışına yol açar. O halde bir dördün görüntüsü gerçeğe özlem duyan birinin görüntüsüne dönüşür.

Ennea Tip Beşin Kanatları

Bir yanında melankolik benlik (dört), diğer yanındaysa korkak benlikle (altı), beş bir taraftan bir kaynakla gerçekten bağlanma özleminin, diğer taraftan korku, kendinden şüphe etme ve başkalarına duyulan güvensizliğin bir karışımıdır. Sonuçta beş, deneysel olarak her şeyden güvenli bir uzaklıkta olmayı tercih ederken önündeki alanı tanımaya, keşfetmeye, dahası onunla bilgi vasıtasıyla ilişki kurmaya çalışır. Bunun yanı sıra, dördün kopukluk ve terk edilmişlik algısıyla, altının hayatta kalma endişesi birleşince ortaya çıkan sonuç beşin tamahkârlığı, cimriliğidir; zira beş elinden alınacağı korkusuyla her şeye sımsıkı sarılıp tutma ve istifleme meraklısıdır. Bir diğer açıdan bakıldığında, dördün umutsuzluk ve kesinlikle terk edilmiş olma hissine, altının başkalarından ve dünyadan korkması eklendiğinde genellikle ortaya çıkan sonuç, beşlerin kendilerini dış dünyaya kapatmaları ve tecrit etmeleridir.

Ennea Tip Altının Kanatları

Cimri benlik (beş) ile planlamacı benliğin (yedi) ortasında yer alan altı, beşin dünyadan ve insanlardan uzaklaşması, yedininse hevesle onlara doğru hareket etmesinin gergin kesişim noktasıdır. Beşler saklanırken, yediler hayattaki her şeyi tat-

mak için dışarı doğru çekerler, altılarsa şüphe içinde bocalayıp teklemeye başlarlar; ileri mi yoksa geri mi gideceklerine, iletişim kurmaları mı yoksa kendilerini çekmeleri mi gerektiğine karar veremezler. Beşlerin boşluk ve anlamsızlık hislerine, yedilerin iyimser olma ve kendilerini neşeli/canlı hissetme gereksinimleri eklendiğinde, altılar kendilerini ne hissedeceklerini bilmez halde bulurlar.

Bir başka bakış açısından, beşin kupkuru boşluk hissine yedinin iyimserliği karışınca, sonuç olarak ortaya altıların içine düştüğü ana nesne ilişkileri çıkar: Bir alt pozisyondan yüksek umutların yansıtıldığı bir otorite figürü idealleştirilir.

Ennea Tip Yedinin Kanatları

Ennea tip yedide, korkak benliğin (altı) şüphesiyle, intikamcı benliğin (sekiz) yaşama arzusu buluşur. Sonuçta ortaya yedinin hayatta her şeyden bir parça denemek isteyen, fakat korkusu ve şüphesi yüzünden kendini hiçbir şeye tam olarak kaptırmayan tutumu çıkar. Sekizler gibi yediler de hayattaki her şey tarafından uyarılıp heyecan duyarlar; ancak korkuları nedeniyle bağlantıları öncelikle zihinsel düzeyde kalır ve böylece, büyük olasılıkla da güvende olur. Sekizler duyusal yönelimliyken altılar deneyimlerinden şüphe duyarlar, bu yüzden yediler bir sürü şeyi örnek olarak denerler ama her şeyi de sorgulamaktan geri durmazlar.

Ayrıca altıların kendilerinden şüphecilikleri, güvensizlikleri sekizlerin en tepedeki kişi olma, hükmetme ve başkalarına karşı zafer kazanma güdüleriyle birleştiğinde, yedinin başaracağı şey ve gerçekleştirmeye kalktığı küçük bir parça için karakteristik görüşleri ve büyük planları ortaya çıkar.

Ennea Tip Sekizin Kanatları

Burası, planlamacı benliğin (yedi) düzgün ve iyi olma ihtiyacı ile miskin benliğin (dokuz) ruhsal uyuşukluğunun karşılaştığı yerdir. Sonuçta ennea tip sekizin ayırt edici özelliği olan, içindeki zayıflık ya da eksikliği çağrıştıran her şeyi reddediş ortaya çıkar. Yedinin ütopik planları ve hayalleriyle dokuzun tembelliğinin birleşmesi, sekizde karşılaştığı her şeye karşı belirgin önyargı olarak çıkar; yani son derece kemikleşmiş bir şekilde ne görmek istiyorsa onu görür. Aynı zamanda, yediden gelen bir şeylerin nasıl olabileceğine dair görüşü ve dokuzdan gelen dışa odaklılığıyla olması gerektiğini düşündüğü şekle uyulmasını talep eder, gördüğü bütün yanlışların düzeltilmesini ister.

Öte yandan, yedilerin teşvik edilip uyarılmaya duyduğu özleme dokuzların özlerindeki donukluk eklenince, ortaya sekizlerin maddi hazlara duydukları şiddetli arzu ve duyusal tatminlere odaklanışları çıkar.

SONSÖZ

Geçmek zorunda olduğun bütün boş yerlerde,
Tanrı seni kötülüklerden korusun.
— TV dizisi *Babylon 5*'te geçen eski Mısır duası

Sonuç olarak, kitabın başında ele aldığımız Gurdjieff'in enneagramın çok boyutlu bir sembol olduğu, "var olan insan seviyeleri kadar çok çeşitli anlamları" kapsadığı düşüncesine dönmek istiyorum. Bu bana, kitapta aktarmış olduklarımın, enneagramın farklı ayrıntıları hakkında söylenmiş son sözler olduğu izlenimine kapılan hiç kimse kalmasın diye tekrarlamanın önemli olduğunu düşündürüyor. Aksine, okuyucularımı konu hakkında düşündürmüş ve hem kendilerine hem de enneagrama dair anlayışlarını derinleştirecek araştırma yolları sunabilmişsem amacıma ulaşmış hissedeceğim. Enneagram biraz koda benzer; ona erişim sağlayabilmek ve açabilmek için giriş yollarına ihtiyacımız vardır, zira ancak böyle bilgeliği açığa çıkarılabilir. Bu aynı zamanda bu kitapta işime bakış şeklimi de ortaya koymaktadır.

İkinci olarak Gurdjieff'in öğrettiği gibi, enneagram bize büyük güç verir. İçerdiği bilgiler bizi derinden etkileyebilir, hatta sarsabilir; bu yüzden kitabın giriş bölümünün sonunda söylemiş olduğum şeyi tekrar etmek istiyorum: Enneagramı nasıl kullandığınıza gerek kendiniz gerekse başkaları açısından dikkat edin. Kişinin tipinin ne olduğunu bulmak için baş

kaları kendilerinin farklı karakteristik özelliklerini kulaktan kulağa yaydıklarında, kendisini somutlaştırılmış hisseden bir sürü insan gördüm. Aynı zamanda, kendisi istemeden bir başkasını analiz etmeniz incitici olabilir; üstelik farkında olmadıkları, istemedikleri bir şeyi akıllarına getirmeniz insanların kendilerini saldırıya uğramış gibi hissetmelerine yol açabilir. Her şeyden önemlisi, enneagramı bir başkasını eleştirmek ya da yargılamak için koz olarak kullanmak kesinlikle bir suiistimaldir. Kendinizle birlikte, bunun üst benliğiniz için bir yakıt olmadığını hatırlayınız. Kendinizi çok daha derinden anlayıp kavramanız amaçlanmıştır; üstelik bu kavrayışla yüreğinizi kendinize ve başkalarına sevgi ve merhametle açmanız kastedilmiştir.

Üçüncüsü, enneagram sadece bir haritadır. İnsan ruhu ve onun gelişimine dair bilgiler ve enneagram kendiliğinden sona ermez. Enneagramı olumsuz eleştirip hata bulmak ve daha fazla anlayış deşifre etmek ne kadar büyüleyici görünürse görünsün, bu bilgi doğrudan tecrübemiz için ikincil önemde olmadıkça ve kişisel açılımımızı, ruhsal güçlerimizin farkına varışımızı genişletme görevini yerine getirmedikçe, sonuçta bize çok az iyi gelecek, çok az fayda sağlayacaktır. Enneagramın ve bu kitabın içerdiği bilgiler tek başına her derde deva değildir; sorunlarımızı çözemez, meselelerimizi halledemez ya da bizi ruhumuzun derinliklerine bağlayamaz. Sadece içsel çalışmamızda bize yol gösterme ve bizi yönlendirme işlevi olan bilgilerdir, ancak bu bilgiler kullanılmazsa onlardan yararlanamayız. Yalnızca düşünsel düzeyde kalırsa, düşüncelerimizi harekete geçirip ilginç bir şekilde dikkat dağıtabilir ve eğlendirebilir; ancak bu gerçek dönüşüm işiyle karıştırılmamalıdır.

Çaba göstermek ne çabucak olan ne de kolay bir şeydir. Her bir tipin gerçek kişisel değişim/dönüşüm için ihtiyaç duyduğu ruhsal çalışmayla ilgili yaptığım yönlendirmeler birkaç sayfada kolayca özetlenebilir. Diğer yandan, ruhlarımızın her geçen gün daha az tıkandığı ve gittikçe onları daha da şeffaflaştıran gerçekten ayrıntılı ve yoğun bir çalışma yapmak, kendimizi ne kadar çok adamış olursak olalım yıllarımızı alır. Ayrıca bu tek başına kolayca yapılacak bir iş değildir. Gerçek bir dönüşüm kişilikle özdeşleşmenin atalet çekiminden kurtulmayı gerektirdiği için, spiritüel bir okul ya da çalışma grubu tarzında bir destek her zaman şarttır. Çünkü bilinçli olmak, kör olduğumuz şeyleri görmek anlamına geldiğinden, içsel yolculuğumuzun başarıya ulaşması için genellikle bir eğiticinin rehberliğine ihtiyaç vardır.

Bu yolculuk acı ve üzüntü veren yönlerimizle, hatta kimi zaman gerçekten korkunç, ruhumuzun girintilerine gizlenmiş yanlarımızla yüzleşmeyi gerektirir. Her şey kesinlikle iyileşmeden önce kötüleşiyormuş gibi hissedilir, çünkü kişiliğin derin katmanlarından bazılarına yakınlaştıkça, dipsiz boşlukları ve ilkel enerjisiyle bazen sanki bizi içine çekip yok edecekmiş gibi hissedilirler. Hiç kolay bir yolculuk değildir ve dahası ancak kişisel olarak kim olduğumuzu öğrenmeye ve yüreklerimize neşe katan gerçekle –ne kadar rahatsız edici olursa olsun– bağlantı kurmaya yönlendirildiğimizde mümkün olan kendimize karşı bir nebze dürüst olmamızı da gerektirir.

Uzun bir yolculuğa çıkmayı seçenler için, bu içsel yolculuk son derece ödüllendiricidir. İçimizde kocaman bir evren, bütün sonsuz genişliğiyle ve çelişkileriyle, bütün gariplikleri ve mükemmellikleriyle bizi bekler. Kimi zaman kara delikler ve uçsuz bucaksız bomboş yerlerle karşılaşsak da, evrenin bü-

tün güzelliği kendini ifşa etmek için oradadır. Bu yolculuğu yaparken, insan olmanın ne demek olduğunu gittikçe daha iyi anlarız. İnsan olmanın Tanrısal gücün şeffaf pencereleri haline gelmek olduğunu, yaratılışın sınırsız bütün güzelliklerinde yolculuk etmek ve varlığın bildirdiği hayatı yaşamak olduğunu, yaşamlarımızın derinlik, hoşnutlukla birlikte anlamlı ifade ve katkıyla dolu olduğunu da daha çok kavrarız. Bu kitabın yolunuzu aydınlatmış olmasını ve yuvaya dönüş yolculuğunuzu desteklemeye devam etmesini bütün kalbimle diliyorum.

EKA

ENNEA TİPİNİZİ BELİRLEMEK

Ennea tipinizin hangisi olduğunu bulup çıkarmak ustalık gerektiren bir iş olabilir. Bazıları tanımları okur okumaz ya da duyar duymaz kendi tipini hemen ayırt edebilir; enneagramı bilen biri için tiplere bakarak bazı insanların tipini belirlemek kolayken, bazılarınınsa daha zordur. Birinin tipinin niçin bazı insanlarda kolay anlaşılır ve belirginken, diğerlerinde seçilemez oluşu, sanırım enneagram ve ruha dair gizemlerden biridir. Bir kimsenin tipini belirlemenin farklı yolları vardır: Ichazo'nun Arica eğitiminde yüze ilişkin özellikler kullanılır, çünkü yüzün belli bölgelerinin her bir tipe karşılık geldiği düşünülür. Faydalı envanter ve anketlere rastladım, büyük olasılıkla bilmediğim çok sayıda başka araştırma ve yöntem de vardır. İnançların karmaşık etkileşimi, duygusal durumlar, davranışsal örüntüler ve diğer faktörlerle birlikte sonuçta bir yapı ve şekille uğraştığımızdan, bir kimsenin tipini belirlemek belli bir niteliğe ya da fiziksel özelliğe işaret etmek kadar kolay değildir. Türü saptamak, öznel bakış açımızdan çıkarak başka birinin ruhunda hissettiğine dokunabilmeyi gerektiren bir ustalıktır. Başkalarını, bizim onların olmasını istediğimiz şekilde değil de gerçekte oldukları gibi, açık ve net bir şekilde

görebilmeyi gerektirir. Bu, özellikle yakın olduğumuz kimselerle zor olabilir. Tipi açık ve net bilinebilen insanlarla çok fazla deneyimin olması, birinin tipini kolayca kavrama kapasitemizi geliştirebilir.

Kişisel tercihim, insanların tiplerini belirlemelerinde onlara kendi fikrimi dayatmak yerine rehberlik etmektir; aynı zamanda birinin tipi hakkında yanılma olasılığına her zaman açık olmak gerektiğini düşünüyorum. Birinin nasıl yaşadığına dair oldukça güçlü bilgilerle uğraşıyoruz; öte yandan kişinin tipinin doğru olarak saptanıp saptanmamasının onun üzerinde yaratacağı etkilere karşı duyarlı olmak son derece önemlidir. Tipi yanlış belirlenmiş –ister kendisi isterse başkası tarafından belirlenmiş olsun– pek çok kişi gördüm; ayrıca bizler içimizde dokuz tipin hepsini de barındırdığımızdan, insanların çoğu sonuçta tipleri olarak belirledikleri bir tanesine odaklanıp kendi yapıları için daha önemli ve esas olanı kaçırırlar. Bunun yanı sıra, tipi yanlış saptandığı için enneagrama sırtını dönen, onu yanlış bulan kişilere de rastladım.

Bu söylediklerimle birlikte, başkalarının tipini saptamada ve hem öğrencilerin kendi tiplerini belirlemelerinde hem de insanların tiplendirmelerinde gördüğüm bazı ortak karışıklıklara yardım ederken, faydalı olacağını düşündüğüm bazı yönlendirici esaslara aşağıda yer verilmiştir.

Hangi Köşe Baskındır?

Bir ennea tipini saptamaya başlamanın bir yolu, enneagramın hangi köşesinin kişiye ait olduğunu bulmaktır. Kadın ya da erkek, kişi öncelikle korku tarafından motive edilen ya da korku çevresine yönelmiş olan –ennea-tip altı da dahil her iki tarafındaki tipler olmak üzere– korku köşesine mi aittir? Ya

da ennea tip üç veya onun kanatlarından biri olan, öncelikle kendini gösterme ve başkaları üzerinde bıraktığı etkilerle ilgilenen bir görüntü tipi midir? Yoksa kişiyi ennea tip dokuzun kanatlarından birine yerleştiren, ana yönelimi kendini unutma ve dikkatin dışa yönelik bir noktaya odaklanması olan bir tip midir?

Bu soruyu cevaplamanın iki yolu vardır, her ikisi de Naranjo'nun orijinal öğretisinden kaynaklanır. Birinci yol, kişinin vücut tipine bakıp 20. yüzyıl ortalarında Amerikalı psikolog, W. H. Sheldon'ın[1] yapmış olduğu bedensel tip sınıflandırmasını kullanmaktır. Çok genel anlamda enneagramın tepe noktasında tembellik, uyuşukluk köşesinde yer alan kimseler –sekizler, dokuzlar ve birler– mezomorfik vücut tipinde olma eğilimindedirler; sağlam yapılı, kaslı ve gürbüz, orta boylu olabilirler. Korku tiplerinde olanlar –beşler, altılar ve yediler– ektomorf vücut tipindedirler; zayıf, uzun boylu, ince uzuvlu ve çelimsiz görünümdedirler. İkiler, üçler ve dörtler gibi görüntü tipindekilerse genellikle endomorf vücut tipine sahiptirler; yuvarlak hatlı, balıketli, el-ayak bilekleri ve belleri incedir. Köşeler ve vücut tipleri arasında karşılıklı ilişki genel olarak ya da ortalamada doğru gibi görünür, ancak bu genel eğilimlerin birçok istisnası vardır. Bu nedenle, bir kimsenin köşesini sadece vücut şekline dayanarak belirmek yanlış yönlendirici olacaktır.

Bir kimsenin ait olduğu köşeyi saptamanın bir başka yolu da kendini ihmal, korku ya da görünüşün kişinin davranış tarzına ve kaygılarına hâkim olup olmadığına bakmadır. Naranjo'nun bütün dikkatimizi bu merkezi yönelim konusuna yoğunlaştırmamızı sağlama şekli, başka iki kişinin bulunduğu bir ortamda, sürekli farkındalık monoloğu yaptığımız,

içimizden gelen her şeyi dile getirip anlattığımız bir egzersiz yoluyla olmuştur. Sonrasında üçümüz de konuşmacının en güçlü yöneliminin korkaklık ve kaygılı olmak olup olmadığını konuşup ardından kendini tutmasına, yapması gerekeni yapamayacak olmaktan korkmasına, dürtülerini engellemesine ve söylediği şeylerden şüphe duymasına, özündeki kötülük hisleri ve şüpheciliğine bakarak değerlendirmeye çalıştık; ya da miskin olup olmadığını hikâyenin içinde kaybolmasına, konuyu döndürüp dolaştırmasından asıl söylediği konuyu unutmasına, içerikteki önemsiz detaylara gömülmesine, kendi ruhsal tecrübesine değil başkalarına odaklanışına bakarak belirlemeye çalıştık; ya da gösterişçi mi, nasıl bir izlenim bıraktığıyla ya da başkalarının kendisi hakkında ne düşündükleriyle ilgilenen biri mi, sahte bir duyguyla gösteriş yapma veya imaj sunma meraklısı mı olduğuna bakarak ana eğiliminin görüntü bilinçli olup olmadığına karar vermeye çalıştık. Buna benzer bir egzersiz yapmak şüpheleri ortadan kaldırmayabilir fakat bununla birlikte köşelerden birine doğru genel bir doğal yatkınlık duygusunu verebilir. Bu egzersizin bir değişiği yirmi dakika boyunca durmadan yazmak ve sonrasında içeriğe ve duygu tonuna bakarak bu üç eğilimden birinin baskın olup olmadığına görmek olabilir.

İDEALLEŞTİRİLEN YÖN

Tipinizin yerini tam olarak belirlemeye başlamanın bir yolu, dealize edilmiş yönlerden hangisini en fazla taklit etmeye çaıştığınızın yanı sıra, hangisini problemlerinizin çözümü olaak gördüğünüzü tespit etmektir. Aşağıda her bir tipe ait kısa ir tanım ve her ennea tipinin verilen bu tanımları somutlaşırma yollarından bazıları yer alır.

ENNEA TİP DOKUZ-YAŞAYAN GÜNIŞIĞI

Yaşayan günışığı, evrendeki her şeyin sevgiden yapılmış olduğunu tecrübe etmedir. Varlığı, bütün tezahürleri sürdürüp destekleyen şey olarak tanımak ve kendi doğamızın da onun ayrılmaz parçası olduğunu kabul etmektir. Bu kabul, bize sevgi dolu ve iyiliksever bir varlık tarafından korunduğumuz hissini verir; ayrıca kendimizin ve yaşamın iyilikleri, güzellikleriyle bağlantı kurmamızı sağlar. Dokuzlar, bu niteliklerin kendilerinde eksik olduğunu ve ihtiyaç duydukları, özlemini çektikleri niteliklerin bunlar olduğunu düşünürler. Bu yüzden de başkaları tarafından kabul görmek, fark edilmek, sevilmek ve takdir edilmek isterler; dahası yaşamın özüyle bağlantı kurmak ve o özün cömertliğine dahil olduklarını hissetmek isterler. Bu özelliği başkalarına karşı destekleyici, verici ve sevgi dolu olarak taklit etmeye çalışırlar. Arka plana düşerler, başkalarıyla uyumlu olup nadiren kendilerini gösterirler. Çatışma ve anlaşmazlıklardan kaçınırlar; hem kendileri hem de başkaları için işleri zevkli ve huzurlu kılmaya çalışırlar. Dikkatleri dışadönüktür, yaşamlarındaki insanlara ve olaylara yöneliktir. Duyarlıdırlar, başkalarının bakış açılarına ve görüşlerine açıktırlar, bu nedenle de iyi arabulucu olurlar. Öte yandan ne düşündüklerini, ne hissettiklerini ve neye inandıklarını belirlemede güçlük çekerler. Kendileriyle ilgili belirsiz, dağınık ya da hafif bulanık bir hisse sahip olabilirler.

ENNEA TİP BİR-PARLAKLIK

Parlaklık hali eksiksizlik, bütünlük, mükemmellik ve saflıktan biridir. Birler bu özellikleri kendilerinde toplamaya ve çevrelerindeki başka insanlara da zorla kabul ettirmeye çalışırlar. Doğru ve yanlış buldukları şeylere dair son derece açık ve net

bir duyguya sahiptirler ve ayrıca başkaları bu standartlara uygun olarak doğru davranırlarsa, her şeyin iyi ve yolunda olacağına inanırlar. O halde birlerin baskın özellikleri, hem eksiklikleri, hataları görmeleri ve eleştirici olmaları hem de olanları doğru ve iyi olduğunu düşündükleri şeye uydurmaya çalışmalarıdır. Dokuzlar gibi odak noktaları dışadönüktür; ancak burada bir şeylerin mükemmel olmamasına duyulan küskünlük ve onları mükemmel yapma gündemiyle bir dışarı dönüklük söz konusudur. Birler üst benlikleriyle sımsıkı özdeşleşmişlerdir ve olan her ne olursa olsun, doğru olduğunu anlamakta güçlük çekerler. Birler açısından karmaşa ve düzensizlik katlanılması zor durumlardır; bu nedenle gerek kişisel görünümlerinde gerekse içinde bulundukları çeşitli çevreleri koruma şekillerinde titiz, temiz ve düzenlidirler. İyi saydıkları şeyi olmaya çabalarlar; iyi olmayanı bilinçdışına iterler. Enerjik bir şekilde canlı ve zinde hissederler; genellikle saf ve temiz bir yapıya sahiptirler.

Ennea Tip İki-Altın Birleşme

Altın birleşme hali insanı kendinden geçiren, mutluluk ve keyif verici bir kavuşma halidir. Kişiliğin ayırıcı sınırlarının ortadan kalkmasıdır; bir başkasıyla ya da bizzat varlıkla bir olma hissini yaşamaktır. Bir âşık olma halidir; sevgiliyle birleşme ve o birliğin içinde erime halidir. İkiler böyle bir birleşmenin özlemini çekerler, ister fiziksel isterse duygusal olsun, ihtiyaç duydukları şeyin çok samimi ilişki olduğuna inanırlar. Sevilmek ve o özel kişiyle ilişkide olmak bir ikinin en büyük arzusudur. İkiler başkalarının seveceği ve özel olduğunu düşünecekleri biri olmaya çalışarak altın birleşmenin özelliklerini taklit etmeye çalışırlar. Duygusal durumlara ve başkalarının

ihtiyaçlarına karşı duyarlıdırlar; ihtiyaç duyduklarında insanların yanında olmaya gayret ederler ama bu yardımın karşılığında da sevilmeyi umarlar. İkiler başkaları tarafından herhangi bir reddedilme duygusuna hemen uyum sağlarlar, ayrıca sevilmek ve kabul görmek için her yola başvururlar. İkiler için kendilerine ilgi gösterilmesini doğrudan talep etmek zor olmasına rağmen, ihmal edildiklerini ya da görmezden gelindiklerini düşündüklerinde oldukça talepkâr ve kibirli olabilirler. İkiler başkalarına karşı kendilerini genellikle yapışkan, ilgi meraklısı ve muhtaç olmanın yanı sıra kibir dolu hissederler.

ENNEA TİP ÜÇ-İNCİ

İnci ya da kişisel öz, bilinci, yaşamı ve etkileşimleri varlık tarafından bildirilen bir kişi olma durumudur. Tam anlamıyla özerk, kim olduğunuzu tanımlayan bütün nesne ilişkilerinden ve zihinsel yapılardan kurtulmuş olma durumudur ve böylece gerçek bir insan olma halidir, yani gerçek doğanın bireyde vücut bulmasıdır. Üçler potansiyellerini kullanmak ve kendilerini tam olarak gerçekleştirmek isterler; ancak bu kişilik tarafından gerçek, fiili aydınlanmadan ziyade kültürel, maddi ve bazen de manevi başarı olarak tercüme edilir. Bağımsız olarak işlevlerini gördükleri düşüncesiyle kişisel özün özelliklerini taklit ederler; oysa aslında egemen olan kültürel imgeler tarafından şekillendirilip onlara bağlı kalırlar. Kendilerini başkalarının görmek istedikleri görüntüye dönüştürürler; onların eylemlerine ve başarılarına odaklanırlar. Değer algıları ortaya koydukları işlerde ne kadar başarılı olduklarına göre belirlendiğinden, hareketsiz kalmakta, aktif olmamakta zorlanırlar. İşi bitirmek onlar için en önemli şeydir, bu yüzden aşırı çaba sarf ederler ve fiziksel ihtiyaçlara, duygulara

ve manevi deneyime daha az önem verirler, hepsi işten sonra gelir. Görünüşlerine ve kendilerini sunuşlarına odaklandıklarından, ortaya koymaya çalıştıkları görüntünün içini doldurdukları konusunda kendilerini de başkalarını da kandırırlar. Üçler genellikle düzgün ve parlak olduğu kadar kaypak, ikiyüzlü ve bazen de düpedüz sahte görünürler.

ENNEA TİP DÖRT-NOKTA

Nokta deneyimi kendinin farkına varma deneyimidir; yani gerçekte kimsen, onun öz olduğunu bilip kabul etmektir. Gerçek deneyim kimi zaman uzayın uçsuz bucaksız karanlığından doğan, ışık saçan ve göz alıcı, bir anlam, değer, önem ve bireysel benzersizliğimize duyulan takdir duygusuyla parlayan bir yıldız olmaktır. Dörtler, varlıkla özdeşlik duygusundan yoksun olduklarından eşsiz, orijinal ve özgün olarak görülüp öyle değerlendirilmek isterler. Varlığa yabancılaştıkları için çoğunlukla yalnız ve kopuk hissederler, başkalarıyla ilişkide olmaya özlem duyarlar. Terk edilmeye ve ihmal edilmeye karşı aşırı derecede duyarlıdırlar; duygularını dramatize etmeye yatkındırlar, üstelik genellikle tatminsiz ve melankolik bir ruh hali içerisindedirler. Dörtler başkalarını kendilerinin eksikliğini duydukları şeylere sahip insanlar olarak görürler, diğer yandan sahip olduklarıyla ya da kim olduklarıyla hiçbir zaman yetinmezler. Diğer insanlardan daha fazla acı çekiyor gibi görünürler, ayrıca özgünlüğe duydukları özlem hem kendilerini hem da başkalarını kontrol etmelerini sağlar. Dörtler üzgün ve depresyonda görünseler de durum her zaman öyle değildir. Duygularının görünen gücüne rağmen, boşluğu andıran bir hisle bir parça memnuniyetsiz görünebilirler, ama yine de yeteri kadar mutlu gibidirler.

ENNEA TİP BEŞ-ELMAS REHBERLİĞİ

Elmas rehberliği deneyimi, tamamen bütünleşmiş ve deneyime dayalı bir yolla öğrenme ve anlama şeklidir. Geçmişten gelen ve günümüze ait bilgileri hemen tahlil edip birleştirebilme kapasitesi ve bir şeyleri ayrıntılı bir şekilde kavrama gücüdür. Beşler ihtiyaçları olan şeyin bilgi olduğunu düşünürler; hayatı uzaktan gözlemlemeyle anlamlandırmaya çalışarak bu sezgisel anlayışı taklit ederler. Objektifliğin yerine kopmayı, yaşama aktif katılımın yerine düşünsel bilgiyi koyarlar, vakitlerinin büyük bir kısmını kendi başlarına geçiren yalnızlığı seven kimseler olurlar ve başkalarının bu tek başına yaşamlarına tecavüzü karşısında sinirlenirler. Kendi hayal dünyalarında yaşarlar; korktukları çarpışmalardan, başka etkilerden ve taleplerden onları koruyan yalnız ve soyutlanmış yaşam algılarını sürdürürler. Ruhsal bir yoksullaşma ve gerçekdışılık algısından kurtulamadıklarından bomboş, kuru ve zayıf görünürler. Çoğunlukla kendi içlerine dönük, çekingen, başkalarıyla ve genelde hayatla bağlantılarını ve yaşama güçlerini saklayan insanlarmış gibi görünürler. Sade ve basit bir şekilde yaşama eğilimindedirler, tutumludurlar, enerji ve kaynakları kolay kolay boşa harcamazlar.

ENNEA TİP ALTI-İRADE

Temel irade, zorluklarla karşılaştığımızda azimle direnip kendimizi toparlama kabiliyetimize güvenmemizi sağlayan içimizdeki desteği deneyimlemedir. İrade bize azim, kesinlik, gerçekçilik, sağlamlık, sadakat, kararlılık ve dayanıklılık duygusu aşılar. İradeyle bağlantıları kopuk olduğundan, altılar kendilerini savunma ve koruma güçlerine olan inançtan yoksundurlar; bu yüzden korkarlar, bilinçsizce kendilerini sürek-

li hayatta kalmama tehlikesiyle karşı karşıya hissederler. Öze yönelik kuşkudan, belirsizlik, kararsızlık ve güvensizlikten bıktıklarından, altılar kendilerine güven verip şüphelerini giderecek birini ya da bir şeyi bulurlarsa korkularından kurtulacaklarını düşünürler. Fobik altılar, korkularını aşmak için inanabilecekleri ve körü körüne bağlanabilecekleri biri ya da bir amaç, bir konu olsun isterler; karşı fobik altılarsa başkaları için öyle olmaya çabalarlar. İradelerini daha az önemsemeleri ya da tersine, başkalarına dayatmaları gerçek iradenin kişilik taklidine dönüşür. Benzer şekilde otoriteden şüphelenme ve ona ya gizlice ya da açıktan açığa karşı koyma bir altının kendi iradesine sahip olma yolu haline gelir. Enerji olarak altılar başkalarına karşı korku ve şüphe duyarlar.

Ennea Tip Yedi-Sarı

Sarının temel yönü keyif, neşe, sevinç, zevk ve basit mutluluğun tecrübe edilmesidir. Yürekte bazen taşıp kabaran, bazen de sakin ve derinden bir coşkunluk hissidir. Yediler, özlerindeki adeta kavrulmuş ve kupkuru boşluktansa bu yumuşak mutluluğu hissetmek isterler. Bu nedenle heyecanlanmak için uyarıcı, canlandırıcı fikirler ve konular ararlar, ayrıca iyimser, canlı, renkli, coşkulu, hevesli ve her şeyden önemlisi iyi görünen bir tarzları vardır. Keyif ve mutluluk vaat eden her neyse ona doğru yol haritalarını çıkarırlar, bu yüzden de planlama ve haritalandırma onların süreçlerinde esastır. Doğal açılımlarında güven eksikliği çektiklerinden içsel süreçlerini, sonuçta kendilerine mutluluğu getirecek olan hazineye götüreceğini umut ettikleri zihin haritalarına uydurmaya çalışırlar. Olayların nasıl gelişeceği kaygısıyla hareket ettiklerinden, daima yedek planları ve haritaları vardır. Genellikle ilgilendikleri ve

heyecan duydukları bir sürü farklı şey vardır; bir şeyler tekrara düşüp zorlaşınca motivasyonlarını kaybederler. Çoğu zaman gergin ve deli gibi, çekici ve konuşkan görünürler; kimi zaman da özün nerede olduğunu merak etmenize yol açarlar.

ENNEA TİP SEKİZ-KIRMIZI

Kırmızının en önemli özelliği bize canlılık, yaşam enerjisi, hareketlilik, güç ve dirayet, cesaret ve gözü peklik vermesidir. Sekizler güçlülüğün cevap olduğunu düşünürler ve bu nedenle güç kazanmak için kontrol etmeye, hâkimiyet kurmaya, zorbalık edip sindirmeye ve bastırmaya çalışırlar. Zayıflık ve eksiklik olarak gördükleri şeylere karşı çok az hoşgörüleri vardır; bu nedenle yumuşak duygularla, özellikle acı ve korkuyla hem kendilerinde hem de başkalarında zorluk çekerler. Kırmızıyı taklit ettiklerinden, hayata zevkle ve tutkuyla bağlıdırlar; arzu ettikleri şeylerin peşinden coşkuyla ve saldırganca giderler. Bir işin sorumlusu olma ve önderlik etme ihtiyacıyla hareket eden sekizler, patron olmayıp başkalarının arzularına boyun eğme durumunda kaldıklarında sıkıntı yaşarlar. İnandıkları şeyler için mücadele eden savaşçı kimselerdirler, tıpkı kırmızının gerçek neyse onu savunma gücü olması gibi, sekizler de doğru olduğunu düşündükleri şeylerin ateşli savunucusu kesilirler. Tek kelime etmedikleri anda bile, güçlü ve etkili varlıklarıyla başkalarına çok büyük bir enerjileri varmış gibi hissettirirler. Bazı sekizler hayatı kavgacılık ve kabadayılıkla kucaklarlar. Savunmasız ve alımlayan konumunda olmaktan zorlanırlar; kontrol ve yetkinin kendilerinde olmasını isterler, çoğunlukla müthiş enerjik hissederler.

Yaygın Kafa Karışıklıkları

İnsanlar çoğu kez, bir kimsenin gerçek ennea tipini merkez noktasından ayırt etmekte zorlanırlar. Bu özellikle çok fazla içsel çalışma yapan kimseler için doğru olabilir, çünkü böyle insanlar çocuk ruhlarıyla daha fazla bütünleşmiş ve farkındalıkları gelişmiş insanlardır. Bazı insanlar da savunma noktasında çok zaman harcarlar, yani daha ileri dışsallaştırma söz konusu olduğunda hangi tipin en temel olduğunu söylemek güçleşir. Böyle durumlarda, kişinin farkındalığında en eksik görülen kutsal düşüncenin ve en hâkim olan tutkunun hangisi olduğu şeklinde sorulan sorular kişinin ennea tipinin belirlenmesine yardımcı olur.

Aynı zamanda insanların sık sık karıştırdıkları bazı tipler vardır, aşağıda yer alan kısa karşılaştırmalarda bu kafa karışıklıklarının esasını ele alarak tipleri ayırt etmeye yarayan bazı ipuçları vereceğim.

Dokuz ve Beş

Arka planda kalma, dikkat çekmeme ve toplum içerisinde az konuşan, sır saklayanlardan olma eğilimi dokuzlar ve beşlerde ortaktır. Bir dokuzu, bir beşten ayırt etmenin en temel yollarından biri onların gözlerine bakmaktır: Dokuzlar donuk ve uykulu bakışlara sahipken, beşlerin bakışlarında bir parlaklık ve zekilik vardır, güvenlik amacıyla yaptıkları gözleme dayanırlar. Vücut tipleri de farklıdır; genellikle dokuzlar geniş yapılı, kilolu ve yuvarlak hatlıyken, beşler tipik olarak zayıf ve adaleli bir görünüme sahiptirler. Dokuzlar ilgi görmeyi hak etmediklerini düşünürken, beşler çoğu zaman ilgi görmek istemezler. Dokuzlar düzensizce eşyaları yığma ve koleksiyon yapma, bir şeyleri biriktirme eğilimindeyken, beşler basitlik ve azlıktan yanadırlar.

DOKUZ VE İKİ

Burada ortak özellik, başkalarına karşı verici, ilgi ve özen gösteren, adeta bir annelik eğilimini çağrıştıran fedakâr davranıştır. En önemli fark ikilerin almak üzere vermeleridir; sizin için yaptıklarını ve ne kadar cömert olduklarını görüp teşekkür etmez ve karşılık vermezseniz öfkelerinin fitilini ateşlersiniz. Ayrıca ikiler genellikle takdir edilmediklerini ya da kendilerine yeteri kadar değer verilmediğini düşünürler. Diğer yandan dokuzlar ise fark edilip kabul gördüklerinde ya utanırlar ya da heyecandan telaşlanırlar. Dokuzlar, ikilerin sahip olduğu kibir ve benzersizlik duygusundan yoksundurlar.

Eğer bir dokuz önemsenmez ve görmezden gelinirse, bu zaten bekledikleri bir şeydir; fakat aynı durumda bir iki ya sessiz ya da sesli bir şekilde sorun çıkarır.

BİR VE DÖRT

Bu iki tipin de eleştirici ve yargılayıcı tutumlara yatkınlıklarının yanı sıra, davranışları kontrol altında tutma ve çoğunlukla iyi olmaya çalışmaları ortak bir yöndür. En temel ayırt edici faktörlerden biri birlerin üst benlikleriyle özdeşleşmiş olmalarına karşın, dörtlerin kendi merhametlerine kalmış olmalarıdır. Bir başka deyişle, birler başkalarının kusurlarını ve eksikliklerini göstermenin doğru ve haklı olduğuna inanırlar, kendilerininkine işaret edildiğindeyse konuyu saptırırlar; dörtlere gelince, böyle bir durumda onlar kötü gibi görüldüklerinde ve mükemmeliyetçi standartlarına uymadıklarında büyük utanç duyarlar ve kendilerinden nefret ederler. Dörtler tipik olarak, duygusal açıdan daha dramatiklerdir, acılarıyla iletişim içindedirler; estetik olarak birlerden daha fazla ilişki kurmaya hevesli ve isteklidirler.

BİR VE ALTI

Burada ortak odak noktası hem otoriter eğilimler hem de kaygıdır. Birler neyin doğru neyin yanlış olduğu konusunda son derece açık ve nettirler, ayrıca kendilerini başkalarını kendi standartlarına uydurmaya çalışan yetkili kişiler olarak görürler. Altılar seçilmiş doktrine ya da otorite figürüne özveriyle bağlıdırlar, dahası fanatik dindar olabilirler. Her iki tip de kaygılı, şüpheli, tedirgin ve kararsız olsa da onları ayırt etmemize yarayan şey onları harekete geçiren neden, yani güdüdür. Birlerin yanlış olmaktan, yanlış yapmaktan ya da bir şeyleri yeteri kadar iyi yapmamaktan korkmalarına karşın, altılar böyle mükemmeliyetçi kaygılarla hareket etmezler. Onlar basitçe şüphe duyar ve korkarlar; içsel sezgi ve ayırt etme yeteneklerine güvenmezler.

İKİ VE DÖRT

Burada paylaşılan eğilimler duygusal yoğunluk, dramatik tutum, kıskançlık, rekabetçilik ve zihnin bir ilişkiyle meşgul oluşudur. En belirgin farklardan biri dörtlerin acı, keder yaşadıklarında duygularından utanç duydukları için kendi kabuklarına çekilmeleri, buna karşın ikilerin böyle zamanlarda genellikle yakın oldukları kimselere koşmalarıdır. Dörtler uzaktan uzağa yakın ilişki ve samimiyete arzu duyarlarken, ikiler gerçekten onu elde etmenin yollarını ararlar. İkilerin çoğu dörtlerden daha doğal ve daha arsızdır; bununla birlikte oldukça çekingen ikiler olduğu gibi, son derece duygularını dışa vurup ifade eden dörtler de vardır. Dörtler genel olarak acılarından güzellik ve derinlik anlayışı çıkarırlar, ikilerse çoğunlukla böyle değildir. İkiler başkaları için neler yapabileceklerine ve karşılığında ne kadar sevgi göreceklerine odaklanmışken, dörtler öncelikle vermeye odaklanmazlar.

ÜÇ VE YEDİ

Üçler ve yediler zaman zaman birbirine karıştırılır çünkü her ikisi de canlı, enerjik, hareketli, neşeli, yüksek moralli ve pozitif tiplerdir. Farkları, yedilerin geniş bir yelpazeye uzanan değişik ilgi ve uzmanlık alanlarının olması, tek bir uğraşla tanımlanmaktan hoşlanmamalarıdır. Öte yandan üçler tek bir şeye bağlı kalıp onu mümkün olan en üst başarı düzeyine taşımak isterler. Yediler açısından yapacakları şeyle ilgili planları onu bilfiil yapmaktan çok daha ilginçtir; hayalini kurdukları şeylerin bir kısmını gerçekleştirirler. Üçlerse değer anlayışlarını, gerçekten üretip ortaya koydukları ve başarıyla gerçekleştirdikleri şeylere dayandırırlar; ayrıca planları ikinci derecede önemli olup tamamlayıp ortaya koymuş oldukları üründen sonra gelir. Üçler pragmatik, uygulamaya dönük ve gerçekçi; yedilerse idealist ve hayalperest kişilerdir.

DÖRT VE BEŞ

Bazen bir kimsenin dört mü yoksa beş mi olduğunu söylemek zordur; zira her ikisi de utangaç, çekingen ve kendi içine kapanık tiplerdir. Belli başlı farklardan biri dörtlerin yalnızlıkları yüzünden bağlantı kurmaya, başkalarıyla ilişkide olmaya can atmalarına karşın beşlerin hayatlarında büyük etkilerin, kötü davranış ve muamelelerin, müdahalelerin ve taleplerin olmayışından memnuniyet duymalarıdır. Bir diğer fark da dörtlerin duygusal ıslaklığına karşı, beşlerin içlerindeki kupkuru boşluktur. Her ikisi de kendilerini yoksul ve yoksun hissetmelerine rağmen, beşlerde dörtlerin acı çekme, üzüntü, keder ve melankoli hisleri yoktur. Başkalarıyla yaşadıkları sıkıntılı durumlarda dörtler kıskançlaşıp kindarlaşırken, beşler kayıtsızlaşırlar.

ALTI VE SEKİZ

Kimi zaman kişinin karşıt fobik bir altı mı yoksa bir sekiz mi olduğunu ayırt etmek güçtür, çünkü her ikisi de zorlu bir tarzı ve ne kadar güçlü oldukları vurgusunu paylaşırlar. İkisi de savunmacı olmaktan ziyade saldırgan ve kavgacı olabilirler. En önemli farklardan biri altıların korkudan kaynaklanan maçoluklarıdır, bunu çoğunlukla gözlerinde görebilirsiniz; halbuki sekizlerin maçoluğu bir baskın olma zorunluluğuna dayanır. Altılar korkularının üstesinden gelmeye, sekizlerse zayıflıklarını yenmeye çalışırlar. Sekizler ilişkilerinde kontrol edici, baskıcı ve zorba davranışlar sergilerlerken, altılar böyle değildir.

EK B

ŞEMALAR

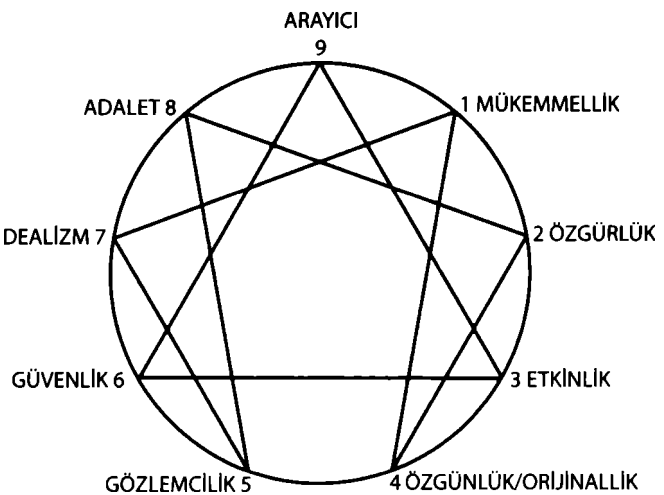

ŞEMA 9
TUZAKLAR ENNEAGRAMI

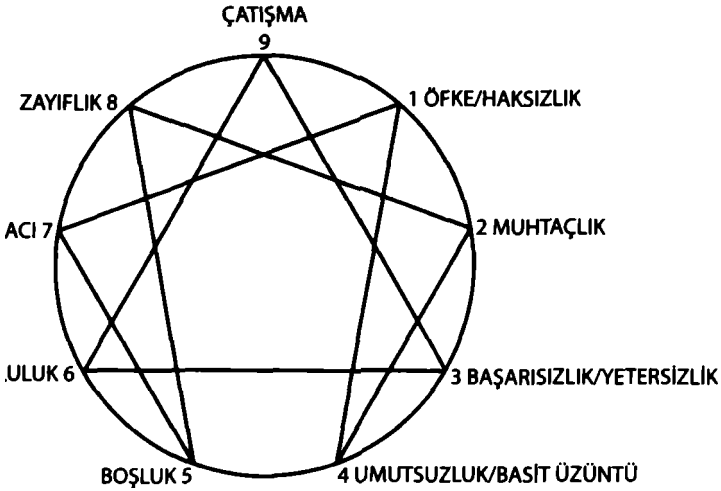

ŞEMA 10
KAÇINMALAR ENNEAGRAMI

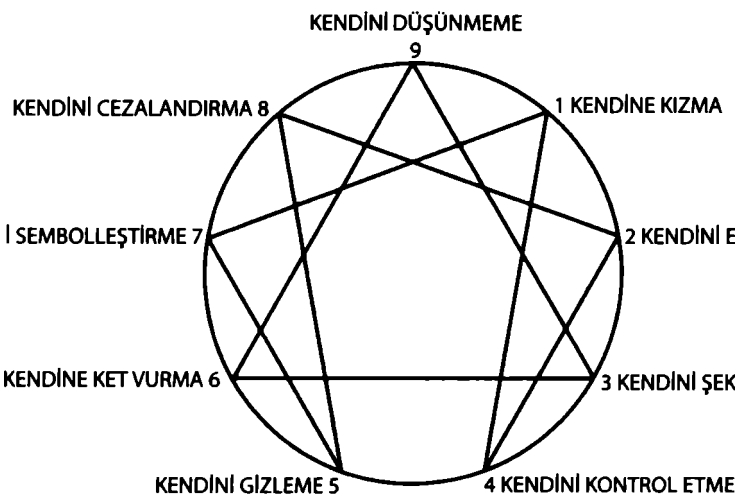

ŞEMA 11
KENDİ-KARŞITI EYLEMLER ENNEAGRAMI

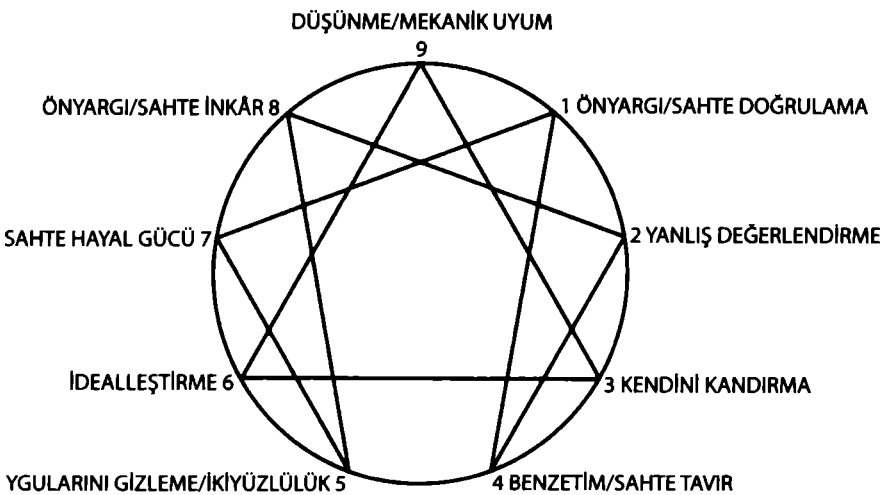

ŞEMA 12
YALANLAR ENNEAGRAMI